

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

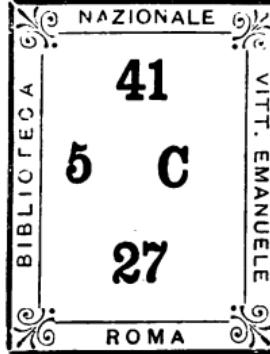
- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

Digitized by Google

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

3.6.34.

V 37-4-A-8.

Vita Architeta

R
II

23

D

JOSEPHI
ANCHIETÆ
SOCIETATIS IESV
SACERDOTIS IN
BRASILIA DEFVNCTI
VITA.

EX IIS, QVÆ DE EO
PETRVS Roterigivs SOCIETATIS
IESV Preses Prouincialis in Brasilia quatuor libris
Lusitanico idiomate collegit, aliisque monumentis fide
dignis.

A SEBASTIANO BERETARIO
ex eadem Societate descripta.

PRODIT NVNC PRIMVM.

L V G D V N I,
Sumptibus Horatij Cardon.

M. D C. XVII.

Cum Priuilegio Regis.

Ex dono Horatij Cardon

CHIEF OF THE CHIEFS
OF THE CHIEFS

THE CHIEF OF THE CHIEFS

Admodum R. in Christo Patri,

P. MVTIO VITELLESCO,
PRÆPOSITO GENERALI
SOCIETATIS IESV.

HORATIVS CARDON S.

VNC codicem ab homine tuæ Societatis, déque eiusdem corporis viri opinione sanctitatis magni rebus præclare gestis cum elaboratum esse cognoscerem, non tamen veritus sum tot nominibus iam tuum, cumdem Lugduno Romam tibi muneris specie delegare. Integer, fateor, & membris omnibus absolutus abs te in meas venit manus; sed nudus, & viatoris in morem cute nonnihil decolorata venit. Nunc posteaquam

puluerem ipsius ex ore detersimus, ac
natiuum colorem ex arte suppleui-
mus, eumdem quidem re ipsa, & tuum
tibi sistimus: sed alium quoque, ac
nostrum, quā expolitionis quidpiam
per nos ipsi adiectum est, tibi fideanter
inscribimus. Grata quidem per se fu-
tura erat Societatis hominibus, ac ex-
ternis dibelli huius lectio: sed tanto ac-
cidet iucundior, cùm ex tui nominis
inscriptione tacita incidet legentium
oculis, animisque prædicatio argu-
menti, atque lectionis. Vale.

Mutius Vitellescus, Societatis
Iesu Præpositus Ge-
neralis.

CV M Vitam P. Josephi Anchietæ,
à P. Sebastiano Beretario, Societa-
tis nostræ Sacerdote scriptam, tres eius-
dem Societatis Theologi, quibus id com-
missum fuit, recognouerint, & in lucem
edi posse probauerint, facultatem concedi-
mus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos
pertinet, videbitur. In cuius rei fidem has
literas manu nostra subscriptas, & sigillo
nostro munitas dedimus Rome 22. Fe-
bruarij 1616.

MUTIUS VITELLESCVS.

APPROBATIO.

JOANNES CLAVDIUS DEVILLE in
sacra Theologia Magister, in Sancti Pauli hu-
iusce Ciuitatis Canonicus, Librorum Censor
in hac Lugdunensi Dioecesi designatus: fidem
facimus nos hunc librum cui inscriptio est, *Via
P. Iosephi Anchietae Societatis Iesu*, authore Se-
bastiano Beretario ex eadem Societate, vidisse; ni-
hilque Catholicæ, & Romanæ fidei contrarium
in eo inuenisse. Lugduni apud Sanctum Pau-
lum 5. Idus Octobr. MDCXVI.

DEVILLE.

R.D. D. Thomæ de Meschatin la Faye
huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE,
Comes, Canonicus, & Camerarius Eccle-
siæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Ar-
chiepiscopatu Lugdunensi: Opus inscriptum,
Via P. Iosephi Anchietæ Societatis Iesu, authore
Sebastiano Beretario ex eadem Societate, ut in lucem
edatur facultatem concedo. Lugduni 5. Idus
Octobr. 1616.

MESCHATIN LA FAYE.

*Summa Priuilegij à Christianissi-
mo Galliarum Rege
concessi.*

VD O V I C I XIII. Galliæ & Nauarræ Regis aucto-
ritate sancitum est, atque patentibus Literis cau-
tum, ne quis in Regno suo, aliisve locis ditioni suę subiectis, intra pro-
ximos annos decem, à die impres-
sionis primæ inchoandos, ac nu-
merandos excudat, vendat, excudé-
dum, vendendūmque quovis mo-
do, & ratione conetur librum, qui
inscribitur, *Vita P. Josephi Anchietæ
Societatis IESV, authore Sebastiano Bere-
tatio ex eadem Societate, præter H o-
R A T I V M C A R D O N Bibliopo-
lam Lugdunensem, aut illos, quibus
ipsemet concesserit. Prohibitum in-
super*

super eâdem authoritate Regiâ omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbi cùque fuerit, ad id agendum impelle-re, ac instigare sine consensu dicti
HORATII CARDON. Idq; omne sub confiscatione librorum, aliquique poenis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Turonibus die 19. April. 1616.

De mandato Regis.

Signatum.

BERRYER.

VITA

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV.

LIBER PRIMVS.

St diuina in homines Bonitas cum in rebus cimnib[us] laudanda, tum in electis vndeque vocationis admiratione digna prouidentia: quippe non, ut olim gentem unam, & ex ea paucos: quos suo afflaret Spiritu; delegit; sed ex omnibus gentibus, ac nationibus, quantumuis moribus inter se, iastitutis que diuersis, nullo discrimine, quos sibi aeterno suæ mentis decreto destinauit, rabi quam ab utero matris segregatos, ad summi cultum venerationemque traducit: atque ita humana confilia temperat, occasionibus moderatur, euenta disponit; vt, vel ipsi insciis, quos trahit, ad diuinam ipsius perficiendam voluntatem omnia conspirent; nouaque suis iniecta mente, eos à rerum humanarum studio abductos, ad noua confilia, noua instituta, nouaque consecranda studia conuertat: tan-

A

2 *Vitæ Iosephi Anchietæ*

támque in iis cum aliis eiusdem consilij sociis
animorum facit coniunctionem, tantam vo-
luntatum, morum, studiorumque consensio-
nem, vt homines longè diuersis ingeniis, di-
uersisque assuetudinibus, iisdem vi-
deantur nati parentibus, & sub iisdem tectis,
eadem in familia vnâ educati; vt Prophetæ il-
lud ad nostrū usum in Dei laudē vertere pos-
simus: *Benedictus Deus, qui congregat nos de na-*
tionibus. Mitto alias Religiosorum virorū fami-
lias, quę multis eximia sanctitate, & doctrina
viris semper floruerūt, & florent adhuc nostrę
Societatis initia si repetatur, quis vñquā fū tu-
rum putasset, vt homo ex abdita Cantabria à
bello, & armis derépētē abstractus, tam lectos
ex diuersis gentibus, Gallis, Hispanis, Lusitanis,
Germanis, Belgis, Italīs, támq; vnanimes duces
tanta confessione, tantoque animi ardore ad
Christivexilla conuocaret, ab iisq; numerosa
itē ex omnib; gentibus generosum militū
agmina profecta, ad senescentē iam Religionis
cultum in pristinā iuuentutem renouandum;
vertereq; abolita superstitione, in incultā Eth-
nicorum barbaric Christianæ veritatis lucem
inueniendā, vniuersas orbis terre partes tā bre-
ui tēpore peragraret? nimirum id ille Spiritus
operatur, qui *habitare facit unius moris in domo.*
Idē ipse diuinus Spiritus Iosephum Anchiet-
tam nostræ suscepit narrationis argumētum,
delegit, in quem vberem donorū suorum co-
piā effunderet, eumq; è tertis à nostra consue-
tudine,

tudine, nostrōq; cultu remotissimis, extra nostri orbis fines, in media Oceani vastitate constitutis, ex insulis vix antiquitati notis, per multa interualla saeculorum ne notis quidem nisi nomine; & in quas vix Euangelij lucem illatam esse existimares, quasi Abramū ex Vr Chaldeorum educatum, in terras letiores, vbetiorēsque, atque adeò in ipsos, ut ita dicā, Religionis Elysios lectissimum germe, transplātaret. Neimpe non est (ut inquit Petrus,) personarum acceptor Deus sed in omni genere, qui timet eū, & opera et iustitiam, accepīus est illi.

EVIT hic multis, magnisq; donis à Deo cūm latus, multaque, & admiratione digna diuinæ in eo virtutē inesse declararunt. Quæ, quanquā in priuatis fermè rebus, & familiaribus perspecta sunt, noli m̄ tamē ea quisquā putet minoris esse facienda, quam si in magnis rebus, at diuisq; negotiis, in clara multarum gentium lumine, & magnorum Regum ac procerum oculis gesta essent. Non enim minus in rebus paruis, quam in magnis diuinæ sunt artes admirandæ: neque minorum sunt indicia virtutum; quæ in tenuis, quam quæ in præclaris rebus, & illustribus miracula eueniunt: tamq; diuinum fuit formicæ minutissimæ bestiolæ, quam elephati pecudū omnium maximæ animæ, & vitæ indidisse. Tam fuit Helias admiradus cùm farinæ pagillū, & lecythum olei mulieris viduæ perennē fecit, quam cū igne de celo euocato quinquagenarios duces à Rege missos momēto cū.

4 *Vite Iosephi Antebiétae.*

suis cohortibus absumpsit. Nec quia triénalis illa siccitas; quæ ad illius iussum Regnum afflixit Israëlis, aut clara de Baalis Prophetis viii etatiora illum focere ad homines clariorem, idcirco minus in eo diuinū fuit, cùm in fuga solitus per deuia, & solitudinae subcinericia plantula recreatus, quadraginta dierum nusquam consistens mensas est iter. Hæc idcirco artigine quis multarum rerum narratio ne, qua naturæ excedunt facultatem, soloque diuino Numinis gestæ sunt, quos siam in rebus tenuibus, priuatōsque inter homines eluxere, existimet diuinam virtutem rerum nostrarum magnitudine, paruitateve metiendam esse; spissatamque sanctimoniam, dumque Spiritus dona, quanta quæque sint, nostra estimatio ne, nostrisque momentis expendenda. Diuina in sublimibus, humiliisve rebus suam potestiam declarare, diuini solius est iudicij; multaque sancti visi, & in magnis, & in paruis rebus, ut restulit, aut propheticæ prænotiohe, aut diuino miraculo gratiam sibi diuinitùs collarē declarantur: nequatenus rerum discrimina, momenta ve diuini Spiritus; gratiæve momenta in rebus illis, gradusque discreuere. Quāquam si quis in Iosephi rebus accuratè introspectat, rerum splendorē intelligeret, nō semper desiderari. Sed siue parua, siue magna illa sint, habet ipsa suam quæque admirationem, vitæ innocentiam, religiosam obseruantiam, integrum obediētiam, in rebus asperis fortē patientiam, despici-

despicientiam, & abiectionem sui, perennem
suarum appetitionū victoriam, atque ipsam,
vnde tantarum virtutum harmonia exīstebat,
perpetuam cum Deo coniunctionē. Hæc nul-
lo discrimine, quæ omnes iunitemur, propo-
nēda esse duximus. Nā cùm multis, præclarisq;
dotibus, & à natura, & à doctrinæ studiis esset
instructus, eas ita ad hominum utilitatem cō-
ferebat, vt nunquā à diuina cogitāda præsentia
apocaretur; semperq; quidquid ageret, loque-
retur, cogitaret, Deum sibi præsentem intue-
retur; vt verè cum Helia illud posset usurpare.
Vinuit Dominus, in cuius cōspectu ego st̄o. hodie. Inde
tanta illi cum Deo familiaritas, tanta in preci-
bus assiduitas, & tam pura animi simplicitas,
tantum studium, tamque indefessus labor in
hominum salute procuranda, vt eum nullo
vnquam tempore aut laboris, aut valetudinis
incommodum, aut periculorum magnitudo
ab opera indigentibus præstanta retardaret.
Ex eodem fonte illud etiam hauriebat, vt &
multa divinitus cognosceret; & supra humanū
modū multis difficultatibus occurreret; qui-
bus rebus diuina Bonitas famulis sibi obsequē-
tissimi virtutem illustrabat. Atque utinam, vt
multa ab ipso gesta post mortem certis aucto-
ribus comperta, studiosè collecta sunt; sic
quandiu ille vixit, artes, quibus ille ad iuuan-
dos homines veteret, eos ad pietatem exci-
taret, motus animi componeret, sollicitudi-
nes sedaret, mortore oppressos erigeret; stu-

dium denique perfectæ virtutis omnium animis infisereret, tum in familiaritate, conuictuq; illius responſa, colloquutiones, monita, hortationes notaſa eſſent, patientia in iniuriis, ſecuritas animi in periculis, magnitudo in aduerſis, fortitudo in arduis, in turbulētis æquanimitas, quarum rerum copiam ſuppeditat sanctorum virorum vita. Quām multa alia, præter ea quæ ſcripta ſunt, præclara virtutum exempla, quām multa vitæ præcepta, ſalutaria monita, consiliāque nunc in lucem proferrentur, quæ ſempiterna obruta obliuione delitescent? Nam etſi virtutem ipsam, atque intimam cum Deo coniunctionem, qualis, quantāque ſit, memoria literarum asſequi non potest; tamen, ut pictores ſpiri- tum & vitam arte non exprimunt, corporum verò lineamenta, mensuram, colores; perſæpe etiam ipſos animi motus oculis obii- ciunt: ſic ipſam virtutum vimbram, & quaſi animi lineamenta, effigiēmque, quibus san-ctorum virorum exemplo ad sanctimoniac amorem, & ſtudium accendimur, quan- tum humano licet modulo, monumentorum traditione intuemur. Sed id fere contin- git in sanctis viris: ut, quemadmodum incen- dia interdiu per fumum tantū videmus, noctu, quanta illorum magnitudo ſit, cla- re perſpicimus: ſic, quandiu illi nobiscum communi luce fruuntur, ſubobſcurè illo- rum virtutem intueamur, ſublatos ex ocu- lis

lis, quasi mortis umbra interiecta, clara multarum virtutum memoria fulgentes admireremur: iacturam tamen eorum, quæ obliuione deleta sunt, non recuperemus. Hactenus ad umbratam tantum leuiter exquisitæ sanctimoniae, & tanquam in abdito sepositam effigiem à longè, quasi intento digito commonestrauimus; nunc qualis à prima ætate per omnes vitæ gradus fuerit, sigillatim exponere aggrediamur.

In ea Atlantici maris ora, quæ se maximè à Mauritaniæ litoribus Oceanus expandit in Occasum, insulæ emergunt, quas à felicitate naturæ prisca sæcula Fortunatarum insularum nomine notarunt. *Eas Ptolemæus, veteresque Cosmographi, quoniam præter nostri orbis fines sitæ sunt, extrellum vniuersi limitem existimarunt; ultra quos nihil cognitum, exploratumve habuit antiquitas, non terras, non æquora, non cœlum. Inde initium per gradus dimotiendæ terrarum longitudinis ad extremos usque Eeos fecerunt. Verum intermissa longo multorum sæculorum intervallo ob periculorum magnitudinem, & ventorum rabiem Oceani nauigatione, latuerunt; nomine tantum, & Cosmographorum traditione nobis notæ, ignota prorsus, & intentata cœlo, marique ad eas nauigatione. Non ita multo ante nostram ætatem, magna consequentium sæculorum felicitate, admirando Lusitanorum ausu,*

*Josephi Anchieta patris
genus, edu-
catio, & pri-
ma etatis
studia.*

arte inuenta Oceani furorem superandi, eo-
rundem Lusitanorum auspiciis repertæ, cur-
sùque ad eas nauigandi notato, in Lusitano-
rum priùs, postea Hispanorum venere pote-
statem; nouoque nomine Canariæ appellatae.
Sed usque cò ab antiqua illa felicitate prola-
psæ (tanta in longa ætate non in moribus so-
lùm, sed in ipsa etiam natura facta mutatio)
ut non desint, qui illas esse negent, quæ olim
tam beato nomine afficeretur. Ut ut est, com-
munis Mathematicorum consensio, quæ re-
cèns inuentæ insulæ, Canariæ ab antiquo v-
nius earum nomine dicuntur, eas esse affirmat,
quæ antiquis Fortunatæ dictæ sunt. Eæ nunc
duodecim numerantur, sex ab antiquis tan-
tùm proditæ, quarum princeps nunc præroga-
tiua quadam nominis Canaria, & magna Ca-
naria nominatur; reliquæ suis quæque nomi-
nibus notantur. Sitæ sunt ad tricesimum gra-
dum supra æquatorum, in primo ipso limite
antiquæ in longitudinem mensuræ. Earum v-
na, ut in tanta, & incolarum, & locorum aspe-
ritate, non ignobilis est Zanarifa. Hanc vñ-
cum paucis etiam post illatum in reliquas à
Lusitano Euangelium Barbari idololatræ al-
quandiu tenuerunt: in Christiana tamen iu-
ra & ipsa tandem concessit. In ea natus Iosephus Anchietæ anno à Christo nato millesi-
mo quingentesimo tricesimo tertio, patre
Cantabro, matre indigena, utroque in sua
gente, & honesta familia nato, & florenti in
fortuna

Zanarifa Iosephi patria.

*Nascitur
anno 1533.*

fortuna constituto; &c, quod magni faciendum est Christianæ Religionis studioso. Itaque diligenterem prolis in pietate educandæ curam suscepere. Educatus liberali disciplina in paterna domo Iosephus Latinas literas, quantum puerilis patiebatur ætas, didicit. Cum paulo esset adultior, quo & in studiis processus ficeret maiores, & cultioris vitæ modum, formamque condisceret, Conimbricam in Lusitaniam cum fratre natu grande missus, in disciplinam venit Societatis

*Conimbricæ
studiorum
causa mitti-
tur.*

I e s u ; quæ paucis ante annis nata Lusitanorum Regum benignitate in ea vrbe, nobisque Gymnasio Regius opibus excitato altas diuina iuuante Bonitate, radices iaciebat. Tantaque fuit adolescentuli indeoles, tanta morum probitas, ut & omnibus, qui illum noissent, apprimè charus, & adolescentibus pudore, & modestia incitamento esset ad virtutem: breuique tempore humanitatis, Rhetoricaque studiis decursis, inter laudatissima adolescentium ingenia floreret, siue soluta oratione, siue numeris adstricta certandum foret. Sed mira præcipue in eo ad scribendum carmen fuit ingenij felicitas. Logicæ quoque studia percurrit, & nonnihil etiam de Philosophia degustauit. Interim, ut erat domestica educatione probè institutus, longè etiam à domo, diuina eum gratia ad meliora prouehente, pietatis studia toto animo complexus est. Nam in illius mente diuina

Bonitas igniculos iniecerat , & earum virtutum semina, quæ, accedente ætate in immensas, frugiferasque arbores ex crescerebant ; quod siebat, ut vtrunque studium , & doctrinæ, & pietatis , cum vicissim alterum altero iuuaretur , maiores in eo quotidie accessiones faceret. In primis verò candoris fuit, & pudicitiae amantissimus : petulantiae verò , & iuuenilis licentiae osor acerrimus ; eoque usque processit, ut, cum die quadam in templo ante altare Virginis Matris pronus in genua oraret intentius , ita intimis lensibus citari coepit, ita ad earum virtutum amorem, quas Deiparæ placere sciret, inflammari, ut in ipso vestigio virginitatem , quam felici , singularique Dei dono ad eam diem illibatam seruaret, Virgini Materi voto dicarit.

Ex eo tempore sincerus animus maiora cœpit secum agitare, humanam felicitatem aspernari, diuina, æternaque cogitare ; eam sibi vitæ rationem exoptare, ubi tutò ab omni iniuria , periculóque integrum depositum seruaret. Itaque & religiosam amplecti vitam, & eam in Societate Iesu transfigere in animum induxit. Nota erat adolescentis probitas , nota vitæ innocentia , notum ingenium , indeoles magna omnia pollicebatur. Ita non magno negotio factus est voti compos.

ANNO natus septemdecim in Societatem Iesu Canarinus adolescens (ita non contein-

*Virginitatem
vouit.*

*In Societatem
Iesu asciscitur.*

contemnenda ignotæ pene patriæ fuit indoles) magno cum suo , multorumque postea, & rei Christianæ bono ascitus est. Admissus in Societatem, iis artibus, iisque rudimentis instituitur, quibus nouum illud vitæ genu's ad omnem pietatem informatur. In primis verò veterum consuetudinum , humanarumque rerum omnium obliuione; nouæ mentis, nouorūmq; consiliorum , ac sensuum susceptione ; vitæ simplicitate, studio diuina meditandi, sui abiectione, proprij iudicij abdicatione, suarūmq; appetitionum compressione, assidua, continentique sibi aduersandi exercitatione , & omnium aliarum virtutum duce tutissima obedientia. His præcipue studiis huius spiritualis militiæ Tyrones in Societate I E S V exerceantur : quorum studiorum fructus ille vel maximus existit ; vt animus à caducarum rerum amore abductus , cum Deo quam arctissimè concilietur. In hac palestra Iosephus ita se exercuit , vt, hisce virtutibus omnibus initiatus , omnes boni Tyronis numeros ex disciplina Societatis expleret.

IN T E R has exercitationes , dum rudi- Grauer et
grossat.
menta poneret Societatis , in grauem morbum incidit , ac periculosum : morbi autem videtur non vna causa fuisse. Operam dabat , ut nouitius in templi ministeriis, solemnèque illi erat quotidie octo Sacerdotibus, interdum pluribus Missa facientibus ministrare. Quo in munere totum fermè tempus applicatus , in genus

genua versabatur, &c, vt est illa ætas verecūda, & nouitiorū ardor ad pietatem imbibēdam, seseque edomandos incitator, dum spiritualis dulcedinis explete studet sitim, & corpus ad obsequium animo præstandum adigit, non putauit eam rem, vnde tantam hauriret pietatem, vlli sibi incommodo futuram. Ergo corpore nondum per ætatem durato ad laborem, artus fatiscentes, quā femora circa scutrum os, & vertebram nectuntur, acerbos illi dolores ciere cœperunt. Sed, animo imbecillitatem sustentante, ne se priuaret eo fructu pietatis, sua præstare ministeria non destitit, modisque omnibus rem occultam habuit; corporis tantum in affectam partem inflexione dolorem lenire contendebat: tum zonam quām arctissimè ad lūbos astringebat. Quod dum saepius facit, & maiore nisu, quām res ferret, femorum globi è coxendicu[m] sinibus excussi, seu incuratione minus aptè restituti, seu, quod vero similius est, neruis in viridi ætate semel laxatis minus fideliter, vt docente Medici, nexus retinentibus, parum firmiter coiere: inde vitium in vertebra[s], & humeros peruenit. Quò factum est, vt inde luxato dorso, humerisque, per omne tempus non sine aliquā deformitate vixerit. Crediderim tam, non hanc vnam ossium luxationem tam pertinacis morbi causam fuisse: sed, vt sit ad occulta alia naturæ vitia, id quoque incommodum momētum magnum attulisse. Nam,

adhi

adhibita ea, quæ solet in grauibus morbis eu-
ratione, est ille quidem multum alleuatus, sed
morbū omnē depellere nulla medicina
potuit. Quare mōrens suum incommodum
dolebat: angebat iuuenilem animū illa in
primis cura, quod timeret, ne per valetudinē
Societatis ministeriis par esse non pos-
set. Hanc adolescentis solicitudinem orora-
tus Simon Roterigius, unus è nouem B. Ignati
comitibus, qui Praepositi Provincialis mu-
nificē Societatem in Lusitania regebat, cum
quæsisset ex eo, quā valeret; ex eoque sermonē
mōrbi grauitatem, & iuuenis mōrorem per-
cepisset, afflictum animū his paucis tantum
verbis alleuauit. Ne sis sollicitus, inquit, fili de
tua hac inualetudine? Deus enim te in hoc
statu vult. Hoc solo sermone ita confirmatus
est, ut nullum ex eo tempore mōrorem sen-
serit. Triennium lebus hic tenuit lagor, per-
tenuit, aut pullos nictus spei melioris; cūp, & tē
deliberata, Medicis in consilium adhibitis, in
Brasiliam Patres adolescentem mitteat consti-
tuunt, haud dubia spe, ea foli, coelique mu-
tatione reparandæ valetudinis. Erat enim
iam celebri fama euulgatum, eius cœli, so-
liquebonitatem, & alimentorum lenitatem
multum ad humanam salubritatem, vel repa-
randam, vel retinendam, attingendamque con-
ducere. Et sanè ea cœli temperies est, quā nil
clementius esse possit, ut neque aestus, ne quo
strigora, magnis excessibus discreta, humanis

cor

corporibus grauia, noxiave sentiantur: terræ item, ut ad aspectum per amœnæ; ita etiam ad fructum vberes, eam frugum fundunt copiam, quarum nulla durius, crudita-
téque ad conficiendum natura fatigetur.

*In Brasiliam
reparanda
valetudinis
causa mitti-
tur anno
1553.*

ANNO igitur à Christo nato millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio 8. Idus Mai, annos. ipse iam viginti natus cum Odoardo Acosta, qui Prætor ad prouinciam pro Rege administrandam proficiscebatur, & paucis aliquot de Societate Olyssippone soli uerunt. Inter nauigandum, ut erat in maritimo aëre natus, quasi in patribus cœlum temneat, melius habere coepit: ita ut itinere illo con-
to pta scripta sibi nautica ministeria (est enim illi petu, coquinæ, & foci cura demandata) summa cum omnium probatione strenue obierit. Eodem anno Bahyam Regni Brasilici caput tenuerunt. Sed, ut planiora sint, quæ de Iosephi rebus, peregrinationibꝫque toto illius viræ decursu narrabuntur, erit operæ pre-
tium totius eius terræ tractum, situm, natu-
ram, partesque, & quis esset per id tempus in
iis locis Societatis stantis; quæque in loca So-
cietatis homines distributi essent, quibꝫque in ministeriis versarentur, paulo longiore,
non tamen inutili digressione transcurrere.

*Brasiliæ de-
scriptio.*

JAM dudum satis supérque notum est Brasiliam in ea noui continentis esse parte, quam vulgo Peruvium appellant. Regio toto in hemisphærio Australi sita est, maximam partem

partem in ea plaga, quam Zonam torridam dicunt : eius tamen non modica pars infra Capricorni tropicum demittitur , argenteo flumine , & Oceano illam in tenuem quasi cuspidem acuentibus. Iaitium capit à Septentrione duobus infra æquatorem gradibus, tenditque in Austrum ad quinque & triginta, et si non desunt, qui eam in plures faciunt excurrere ad fretum usque Magellanicum in quinquagesimum quintum gradum. Sed quæ proprio nomine Brasilia, Lusitanico patet Imperio, Paranão flumine , cui ab argento est nomen, quinto & tricesimo gradu finitum: ex quo mendum in libros nostrorum appetit iteplisse culpa, ut videtur, Typographorum, in quibus pro triginta quinque, quadraginta quinque legimus. At Cosmographorum tabulae , & nauigantium obseruatio argentea fluminis ostium, quod extrema pertinet Brasiliæ cuspis, in 35. gradu nobis indicant. Ad Orientem, quæ Hesperiis Africæ litoribus obtenditur, immani traetu Oceano alluitur: ora ipsa maritima multis sinibus, quæ maioribus, quæ minoribus , æquis fermè inter se spatiis distributis serrata frondis instar, quasi arte disessa tota. Accedunt crebra, & ingentia flumina latis admodum alueis, & ingenti aquarum mole labetia; quæ cum in mare se exonerant, patentes nauigiis, & cōmodos pleraque tū ad quietā stationem, tum ad flumen subeundum aperiunt sinus. Intus ad Occidentē altissimis

moa

montibus includitur; qui eam perpetuo iago quasi sinu complexi, videntur à reliquis Peruviis partibus auertere. Terra ferax, & benigna, & grata amoenitate delectabilis; frondosæ syluae solis nupquam deciduis perpetuò vernant: & quamvis ex spissa arborum umbra, vallibus paludosis, & vastis aquarum lacunis, vnde ingentes amnes effluunt, vapores ascendant cœli salubritati infesti, qui in pluviā, & rōtem soluuntur, maximam tamen anni partem lenes ventorum flatus submeridiem à mari exurgunt, qui in medianus usque noctem spirantes oras in cœli discutunt gravitatem: ita ut oriente Sole cœlum subito purum, nesciumque reddatur. Tum aquarum mercurium abundat copia, quod in nostras terras inuestigatione Europa nostra redit, beator. Quidam si naturæ dona species non facile in omnibus novi orbis terræ partibus, ac ne in nostro quidem orbe parem felicitatem repetias; ut iamadudum constet etate. Physicos, qui medium hanc regionem Solis accessu exstant, hominum vsur à natura negatam prodiderunt.

In V. R. V. M. ranta hæc cœli, ac terrarum commoda haed disparibus incommode compensantur. Primum, nulla humana naturæ yerecundia, bestiarum more nudis prorsus corporibus incidunt viri, fœminæque: deinde hominū ingentia, hebetia, & inhumana; ut etiam humanari ut carnium essem in summa

*Brasilicum
vitia.*

ma habere lautitia non horreant , tantum in
vetere corroborataque bona , prauave co-
suetudine situm est : atque inter cultum legū,
barbarāmque licentiam ad iustitiam, honesta-
tēmque inter homines retinendam , & bellu-
inām stoliditatem , feritatēmque propagan-
dam interest ; et si non eadem naturae impro-
bitas vbiique : estque ubi plus , minūsve crude-
litatis grassetur . Quāquam inducta iam in gen-
teim Religionē , paulatim , et si magno cum la-
bore , ad humanitatem condocentur . Cæteri ,
qui nondum Christiana Religionē suscepta ,
oram accolunt mātitimām , longa iam cum
Lusitanis consuetudine mitigati , sensim & ipsi
ad humanitatem infleūtūt , et si sūopte etiā
ingenio minūs ferī , minūs asperos habeāt mo-
res : ac , nisi iniuriis exasperentur , amicē nostris
cum hominibus societatem seruent ; neque à
iustitiæ legibus abhorreant , facileq; ad Chri-
stianā Religionem afficiantur ; sed constantia
desideratur . Certas , fixāsque fere sedes habēt ,
nec facilē rādio locisolum vertunt . Commer-
cia qualiacunque habent , & amicitiæ iura po-
puli cum populis , vici cum vicis , si nulla inter
eos oboriatur offendio , servant inter se . Non
idem omnibus ingenium , qui mediterranea
tenant . Videas multos eorū populos iis , quos
diximus , similes , quietos , faciles , amicos
amicis : contrā alios ita asperos , & efferatos ,
vt ipsam hominum naturam odiſſe videantur .
Immites , iracundi , truculentri , sanguinarij , fe-
tarum more nulla iura norunt , nisi subito cq-

Tapuya.

ortam pro re nata libidinem. Non facile gettem aliam reperias, de qua illud verius dici possit: *Homo homini lupus*, seu, *draco magis*. Eos Tapuyas vocant: quod nomine ipsorum lingua gentem sylvestrem sonat. Hi non cum Lusitanis tantum, si ad ipsos penetrant, sed cum suis etiam gentilibus, qui cum Lusitanis pacem habent, bella gerunt. A ceteris Brasilis consiliis, consuetudine, coniunctaque sciundi, inuisi omnibus, omnibus formidini, longe à mari varias in terras dispersi sedes habent, mutantque ad libidinem.

Carigij

O M N I V M facillimi, mitissimique, atque ad cultum sua sponte proni sunt Carigij. Hi antiquo instituto vni ex omnibus Brasilis viri, foeminaeque vtuntur indumentis ex gossipia ipsorum more contextis, forma à Mauricis tuniculis non absimili. Viuunt in tectis, domos sibi extruunt, agros colunt, mandiocam, legumináque setunt. Forma iis, habitudoque corporis non inalegans, multumque probanda; multique inter eos corporis conformatioe, specieque cum Europæis comparandi; ut videatur animus, & ingenium ad bene conformandum corpus; aut animi organum corpus ad animi, ingeniique perpositionem quandam vim habere. Qui ea loca lustrarunt, eos in ea Brasiliæ parte describunt, quæ infra Capricorni tropicum descendit: viginti circiter leuis distantia mari; unde ad montes, quos incolunt, est ita asper ascensus, & erectus, ut nisi

fir

stirpes, & enatarum arborum ex humo prominentes radices scalarum præbeant usum, nullus ad eos ea parte pateat accessus. Sunt qui eos in interiore America Paraquarij fluminis accolas facere videantur: eorumque circiter ducentos, ut Christo nomen darent, Hispanis nonnullis ducibus, itinere sexcentorum milium passuum in Brasiliam suscepto à Barbaris Christianæ Religionis nomine imperfectos ferunt. At Iacobus Monterius Societatis Sacerdos, qui proximè anno salutis c. 1600. Emmanueli Limæ Societatis in Brasilia Visitatori adiunctus est comes; quique præsens loca cuncta adiuit, & testis oculatus peritè, & ad amissim Cosmographorum descripta ad Antonium Mascareniam pro Lusitania Claudio Aquauiuio Præposito vniuersitate Societati generali à consiliis hoc tempore Assistentē transmisit, eos in Brasilia non longè à Piratinaganis montibus sedem habere demonstrat. Cum eo reliqua Carigiorum, & eorum, quide Societate ad Carigios profecti sunt historia: multaque nostrorum hominum epistola: per ea tempora in Brasilia datæ consentiunt. His ut adhæream suadet ratio. Nec mirum è proximis Paraquariis Hispanos transcenso montis iugo, ad Carigios penetrasse; si quidem legimus in Peruuianis literis nostrorum annimillesimi quingentesimi nonagesimi sexti, venisse Sanctam fidem urbem Paraquariorum cum aliis è Societate magno cum eius ciuitatis bo-

no Leonardum Arminium Neapolitanum totius eius comitatus præsidem. Quare potuere Hispani è Paraquariis in Brasiliam transgressi, Carigiis Christianæ Religionis studio incésis, auctores esse, & comites ad Sacerdotes Societatis perquirendos ; & hi sexcenta passuum millia conficere: utriusque verò sui fusione sanguinis, illi Baptismi gratiam, hi suæ fidei, consiliorumque suorum præmia anteuertere.

Post hanc cædem venere alij ex eadem gente magistros Christianæ Religionis accesserunt: milisque sunt è sede S. Vincentij duo

Petrus Corrēa, & *Ioannes Sosa ad Carigios missi.*

egregia sanctimonia viri, Petrus Corréa Sacerdos, & comes illidatus Ioannes Sosa, uterque Lusitanus, uterque in Brasilia versatus, & linguæ Brasilicarumque rerum bene peritus: sed Corréa florenti in fortuna, magnis relictis opibus, Sosa humili vitæ genere insignem adeptus Christianæ integritatis laudem primo uterque Societatis in Brasiliam adueni omni humanarum rerum spe præcisa, & humanorum consiliorum vinculis aberraptis, Christi famulatui in Societate se addixerunt; in qua ita virtutum omnium exemplo cunctis se probarunt, ut digni primis illis temporibus, digni integrissimo illo Patrum exempli certiserentur. Hi magno cum fructu aliquandiu inter Carigios versati, ingentem eorum numerum ad Christum adduxerunt; lateque in dies Religio propagabatur. Sed zizaniorum fator Diabolus aliquot è popularibus instiga

instigauit; qui vel nōdum Christianam Religionē susceperant, vel, vt semper inter bonos aliqui sunt degeneres, in ea parum firmi tātam integratatem, & vitæ innocentiam, quantam duo egregij magistri pietatis in gentem inducebant, perosi, confictis perfidi hominis criminationibus, quasi in Carigiorum perniciem validam armatorum manum paratam habebant; eò pellecti sunt, vt magno cum rei malo Religionis, & veritatis Doctores interimerent. Hæc Nouembri mense anno humanae salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto contigere, biennio post Anchiétæ aduentum in Brasiliam: cùm illo ipso anno primū è Vincentiana sede ad nouale illud proscindendum venissent. Quid ex eo tempore cùm Carigiis actum sit, nullæ nos docent literæ: sed apparet ex iis, quæ per ea tempora nostri scripsere, operarum paucitate, & magnitudine operis difficillimi continendi Neophytes, ne ad veterem prauitatem redirent, Catechumenosque à feritate abducendi, quibus maximè rebus in Brasilia tenebantur omnes impliciti, rem non tam omissam, quam è manus elapsam.

T E N T A T A iterum eadem profectio ad exitum adduci nunquam potuit, nempe Tararea potestas eo maiore conatu huic consilio aduersari contendit, quo major inde fructus expectādus. Proximè anno 1610. cùm Emmanuel Lima Visitator cùm suo comite Iacobo

Monterio ea loca circa Piratiningam pro suo munere obiret, venere ingenti numero Cari-
gij ad Patres Societatis euocâdos: decretaque
erat adeos expeditio; spes erat è gente ad pie-
tatem, & humanitatem prona magnæ messis
animarum. Rogandus Dominus, vt incolu-
mes adducat operarios in messem suam; &
plantationi, irrigationique adspiret, dertque
incrementum, quod paratæ segetes expectat.
Nec plura scitu digna de Carigiis ad annum
1614. Romæ nota erant.

*Brasilica ter-
ra vitia.*

Hæc de gentibus, quæ Religionis lumine
orbate Brasiliam tenent, summatim cognitio-
ni dare potuimus. Sed sunt etiam in ipsis ter-
ris, quæ naturæ officiant bonitati, non tam
naturæ, quam incolarum culpâ, crebræ syluae
arborum densitate, & ramis inter se implici-
tis, continent, densaque foliorum nube in-
umbratæ multùm de viriditatis hilaritate de-
perdunt; oculisque, ac sensibus, Europæis vi-
roribus assuetis adspectum paulo reddunt tri-
stiorem. Verùm, si quemadmodum aliorum
bonorum copia, ita etiam hominum cultu tel-
lus abundet aliquando, succisa ad vitæ vsum,
& ad artes arborum crebritate, tota regio red-
di possit amoenior. At verò continentibus
bellis, mutuisque cædibus vicinis vicinos at-
tentibus, ac sese inuicem vorando absun-
tibus, regio hominum infrequentia, terræ
cultu destitutæ syluescunt. Pauci tantum, qui
bono suo casu gentilium suorum dentes eu-
scrunt,

serunt, ad senectutem perueniunt. Sperandum tamen, Deo bene iuuante, inducta, & corroborata penitus Religione, naturæ speciosiorem faciem, ciuitatibus ciuium frequentiam, & terris cultum suum diem aliquando allaturam. Hanc tam incultam, vastamque tot commodis, incommodisque compensatam regionem ante Lusitanorum æterna memoria dignas nauigationes nostro orbi, atque adeò hominum memoriæ, ac propè dicam generi prorsus ignotam Diuina prouidentia inopinato euento patefecit,

Post superatam Lusitanorum virtute sa- uientis Oceani ferociâ; & nauigationem per immensa, & nunquam antea tentata marium spatia ab ultima Hesperia ad Indos patefactam, ad rem Lusitanam in India constituen-dam, & Christi Euangeliū in eam gentem inuehendum, Lusitaniae Rex Emmanuel idoneam classem instruxerat. Ei Petrum Aluarū Capralem, virum & generis nobilitate, & sua virtute clarum præfecit. Iij Martio mense anno ab humanæ salutis initio quingentesimo supramillesimum se mari commisere, longèque proiecti, dum Malacias circa Guineæ oras, & furentes æstus circa Bonæ spei promontorium deuitant, longo flexu in Occasum receden-tes, ad terræ conspectum venerunt, quam ini-tio insulam putarunt. Accurata dein nauiga-tione oram eius adlegentes, continentem esse deprehenderunt. Huc, obseruato loco ad tu-

*Braflia in-
uenta anno
1500.*

endas naues opportunō , exscensionem fecerunt; loco ab ipsius natura *Portus securus* nō men inditum mansit in hanc diē. Ibi s. Non. Maias ipsa die inuentioni S. Crucis dicato, religiosa , celebrique ceremonia ingens statuta Crux, & Christiano ritu ad aram pro tempore exitatam sacrificatum in litore. Inde totus ille tractus, *Terra sancte Crucis*, nominatus. Vulgi deinde consuetudo euicit; vt, mutato sanctiore nomine, à rubro ligno, quod Lusitani *Brasilum*, Itali *Verzinum* nominant, quo abundat ea tellus, & ad tincturas adhibetur, regio Brasilia, gens Brasili dicerentur. Lusitani , resartis nauibus, captata tempestate, cursum inde suū tenuerunt, Brasilia relicta. Explorata deinde eiusdem Regis imperio terræ , fructuūmque bonitate per Americum Vespuclum Florentinum, clarum illum nauigationum , & tractandorum mariū, yentorūmque magistrū, à quo vniuersus noui orbis continens Americę nomen traxit, cœpere, permittente, & probante Rege , è Lusitania tum clari viri , tum omnium ordinum multi, spe commodorum pertracti, ad ea loca nauigare: & vt qui in vacua venere, quæ quisque naucti loca sibi opportuna iudicarunt, in iis sedem posuere, terræque fructibus sua emolumenta augere : vt magni pretij merces inde magno cum Lusitanæ, ac totius Europæ bono in nostrum orbē inueherentur; vicissimque eò nostræ terræ fruges, sementes, arboreſque, & iumenta , quorū utilitate proiſſus carebant , magno prouentu

com

cōportarentur. Emmanuele inde vita functo, Ioannes eius nominis tertius Emmanuelis F. Regni gubernacula suscepit. Is, cognito, quāti esset eius terrae, gentisque Imperium, ac totius mercimonij rationem ordinare, haud ita multis interiectis annis Martinum Alfonsum Sosa cum classe, ac summo imperio misit, qui suo nomine Brasiliam occuparet; eamque in prouinciae formam redactam in plures iurisdictiones, seu Præfecturas distribueret. Singulis Præfecturis, coloniisve singuli Præfecti, ducēsve constituti. Iis, præter suos, quos quisque è Lusitania colonos deduxerat, terra secundū maris oram distributa, quinæ fere quinquagenæque leucæ cuique coloniae definitæ: oppida in singulis coloniis, Præfecturisve extructa; ipsæ Præfecturæ ab oppidorum nominibus nuncupatae. Omnium primam, eandemque remotissimam in ipso pene Brasiliæ extremo ad gradus viginti quatuor in Austrum sibi delegit ipse Alfonsus Sosa, qui toti rei præserat; quam à Sancto Vincentio nominavit; sequutus, credo, emolumentorum, quæ inde præcipue sperabantur, opportunitatem, amplam enim iurisdictionem ad montes usque profert, qui Brasiliam à Paraquariis diuidunt. Oppidum ad amplum, & percommode sinum, qui duabus occupatur insulis, sirum est. Intra sinum inter litorum ambitum, insulæsque duobus intrans ostiis, curuatus in arcum maris quasi euripus circunfluit, insulis

*Colonia S.
Vincentius.*

inter se non magno freto discretis. Sed euripi ostium, cui oppidum impositum est, aggestis arenis processu temporum penè obstructum, minutis nunc tantum lintribus intratur: maioribus verò nauigiis nonnisi per ostium alterum, circū nauigatis insulis, est iam ad oppidū accessus. Ad cuius claudendas fauces, portumque turris, quam Biritiocam nominant, extorta est. In anteriore insula oppido proxima, quasi claustrum aditus, oppidum est alterum castello communatum ē regione S. Vincentij, cui à Sanctis nomen est: in utroque oppido Societas IESV cum templo sedem habet. Ager porrò latè in mediterranea se porrigit; oppidaque duo insignia continet, Conceptiōnem in litore Itanniae, decem leucis à S. Vincentio, & Piratiningam, seu alio nomine S. Paulum, quindecim introrsum leucis ab eodem oppido S. Vincentio recedens, ad altitudinem trium & viginti graduum cum dimidio sub ipso penè Capricorni tropico sitū, in montibus asperi quidem ascensus, sed, ubi altitudinem superaueris, soli mitioris, & arborum amoenitate nonnihil in umbrati, tum lenibus, placidisque fluminibus irrigui. De Cōceptione, & Itannia dicetur saepius in rebus Josephi de quo scribimus.

*Piratininga
oppidum.*

PIRATININGA cum suis finibus ora videntur esse omnium, quæ sunt in Brasilia felicissima, proinde etiam oppidum cimium frequenter fit auctius in dies: nam ubi ex oppido in plana

plana descenderis, campestria omnia, latèque patentia cœli benignitate, amoenitate camporum, aquarum riuis, fontib[us]que campis Europæis quām simillima; prouentu etiam longe meliora: agricultarum tātūm circa sata curam, industriāmq[ue] desideres. Ea est enim soli fœcunditas, vt triticum nuper ex Lusitania allatum, parca admodūm, & inertī cultura satum, curatūmque suprà quām crēdi possit, maiore, quām in Europa, copia fundatur. Nec dubitat afferere mensuræ vnius fructum in centenas multiplicari: vt, si molæ non desint, quarum usus iam parabatur, frumentum ad pinsendam farinam totū penè prouinciar[um] seges suppeditare possit. Multis etiam, ac per bonjs viuetis abundant, alijsque frugum generibus è Lusitania aduectis. Armenta præterea boūm, equorūmq[ue]; tanto numero fœtificant, vt equi valde boni vilissimarum rerum, galezi vnius, aut geminorum ex panno tibialium commutatione parentur. Fuit cùm vaccæ nouem æris alieni nomine minus numerorum trium aureorum ad hastam licitatorem non intuerint: tanta est fructuum copia, & pecunia, vestiariæque rei in opia in iis terris, in quibus aut prorsus, aut seminudi homines incedunt. Hęc tamen tam larga naturæ benignitas in campis tribus tantūm viget Piratininganis; cuius soli natura, coeliq[ue]; temperies, præter reliquas Brasiliacas oras magnam cum terris nostris habet similitudinem & hyberno tempore gelu,

·prui

pruinaque terræ teguntur; subindéque ~~ut~~ montanis finitimæ, ut apud nos sit, consperguntur niuibus; neque æstiuia tempora iustis caloribus carent, quod in Brasilia reliqua non sit. Quæ duæ contrariæ suis temporibus affectiones ad satorum iuuandas radices, & fruges ad maturitatem adducēdas in primis profundit. Et hanc copiosam rerum vbertatem superioribus temporibus ignotam recens proximorum annorum experientia notam fecit.

ACCEDIT ad cumulum commodorum illud vel maximum, quod in montibus camporum feracitati imminentibus auri probati in vicesimum tertium gradum cum diuidio fordingare periebantur; cuius usum ad inaurandi artem percommodum esse experimetum declarauit. Et huius tam benignæ vbertatis iam pridem à primis temporibus indicia non obscura riotata in lucem tandem ipsa dies, & hominum protulit industria,

Spiritus sanctus colonia. SVPRA Sanctum Vincentium curuata in Septentrionem nauigatione Præfecturam alteram frequentauit Vascus Fernandius Continnus à Spiritu sancto nominatam, anno salutis quinto & vicesimo supra millesimum & quingentesimum: quo item anno, aut non ita multo antè credere est, Sosam cum summa potestate in hæc loca venisse. Locus est in gradu 30. in Austru: tellus est brasili ligni diversarum specierum, in primis vero balsami admodum fera; unde balsamum hauritur; arbores

res sunt prægrandes & excelsæ, ingenti & solidi truncō, & bene ramosæ: non ut in Palæstina humiles arbusculæ. Forma nonnullas in Europa facile similes esse dixeris. Harum corticem totum multis vulneribus incidunt: tum quā hiant scissuræ, gossipium, ad imbibendum, qui distillat succum, inferunt; alternisque diebus exprimunt in vasa, massam illuc officinæ interunt, admisto balsamo, ex qua globulorum ferta conficiunt, qui eleganti opere elaborati, atque in multam duritiem concreti, ad coronas precatorias, rosariaque odoris nobilitate in pretio habentur. Nee fere, præter brasila ligna, & balsama, vlla maioris emolumenti merces huius terræ; et si ne saccari quidem prouentus desideratur. Pingue solum, fertileque; sed parum strenuos noctum colonoſ, minùs naturæ suæ respondet vbertati.

IN hac quoque colonia sedem habet Societas I E S V , habérque adiunctos vicos aliquos, in quibus eiusdem Societatis Sacerdotes resident, genti ad humanitatem, & pietatem excolendæ. Hic diu versatus est Iosephus Anchiéta nostræ scriptio[n]is argumentum: & hæc sedes initium illi fuit administrationis, eum primùm ad regendos alios adhiberi cœptus est; in eaque ſede vitam finiuit, eiusque venerandum corpus sarcophago traditum est.

EO D E M anno ad Bahyam sinum per am-
plum, vbi postea Regia ciuitas, Regni caput extorta est, Regis ipsius dono suam sedem,
iuris

Bahya colo-
nia.

iurisdictionemque collocauit Franciscus Petteria Continnius. Sed de hac cum ad adventum Societatis in Brasiliam venerimus, dicendum erit accuratiu.s.

*Portus securi
rus colonia.*

ANNO item 1526. supra Spiritus sancti coloniā infra Bahyā ad gradus 16. Portus securi coloniā, primo Lusitanorū appulso, stationēque, & Christiana Religione consecratā tenuit Petrus à Campo. In hac quoque sedem habent Societatis Sacerdotes, qui Lusitanis, indigenisque, ac vicis aliis excolendis dant operam.

Hæc prima Brasilici Regni per Ioannem Regem ordinatio; atque hæc primæ in Brasilia Regiis auspiciis coloniæ à Sosa descriptæ videntur. Et fieri potuit, ut præter has, alias quæque, quæ subinde commemorantur, ab iis, qui primi venerunt, occupatas, Rex ipse ratas habuerit: aliae etiam ab aliis post primam descriptionem Sosæ Regiis item auspiciis deductæ sint. Nam in suprema Brasilia, quæ rotæ fronte Septentrionalem spectat, proxima æquatori, primum locum tenet Itamaraca item colonia. Vrbs in insula est, angusto frero à continenti diuisa: hæc præter suos ciues habet in continenti Lusitanici nominis colonos, qui Goyanam unam cum indigenis incolunt. Præter hos, oppidum Paraibam cum suis finibus; qui directo in Occidentem tractu ad quadraginta leucas flumen magnum Maranonem attingunt. Hic extremus in Septentrione Lusitanici Regni limes est. Hoc loco castellum omni

*Itamaraca
colonia.*

omnium, quæ sunt in Brasilia firmissimum, munitissimumque ostio fluminis, & finium tutelæ impositum, cum aliis circà locis suo Præfecto, propriâq; iurisdictione regitur. Atq; hæc oppida in Brasiliæ litore, quæ Septentrioni obiacet, censemur. In angulo altero, qui Orientem spectat, in ipso flexu ad Austrū, octo infra æquatorem gradibus est Pernambucus, omnium quæ sunt in Brasilia, coloniarum florentissima, & maximarum opum, aut certè nulli secunda. Ciuitas in summa collis planicie non multùm à mari eminet, bñnis domiciliis, ædificiisque extructa, nobilibus ciuibus, & opulentis, ac magno honestorum equitum numero illustris; vt inter opulentas etiam Europæ ciuitates honestum locum tenere possit. Portum habet ad ipsius collis radices. Emporium est in primis magni nominis, & mercimoniorum copia celebre, & opulentum: nam præter rubri ligni totius Brasiliæ præstantissimi ingentem numerum, centum viginti saccararias officinas in sua dicitur habere ditione; vnde in Europam centum triginta, & centum quadraginta onerariæ saccato onustæ cum ingenti negotiatorum, & rei Lusitanæ emolumento quotannis enauigant. Habet præterea Collegium Societatis Iesu à Sébastiano Rege viginti ex ea Religione capitibus alendis fundatum, cum scholis tribus: in quarum prima quæstiones de conscientiæ casibus explicantur; in media Latinis literis iuentus

*Pernambu-
cus colonia.*

uentus instituitur; in infima literas legere, & formare pueri docentur. Sunt præterea in mediterraneis vici sex indigenarum, admistis Lusitanis, in quibus ex ipsa Societate Sacerdotes resident, indigenarum institutioni, & animarū curæ. Quiverò in vrbe, & Collegio degunt, præter statas, solemnésque cum ciuibus occupationes, ad alia superioris oræ loca excurrūt Societatis ministeria circumferentes; quod in Brasilia tota Societatis Sacerdotibus solempne est. Primus eam coloniam constituit, eiúsque tenuit dominatum Odoardus Coëlius.

SECUNDVM Pernambucum ad gradus tredecim Bahya, quondam Fracisci Pereriae Præfectura, nunc Regia ciuitas est. Inter Balyam, ac Portum securum ad decimum quartum in illa colonia. quintum gradum sunt Illæi. Eam Præfecturā primus tenuit Georgius à Fighereto Corréa. regio optimi soli; ac, si campos excipias Piratininganos, omnium Brasilia tota feracissimi: tubri ligni, & satiarum rerum abundans, nec saccarariis carebat officinis: sed Barbarorum infestatione ita attrita omnia, ut propè ad vastitatem regio déuenerit. Erat tamen spes his proximis annis, pacatis iam Barbaris, & partá rebus pace, terræ frugibus, & saccari prouentibus, cùm multa eius opificij instrui possint ædificia, häud longo tempore coloniam reualituram; & in hoc quoque oppido est Societati sedes.

Hæ ad annum humanæ salutis vnde quinque

quagesimum supra millesimum & quingentesimum adhuc in Brasilia erant Praefecturæ constitutæ. Interim rubri ligni, & saccari ingens numerus, & metallorum nescio quid è terra S. Crucis, nunc Brasilia nominata, quotannis exportabatur; nouæque subinde venæ metalorum aperiebantur.

ATQVE hæc locorum natura, situque quantum satis esse visum est, in præsens dicta sint: alia, cum se offret occasio, inter narrationem attingentur. Nunc tandem ad ipsum Societatis primum, deinde ad Iosephi Anchieræ, cuius vnius causâ hæc exorsi sumus, in Brasiliam ingressum accedamus.

ANNO demum 1549. Ioannes Rex non tam Imperij, quam Christianæ Religionis propagandæ studiosus, cum in Brasiliam Thomam Sosam Prætorem destinasset, ad continendos in officio Christiani hominis Lusitanos, Ethnicosque indigenas ad Christi fidem alliciendos, non contentus ea Sacerdotum, aliorumque religiosorum virorum copia, qui cum colonis ex Europa eò traiecerant, statuit è Societate Iesu, quæ per ea tempora nata, diuina fauente Bonitate felici prouentu suberebatur, Sacerdotes aliquot in eā expeditione mittens, permotus maximè fama fructus, quem in eo genere Francisci Xauerij, & paucorum comitum ex eadem Societate labores, & industriam in India, alijsq; vltoribus gentibus peperisse cognoverat. Igicur petere Rego

C

à Simone Roterigio Præposito Societatis in Lusitania Provinciali, quatuor lecti Sacerdotes, Emmanuel Nóbrega, Leonardus Nunnius, Antonius Pireus, & Ioannes Aspliqueta Nauarrus, magni illius Martini Aspliquetæ patruelis. His additi non Sacerdotes eiusdem Societatis fratres duo, Vincentius Roterigius, & Didacus Iacobæus; Lusitani omnes, præter Nauarrum Aspliquetam. His omnibus datus ex eorum numero. Rector Nóbrega, magnæ doctrinæ, & spectatæ virtutis, prudenterque vir. Et quidem hunc nominatim Rex ipse optauerat, hominem fama sibi notum, antequam Societati se adiungeret, cum Comimbricæ studiis operam daret, ingenij laude præstantem, & Martini Aspliquetæ, primam in professione sacrorum canonum cathedram tenentis testimonio inter præcipuos probatissimum. Hæc tantula manus ad ingentem omnino syluam expurgandam, colendamque destinata. Aberat sub ipsum profecitionis tempus huius consilij ignarus Nóbrega: nam tum fortè varia loca concionabundus petagrabat. Confestim admonitus, cum omne in festinationem adhibuisset, præuerente nauigandi tempestate, classis ipse discessum anteuertere non potuit. In nauim igitur Procuratoris Regij, quæ eius rei causâ substitutæ, recepus, secundaque nauigatione usus, classem in cursu assequitur; vnaque cum aliis ad Villam veterrimineunt Aprili mense exscenderunt, cum Olysi

Olyssippone Kalendis ipsis Februariis soluisserunt.

Fuit Villa vetus, ut apparet, ante id tempus cum portu Praefectura non ignobilis, prope fuentes incliti illius sinus, cui ob egregiam situs, naturaeque speciem communie nomen idioma Lusitanicum proprio quodam iure, excellentiaque attribuit Bahyam. Est enim Bahya Lusitanis mariis sinus; &c, cum de Brasilia locis sermo est, Bahya excellenti quadam prerogativa hunc sinum significat. Eam Joannes Rex Francisco Pereriae Continet, ut si ipsa demonstrauimus, possidendum concesserant, quem Pereria haeredibus reliquerat, &c, siue duas Praefecturam fuerant, siue quod vero similius est, in Praefecturam unam Villavetus, & Bahya coierant, Joannes Rex, obseruata postea loci opportunitate, Pereria haeredibus digna compensatione remuneratis, Bahyam ad iura Regia traduxit. Igitur mense anno in Villa vetere exacto, ad lectum nomine vibicundenda locum intra sinum ipsum, duobus inde milliariis est, itum, eoque translata multitudine, paucis in veteri sede relictis, quibus locum deserere hand fuit commodum. Locus vibile lectus in summo colle intra sinus ostium, portui immixtus, vrbis à Salvatore nomen inditum.

PA-M sinus ipse ea pulchritudine est, naturaeque præstantia, ut nihil ad adspectum amoenius esse possit. Videlicet in eum effingendum

Bahya de-
scriptio.

natura ad lasciuiam usque artis vires conten-
disse: eius ambitus in triginta circiter leucas
circumagit; plus viginti in eo per amœnæ vi-
sunt insulæ, frequentes penè omnes, & ad
cultum, fructumque opportunæ: plus qua-
draginta saccarariæ officinæ circa numeratur.
In eum cum fluuij alij, euriplique è mari exscé-
dentes, vagoque, ac multiplex flexu in mare
remaneant, terram iucundo prospexitu varie
discindunt; tum duo ingentes amnes, Para-
quasius, & Siriginus eò se exonerant, qui
omnes, quasi certamine suscepto, pro se quis-
que prospectus contendunt augere dignita-
tem. Litora omni conchiliorum genere, qua-
grata sunt etiam referta; mare ipsum piscatu ab-
undans: & ut nihil desit ad oblationem,
certo anni tempore à Julio mense ad Octo-
brem halænarum greges quæ majorum, quæ
minorum eò se inserunt; & velut opes suas
ostentantes, suam quæcumq[ue] problem pra se agunt:
tum blando disertu variis hisibus obrerrant
litora, sepeque saltu è fluctibus se tollunt; tur-
susque quasi palæstra exercitatæ, multa cum
elegancia in vndas se demergunt, emergunt
que, & quasi hominum amore captae, familia-
riter inter nauigia se inserunt. Diceres eas bis
quasi choreis hominum probationem, plau-
sumque captare. Ad hæc naturæ commoda
illa etiam benignitas, quasi cumulus accedit.
Extra sinum ante fauces utroque in litore tum
ad dexteram, tum ad levam non contemne-
da

da electri vis, seu ambræ colligitur; non quidem illi similis, quod apud nos in Septentrio-
nis oris ex arboribus exsudat; sed quod præter
vulgatum ambræ nomen, commune cum illo
habeat nihil. Colori nullus est honoris, ad odo-
ramenta adhibitum magno in pretio est; ut
pari æstimatione cum auro pendatur. Vnde
gignatur, incertum. Est illud tantum obserua-
tum; massam liquidam in fundo maris, sensim
concreta m, cautibus adhærescere, colorēmque
induere ferrugineum, in atrum vergentem: al-
bi etiam coloris non raro inuenitur, maioris
etiam pretij; è cautibus postmodùm æstu ma-
ris auulsam, quod piscium, marinārumque, auiū
escæ superest (incredibile est enim omne ge-
nus piscium eius cibi quam sit auidum) in
litus eiici; ibi etiam à testudinibus, cancris,
aliisque eiusmodi bestiolis auidissime voraris
exiguam omnino partem in viuum hominum
relinqui. Hoc spectando theatro, & speciosa
naturæ ostentatione vrbs ipsa beatior. Hæc
summo in colle, porrecta planicie explicata
quatuor firmis castellis munitur. Infra por-
tum habet, quantumvis magnarum classium
commodè capacem: locum ad opportunita-
tem omnem aptiorem, aut oculis nobilius ob-
lectamentum non facile alibi reperias; ut ex-
usque Belgio pingendi nobiles artifices eò ve-
nerint ad locum contemplandum, tantum ut
eximiam speciem ad pascendos oculos in ta-
bula proponant. Hic locus lectus Regni sedes,

Lusitanorum conuentus princeps, & vniuersitas caput iurisdictionis tum Regiae, tum Ecclesiasticae. Hic etiam Collegiata, & Cathedralis Ecclesia post annos aliquot cum suo Episcopo sedem habuit: ex eoque tempore firma Regia potestate in Brasilia, forma Reip. constituta. Sed nos ad urbis iam fundatæ, & constitutæ ciuitatis recensenda commoda sensim deuenimus, nunc ad ipsa eius primordia redeamus; & primo Societatis Iesu in Brasiliam accessu cognito, eius progressiones ad Iosephi Anchietæ aduentum percurramus.

Vrbs Saluator ad Babyloniam conditur.

Loco urbi conditæ designato, & sua cuique areæ parte ad ædificandum attributa, Partibus quoque Societatis Iesu, & templo exercitando, & ædificandis ædibus locus assignatus. Sed illorum prima cura fuit Barbarorum animos ad nouorum hospitum amicitiam adiungere, atque ad Dei rerum omnium conditoris cognitionem, Christianamque Religionem allicere. Et sane non tam fera, durave ingenia incolarum his in locis, quam qui primi ad has terras appulerunt, naucti sunt. An quod suapte natura minus ab humanitate abhorrent? an aliqua cum Lusitanis consuetudine non nihil mitigati? Nam eti certum Regem, cuius imperio regantur, nullum habent, vicatim tamen distributi habitant, singulisque vicis unus quis, si minus potestate, auctoritate certè præstat ceteris. Ita siue fixam sedem habeant, siue vagentur, ut grues, & cervi, aliquem

Braſilorum mores.

aliquem gregis sui sequuntur ducem. Ita quoc
sunt vici, ac pene familiæ, tot quasi sylvestris
plebeculæ Republicas esse dixeris. Conspirat
tamen alicubi vici multi quasi eiusdem pagi,
in gentem vnam, totaque natio in gentes plu-
res diuisa, nullam tamen ciuitatis formam ha-
bet, nullas leges, conuentus nullos, commu-
ne consilium nullum, nisi quod fortuita cui-
que libido suggestit temerè: ita & sedes mu-
tant, & bella gerunt inter se, vt cuique libitum
fuerit, aut subito subcrescens ira animos in-
flammarit. Rarò admodum cōtingit, vt com-
muni consilio publicè aliquid aggrediantur.
Similitudinem nonnullam agnoscas in vaga
illa hominum gente, qui è fæce Ægyptiorum,
& arenis Libycis se prognatos blaterant, quos
in Europa Zingaroꝝ vocamus: qui etiam æneo
colore è Brasiliæ videntur cognatione profe-
sti. Sed Zingari prōni sunt ad furta, à quibus
Brasili abhorrent. Zingari vitant bella, quibus
se mutuò Brasili consumunt. Utuntur nostris
indumentis, & tenuia quædā exercet opificia,
quibus pecuniolam cogunt. Brasili nudi, iner-
tes, operæ inimici, nulla industria alia, nisi ve-
natu, piscatūq; vitam sustentat in diem. Verū
qui circa hæc loca ad Bahyam versabantur,
lōgo Europæorum vsu emolliiti, multum iam
de insita barbarie detriuerant: proinde quieti
imperio parebant; & sermones de Deo, diui-
nisque rebus libenter audiebant. Patres ad
suos vicos adeuntes humaniter excipiebant,

Zingari

eosdem vicos alios obeuntes multo cum obsequio prosequebantur: nostrā humanitatem, morēsque placidos amabant; admirabantur solertiam, literas maximē suspiciebant, nobisque se similes esse etiam in Dei cultu perorabant. Ita in extruenda vrbe adiutores Lusitanis se præbebant. Sed non facilè ab insita feritate, & corroborata per omnem mundi æta-

*Pueri ad humanam insti-
tutionem faciles.*

tem prauitatem auellebantur penitus. Pueri tantum, quibus nondum per ætatem altè impressa barbaries erat, planiusque ex eorum ingenii naturæ lumina emicabant, mirum in modum nostra consuetudine, nostraque institutione tenebantur; & fere ipsis parentibus non inuitis, multis etiam probantibus: ita ut non Christianæ disciplinæ præcepta tantum, solemnesque precatioñes, quas suos postea edocerent, sed Lusitanicam etiam linguam, & nostras literas magno parentum gaudio considerent; ut appareat barbariem, & prauitatem non à genere, neque à locorum, cœlique natura; sed à praua institutione, fœdaque consuetudine hominum moribus adhaerere. Hæ platiæ summa cura ad omnem probitatem, humanitatemque lato prouento excolebantur; ipsoque initio eorum lecti greges, & quali seminaria instituta. Quod cōsilium fuit ad multas utilitates opportunum: nam & ipsi primū belluino illi vitæ generi subducebantur; & ad continendos in fide parentes, & gentiles eorum, res erat adprimè expedita: nam paulo adul-

*Puerorum
seminaria
instituta.*

adultiores facti, nostræque Religionis mysteria edocti, propria lingua, quæ didicerat, suos edocebant; carminéque catechistico delectabant. Et cum Patres indigenarum vicos excurrebant; illis se comites addebant, & cum interpretum, tum catechistarum munere per commodè fungebantur; usque èò, ut dictas interdum gentili lingua conciunculas explicarent. Quibus rebus incredibiliter ipsorum parentes lætabantur. Ita factum est, ut breui, præter pueros, non contemnendus, ut se dabant initia, adulorum numerus ad Baptismū idoneus legeretur. Reliqui minùs in sua feritate crudeles, sensimque ad vorandos homines minùs proni: quanquam in hoc genere *Quatensus humanarum carnium eius utrantur Brasili.* non nisi quos aut ex rixa, aut in bello cœperunt, occiderunt; fere solempne est iis comedere. Quod nō magis edacitatem, quam iram, odiumque explendi causâ faciunt: nam quos captos hostiliter abducunt, diligenter custoditos, ac multa sagina refertos, præpingues gulæ sacrificant, genialiterque inter se festa cum lætitia, ac tripudio conuiuentes absument. Et cum veniunt vel morbo, vel ætate ad extrema, intelliguntque sibi esse morendum, queruntur iniquo animo se mori, nisi aliquid ex inimicorum carnibus mandendum sibi detur. Ita comparati animo ad diuinæ iustitiæ tribunal sui mali ignari miseri deueniunt, alioqui sanctam societatem inter se amicè, fideliterque conseruant. Matrimonia cum cer-

*Comitia
Braſorum.*

certa nulla habeant, sed quam quisq; nactus est mulierem, vnam, vel plures, tandem cum illis viuat, quandiu cum utrisque bene conuenit, orto dissidio ad libitum faciat diuortium: multi tamen Patrum præceptis obtemperantes, firmum cum una matrimonium constituebant. Hæc primo quatuor Sacerdotum accessu facta sunt.

*Patrum So-
cietatis labo-
res & aruna.*

INTER hos labores non omissa cura est extruendi cum templo domicilij. Sed neque erat, vnde fabri, operæve accerferentur, singulis satis supérque in suo opere occupatis; neque pecunia in sumptus suppeditabat: quò fiebat, vt & opus ipsi exequi per se, & materiam & sylua suis manibus cädere, humeris conuheret, aliorumque exemplo, ea, qua poterant arte, componere cogerentur: & vt erant magna prædicti industria, vsu cogente, paucis diebus fabrilem tum lignariam, tum cémentariam æquè atque periti magistri exercebant. Quibus in laboribus pauculis illis, quas ex Lusitania attulerant, vestibus detritis, ac laceris, breui tempore excalceati, ac seminudi, utroque in opere, & disseminandi verbi Dei, & extraendi ædificij versabantur. Sed obsoletus, lacérq; vestium habitus inter homines nudos verbū Dei prædicantibus nitorierat; vt dicere illi possent, qui euangelizabantur Euangeliis suis; *Vestimentum tibi est: resto Princeps noster.* Accedebat & illud incommodum omnium durissimum, quod omni apparatu destitutis

quo

quotidianum victum mendicato querere necesse erat. Sed haud multo interiecto tempore Praetoris cura illorum inopiae subuentus est.

CÆTERVM in re Christiana procuranda non minus primis temporibus cum Christianis, quam cum Barbaris, illis negotij fuit. Et quidem eos, qui cum classe venerant, non insignum fuit continere in officio, integratos adhuc

è Lusitania asportatos; & nulla externorum morum contagione inquinatos: qui vero à primis temporibus inhas terras transferant, longo multorum annorum decursu Ecclesiastico Pastore, Doctoréque bono destituti, licentiae assueti, multum à Christiana integritate degenerauerant: mira Religionis negligētia: Christiani hominis officij nulla cura; nullum nisi augendae rei studium, & voluptates comparandi. Nullum iniuriarum genus in indigenas non iustum putabatur: eos dolis circumuestos excipere, iniusta detinere seruitute, modis omnibus vexare, nulla religio; quinetiam impedimento erant, quos minus ad Christianam Religionem vocarentur, ne potestate eos diuexandi priuarentur. Adhæc ancillarū, pellicumque greges Barbarorum mote alere decori erat. Episcopus per id tempus nullus, nullus Antistes, Ecclesiastica potestas nulla. Illi ipsi, qui prohibere debuissent, qui ex Europa magistri morum venerant, socij in scelere, horatores erant ad iniuriam: licere impium genus, Christiano nomini infestum omni con-

tume

tumelia afficere. Ita prava doctrina non modo scelerâ fouebant, sed multa etiam audacia vera docentium conatibus aduersabantur. Erant mancipiorum, tum seruorum, tum ancillarum greges, quos contra ius, fasque quam dolo, quam rapto occupabant, dimittendi; erant ipsi Christiani ab illorum rapina, atque ab iniuria auocandi; quorum utrumque, ut nouum, & ad eam diem ipsis inauditum, morte grauius existimabatur. Multi præterea è tenuoribus, & ex infima fæce in tanta Religionis negligentia, & effrenata libidinis licentia, quod illi genti pronum est, Barbarorum consuetudine, & ipsis efferati in mediterranea secesserat; ibique inter Barbaros Barbarorum more viuebant, Christianam propè Religionem oblii. Et hi quoque ad suos fuere reuocandi.

Malefici inter Barbaros Patribus aduersantur.

SUPER hæc omnia erat etiā propria, & quasi domestica Barbarorum scabies, & rubigo exterenda. Malefici inter eos, qui cæteris audacia præstabant; impostores hebetissimi se Sanctos, & deos faciebant: vana multa pollicebantur, prædicebantque euentura; & cum absurdâ multa stultè blateraret, illorumque mendacia tantum non manibus tenerentur; tanta tamen est in gente hebetudo, vt illis nihilominus fides haberetur. Hi modis omnibus populares à Patrum cōsuetudine auerterebant; Patres id moliri, vt, vel deceptos inscrutarem abducant, vel iis exitium, extre-

mamque

mámque perniciem parent. Enim uero in tam alta barbarie non usque eò infans impietas fuit, afflatus præsertim Tartareo adiuta, ut non interdum aliquid ad persuadendum non ineptum proferat. Et hi quoque fuere superandi. Sed magna vis est veritatis diuina præsertim gratia fauente. Constantia tandem, & diuina ope Patrum labores promouente, cœperunt hæc quoque monstra ferocia mitescerere: multi enim è nostratis reprehensionum grauitate permoti, ipsa præsertim æquitate causæ perspecta, diuina affulgente luce, probare tandem cœpere, quod iniquo ante animo ferebant. Ita multi reuocati ab iniuria, multaque contra ius, fasque occupata seruitia manumissa; exactisque pellicibus, legitima matrimonia coniuncta multa: tum qui cum Barbaris viuere assueuerant, non sine magno labore ad Christi vexilla repugcati; & magna quoque ex parte harioli compressi. Et, quoniam malum longè per omnes oras emanarat, rebus vtcunque ad Bahyam compositis, fuere Patres in Præfecturas alias disperiendi. Leonardus Nunnius cum Didaco Jacobæo ad S. Vincentij coloniam profecti, ibi hæserunt. Eodem fermè tempore Emmanuel Nóbrega Pernambucum venit. Vtrobique Dominicus ager iis, quas dixi sentibus expurgandis. Ita, diuina fauente ope, post multos exhaustos labores, satæ segetes fructus lætiiores protulerunt. Vtrobique locus lectus extruendis

In S. Vincentij Praefectura, & Per nambuci sedes Patribus datur.

Societatis

Societati ædibus, & templo. Cæteri Patres cùm in Bahya residerent, cæteras circà Præfecturam Illæos, Portum securum, & Spiritum in securu. & Sanctum obeuntes, agrum Dominicum quotidie letioribus frugibus fecundiorem reddebant. Intervim in his tribus Præfecturis domicilia Societati sunt extorta, & puerorum indigenarum seminaria magno cum rei Christianæ fructu legi coepit. Sed Aspliquetam præcipue totum peregrinationes ad Barbarorum vicos etiam in mediterraneis longè positos abripiebat. Et, ut olim Paulus ad Gentes edocendas, sic ille præter cæteros, ad Barbaros eruditos diuino instinctu lectus videbat. Ipsorum idiomæ quod quandam cum suo gentili similitudinem habere videretur, omnium aptissime perceperat. Sic, quo cum que se confesset, magna ubique gratia excipiebatur. Fructus etsi non par labori, aliquid botij tamén ad fæm Christianam semper asperberant, quamvis non omnibus, qui iam capaces essent, Baptismum ob eorum ferocious, & inconstantiam credere auderent, multi tamen in ipso mortis confinio baptizabantur, & pueri ad seminaria legebantur.

Tum dislatum ipsum Christianæ rei votum sensisti illos ad suæ feritatis odium afficiebat. Subinde tamen Patres statim temporibus ad Christianorum loca concionaibus, & Sacramentorum administratione fidelibus exhortis se referebat. Hoc Christianæ rei fructu primus

primus post in Brasiliam aduentum annus circumactus.

ANNO postmodùm millesimo quingen-
tesimo quinquagesimo quatuor alij Sacer-
dotes auxilio missi, Saluator Rotericus, Fran-
ciscus Pireus, Emmanuel Payua, & Alfonsus

Anno 1550.
quatuor alij
Sacerdotes
veniunt.

Blasius: subindeque alij quotannis mitteban-
tur. Aucto operarum numero, auctus etiam
laborum fructus: multisque in locis Societati
sedes constitutæ, & domicilia, diuersoriaque

Domicilia
Societatis
alia extru-
cta.

variis in oppidis, vicisque tum Christianorū,
tum Ethnicorum extracta. Addita præterea
seorsim à frequentia Oratoria, paruaque sa-
cella, tum ad Societatis usum, tum ad pietatē
laicorum excitandam: ad quæ & quisque pri-
uatum ad orandum commeare, & è vicis, op-
pidisque supplicationes pro tempore agmine
ite consuescent. Aucta præterea etiam puer-
rum seminaria, ad S. Vincentium, ad Spiri-
tum sanctum, ad Illæos. Sed in urbe Salua-
tore ad Bahyam ducenti cireiter indigena-
tum filij alebantur, qui omnes vix linguae, &
fuerum consuetudine ad suæ gentis hominae
ad Religionem alliciendos, magno erant Pa-
trum laboribus adiumento. Res demique Dei
beneficio secundiore in dies cursu proceden-
bat, & Christiani veteres non ab iniuria mo-
ndo, sed à vitæ quoque prauitatem se ad Chri-
stianam pietatem referebant: ita ut non pauci
erum Brasilicarum, Brasilicique idiomatis
bene periti, diuino instinctu permoti, Socie-
tati

Puerorum
seminaria.

tati IESV se addixerint; bonisq[ue] tie, ac strenuos
tum ad peregrinationes, Barbarorumque in-
stitutiones, tum ad aliarum rerum, linguae
præfertim percipiendæ Patribus adiutores
præbuerint.

H[oc] s[ic] supplementis aucta Societas maiore
contentione ad Barbarorum conuersionem
incumbebat. Itaque & peregrinationes cre-
briores suscep[tae], & in gentis interiores fines
penetratum maiore semper cum Religionis
propagatione; ita ut etiam inter Barbaros, &
vici, & Ecclesiæ Christianorum censerentur;
gregesque catechumenorum ad Baptismum
instituerentur. Neque interim Christianorum
veterum, apud quos omnia penè iam erant in
toto cura neglecta, sed vitæ exemplo Socij,
doctrina, concionibus, aliisque Societatis
ministeriis omnes ad Christiani hominis officia
cum incitabant.

*Anno 1553.
Iosephus An-
chieta cum
aliis venit
in Brasiliā.*

H[oc] refum statu, cum Religio maiora
caperet in dies incrementa, anno eiusdem
seculi tertio, & quinquagesimo è Lusitania
superueniente Sacerdotes tres, Aloysius Gra-
na, qui Coimbricense Collegium Rector
administrarat, Blasius Ludouicus, & Ambro-
sius Pireus, & cum his fratres quatuor; Gre-
gorius Serranus, Ioannes Gonzalus, Antonius
Blasquius, & oinnium natu minimus, tāquam
Isai filius lectissimus, per eam, quam antè dixi
occasionem, Iosephus Ancheta. Aucto iam
in Brasilia Sociorum numero, expedire visum
est,

est, familiam vniuersam in Prouincie formam redigere. Ergo Prouinciale regendi munus Emmanueli Nóbregæ demandatum. Is quo tempore Anchiéta cum comitibus Bahyam tenuit, S. Vincentij morabatur: ibienim per id tempus, nullo adhuc in Brasilia Collegio constituto, Sociorum conuentus versabatur; & cùm scholæ adhuc nullæ, nullique magistri haberentur, Præpositi Prouincialis, viri inter eos doctrina, & prudentia insignis, responsa, præscripta, institutaque scholarum, & Collegiorum instar erant. Hunc quoque Anchiéta, postquam se ex morbo, & nauigatione recreasset, Bahya euocatus, primus omnium è Societate in Brasilia Latinas literas docere cœpit. Schola instituta est Piratiningæ. Auditores habuit è Societate nonnullos, & valde bonum numerum Lusitanorum adolescentium Quo in munere magno cum discipulorum fructu, & probatione, omnium per annos aliquot se exercuit: sed major opinione fuit labor. Non erat tum ea copia librorum in Brasilia, ut singuli discipuli suos proprios codices, vnde Grammaticæ præcepta discerent, Latinæque linguae, & rerum aliquarum obseruationes haurire possent, haberent. Huic incommodo magister (agnoscet miram in adolescente charitatem) suo labore subueniendum ratus, sua manu iis, qui carebant, in libris papyraceis, quæ discenda forent, descripta dabat. Huic opere, quoniam

Iosephus Anchieta primus Latinas literas docet in Brasilia.

distributæ in horas singulas exercitationes diurnum tempus excludebant, nocturna somni tempora, nondum editis Societatis legibus, descriptaq; disciplina, addicebantur, ut beng sœpe noctes, quantuus longæ essent, immaturinum, cum diurna repetenda esset opera, insomnes traherentur. Hac suscepta consuetudine, ita deinde corporis naturam obtemperantem habuit, ut, quandiu vixit, in somnia nunquam illi grauis fuerit. Inde rationis familiaris illi postea, & usitata per multas horas in præces pernoctatio. Sed haud dubie non sine difficultate facta est, ut adolescens, recens è tabrbo, & periculoso, & scia pertinacia diuturno, tanta cum corporis vexatione, tam laborioso, atque arduo opere paruerit. Adiecit inde animum ad Brasiliacam linguam addiscendam: quo in studio tantum profecio, ut non modo perire, prompteque loqueretur, sed artem etiam Grammaticam eiusdem linguae conscriberet; quæ post aliquot annos ab ipso, aliusque idiomatis betie peritis recognita, & aucta in Lusitania typis excusa, magno compendio eorum, qui ad hanc Brasiliacam excolendam vicinam se conferunt, postea fuerit. Haberi enim cœptæ sunt in Collegio Bahyensi ad eos, qui eò veniunt, quotidiane scholæ: quod fit, ut non magno labore breui omnes ea lingua commode exerceant. Accedit & illud commodum, quod ita ordinata est, ut paucis obseruatis dialetis,

Brasilica lingua Grammaticam, & alia Brasiliæ idiomate scribit.

Etis, communis ea lingua sit multis aliis nationibus, quæ mare accolunt, ab ostio Maranensis fluminis per omnem maritimam oram usque ad Paraquarios, qui in continentí Hispanici Regni sunt, intra Peruuium. Neque his finibus ingeniosi se continuit industria adolescentis; sed ad vltiora se porrexit: nam & Dictionarium etiam ordinare aggressus est. Christianam doctrinam, pleniorēmque Catechismum in eandem linguam transtulit: Dialogos etiam per interrogaciones, & respōsa, quibus Religionis mysteria scitu digna explicantur, ad catechumenorum exercitaciones eodem idiomate conscripsit. Institutio nem etiam ad interrogandos inrer confessio nem pœnitentes. Syntagma quoque monitorum, quibus morientium animi extremo illo tempore confirmantur: & hæc omnia dum quotidianarum scholarum occupationibus teneretur. Magnum vtique, præsensque Societatis hominibus instrumentum ad sua exercenda ministeria comparauit. Et, vt erat studio ad rem diuinam promouendam indefesso, & studio par ingeniū, industriaque suppetebat, ad auertendos à lasciuis cantionibus Christianos veteres, Néophytosque, & catechumenos iucundo oblectamento ad piatem incitandos, contulit se ad pia conscribenda carmina. Erat ille linguarum quatuor, Latinæ, Lusitanicæ, Hispanicæ, & Brasilicæ bene peritus. His omnibus se scribendis ver-

sibus multa cum industria exercuit. Res illi successit ad votum: nam & lascivas cantinunculas, quæ vulgo canebantur, in pia cantica conuertit, & nouos ipse cantus, à se multa cum venustate compositos in usum induxit. Quæ ita omnium magna gratia excipiebantur, ut iis interdiu, noctuque assidue plateæ, vicique porsonarent; in Ecclesia etiam inter catechistiça cantica decantarentur. Quæ res omne genus hominum tum nostratum, tum indigenarum ad piè Deum venerandum excitabat. Dramaticum etiam genus, rem omnino nouam, neque vñquam his in oris cognitam, Deo maximè probante, tentauit. Optabat Nóbrega vitia quædam corrigi, quæ in Christianos veteres irrepserantne, an inoleuerant? quibus diuini cultus reuerentia, etiam apud Brasilos minui posse videbatur. Postulauit à Iosepho ea de re Drama ut conscriberet, populo exhibendum. Conscribitur; theatrum legitur sub dio: excitatur scena, actores præstò sunt. Et quoniam ita scripta erat fabula, ut inter Lusitanica diuerbia Brásilico sermone episodia multa insererentur, eius rei fama multos exciuit ex vniuersa Præfectura tam indigenas, quam Lusitanos ad spectandum. Fabula dabantur in oppido S. Vincètio. Cum maximè audiendū cōuenissent, ecce tibi horrida tēpestate cœlum obnubitur; atra nubes, dēsaq; superincubens raras guttas, grauēsque excussit. Perturbauit ea rés caueā totā; spectatoresq; se reci

Drama scribit. & populo dat.

recipiebat. Prodit Iosephus, præsentique animo, magna voce vetat loco moueri quenquam; certò futurum, vt ante absolutam fabulam imber nullus decidat. Nempe hoc est sanctis viris datum, vt, cùm rebus trepidis bonæ spes pollicentur aliquid, voce, vultu, spiritu, ipso que genere verbōrum, in primis verò diuino Spiritu interiore quadam sympathia hominum animos afficiente, id assūquantur, vt persuadeant. Ita, seu perspecta alijs in tebus promissorum veritate, seu Deo spectatorum animos diuino suo Spiritu intus confitante, ea vox veluti cœlo missa excipitur. Nullus mouetur; peragitur fabula, quietè spectante, & plaudente populo. Tenuit actio in horas tres, nubibus pluuiam in singula momenta minitantibus. Diuina tandem bonitate factum est, vt nō nisi peracta fabula, dimissoque populo, pluuvia, quasi tum venia data, ingenti fragore, impetuque ventorum decideret. His, aliisque id genus rebus, & vitæ in quotidiana consuetudine sanctimonia perspecta, omnium in se oculos, animosque conuerterat; vt iam docendi munere leuatus, vna cum Sacerdotibus Apostolicum in morem Barbarorum vicos, ad fidem propagandam, nondum sacris ordinibus initiatus, obiret.

A C C I D I T, vt cùm comes, & interpres Sacerdoti cuidam datus esset, inter ambulandum in senem indigenam incideret, vt prodebat adspectus centenario maiorem (sunt enim iis

*Lettatus doc-
cendi munera-
re, ad Barba-
ros Religionem
imbuendos
peregrinatur*

*Admiranda
senis Barba-
ri ad fidem
conserfio.*

in locis non pauci, longeve admodum ætatis) sermonem cum eo miscet: multa illi de rerum omnium conditore, deque diuinis rebus, vitâque futura exponit: quarum rerum nullam senex ad id tempus cognitionem habuerat; iis tamen cognoscendis tanta lætitia perfunditur, vt filios, nepotesque, qui non longè aberrant, aduocarit, ad boni nuncij lætitiam communicandam, eaque percipienda, sique iuandum, ad eorum memoriam domi repetendam. Tantaque ea cognitione animus iucunditate complebatur, vt ne noctu quidem somnum caperet earum rerum cogitatione, colloquitioneque delectatus. Tandem paucis diebus, cum satis videretur instructus, in Ecclesia sacro fonte abluitur, tantoque eo die gaudio completus est, vt graue illi esset à sacris parietibus discedere, nisi vt inde in cœlum euolaret. Sed unde tanta in sene, & Barbaro, & hecete repente ex diuinis rebus animi lætitia, tantus cœlestium rerum amor, despectusque terrenarum? Nimirum altitudo illa diuinarum, sapientiæque diuinæ admiranda, cuius incomprehensibilia iudicia, & viæ sunt inuestigabiles, in illius animum lucis suæ radios infudebat: libérque ille, & vt videbatur, fortuitus Iosephi congressus ad eum temporis articulum diuina sapientia ita attemperatè directus est, vt prædestinata fenis saluti forti diuinæ prouidentiæ dispositione inservierit. Sed haud diu sinceri Neophyti vota distulit diuina

aa Bonitas: paucis enim à sua regeneratione diebus vinculis corporis solutus, ad eā, quam præoptauerat, vitam translatus est. Hunc frumentum Iosephi labores, & studium in diuina causa semper vigilans protulere. Denique tantam de se, dēq; sua virtute opinionem concitauit, vt ipse Nóbrega Præpositus Prouincialis quocunque iret, eum sibi comitem adoptaret, sibi nō interpetrem modū, sed eriam consiliarium adhiberet: nihil enim fere maiorum, minorumve rerum, illo in cōsulto facere consuevit.

D 4

VITÆ
JOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER SECUNDVS.

Sinus Januariensis.

AM Lusitana , Christianaque res , Dei Bonitate , felici cursu procedebant , cùm ecce , vnde minimè timebatur , grauis exorta perturbatio subito tumultu , trepidationeque omnia compleuit . Est in extrema Zona torrida , sub ipso Capricorni tropico ad vicesimum tertium gradum & dimidium , inter S. Vincentium , & Spiritum sanctum colonias , per amplus , & opportunus maris sinus , haud multo minor Bahya . Locum incolæ parum apto vocabulo *Flumen Januariense* nominant : flumen tamen non est ; sed mare intra terras irrumpens immanem sibi aperit hiatum , in leucas fermè quatuordecim . Nomen idem & mari , & omni circà Regioni . Multi vberes amnes in sinum influunt , quorum maximum , quem *Macucum* nominant , Lusita

Lusitanico Tago maiorem esse aiunt. Quadrageinta circiter intus habet insulas: earum multæ, quæ magnitudine præstant, incoluntur; reliquæ ad ornatum à natura editæ; multæ item, ut in tanto sinus ambitu stationes, sinuſque, alij minores, instar portuum tutam nauigiiſ ſedem præstant. Eius fauces, quæ mare intrat, tam angustum coëunt in ſpatium, ut quāuis parui, ænei tormenti iustum non excedant. Locus adhuc, quod nullus externo metus eſſet ab hoste, & indigenis fere nulli eſſet uſui; ne Regiæ vires tot tuendis præſidiis distraherentur, incuſtoditus, & neglectus habebarūt, cùm ſatis cuſtoditus videretur, duabus hinc inde firmis cinctus Præfecturis. Huius opportunitatem loci, ut par eſt credere, hominis non imperiti, & inter Lusitanos, ſeu forte, ut fit, ſeu per cauſam mercimonij, aut aliam quamuis, conſilio diſſimulato, verſati, animaduerterūt, & indigenarum à Lusitani alienatione obſeruata, poſſe ſe, ſi eius loci potirentur, eadem, quæ Lusitanis emolumēta ex eius terræ fructibus percipere, & locum ad ſigendam ſedem eſſe opportunum. Inde anno ab humanæ ſalutis exordio 1556. Nicolaus Villaganonius vir clarus in Gallia, & ordinis fratrum militum S. Ioannis Cōmendatarius cum Gallorum inſtructa claſſe improuifo ſuperuentu hunc ſinum occupat. Ostium pro re nata munimento claudit, indigenasque ad belli ſocietatem trahit. Gens Tamuya nominantur, & multitudi-

*Gallica
claſſis.*

Tamuya, & Tamuyani belli ini- tium. neabundantes, & bellandi ferocia timendi. Ij antè cum Lusitanis pacem habuerant, societatemque seruarant: sed iniuriis exasperati, ab eorum se amicitia subduxerant. Hanc Gallus nacltus occasionem, comirate, & largitionibus eorum animis sibi adiunctis, foedus cum illis aduersus communem hostem facit. Gallis loci opportunitas, Zamuyis Gallorum arma animos addebat. Ergo præter claustrum custodiam, vna intus ex insulis lecta, quam castello ex solidi saxo ferro, & arte excavato communire aggrediuntur. Ad eam rem indigenæ operam suam libentibus animis contulerunt. Locus erat ad bellum ducendum aptissimus: ager circa pabulo abundans, pecorum, & largam alimentorum copiam, orizæ præsertim, & farinæ eius terre, quam *mandiocam* appellat, suppeditabat: aromatum, maximè piperis, ac zingiberis, quem exportatio Lusitanis interdicitur, brasili ligni, & saccari ingens vis magnis prouentibus aduenias locupletabat. Apparebantq; indicia metalli fodinarum, quæ omnia ad alendum bellum erant opportuna; præsertim pretiosarum merciū inuitatu, supplementis subinde è Gallia aduenientibus. Hæsit hæc macula imperio in quartū annum, neq; hostes ex eo nido extrudi potuerūt, cùm interim Zamuyę se ad bellum compararent, Gallos hospites in effodienda munitione terræ fructibus, commeatūque conuehendo, alijsq; opportunitatibus comparandis strenue adiutarent; donec tandem anno Domini 1557. Ioannes Lusitanus Rex

Rex, doctus à fide dignis auctoribus, multis
grauibusque iniuriis Brasilos à Christianis
nostratibus vexati; magnóque eam rem impe-
dimento esse ad eos ad Christianorum gregem
adducendos, Mendem Salam, virum integeri-
num, ac magni animi hominem, multo rerum
vſu, prudentiāq; clarum, & multa etiam doctri-
na ornatū ad Brasiliam regendam summo cum
imperio misit. Cui etiā in mādatis dedit, curaret
omni ope, vt Brasila gēs ad Christi fidē adduce-
retur. Nullū maius officiū ipsi immittere, quām
vt eius oræ homines ad Dei cognitionē, cul-
tūmque traducantur, impedimentaque omnia
amoueat, quibus gentis possit libertas impedi-
ri. Mendes cùm primū in prouinciam venit,
nihil prius habuit, quām vt Regis mandata de
re Christiana promouenda exqueretur. Quare
missis circum vicos, populōsque indigenarum
Bahyam accolentium, qui gentis primores ad
se accercent, egit cum illis de conditionibus
pacis, in quibus prima lex fuit, ne vlo vnquam
tempore humanis carnibus, ne suorum quidem
inimicorum, aut hostium vescerentur: al-
tera, vt Christianæ legis magistros, Societatis
que IESV Sacerdotes ad se adeuntes exciperent;
ac sanctum inter ipsos Euangeliū, diuināmq;
Deilegem prædicare permittebent. Vtrique rei
libentissimis illi animis assenserunt. Persuasit
etiam, vt, minutis, infrequentibusque villis,
ac vicis relictiis, sed maiores, frequentioresque
vnā multi reciperent; in communēsque quasi
ciuitates coalescerent; in iisque Ecclesias exci-
tarent,

Mendes Sa-
la Praetor
rem Christi-
anam in Bra-
silia ordinat.
gentis liber-
tatem con-
stituit.

tarent, quo statis diebus Christiani ad diuinæ legis præcepta, Christianamque doctrinam addiscendam, in primis verò rerum sacrarum causâ conuenirent; in iisque sedem haberent, qui è Societate Iesu Sacerdotes ad ipsos Christianæ vitæ præceptis imbuendos ventitarent. Neque minùs prouidus fuit in eorum libertate constituenda, vetuítque eos in posterum captiuos duci: & qui per iniuriam detineréntur, eos edixit manu mitti, grauiter in eos animaduertens, qui illorum iura violassent. Regis voluntatem esse, vt nulla in re iis fiat iniuria.

Fuit inter nostrates magnis opibus, magnaqué potentiae vir, qui mileræ gentis assuetus iniuriæ, ad Regia edicta contumacem se præbuit in iniuria perseverans; multosque per iniuriam captos dimittere detrectabat. Aduersus hunc Prætor validam militum manum misit, qui iniuriosi hominis ædes disturbarent: illéque contumacæ pœnas dedisset, nisi, positis spiritibus, animum ad modestiam, & legum obedientiam composuisset. Paraquasurij fluminis accolę Bahyensibus finitimi, infesti Christianis suis gentilibus erant, qui circa Bahyam Ecclesiam frequentabant: eosque assiduis iniuriis lacescebant, vsque eò, vt etiam nonnullos interficerint. Postulauit Prætor, vt iniuriosi illi sibi dederentur: id illi ab insita feritate, sua freti multitudine, & Lusitanorum arma pondum experti, neglexerunt. Eos Prætor ipse in ipsorum finibus bello adortus, magna illo-

rum

rum edita strage , plus centum sexaginta villis exustis, ita attriuit, vt ad pacem petēdam adigerentur, quam iisdem legibus, quibus Bahyenses impetraverunt. In primis verò, vt Ecclesiæ & ipsi ad Christianorum sacros ritus, conuentusque celebrandos extruerent ; Pateresque è Societate Iesu inter se, ad Ecclesiæ rum, parœciarumque curam versari patarentur.

R E B V S Imperij, Religionisque ac iustitiae legibus ad Bahyam constitutis , ad rem bellicam , Ianuariensemque sinum vindicandum animum adiecit. Hostes interim quatuor iam annorum spatio saxe a in insula munitio ne absoluta, nouis ex Gallia supplementis, & Tamuyarum multitudine magis , magisque in dies augebantur. Bellum adhuc nullum vltro intulerant , absoluenda munitione occupati, & emolumenitum interim mercimoniorum contenti. Sed absoluta iam munitione, demibusque cum cisterna ad aquilegium in saxo excisis, periculum erat, ne, sollicitatis per Tamuyas aliis gentibus, & superuentu quotidie nouæ multitudinis ex Gallia , bellum inferrent , cum magno saltem tum priuatorum, tum etiam Regiorum vectigalium detrimen to , & periculo de tota prouincia non contemnendo.

D V M hæc in Brasilia geruntur , in Lusitania magno cum totius rei incommodo Ioannes Rex vita fungitur ; & maiore adhuc cuim

*Bellum Ia-
nuariense
suscepitur.*

*Ioannes Lu-
sitania Rex
moritur. Se-
bastianus ne
pos illi suc-
in- cedit.*

incommodo biennio, trienniove antè Ioannes Ioannis Regis filius è viuis excesserat, uxore grauida relicta, è qua matuto tempore natus Sebastianus, Regni fuit hæres. Eius auia Catherine Austriaca Caroli V. Augusti soror, virilis, ac Regiæ indolis fœmina pro nepote Regni administrationē suscepit. Hæc periculo cognito, idoneam classem ex Lusitania misserat; qua assumpta Praetor, magno procerum comitatu, lectā suam cuiusq; manū ducentiū, adiunctis namibus aliis, quæ ad oræ Brasilicæ custodiām dispositæ erant, contractisque copiis, tum ex omni Lusitanorum delectu, tum ex indigenarum auxiliis anno Domini 1560.

Anno Domini 1560.
Ianuariensis venit ad sīnum *Ianuariorum* *scm:* ac perruptis finibus è Galili claustris, sīnum intrat, arce mque saxeā, rem recipitur.

humano astutissimā inexpugnabilem machinis, prælioque fortiter oppugnare aggreditur. Et, cùm maximè intenti essent utrique in prelium, delecta Lusitanorum manus ab castelli latere à prælio auerso, prærupo, & confrago-
so, ac properea hominum iudicio inaccesso, pertinaci virtute adrepentes, in castellum euadunt; subitoque impetu sulphurei pulueris apparatu potiuntur. Consterpati Galli rei iactura, & inopinato hostium ausu oppressi, desperata victoria, deditione in fecerit; castelloq; cum machinis, omnīq; bellico apparatu relictis, ad naues se recipiunt. Indeque dilapsi, partim patriam repetierunt, partim cum Tanguyis, belli renouandi, & mercimo-

nij

nij exercendi causâ hæserunt. Prætor victoria potitus, castellum disiecit; præsidioque machinis, bellicoque apparatu asportando relicto, mense Iunio Bahyam se retulit, certiorémque Reginam Sebastiani Regis auiam de toto bello per literas fecit. Gratiæ illi aëtæ, datumque negotium, vt Ianuariensem sinum muniret, firmamque idoneis adiecitis munitionibus coloniam deduceret; ne iterum maiore cum periculo belli sedem hostibus præberet. Tamuyæ interim maleficio non abstinebant: quinetiam Vincentianæ coloniæ detrimentoſo magis, ac molesto, quam aut graui, aut continentib[us] bello infesti erant. Excursionibus, ac direptionibus litora fœdeabant, Neophytes in opere occupatos, nec opinantes impromiso aduentu adorti excipiebant: captos viros, mulieres, pueros abducebant. Belli præmia nulla, nisi captiuos hostes, occisos more patrio genialiter vorare. Biennium tenuit molesta illa infestatio; neque vila vi Barbarorum audacia cohiberi potuit. Emmanuel Nóbrega regendæ prouinciaæ munere in Aloysium Granam translato, S. Vincentij præses eius familiae degebat. Is colloquiis, & contione nostros accusate, monere, ipsorum iniuria fieri, & iusto Dei iudicio, ut aduersariis iam secundæ, nostris semper aduersæ res procederent, vorare, horrari, vt à misericordis diuexandis abstinerent: quādiu enim iustam querelarum causam habeant aduersum nos,

Tamuyarum
bellum, & iur
festationes.

nos, nostros nunquam bello potiores futuros. Ad hæc cœlestis iræ denunciations & minas, domi etiam totius familiæ preces, corporisque afflictiones, ad diuinam indignationem auertendam, mentesque hominum ad iniuriarum pœnitudinem permouendas addebatur.

*Vincentia-
norum con-
stantia infi-
dei.*

INTER tot tantasque turbas, infestationesq; Vincentiani Neophyti suæ fidei, pietatisque documenta dedere non obscura: nam quod nullo septi munimento in vicis habitarent, eoque facilis excursionibus hostium patuerent, mors in dies singulos impendens eos ad maius quotidie studium pietatis excitabat; ut frequentes conuentibus aderent, culpas diligentius vitarent, sacramenta obseruant, Christiano denique homine dignam vitam agerent. Multa in tanta miserorum calamitate contigere, sincera illorum fidem, & spem in Deum protestantia; quorum unum, aut alterum referre ad pessimum diuinæ gratiæ documentum non erit alienum. Captos abducebant miserum hominem cujus filio. Rogauit ille ne se comederent, neve interficerent, quod essent ex disciplina eorum Patrum, qui Deum, & res cœlestes homines docerent, ratus huic obtestationi reverentiam habitum iri; alioqui futurum, ut diuina ira absumerentur omnes. Barbari vera monita risum, iocumque fecerè, atque utrumque suis genitalibus ludis comedérunt. Neque ita diu diuina vltio dilata; omnes initio à duce sancto, luci gentem inuadente, ad unum consumpti,

*Christiane
duo, pater,
& filius ab
hostibus vo-
rati.*

va-

vaustum vicum illum reliquerunt. Mulier vidua *Mulier vi-*
die Dominico pœnitentiæ, Eucharistia que, *dua fortiter*
*Sacramento suscepto, domum rediit; &c, cum *mortem fert**
rumor increbuisset, periculum esse à Tamuyis, uāda causa.
pudicitia ser-
dixit in familiari sermone, passaram se nun-
quam, ut viua à Tamuyis abduceretur, nec suæ
vis inferretur castitati. Quod dixit, præstítit:
nam biduo, triduo ve Tamuyæ superuenien-
tes domi deprehensam, cum captata in suas
canóas (nauigiorum genus id est) viriliter relu-
cantem, nulla vi, nullóque conatu, imponere
potuissent, vulneribus confectam exanimem,
in litore reliquerunt.

E A N D E M palmam tuendæ causâ pudi-
Adolescen-
citiæ & altera tulit adolescentula, matrimonio tula nupta
iuncta, quæ præter cæteras studio dedita pie-
tatis, frequentatione concionis, Sacramento
rum, aliarumque piarum exercitationum,
multum profecerat ad studium virtutum. Hec
item ipso Dominico, quo Sacraenta perce-
perat die intercepta, abductaque cum ab ho-
ste Barbaro, quæ minis, quæ blanditiis fol-
licitata adduci non posset, ut neque fla-
gitio, neque barbaro coniubio assentiretur;
multisq; diebus varias in partes versata, in sen-
tentia tuendæ castitatis persisteret, Barbaro-
rum vetti escam esse pollutæ vitæ præoptauit)

T O T malis affectis tum indigenis, tum *Tamuyarum*
colonis, de colonia deserenda iam consilia se-
rebantur; & erant in metu grauiora. Barbari
enim successibus elati, non iam solita inscitio

latrociniis, & infestationibus visceriorient ex hostium corporibus captare, sed aduenarum instinctu, auxiliisque iustum bellum cogitare, seque ad coloniam totam occupandam comparare. In eam rem magnum bellicarum canoarum numerum instruere dicebantur. Sunt canoæ actuarij lintres ex una continentri trabe excauati: sed quibus utuntur ad bella; aluei magnitudine præstant iis, quarum usus ad quotidianas nauigationes adhibetur. Quæ eo facilius in hac ora parantur, quod ob aquarum copiam arborum immanni trunko magno numero sylæ luxurient; neque vila quantumuis vetustissima etate excindantur. Barum latitudo non ita magna à quinque in septem vlnas aperitur, prout maior, minorve trabis est latitudo. Longitudo qua minimum in sexaginta, qua plurimum in vlnas octoginta extenditur. Forma, alueique conformatio ad agendum faciles, ac leues. Remis, velisque aguntur, celeritate tanta, ut nostratis bitemibus non cedant: quadragenos, quinquagenosque, plus minusve singulæ vehunt remiges. Idem remiges, idem bellatores, suo quisque arcu, & sagittarum fasce instructi, quibus præliantur; & cum opus est, suo se quisque remo (stantes enim remigant) tanquam clypeo tegunt: eiisque rei causâ etiam circa manubrium habent palmulas. Alij præterea & à puppi, & à prora, ac nō pauci ex ipso medio alueo fistulis ferreis armati bella

Canóebel
līce.

bellatores adduntur. Videas interdum duas aduersas ipsarum acies, ad militarem artem ostentandam, belli naturam imitantes; tanto impetu inter se concurrere, tanto ardore, contentionéque militari admisto clamore prælia ciere, ut horribiliorem pugnæ speciem non desideres. Atque hoc prælij simulacro, festaque lætitia persæpe virorum principum, quos in honore habent, aduentus excipiunt. Id genus actuariis alto se committere non audent illi quidem: sed circum litora cum quantilibet naui congregati non verentur. Erat eorum consilium multis in locis eodem tempore colonizationem adoriri; colonosque distractis ipsorum viribus, multiplici oppugnatione eò usque fatigare, donec multis præliis accisos, ac debilitatos deterent, et totiusque coloniæ tandem potirentur. Apparebat rem consilio geri, non barbara stoliditate pro re nata raptim suscipi: eoque magis formidini erat. Huic malo sui periculo capitum subueniendum censuit Nóbrega; Barbarorumque fidem esse pertinaciam, & aut illorum animos ad pacem inflecentos, aut vitam in communi causa abiciendam. Atque hanc mentem inter preces sensit sibi sapientius dari diuinitus, in eaque confirmatus, cogitationes suas cum iis, qui summae rerum præerant, communicat. Omnes consilium diuinitus iniectū consentiunt. Is igitur Iosepho Anchiéta, & Antonio Aloisio, homine laico, cuius fideli opera vtebatur, comitibus assum-

*Emmanuel
Nóbrega cù
Iosepho An-
chiéta Lega-
ti de pace
eunt ad Ta-
muyas.*

ptis, in Tamuyarum fines contendit. Eos sua
naui secum vexit vir magnarum opum, ma-
Iosephus Adornus. gnique pereat loca nominis, & multa beneuo-
lentia cum Patribus coniunctus Iosephus A-
dornus, ex illustri familia Ienuæ in Itália na-
tus, Francisci Adorni patruus, viri & doctrine,
prudentiæque, & vita laudibus præstantis: quæ
Lusitania (nam ibi adolescens literarum stu-
dia coluit) Societati Iesu peperit; qui multis
animi dotibus instructus, multisq; in ipsa So-
cieta magna cum laude muneribus perfun-
ctus, inter primos magni nominis viros in no-
stra Societate censebatur. Tribus nostræ So-
cieratis generalibus congregationibus, secun-
dæ, tertiae, quartæ, triūmque Præpositorū ge-
neralium electioni, Borgiæ, Mercuriani, A-
quaiuij, qui nunc regit, elector interfuit; Ca-
rolo Borromæo Cardinali, & Mediolanensi
Archiepiscopo viro sancto, & iam inter Cœli-
tes colendo sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ
ſudicio fidelibus proposito in primis charus,
atque probatus; cuius opera, consilioque san-
ctus Antistes multis, magnisque in rebus mul-
tum est usus. Is haud ita multis annis antè,
quam hæc scriberentur, diem suum obie-
rat. Eius patruus Iosephus per hæc tempora
in Brasilia negotiabatur. Barbari, horum ad-
uentu cognito, rati Lusitanos ad se bello laces-
fendos accedere, subito furore, ad eos telis
obruendos, cum multis, quas paratas canoas
inuenierunt, se obuiæ effundunt. Sed naui, na-
uísque

uisque domino, & venerada Emmanuelis Nóbregæ specie conspecta, irati hostiū animi defederūt; bláda quoque Anchiétæ oratione deliniti, in primis verò eorum mentes diuina regente prouidentia mutuò se respicere; illaq; inter se conferre: nempe honore digni hi viri sunt; nullæ híc insidiæ, nullæ suspicione; fidei plena omnia. Itaque eos, data fide, benevolè excipiunt. Quare obuius ad pacé primus fuit accessus. Exscendunt, hospitióque excipiuntur à sene magnæ apud suam gentem auctoritatis. Cùm de pace agi cœptum est, vñus è principiis asperior cæteris, qui decem canbis magna bellatorū numerū ducebant, arrogātia barbarica in conditionibus pacis illud ante omnia postulabat; vt tres gentis suæ Príncipes, qui auxilio antè fuerāt Lusitanis, ac Neophytis, cùm Piratiningam bello ipsi attentassent, seque eo tempore ad Lusitanos recepissent, sibi dederentur. Huic iniquę postulationi cù magno animo abnuisset Nóbrega, sapientiæ oratione multa disputasset, quare id nulla ratione æquū esset; Barbarus, qui nulla nosset iuta; nisi quæ præsens suggerit libido; graui exarsit iracundia, ac tantum non obtruncavit Legatos: sed nō permisit illū Deus. Videbatur hic nodū iniecisse ad dissoluendum difficilem: nam si in sua contentione perstitteret, ingens ad conciliandam pacem obex opponeretur. Ea de re Nóbrega ad Præfectum S. Vincentij, Vincentiānōsque graues literas dedit, ne vlla ratione con-

ditioni tam iniquæ assentirentur; ne si certò quidem scirent, se, suumque comitem Barbaris escæ futuros. Sed temperauit omnia diuina Bonitas. Barbarus ille iracundus missus sanctum Vincentium cum mandatis, humaniter exceptus, honorificèque habitus, rediit placatus. Ita iniqua postulatio è conditionibus deiecta, & fidelium amicorum salus sarta testa conseruata. Sed hospitem hominem commodis moribus perbenignum Patres natæ sunt: videturque diuina prouidentia, ut olim Heliæ Sareptanam viduam, sic in hoc tempore hunc senem tuendæ Patrum vitæ comparasse. Morum enim grauitate nostrorum, humanitate, animi tranquillitate mirè tenebatur; quanuis enim caliganti mensacie, virtutum tamen lucem tantam non despiceret non poterat. In primis vero tum ipsi, tum aliis fuit admirationi continentia: nam cùm interim, dum de pace ageretur, gentis proceres, ut præ se ferrent sibi Legatos de pace gratos esse, mulierum suarum propinquatum copiam illorum potestati, pro sua consuetudine gratijsè deferrent (nihil enim vietij in ea labe intesse arbitrantur) perindequæ est iis ad eam hospitalitatem, atque ad computationem amicos inuitare; mirati sunt, esse in tertis homines, qui integri ab ea contagione yitam agerent: cùmque inter sermones de pace multa de Christiana Religione, multa

Hospitis humanitas in Legatos.

Barbari Patrum admittantur continentiam.

multa de Patrum genere vitæ , consuetudinibusque interrogarent , cùm cætera probarent omnia ; tum nihil æquè sibi nouum , atque ad probandum difficile videri asserebant , quævitam eius expertem consuetudinis traducere. Et , cùm quibus artibus (flagellis præsertim ostentatis , aliisque vitæ asperitatibus à Nobrega commemoratis) aduersus prauas cogitationes , obscenæsque species sensus commouentes arx illa custodita teneretur , cognoscerent ; vt qui diuinæ gratiæ vim nunquam sensissent , stupore defixi , quid responderent , non habebant.

H O S P E S certè , in cuius pectus diuina gratia sensim influebat , minus quam cæteri hebes , aliquid supra quævitam humanum de admiranda hospitum virtute animo concipiabant. Nam , cùm multi eiusdem gentis è remotioribus finibus eò conuenientes de occiduntibus Patribus consilia inirent (perinde est enim ius hospites , atque altilia ad gulæ sacrificium addicere) eos senex graui oratione seueraque interminatione à facinore deterrebant ; homines esse Deo charos , in illius tutela constitutos ; si quis eos violet , iniuriam sua ipsius nece luiturum. His monitis Barbari permoti ab iniuria se continebant. A Patribus quoque identidem hospes ipse contendebat , vt quando illorum patrocinium

fuscepisset, se quoque Deo suis precibus commen-
dare rit: neque in anima, neque sua mercede
cassa. Hius officia precésque Deo oblatæ fuē-
re; siquidem haud ita multo pōst ad Christianos
se recepit, baptizatūsq; in Christiana Re-
ligione vitam finiit.

I N T E R I M negotium de pace vrgebatur,
Barbarorum à qua cum Barbarorum animi non abhorre-
querela, &
*initia dissiden-
tiorum.* rent, que rebantur tam per hospitem præte-
ritorum temporum iniurias, omnem rupti-
fœderis, & malorum, quæ postea euenerunt,
culpam in nostros conferentes: se enim initio
pacifici amatores, & imperio fideles fuisse, &
commerciū cum Lusitanis amicè, sancte q; seruasse: fed bellī, & iniuriarum ab ipsis initia
profecta; ipsos quietis amicis bellum intulisse,
homines innocentes in seruitutem abduxisse,
vexasse, iumentorum loco habuisse: se toti ma-
lis pressos, ab eorum, quos antea dilexissent,
amicitia recessisse; Deum cœli imbecilliorē
partem, ac iustiorem respexit. Hæc Nóbrega
fateri vera esse; sēque scire Deum suæ iratum
genti ob ea scelera tantam calamitatem im-
misisse; sed suos iam resipuisse, longe q; aliam
mentetti suscepisse: propterea, ut iratum Detimi
suæ genti faceret propitium, ad iungendam
cum ipsis pacem venisse, quam nullo un-
quam tempore violatur sint; & dignam et
iam pro damnis satisfactionem reddituri.
Quod si ipsi communia fœdera frēgetitis,
scite

scite vos ob perfidiam à Deo pessundatum iti.
 Quæ postrema verba tanta animi præsentia,
 tan toque spiritu pronunciavit, vt appareret
 id illi diuinitùs infectum. Barbari certe id & in
 præsens ita acceperunt, & confirmauit po-
 stea euentus: siquidem ij, qui vicum illum
 incolebant, & alij cum iis coniuncti, san-
 cta pace semper manserunt in fide, & bo-
 nō pacis adhuc perfruuntur: alij postmo-
 dum, qui à fide recesserunt, multis postea
 attriti bellis, ad internectionem deleti sunt,
 paucis exceptis, qui Christianam fidem sus-
 ceperunt.

R e s interim nihil immutus trahebatur; Nóbrega S.
 hæserantque Patres inter hostes in duos mien-
 ses, cùm quotidie Nóbrega Missæ officeret
 sacrificiū. Sed, cùm ad rem conficiendam, &
 ad priuatas Societatis rationes Nóbrega præ-
 sentia in oppido desideraretur; neq; se infecta
 Barbari eos abire permisuri videretur, & ne-
 gotium de pace deferere non oporteret, per-
 suasit Nóbregæ Iosephus, vt rotates diuide-
 tur, séque ibi obfide relieto, ipse S. Vincen-
 tiū rediret. Quo tempore tria sibi nocte
 vna diuinitùs indicata exposuit; turrem Bi-
 ritiocam, quæ fauibus euripi imposta adi-
 tum claudit ad S. Vincentium, ea ipsa no-
 cte à paucis Barbaris, porta incensa expugna-
 tam esse, custodēmque tauris cum uxore in-
 terfectum, familiāmque omnem in seruitu-
 tem abductam. Præterea certum hominem

Vincentiu-
 rodit.

ad S. Vincentium Patri bene notum, aduerso casu, plaustro supergrediente obtritum interiisse. Tertio loco, onerariam è Lusitania ad Sanctum Vincentium breui appulsaram. Rediit Tamuyarum voluntate, Iosepho retento, Nóbrega : nauis quinto ab eo sermone die superuenit, & de Biritiocæ, & misero homine à plaustro oppresso rem ita se habere Nóbrega comperit ; cum leucis septem & viginti locus sancto Vincentio distaret. Quid ad ipsos hæ prænunciationes pertinerent, non satis apparet ; nisi Biritiocæ expugnatio, obex ad impediendam pacem obiectus Emmanuelis prudentia fuit amouendus ; ciudemque prudenti charitate, opportunisque consiliis oppressi hominis fortasse de iis, qui familiæ ministrabant, calamitas alleuanda ; nam quid opus esset ad uauis aduentura præsentia eius, qui toti domui præcesset, coniicere difficile non est. Siue enim Socij, aliæve merces ea naui vehabantur, siue à prouinciæ Prætore literæ, quæ ad pacem prodeßent, siue à Societas Prouinciali præside literæ, mandataque perferebantur ; per magni intererat ipsum, & publicè totius pacis sequestrem, & priuatim suæ familiæ præsidem, in tempore adesse. Neque aberat periculū, ne præfecti aliqui militum turbulento homines ingenio, ac preferoci, cum supplementis ea naui venirent, qui quicquid de pace sanctum esset, rescindendum contendente,

rent,

rent. Ad omnia hæc amolienda incommoda Nóbrega præsentia momenti erat permagni.

PRO FECTO Nóbrega, solus in tanta barbarie Iosephus relinquitur; & annum agebat ætatis suæ tricesimum, cum hinc vitæ periculū hostium feritas, illinc animi integritatì labem

Iosephus solus inter hostes pacis ob- ses relinquitur.

fœdi incolarum mores intentarent; nudis enim tum virorum, tum fœminarum corporibus, & obuia ad prauitatem illecebra, cuius continentia fuit, nullo comite, nullo custode, nullo suarum actionum teste, in tanta rerum absurditate saltem non pertentari? neq; tamē Nóbrega reprehendēdus, qui quantam virtutem quantis periculis crederet, optimè nosset. Sed, vita neglecta, cāque penitus diuinæ prudētiæ cōmissa, totum se Iosephus ad animi tuendam arcem cōculit. Erant sensus ab aspectu auertendi, erat mens, cogitatiōque in Deū defigenda, ne qua turpi earum rerū specie, inter quas assidue versandum esset, cōmoveretur. Quamobrē ad nota sibi, vītataq; præsidia confugit: erat ei solemne, noctium parte modica somno cōcessa, reliquam diuinis precibus, diuinisq; cōmētationibus trāsigere, reliquo toto tēpore nunquā à diuina cogitanda præsentia animum abducere. Id multo inten- tiū sibi faciendū indixit in medio periculorū turbine. Adhæc ieunia, aliásq; vitæ asperita- res, quibus rebellantes animi motus cohiben- tur, & se liberius mens in Deum erigit, adhi- benda

bendæ esse censuit; in primis verò diuinam Matrem adiudicandam; cuius tutelæ iam pridem se commiserat; cuiusque patrocinio se fore tutum, ne quis è camino Babylonis ad animum vapor afflaret, confidebat. His septus munitamentis & ipse aduersus ea, quæ circunstabant, tentamenta reddebat firmiter, & insidiatoris hostis artes cludebantur, tela è manibus extorquebantur. Quare, præter negotium de pace, quidquid à prece ratione, piaq[ue] cōm̄m̄tatione ei superesset temporis, id totum ad Barbarorum vtilitatem conferebat; cum nis de diuinis rebus, déque animi salute sordulò agebat, statos, quotidianoisque confortatus Catechismi causâ agebat, audiebantq[ue] eum Barbari libenter, quæ diceret, ad animum mittebant, præceptisque illius ex animo obtemperabant; multiq[ue] idonei erant ad Baptismum; nisi pro loci gentilique natura timenda esset inconstatia. Infantem tantum à partu semimortuam baptizauit, quæ repente conualuit, patiscit tamen post diebus in cœlum evolauit; & infantem alteram, quem quod ad alterino patre natus esset, viuentem crudelis avia terræ infoderat (nam licet illegitimi concubitus apud eos odiosi non sint, mutuò sibi culpam indulgentes, alienam tamen prolem alere illis graue est: ergo culpæ fœditatē in illis puniunt, qui culpa carent) id cum rescisset Anchietæ, locum sibi curauit indicandum, humam tollit, & puerū

*Infantes duos
baptizat, qui
qui paulo
post moriun-
tur.*

viuentem adhuc extrahit , cùm semihoram ipsam terra opertus iacuisset; baptizat, adhibitis mulieribus, quæ ei lac præberé: paucis tamen & ipse hebdomadis ad suæ prædestinatio- nis brauiū hinc abiit. Et quidem iam antea S. Vincentij cùm Catechumenos ibi instrueret, cognouit setnileuca ab oppido mulierē Ethnicam infantem peperisse; quem, quod man- cus esset, & membris deprauatis , illa offensa vitio, humano sensu amissō , vteri sui fructum viuentem sepelierat. Accurrit confessim Io- sephus, infantem extrahit: & , cùm vitæ in eo adhuc reliquias superesse sensisset , baptiza- uit ; baptizatus paulo pòst inter eius manus expirauit. Sed noti erant quotidiani hominis labores, nota vitæ consuetudo , quæ quanto erat ab illorum consuetudine remotior , tan- to maiorem Barbaris admirationem commo- uebat. Ergo illum tanquam aliquid humano modo maius suspiciebant , amicum Dei no- minabant: secretos cum Deo sermones habe- re dictitabant, & quod in corporis doloribus, morbisque remedia illis indicabat , amabant vehementer.

ACCEDEBANT & alia, quæ Barbaros maio- rem in admirationem adducebant. Erat illi visitatum quotidie , dimisso Catechismo , ad vires animi recreandas in agro aliquantis per ambulare; atque è codice horario , etsi non dum sacris ordinibus initiato solemnem diei psalmodiam percurrere. Observatum est per- fæpc

*Iosephū Bar-
bari tanquā
virum san-
ctum suspi-
ciunt.*

sæpe admiradæ speciei auiculam, multis, pulcherrimisq; coloribus destinatā, ad ipūs solitā eo tempore aduolare, hilarique tripudio modò illius humeros, modò brachia, modò etiā ipsum librum insilire. Ea siue naturalis auis ad hominem in pristinæ statum innocentiae restitutum adcurrebat, siue diuina species, ad vitæ declarandā innocentiam, à Deo immissa, se obiiceret, non diuidico: colonus certè Piratininganus, qui fortasse vltro, citróque de pace mandata ferens, commeabat, iuratus testis id se vidisse assuerauit. Sed id genus alia sapientius eidem contigisse cognoscemus. Verùm, quæ erat in sanctam Dei Matrem pietate, adiecit animum ad eius laudes Latino versu célébrandas. Sed quæ págendi copia in tanta barbariæ vastitate? non libri, non charta, ne stylus quidé, aut res alia ad exaranda grammata suppetebat: quoniam tamen sanctæ Matri id promiserat, bono memoriæ, quo excellebat, sibi vtendū césuit, quod in magnis ingeniis, & ad scribendum accuratè exercitatis insolens non est. Exorsus igitur à purissimo eius conceptu, omnem illius vitæ serię, ad eius in cœlum usq; ascensum, ad usque diuinitatis concessum, dia demaque ei cœlestis regni impositū, Elegiaco carmine pertexuit, omnibus vitæ partibus, mysteriisque diserte explicatis; figurisque & oraculis, quæ de sacrī literis, sanctiorūmq; Petri testimonio ei tribuuntur, illustratis. Profuit id illi non modò ad suæ fructum pietatis, verùm

*B. Virginis
vitam Latini
no carmine
pangit.*

rūm etiam, vt ipse indicat, ad vitā, & libertatē: &, quod ille in primis optabat, tractatione sa- crarū ipsius laudūm purissima Virgo eius mé- tem ab omni, quę immineret labe, purā, inten- tatāmq; setuauit; quod ipse in carmine, quod inox subiiciemus, disertē testatur. Et multis annis postea, cùm iā & Sacerdos, & multa es- set apud omnes auctoritate, Sacerdoti alteri nō obscurē declarauit. Querebatur is cum Io- sepho, multas, fēdāsq; cogitationes sibi mole- stas esse, nec posse illas, om̄i adhibita cōten- tione, ex animo eiicere, quin vlrō sibi, & inui- to, & omni conatu relučāti obuersarētur: pro- inde ab ipso petere, Deū rogaret illā ab se vt molestiam abigeret. Non est laudanda, in- quīt, postulatio hæc, quasi in periculis Deo p̄scribam̄, quid ab ipso velimus, & infinitā illius prouidentiā p̄suertamus; non æquū est à Deo petere, à nobis vt certamina reīnoueat: est enim id totū ipsius prouidentiæ relinqué- dum, & quantū cuiq; committendum, ac quæ in discrimina quisq; sit coniuciēdus, ipse solus nouit, qui quātūm in quoq; sit viriū iustissima trutina exp̄edit: quin tu potiū ab illo petas, vt tibi in periculis p̄st̄o sit, op̄emq; ferat, ac fa- ciat cum tentatione prouentū; & cū Augusti- no dicas: *Da quod iubes, & iube quod vis.* Hac ille plurimū petitione delectatur, quæ pr̄ter id, quod optat, nouo etiam in hanc vitam meri- ti p̄ämio cumulatur. Quod scio, subiunxit, alteri contigisse, qui longo tempore inter

Sacerdotem
fœdis tenta-
tionibus li-
berat suis
precibus.

ve

vehementes, ac perpetuas occasiones conflictatus, Filij, Matrisque diuinæ auxilio non modò lapsus non est, sed præterea etiam certum ab utroque testimonium accepit fore ut nunquam in eiusmodi periculis laberetur. Non dubium, quin & de se, & de hoc ipso sive quasi relegationis tempore loqueretur. Accepit consilium Sacerdos, & cum æqua ipsius animi cum Deo coniunctione, tum Iosephi precibus factus est voti compos: triduo enim ab eo sermone Iosephus Sacerdotem eundem ad se accitum certo promisso confirmauit, nullas & in posterum eiusmodi molestias obuerfaturas; modò ipsum non pigeat omnia cautela sive ipsius curæ inuigilare. Idque Sacerdos ipse omnino sibi contigisse, ut Iosephus prædixerat, testatus est.

*Barbari Iosephum se uo
raturos mi-
nantur.*

Et quamvis tantæ esset per hæc tempora Barbaris admirationi, vt diuinum aliquid in eo venerarentur, ab insita tamen feritate; cum viderent negotium de pace duci longius, quasi moræ impatientes, metu, ne altile illis è cauea euolaret, mortem illi minabantur, diemque certam denuntiabant; quæ die more suo essent eum festis epulis voraturi. Parate, inquiebant, Iosephe (vtar illorum modo loquendi) & satia te luce Solis: nam te in certam diem ad festum conuiuum destinauimus. Quibus ille placide respondebat: Non me interficietis; nondum enim venit hora mea. Cumque ex eo postea quæsitus esset;

qua

qua id fiducia tam constanter sibi pollicetur: Matris, respondit, Dei promisso, non permissuram se mihi vitam eripi antè, quam ea, quæ de illius vita, & laudibus meditarer, fecisset.

NE Q Y E sibitantum, sed & aliis etiam liberationem, & incolumentatem prædixit: nam dum inter Barbaros pacis sequester moratur, pendente adhuc negotio de pace, Tamuyæ, neglecta fide, perseverantes adhuc in iniuria è Vincentianis finibus Lusitanos aliquot captiuos asportarant. Accedit ad agendum de illis redimendis Iosephus, cùm iam transacta essent omnia, pretium expectabatur. Et quoniam in rebus transigendis nihil est minus expeditum, quam aut pecunia, aut pacti presenti representatio, angebantur animo tum captivi, tum Barbari, quod res duceretur longius. Itaque eò venerant, ut captiuos iahy ventri, & gulæ destinatos occidere pararent. Accurrit, re cognita, Iosephus, breuem viam dieculæ moram interponi postulat. Postero die manè, cùm Sol ad eum locum venerit (& locum manu indicabat) omnino præstò futuros, qui illis satisfaciant. Homines ipsis notos nominabat; numerum, genüsque vestitum, aliarumque mercium, quas pro captiuis comnaturarent, commemorabat (nam pecunia apud eos nullus est usus) id ni fiat, suam se quoque vitam ipsorum Ianiæ obiecturum. Ea obtestatione Barbari spem, promissi expe-

*Captiuos
alios Lusitanos periculo
liberat.*

tiri statuerūt:nec spes eos fefellit. Ut Iosephus promiserat, sigillatim cuncta euenerunt, & cōmutatione facta, captiui liberati. Verū hos, prēter prædictionem, opera etiā adiuuit: alterum sola prædictione periculo liberauit. Erat hic Arias Fernandus postea colonus Ianuariensis, Iosepho admōdū familiaris. Is ad Iosephum venerat, seu cum mandatis, seu quauis alia de causā. Eum Barbari retinere in escam cogitabant: quod cùm ille sensisset, Iosephum de suo periculo admonuit. Vetus esse sollicitum Iosephus, certūmque in litore locum indicauit: postero die eò nauigium appulsurum; quo consenso, in tutum se recipere, & ita prorsus euenit.

Qui nodi ad expediendam pacem obiicerentur, non inuenio: sed probabile est, Gallis præsertim inter hostes commorantibus, multa cum Lusitanis de Tamuyarum securitate, multa cum Tamuyis de Lusitanorum commodis, quæ hīc Iosephus, illīc Nóbrega conciliaret, suisse transigenda, ita nunciis vltro, citrōque mittendis, rem in longiorem, quam putabatur, diem extractam esse. Ultra tertium mensēm à Nóbregæ discessu inter sua pia studia, intérque minas Barbarorum, tanquam inter sacrum, & saxum summæ vir innocencie versatus, feliciter tandem, Dei ope confecta pace, summa cum omnium lētitia, deducentibus eum Barbaris, S. Vincentium rediit incolunis. Ibi ex longo exilio, ærūnisque recreatus

con-

*Arias Fer-
nandus.*

*Confecta pa-
ce Iosephus
S. Vincentiu-
s edidit.*

contulit se ad ea perficiēda, poliendāque quæ
in hostium potestate cōstitutus de Beata Vir-
gine commentus erat. Carmen totum in bis
mille octoginta sex disticha extenditur; quod
eidem Virginī mātri, adiecta ad calcem eiusdē
metri apostrophe, dedicauit: cuius cūm frā-
gmentum allatum sit, expedire visum est, ad
ingenium duntaxat degustandum, hoc loco
adscribere.

*Enibi que voui Mater sanctissima quondam
Carmina cum seno cingerer hoste latius.
Dum mea Tamuyas praesentia mitigat hostes,
Tractoque tranquillum pacis inermis opus.
Hic tua materno me gratia fons amore;
Te corpus tuum, mēnsque regenie fuit.
Sepius optauit, Domino inspirante, dolores,
Duraque cum sauo funere vincla pati.
At sunt passa tamen meritā mea repulsam;
Scilicet heroas gloria ianta decet.*

Conciliata pace cum Tamuyis, duo eorū pa-
gi, seu terratum tractus, vti paulo antē memi-
nimus, qui Ianuariensis oræ partem, & qui Ca-
put frigidum tenebant, freti Gallorum armis,
& cōmuni totius gentis consilio sciundi, bellū
continuarunt. A Regina interim supplementa
Supplementa
ex Lusitania
mittuntur.

ANNO inde 1564. Prætor Eustachium Salā,
fratris filium, ac summum rei bellicæ Præfe-
ctum cum classe ex Lusitania aduecta, & nauib-
us ex ora Brasiliæ contractis ad res Ianuari-
ses cognoscēdas, bellūmq[ue] ostendandū mit-

tit, eique mandat, vt hostium consilia, & apparatus, & quæ belli natura futura videatur, exploret: ac, si se fortuna præbeat, hostem, si possit, in altum ad prælium eliciat. Erat formidolosa rerū facies, nil nisi hostile cernebatur, sinus canōis bellicis refertus: litora circūque Tamuyarum manipulis ad bellum paratis frequentia; apparebatque Gallorum consilio administrari omnia. Lusitanus, cognitus hostiū apparatu, & consilio, & arte geri omnia; cùm sui potestatem hostis nō faceret, nec se satis instructum ad eos intra sinum lassendos sentiret, contentus illa ostentatione, cùm aduersus prodiret nemo, ad supplemandam classem, canoarūmque auxilia accersenda S. Vincentium rediit.

*Anno De-
mini 1565.
Lusitanorū
classis aduer-
sus Ianua-
rienses seluit*

ANNO demum 1565. 13. Kalend. Februario-
rias, qui dies S. Sebastiano Martyri sacer est, quem Regi cognominem totius belli præsidē inuocarunt, bene instructa classis ē Britiōcæ portu soluit. Erant maioris aluei onerarij sex, minoris magnitudinis, ad explorandū, alijsq; opportunitates speculatoria nauigia, lēbiq; ad varias expeditiones nonnulli, canoæ non plus novem. Hac classe Lusitanus mense Mar-
tio ineunte insulas ostio sinus apposita occu-
pat. Ibi dum in ancoris Prætoriam naue pre-
stolantur, deficiente commeatu, auxilia indi-
genarum, quæ canōis vehebantur, ut sunt Bar-
barorum ingenia, minima quoque oblata of-
fensione, mobilia, constituerant se clam sub-
ducere, atque in suos fines remarc. Venerant
cum

cum classe à sede S. Vincentij Sacerdos è Societate Iesu Gundisaluus Oliueria , & Iosephus Anchietá nondū ad sacros ordinēs admotus. Forte inuisunt officij causā, vt fit, auxiliares : ab ipsis certiores fiunt de nuper inito consilio; frustra tempus teri, Prætoria nauis expectanda, quæ nulla venit; lēmbos tres, qui ad petendum commeatum missi essent, non apparere: diaria malignè suppeditari; nolle se extreamam famē operiri. Hic Iosephus eos bono iubet esse animo, spem in Deum coniiciat, fidem datam seruent; non præteritus diē posterum, quin largam Dei benignitatem experiantur. Haud multū temporis ab eo sermone præterierat, cùm eodē die lēbi tres, qui erāt in expectatione, è S. Spiritus Præfectura alimētis onusti comparent, & postero die bene manē Prætoria superuenit. Ita Iosephi opera auxilia retenta, & fides illius prædictionū constituta.

Iosephus retinet auxilia sociorum ne secedant.

Aduentu Prætoriæ classis vniuersa sinū intrat, nauibusque commoda in statione collocatis, captōque loco opportuno, munitiones vrbis instar, aggeribus, vallo, & fossa cingūt. Ex hoc loco bellum in duos ipsos annos tractum est, Oliueria & Anchietá, dū armis milites dimicāt, auxilia cœlestia implorātibus. Et sanè milites nullo loco suam desiderari pietatem passi sunt. Dixisse eos non magis ad præliandum, quam ad pietatem exercendam in armis esse. Inde factum, vt ex prælio prospero fere cœuentu redirent. Et verò plus armis pietatis, quam ferro, & præliis profectū est: nam vīna

Classis Lusitanorum si num intrat ibi bellum geritur.

longè impares numero Lusitani hostium essent multitudini, & admista essent arma Gallorum, & militaris pro captu gētis disciplina; cœlestē tamen auxilium ita luculenter apparuit, vt contrā quā olim Ægyptij aduersus Israëlem, nostri dicere possent; *Adoriamur hostes nostros: Dominus enim pugnat pro nobis contra illos.* Multi enim ē nostris lethaliter sagittis vulnerati, leuissima curatione breui tempore convaluerūt Et sanè vehem̄tes sunt illorū arcuū emissione, grauēsq; sagittarū ictus; vt multi magis illos, quām sclopōrū nostratiū glandes reformident. Alij globis earūdem fistularū integro adhuc impetu ex propinquo in pectore percussi, nō secus ac si lorica periculo probata recti essent, ictum illæsi euaserunt, globo illis ante pedes delabente.

Petrus Leitanus primus Episcopus in Brasiliam venit. Iosephus Bahyam mittitur ad sacros ordines suscipiendos.

INTER has turbas Societatis Patres Iosephū Anchietā à Ianuariēsi bello Bahyā reuocarūt, vt sacerdos ordinibus initiatuſ Sacerdos fieret: tunc enim ad Brasilicā ordinandā, regendāmq; Ecclesiā Episcopimunere primus venerat Petrus Leitanus, vir in Lusitania & genere, & suis laudibus clarus. Ergo ad rei diuinæ fructū magni interesse omnib. visū est, Iosephū primo quoq; rēpore nulla interposita mora Sacerdotio ornari. Ex itinere eū Nóbrega, qui S. Vincētio, & reliquis circā sedib. præterat, sedē Spiritus sancti cū vicis, aliisq; maiorib. Ecclesiis ei sedi attributis inspicere iussit; vt siquid opus esset, corrigeret, cōponeretque, tāta in nō grādi ætate indeoles, & in homine nondū Sacerdote

dote perspectæ virtutis, & prudentiæ inerat auctoritas. Quod munus multa cū omniū pacē, & probatione administrauit. Gundifaluus Oliueria interim solus in Ianuariēsibus castris rem Christianam Deo precibus commendabat. Hostes iam Gallorū disciplina exercitati, freti multitudine, & aduenarum sclopis, ausi sēpe sunt nostrorum munitiones adoriri. Castra erant exiguæ instar vrbis; tabernacula ex paleis raptim compacta: locus altari, templōque, & sacris rebus itē ex paleis excitatus, contextusque. Contigit ut inter castrorum oppugnationem cū Sacerdos Oliueria ante sacrā aram in genua applicitus Dei imploraret auxilium, sagittę supernę euolantes suo lapsu super facillum deciderent, perfoſſisq; tecti paleis, circa orātis corpus humo infixa hæreret; illius tamē corpus, quasi diuina manu sub morte non attingerent. Id milites, interquiescente pervices prælio viderunt, cū & ipsi modico ſpatio ad preces cōfugerent; admirati ſolū circa orantem sagittis horrere, Sacerdotem verò telis circumſeptū, in columem persistere in precibus, donec hostis ab oppugnatione pellatur. Quę res maiore animo milites cœlesti perspective auxilio, ad repetendū præliū reuocabat.

*Hostes Lusi-
tanorum ca-
stra adorar-
unt.*

FESSI tandem Tamuyę bellī diuinitatē, ac pertuli toties irriti conatus, cū plerūq; à prælio malè accepti, ac magno cum danno redirent, statuerunt vno prælio de tota bellī alia decernere; docti nimirum ab aduentis

ad vires ingenium, & artem adhibere. Et sane prudenti consilio instituta res est: sed diuina prouidentia meliorem partem tuēdam suscep- perat. Missa castrorū oppugnationē, inducia- rūmq; à prēlio interposita tātula quiete, quām maximum numerū contrahunt canoarum; ad veteres, nouas lōgē à Lusitanorum statione in ipso sinu fabricare adoriuntur: cētum & octo- ginta toto illo tempore instruxerūt, eāsq; spa- tio leucæ vnius à Lusitanis abdito in recessu in insidiis collocat. Inde earum non magnus nu- merus prodit; hostem prouocat ad prēlium: nec Lusitanus certamen detrectat. Quinq; ca- nōæ, quæ reliquæ erant (nam Vincentiani au- xiliæ, pertæsi militiæ, dilapsi quatutor abdu- xerant) aduersum à Præfecto Sala mittuntur. Prælium committitur: Tamuyæ vix conserta manu, vt inter ipsos conuenerat, simulata fuga nostræ audaciū insequutos in insidias per- trahunt. Inde maior canoarum numerus Bar- baris auxilio accurrit. Circunuētus Lusitanus non animum despondet, sed diuino fretus au- xilio fortiter resistit. Fortè inter pugnandum vna è nostris canoīs iectum bōbardę explodēs sulphureū puluerē inflāmauit, propugnatori- bus aliquot semiustis in mare eiectis; qui tamē nantes ad suos euaserunt. Ea flāma territa Ta- muyarum ducis coniux, quasi ingens incen- dium aduersus ipsorum classem tortum eos confestim esset absumpturū, clamoribus, eiul- latūq; omnes perterrituit, ipsaq; cum duce fugā.

con

*Tamuya mē-
fro territi;
omnes dif-
fugiunt.*

confestim arripuit. Ducem , & qui instatione erant,& qui præliabatur,relicta pugna,ad vnu omnes quām effusissima fuga sequuntur. Tunc apparuit ingens canorū numerus, & magnitudo periculi perspecta. Nostri ad speciem aliquandiu fugatos insequati, se tandem receperunt. Laudes pro magnitudine beneficij Deo redditæ, qui ipsos illo die ex tanto periculo liberavit: neq; enim muliebres solūm clamores hostes in fugam vertere , sed multo magis obiecti diuinitus terrores: ipsi enim hostes postea fassí sunt, se admiranda specie bellatorē in armis vidisse fortiter prælian tem, & de canōis in canōas admirabiliter transilientē , qui suo terrore vniuersam ipsorum aciem cōpleuit. Eum S. Sebastianū, in cuius patrociniū se dederant, Lusitani fuisse interpretati sunt. Et sanè credendum est maiorem etiam nostratū canoarū numerum ipsis apparuisse: quippe illa diuini propugnatoris umbra non tantam faceret ostentationem tam exiguo canoarum numero; neq; solūm fœminę illi, sed hostibus omnibus terrificum incendium obiectum esse.

ANNO demum 1567. Prætor ipse Mendes Sala ipso die festo S. Sebastiano dicato nouum classe, & nouo etiam nobilium cum suis copiis comitatu superueniens, hostes è toto sīnu exturbauit, eōsq; intra ipsorum fines totis viribus perseguutus multa clade attriuit: duos eorum vicos, quibus se Galli munierant, excidit; totumq; sinum Ianuariensem hostibus ex-

Anno Domini 1567. Ianuariensis sinus in portatem venit.

purgatum in potestatem redegit.

*Vrbs S. Sebastianus, &
in ea Colle-
gium Socie-
tatis Iesu
extruitur.*

PACATI S R̄bus omnibus, frequentiq; colo-
nia deducta, locum muniendæ vrbi, priore
opportuniorem designauit: quatuor castel-
lis, vt Saluatorem ad Bahyam communiri,
faucēsque sinus hinc inde castellis excitandis
claudi iussit. Quo tempore area Collegio So-
cietatis I E S V extruendo Sebastiani Regis ius-
su attributa, vestigal etiam eiusdem Regis
liberalitate, ad quinquaginta Socios alien-
dos constitutum. Vrbem sanctum Sebastia-
num nominarunt, non solùm religione no-
minis Regi bene ominati; sed pia etiam grati
animi significatione sancto Cœliti grates pro
modo repentes, ob felicia euenta, quæ vel
eius die festo contigerunt, vel ab eo die eo-
rum initia profecta sunt; nam & hæc ipsa vi-
ctoria circa eum diem, vti diximus, relata est,
& biennio antè Eustachius Sala eiusdem di-
ei auspicio sinum ipsum intrarat; eiusdém-
que sancti Martyris inuocatio patrocinio
bellum exorsus erat; præsentemq; opem tum
in canoarum, , tum aliis in præliis senserunt.
Ita satis firmum munimentum aduersus im-
pietatem constitutum.

*Ignatius A-
zebedius Vi-
sitor Socie-
tatis circa
Januarien-
sem sinum
ordinat,*

VENERAT eadem classe ad Januariensem
sinum cum Prætore obeūdē suæ dicēsis cau-
sâ Episcopus Leitanus; & vnā cū ipso Ignatius
Azebedius Societatis IESV Sacerdos, is, qui
paucis inde annis ē Lusitania cū magno Socio-
rum

rum numero Brasiliam repetens, Oceanū clāro suo , & comitum martyrio consecrauit. Is per id tempus à Francisco Borgia Societatis **I e s v** Præposito Generali missus Visitatoris munere in Brasilia Societatem regebat. Eodē quoque comitatu & Iosephus Anchíeta nō uus Sacerdos: sed hiç in Vincentianam sedem se retulit, ibique mansit Azebedius Visitator Prætorem , & Episcopum ad Ianuariensem si- num sequutus ; pro suo munere Collegiū Societatis, Collegiūque fundationem admisit ; & totam regēdi Collegij rationem, disciplinām que ex præscripto Societatis ordinauit. Cæteras circa sedes Societatis, S. Vincentium , Sanctos, Piratiningam, Spiritum sanctum, aliisque loca minūs nota Sebastianensi Collegio, cùm perfectum esset Collegij , & vrbis opus, & sedes, formāque Collegij constituta, regenda at- tribuit; vt ad vnum omnes caput , tanquam corporis vnius membra referrentur, & uno o- mnes regimine, quasi familiayna cōtinerētur.

*Iosephus far-
ens Sacerdos
redit S. Vin-
centium.*

INTER hæc, vt ratio temporum suadet, iter faciebat Iosephus cū Emmanuel Nóbrega, & cum iis Arias Fernádus iā colonus Ianuariēsis eodē contubernio pernoctabat; cùm Iosephus noctis cōticinio Nóbregā interpellat. Vigilās- na? inquit; cùm sensisset vigilantem: Grates, in- quid, agamus Deo; nostri enim victoriā ex hoste retulerūt. Hęc Arias somnū simulans notauit. Poruit illi nocte, quę cōsequuta est, ea victoria inter cōtemplationē indicari: attamē quę victo- ria

ria fuerit, quia notatum nō inuenio, coniectura ducor ad credendum hanc Prætoris de Tamuyis fuisse, cum hostibus ex omnib. Januariensibus finibus exturbatis, tota Januariensis regio in potestatē venit: nā diuina illa canorum victoria quo tempore data est diuinitus, Iosephus Bahya factus Sacerdos nondum redierat. Reliqua, quæ postea consequata sunt bella, non tam periculosa aleæ fuisse videntur, vt sollicitum quæquam habere debuerint.

At Iosephus Sacerdotio auctus, maiore cœpit cum auctoritate, & fructu ministeria Societatis exercere, & in opere iuuandi homines versari, vt ea, quæ proximè narraturi sumus, declarabunt. Nam antea primo Gallorū in Januariensem sīnū aduentu, nonnulli inter milites Calviniano veneno imbuti immisi Catholi-

*Ioannes Boulli-
erius in
Brasilia
Caluini ve-
nenum spar-
gere cona-
tur.*

cis venerant. In iis quidam Ioannes Boullierius homò lingua prōptus, & facetus, Latinarū, & Gr̄carum literarum, vt sunt H̄retici, nō iners ostentator, Hebraicæ quoq; lingue nonnihil tinctus rudimentis; in locis vero sacerorū scriptorū cōtrouersis, quibus peruersum Caluini dogma se iactat, audacissimè versatus; quod comilitones sanos in fide pestifero afflatu pertentaret, vel quo alio crimine, certè h̄ereseos, erat à suo duce Nicolao Villaganonio viro Catholicō puniēdus. Quod ille persentiens, vna cum tribus comitibus ad Lusitanos S. Vincētium transfugit. Et fortè per id tempus in Gallia pestifera Caluini dogmata satanico flatu suc-

succensa tantum seditionum incendiam excitarant, ut potentissimos Reges multos annos fatigarint. Cuius nefarij deprauatoris potissimum consilium fuit falsa specie, quam ipse finxit Euangelij, homines ab Ecclesiæ reuerentia primùm, deinde à suorum Régum fide subtrahere; orbemque vniuersum in sui doloris, inustæque turpissimæ ignominiae notæ vlatione in excitare, atque peruertere: tantum in animo pietatis vinculis exsoluto impotens potest audacia. His plenus spiritibus Boulelius diu ita inter Lusitanos versatus est, vt pestiferum virus non se proderet. Ad extremum pruritu percitus afflandise corruptelæ, nec dum suo inter suos periculo satis doctus, temerario ausu fortunam tentare non dubitauit inter alienos, ratus ubique eadem hominum ingenia tarda, & hebetaria, qualia inter Tainuyas, se reperturum: neque in tam ab humano cultu remotis finibus canes ad custodiā aduersus lupos aduigilaturos. Erat Hispanorum loqua bene exercitatus, & vt erat non infatundus, & vrbanus, & à natura instructus ad sermonem lepore, & facetiis condicendum, nactus homines armorū, quām iuris peritiores, rucunditate sermonis se iis insinuanit; sensimque confabulando. inter risum, & iocos sensa quedam coepit adspargeste, quibus Sacramentorum usum, sacrarum imaginum cultura, indugentiarum vita, & Romani Pontificis potestate elquabat. Nēque ij,

que iij, quos decipiebat, dolum sentiebant; sed zizaniorum semen conceptum in scij fouebat. Vnde magnum ille sibi apud vulgus imperitum eruditio[n]is nomen compararat: non potuit tamen tanta res tam artificiosa calliditate tractari, ut homines ad Ecclesiaz excubias per vigiles falleret. Aloysius Grana Societatis Iesu Sacerdos, rem odoratus, primus insurgit; duobusque in oppidis S. Vincentio, & Sanctis festi vtrumque frequens oppidum, alterum in continentii litori impositum; alterum è regione in insula Vincentiani sinus, ut supra descripsimus) pro concione populum dedocuit, saepiusque hisdem de rebus, & publicè, & privatim disputando, eos, qui venenum imbiberant, sanauit, ceteros ut callido ab impostore sibi cauerent, acerrime admonuit. Accidit enim ut cum in oppido Sanctis concionem alia deinceps meditatus suggestum consciendisset, ipso conspicto, priore arguento repudiato, totum sermonem ad eius fallacias redarguendas conuertitur, tanta vi, tantaque copia, ut si octiduum totum ad eam se disputationem comparasset,

SE N S I T homo astutus se peti, & vt erat versipellis periculum audacia studuit depellere. Dat operam Aloysium ut sibi conciliet, & cum ipso tanquam homo & ipse eruditus literis amicitiam coniungit; saepius inde cum ipso multa de doctrina communicavit: cum semper se in omnibus cum Catholicis sentire lingua

lingua tenus profiteretur: attamen ouina pelle ad præsens assumpta, vulpinum ingenium nō excusit; sed venenū clām magna dissimulatione propinabat, serpebātque malum sensim, nisi excinderetur; ad quod auertendum tribunal Ecclesiasticum hominem coērcuit; vincitūmque Bahyam ad Episcopum misit. Sed siue hunc, vt ibi, vbi fel draconum euomuerat, puniretur, Bahya ad sinum Ianuariensem in vinculis pertractum; siue quemuis alium ex captiuis Gallicis, paris facinoris conuictum, & in hæresi peruicacem, statuit Prætor post victoriam Ianuariensem in oculis hostium extremo supplicio afficere.

A d eum adiuuandum, quoniam Latinè cum illo agendum erat, neque ibi è Societate Iesu quisquam erat, præter Azebedium, maioribus curis occupatum, ac cersitus est sancto Vincentio Iosephus, qui, cùm initio difficilem hæreticum experiret, impetravit ut res aliquandiu proferretur: nec passa est diuina prædestinatio electam quem sibi eripi è manibus; nam quā precibus ad Deum, quā rationibus de eius salute sollicitus nouus Sacerdos, diuina in primis ope ab sua duritia auulsum ad veritatis cognitionē hominem traduxit, & cum Ecclesia reconciliauit; illęq; vniuersa culparum omnium cōfessione animæ suę statum ad optimi magistri pietatis præscriptum composuit. Et,

quo

*Hæreticum
hominē mor-
te multan-
dum ad fi-
dem con-
uertit. q; in
extremo ut-
te adiuuat.*

quoniam quo tempore in eum lege agebatur,
 carnifex imperitus minus commodè sua ex-
 quebatur ministeria , reus indignè ferebat ex-
 acerbari sibi inepti homini imperitia carnifi-
 cinam, veritus Iosephus, ne homo iracundus,
 & recens ad Catholicam pietatem traductus,
 breui illo temporis momento æternæ mortis
 veniret in discrimen , castigatum carnificem
 monet, qua ratione expedite illo munere de-
 fungeretur. Ita hominem prouum ad iram,
 summo in salutis discrimine versantem, in tu-
 to animæ suæ statu, ne excideret, retinuit. Ad-
 monitus deinde , qui non esset veritus cano-
 nicum impedimentum, notamque à sacrarum
 rerum functione amouentem ? Quia impedi-
 mentum illud, respondit, à diuina offensione
 sciunctum, suis remedii non caret. Animæ illa
 si extremo illo tempore , quod erat in procli-
 ue, à suæ salutis statu excidisset, nulla spes su-
 pererat illam in omnem æternitatem repará-
 di: quam ut in eo retinerem , non me pigeret
 illa notatum labe vitam omnem agere. Fa-
 ctum prima specie reprehendendum, cognita
 causa, & sapiens , & admiratione dignum iudi-
 dicatum est. Nec defuit, vt ille dixerat, ad no-
 tam abolendam cum suis remedii potestas;
 tantum in eius animum diuinæ causæ tuende
 ardorem succendebat ipsa, qua perpetuò cum
 Deo fruebatur coniunctio : vt nō modò nun-
 quam à recto tramite exerraret; sed multa etiā
 cognosceret, quæ non nisi ex ea luce hauriret.

REBUS

REBV s ad sinum Ianuariensem constitutis, Prætor vrbi ædificandę, sinuique muniendo Saluatori Corréa Sala, qui in Eustachij Salæ demortui locum summus rei bellicæ Dux successerat, præfecto ad Bahyā se retulit. Hostes porrò, quanuis stationibus, & Ianuariensi regione deiecti, in sua tamen pertinacia hærentes, circa Caput frigidum, ad quod illorum fines pertinebant, se muniuerunt. Est caput frigidum promontorium à loci na-^{Caput fri-}
tura dictum, à sinu Ianuariensi in Orientem ^{gidum.} non ita longa nauigatione dissitum: nám à S. Vincentio ad hoc usque Caput ora Brasiliæ recto tramite tendit in Orientem, inde in Se-
ptentrionem vertitur. In ipso flexu, inter vi-
cesimum secundum, tertiumque gradum al-
titudinis duo excelsi montes, Austro auersi
curuant litora: hi portus duos includunt;
quorum prior duo habet ostia, aterum Orié-
ti, alterum Boreæ, quem Ernordestem nau-
gantes nominant, obuersum. Portus alter re-
ctà Septentrionem spectat. Regio ipsa mon-
tosa, brasili ligni in primis ferax; cuius maxi-
mè mercis emolumēto Galli negotiatores, dy-
nastæque instructis ad bellum nauibus in hæc
loca nauigant.

Ex hoc promontorio, dum Galli colli-
gendis mercibus dant operam, Tainuyæ Vin-
centianos, aliósque maritimos fines, maris
oram allegentes damnis ultrò, citróque in-
ferēdis, accipiendoisque infestabant; subitōq;

G

Sæpe aduentu viros , ac mulieres in seruitute , aut in escam abducebant. Et res contigit , quæ , quanta luce Iosephi animus diuinitus perfunderetur , declarauit. Christianæ mulieres duæ indigenæ sorores erant , ambæ matrimonio coniunctæ : altera in oppido S. Vincen-
Euentus ad-
mirabilis
Christiane
muliheris Iosepho diuini-
tus indica-
tus.
 tio , altera in vico extra oppidum dege- bat. Venit vicana intra oppidum ad soro- rem in opere iuuandam. Lychnos ceratos fa- ciebant , qui in cylindros , aut commodiorem aliam formam conuoluti ad priuatorum no-
 turnum lumen adhibentur : his enim indu-
 striis operæ , & vitæ cultui assuescunt. Inter
 opus vicana ex liquata cera candelas duas si-
 bi componit ; rogata , cur id faceret : vt has ,
 inquit , ad Patrem Iosephum deferam , qui-
 bus utatur ad Missæ sacrificium , quod mea
 causa offeret , cum sancta fuero. Id nimicum
 dicere voluisse videtur ; cum pro fide Chri-
 stiana ab hostibus interfecta martyrium ob-
 iero. Quo id acta spiritu loquuta sit , statuere
 meum non est. Crediderim certè , ad diui-
 nam in Iosepho declarandam gratiam , ipsam
 insciam de se propheticō afflatu pronun-
 ciasse. Desert ad Iosephum , adiecta ea pe-
 titione , candelas suas. Haud ita multo pōst
 Tamuyæ , excursione facta in Vincentia-
 nos fines , cum captiuos alios , tum hanc
 inter eos mulierem abduxerunt. Hanc ad-
 ortus unus è principibus prædonum , vt
 violaret , adducere nunquam potuit , vt
 assen-

assentiret : quin virili animo reluctans, contestabatur magna libertate, se Christianam esse , & Christiano coniugio copulatam , nolle diuinam legem violare. Ea constantia offensus Barbarus , ratus se à muliere contemni , magna crudelitate eam interfecit. Illo ipso die Iosephus regnū diuinitū edoctus , duabus illis prolatis candelis , ad Missę sacrificiū precatio[n]es, sacrāsq[ue] lectiones adhibuit, quæ ad cultū vnius Martyris sunt institutæ: & nomen etiā mactatæ fœminæ , tanquam cœlo iam donatæ legitimis locis ritè pronunciauit ; cùm tamen regio , in qua illa cædes commissa est , plus triginta leucis S. Vincentio distaret. Rogatus à Nóbrega Iosephus , quænam esset sancta illa mulier , cui Missa cultum exhibuisset illo die, nomen prodidit mulieris , inter Vincentianos notæ pietatis , quam illo ipso die causâ diuinæ legis , & pudicitiae seruandæ à barbaro Tamuya occisam esse asseuerauit. Haud multo interēcto tempore , multi ex iis , qui vna capti erant , redempta libertate , inde redière, qui totius rei seriem enarrauerunt.

No[n] huic dissimile factum alterum , non incommodum visum est , huic narratiōni adiungere. Ipso die festo S. Ioannis Euangelistæ , qui tertius est à Natali Christi Domini , Missa Requiem , quasi certo homini parētauit. Id vero absurdum multis visum est. Quare Nóbrega familiæ Præses , licet sciret nihil temere in re tanta Iosephum facturum

Sacerdotē è
Societate
Laureti in
Italia obiisse
illo die co-
gnoscit.

fuisse; tamen, ut res palam fieret, quasi factum reprehendens, querit ex eo in conuentu, cur tantæ Religionis die tamen enormiter ab Ecclesiæ ritu exerrassetur? Respondit, ea nocte in Lauretano Collegio Societatis in Italia Sacerdotem Societatis obliisse, quem Cónimbricæ in scholis condiscipulum habuisset; multæ iam inde ab eo tempore probitatis adolescentem, eum postmodum Societatem ingressum, Romam post aliquot annos missum; indeque Lauretū, aliquando in eo Collegio Societatis ministeria exercuisse; se illius animæ iuuandæ Missæ sacrificium eo dic obtulisse. Rogat iterum Emmanuel, ecquid nosset de illius animæ statu? respondit, cœlum ingressam, cum post sacrificij oblationem ad eum locum venisset; *omnis honor, & gloria.*

MIRABITVR fortasse quispiam, cur tamquam facile sua præderet arcana: id vero nulla fieri leuitate intelligemus, si re attentiùs inspiciamus. Primum, obedientia, & reuetentia erga suum præsidem ista exquirentem; cui nil celandum esse ipse apud animum suum statuisset: deinde ex eodem fonte, vnde tanta ad eum donorum copia manabat, prodibat cuncta. Perpetua illa de Deo cogitatio, quæ remittebat nunquam; perpetuaque cum Deo coniunctio tanto diuinæ lucis fructu occupabat animum, ut in diuino lumine absorptus nostra haec non humana ratione, modoque cogitaret. Inde tam animi candore, tamque sincera simplicitate, que in diuino lumine intuebatur, ad diuinam illustrandam gloriam profudebat foras.

foras. Eadē mētis in diuino lumine occupatio, & cura illa intēta subueniendi primo quoque tempore animæ opem imploranti locum illi cogitationi non reliquit, posse parivirtute, parique efficacitate cuiuslibet diei oblatum Missæ sacrificium animabus expiatione indigenibus opem ferre.

V R B s' interim sanctus Sebastianus strenuè ædificabatur. Nondum confecto opere, nec munitionibus absolutis, nouus superuenit à Gallis, & Tamuyarum reliquiis tumultus. Onerarias quatuor Galli iam mercibus eius terræ compleuerant, cùm eos Tamuya rogarunt, vt, antequam discederent, se ad communem hostem bello opprimendum ducerent. Erat hīc homo Brasilus, vir præsenti animo, magnoque, bello strenuus, consilio bonus supra captum gentis, fide in Lusitanos, & Christiana pietate cum quolibet optimorū comparādus. Is superioribus bellis multa pro Lusitanis, & Christiana Religione egregia facinora ediderat; magnūq; sibi apud omnes militaris virtutis nomen cōpararat, & magnū sui nominis terrorē hostibus iniecerat. Patriū illi nomen fuit Ararig Bohya. Sed Christianū nomen in Baptismo Martinū Alfonsum Sosam suscepérat à magno Sosa, qui primus Regiis auspiciis in Brāilia rem ordinauit, suis meritis consequetus. Eum rerū fama permotus Mēdes Sala in expeditionem Ianuariēsem iam inde ab ipso belli initio ire iusserat, egregiāmqs

Bellum Tamya iterum suscipiunt, adiunctis Gallis.

fuisse; tamen, ut res palam fieret, quasi factum reprehendens, querit ex eo in conuentu, cur tantæ Religlonis diæ tamē enormiter ab Ecclesiæ ritu exerrassit? Respondit, ea nocte in Lauretano Collegio Societatis in Italia Sacerdotem Societatis obiisse, quem Cónimbricæ in scho-
lis condiscipulum habuisset; multæ iam inde ab eo tempore probitatis adolescentem, eum postmodum Societatem ingressum, Romam post aliquot annos missum, indéque Lauretū, aliquanhdū in eo Collegio Societatis ministe-
ria exerceuisse; se illius animæ iuuandæ Missæ sacrificiū eo die obtulisse. Rogat iterū Em-
manuel, ecquid nosset de illius animæ statu?
respondit, cœlum ingressam, cùm post sacrificij oblationem ad eum locum venisset; *omnis honor, & gloria.*

MIRABITVR fortasse quispiam, cur tamē faci-
lē sua prōderet arcana: id verò nulla fieri leui-
tate intelligemus, si rē attentiū inspiciamus.
Primū, obedientia, & reuetentia erga suum
præsidem ista exquirentem; cui nil celandum
esse ipse apud animū suū statuisset: deinde ex
codē fonte, vnde tanta ad eum donorū copia
manabat, prodibat cūcta. Perpetua illa de Deo
cogitatio, quā remittebat nunquā; perpetuāq;
cū Deo coniunctio tanto diuinæ lucis fructu
occupabat animum, ut in diuinū lumē absor-
ptus nostra hæc non humana ratione, mōdōq;
cogitaret. Inde rātō animi candore, tamq;
sincera simplicitate, quę in diuino lumine intue-
batur, ad diuinā illustrandam gloriā p̄todebat
foras.

foras. Eadē mētis in diuino lumine occupatio,
 & cura illa intēta subueniendi primo quoque
 tempore animæ opem imploranti locum illi
 cogitationi non reliquit, posse parivirtute, pa-
 riique efficacitate cuiuslibet diei oblatum Mis-
 sae sacrificium animabus expiatione indigen-
 tibus opem ferre.

V R B s' interim sanctus Sebastianus stre-
 nuè ædificabatur. Nondum confecto opere,
 nec muniti onibus absolutis, nouus superue-
 nit à Gallis, & Tamuyarum reliquiis tumultu-
 tus. Onerarias quatuor Galli iam mercibus e-
 ius terræ compleuerant, cùm eos Tamuya-
 rogarunt, vt, antequam discederent, se ad
 communem hostem bello opprimendum du-
 cerent. Erat hīc homo Brasilius, vir præsen-
 ti animo, magnóque bello strenuus, consilio
 bonus supra captum gentis; fide in Lusitanos,
 & Christiana pietate cum quolibet optimorū
 comparadus. Is superioribus bellis multa pro
 Lusitanis, & Christiana Religione egregia fa-
 cinora ediderat; magnūq; sibi apud omnes mi-
 litaris virtutis nomen cōpararat, & magnū sui
 nominis terrorē hostibus iniecerat. Patriū illi
 nomen fuit Ararig Bohya. Sed Christianū no-
 men in Baptismo Martinū Alfonsum Sosam
 suscepérat à magno Sosa, qui primus Regiis
 auspiciis in Brasilia rem ordinauit, suis meritis
 consequetus. Eum rerū fama permotus Mé-
 des Sala in expeditionem Ianuariēsem iam in-
 de ab ipso belli initio ire iusserat, egregiāinq;

Bellum Ta-
mya iterum
fusciunt,
adiunctis
Gallis.

toto eo bello Lusitanorum testimonio operam nauarat; ita ut inter præcipuos duces honestum locum teneret. Confecto bello eum Prætor cum sua cohorte in vico plus minùs leuca una ab urbe S. Sebastiano collocarat: ibi eum Tamuya Galloruim auxilio adoriri cogitarant; subitóque aduentu captum in suos fines pertrahere; ut more suo festa lætitia eius vorandis carnibus odium exsatiantarent. Galli, ne Barbaros, quorum amicitia locupletabantur, ab se alienarent, ipsorum postulatis assensere. Ergo sublatis anchoris, octo minoris aluei nauigii, canoisque permultis adiunctis, magna imposita Tamuyarū turba, ad Ianuariensem sinum vela dant, & nondum munitis faucibus, sinum intrant; urbemque tutò, ac nullo impediente prætereunt, nullis adhuc ad hostem remorandum in litore castellis excitatis. Erat omnino res periculi plenissima: aduentus hostium improuisus, apparatus timendus, nec cui paribus viribus obuiam iri posset: ac si Gallis pares virtute Barbari fuissent, magnum illo die ciuitas periculum, si tentaretur, adiisset. Missi tamen tanquam caduceatores, qui itineris causam exquirerent, à Gallis responsum acceperunt, se ad Martinum Alfonsum in potestatē Tamuyarum tradendum proficiisci. Præfectus Ianuariensiū Corréa, veritus si Martinus perfundaretur, ne periculum in urbem verteret, milit ad Vincentianos petitū auxilium; arma, milites,

milites, & quam maximum canoarum numerum, apparatusque reliquum quam primum mitterent. Ipse militibus, quos ad subita quilibet paratos habebat, urbem munit: iubet omnes in armis ad hostium aduentum paratos esse; praesidia, vigilésque disponit: nec minus de Martino Alfonso sollicitus, eum per celeres nuncios de periculo certiorem facit. Ille confessim cum suis vicum totū vallo cingit, retentisq; tantum militibus, & Patribus Societatis, qui præliantibus animos adderent, precibus dñinam opem implorarent, imboldem multitudinē procul à periculo iussit faceſſere, ſeq; magno animo ad propugnationem comparauit. Hostes admota ad litus clasę, exſcencionē faciunt, & tanquam certi de victoria reliquum diei otiosè traducunt, prælio in diem posterū dilato. Superuenit ex urbe, vicinisq; locis per noctem Alfonso non magna, nec tamen contemnēda Lusitanorum manus, duce Odoardo Martinio Morano; muralēq; tormētum ēneū, quem falconem vulgo nominant, ad fundēdos in hostes lapides, ingenti canoa aduectum noctis silentio, hostibus nihil ſentiētibus, opportuno loco collocat. Exhilaratus Alfonsus hoc ſubſidio, letusq; ea ſibi, quę à tā beneuolis amicis ſperaſſet, cōtigisse, multa grati animi ſignificatione gratias egit Lusitanis: inuocatōque Iesv, ac S. Sebaſt.no mine, ſuos ad preliū hor-tatus, iubet vallum reſcindere, & in hostes, antequam aciem instruant, eruptionem facere;

Subitóque impetu , & ducis dicto,& Lusitanorum exemplo inflammati imparatos hostes , ac semisopitos adoriuntur. Onerariæ propriùs iusto ad litus appulsæ , sub ipsum pugnæ tempus , æstu refluente, grauatæ mercibus , aquæ breuitate laborantes fluctabant. In eas falco lapidum procellam euomens, multos è nautica turba, tum intra naues ipsas, tum sparsos in litore partim exanimat, partim grauiter afficit. Barbarorum acies etiæ aliquandiu conferta multitudine fortiter restitit, impressionem tamen tum Lusitanorum , tum Alfonsianorum non ferens, tandem tetga dedit. Nostri insequuti magnam eorum stragem ediderunt, non magno suorum damno. Onerariæ inde , æstu statis horis redeunte , iustum aquæ noctæ altitudinem, malè acceptæ, ac multis de suis amissis, in altum se receperé. Barbari malè multati ex fuga ægrè suis nauigiis , canoisque consensis, fractis animis , viribúsque accisis , vnâ cum onerariis Caput frigidum repetierunt ; & qui armati è suis finibus exierant , vt Martini Alfonsi membra déuorarent, ingenteim suorum numerum per Martini campos stratorum feris , volucribúsque vorandos reliquerunt. Galli , resartis , quas prælium affixerat nauibus , cum suis mercibus in patriam tenauigarunt. Ita graui, formidolosoque bello paucis Lusitanis , Alfonsianisque indigenis perfunctis , regio tota

me

metu liberata est. Vincentiani interim cognito Ianuariensium periculo, vt in re subita, ea qua par fuit celeritate, satis firmum armatorum subsidium, cum apparatu, quem Corréa petierat auxilio sociæ ciuitati misere: quos cùm paratos ad iter Iosephus Anchietæ vidisset, precatus est Deo bene iuuante proficisci: sed illorum prædixit auxilium fore superuacuum, quod illo ipso die hostes suò discessu liberum sinus reliquissent; quod ita factum esse copiæ ed profectæ compererunt. Atque id ille nulla humana via scire potuit, cùm sancto Vincentio leucis quadraginta sinus distet Ianuariensis. Hac clade attriti Tamuyę, prioręq; deturbati in portum alterum Septentrioni obuersum se receperunt, quem Petram domum nominant.

R E L I Q V A multitudo mediterranea latè incolebat: ibi etiam saepius è nostris excursionibus, minoribꝫque bellis eorum accisæ vires:tum vt ne reualescerent, tum vt ne maritimæ oræ, ac finibus infesti essent. Et cùm ad eos bello laceendos, superbiāmque infringendam viginti à Vincentianis finibus leucis cum sua cohorte Georgius Ferreria profectus esset, Iosephus in oppido Sanctis palam denunciauit, nostros eo die vicum Barbarorum, nullo de suis desiderato, expugnasse; posteróque die sub noctem venturos eius victorię nuncios; idque ita contigit. Alio tempore Vincentianæ coloniæ Praefectus Hieronymus

Predicit Iosephus hostes eo die sinus Ianuariensem liberum reliquisse.

Clades Tamuyarum.

Victoriam de Tamuyis absens cognoscit, ac denunciat.

Leitanus cum magna militum manu in eorum fines inuasit, trigintāq; leucas progressus bimestri fermè tempore ibi hæsit, cùm interim nuncij nulli perferrentur. Suspensis omnium animis, Iosephus eodē in oppido Sanctis, inter dicendum ad cōcionem, repente obticuit; manūq; oculis obtenta, post aliquantum silētium, quasi ad se rediens: Pronunciemus, inquit, singuli orationem Dominicam, Angelicāmq; salutationem, gratias diuinæ Bonitati agétes de victoria, quam hodierno die de Tamuyis hostibus, nostris militibus concéssit. Atque ita eo die contigisse victores, cùm domum redière, testati sunt. Sed his quasi excursionibus hostium vires retusæ, nondum fracta contumacia: nam à Ianuariensibus, Christophoro Barrio primū duce, magnis cladibus afflicti, anno tandem 1575. duce Antonio Salema, coloniæ Ianuariensium Præfecto, magnis copiis in eorum fines adductis, occisione deleti sunt, paucis seruatis, qui Christiana fide suscepta, (& hi videntur, qui initio Nóbrega, & Iosepho interpretibus, pacem cum Vincentianis factam seruarunt) in vicos S. Laurençium, & S. Barnabam, circa sinum Ianuariensem translati sunt, & Patrum Societatis I E s v institutioni, vt alij Neophyti, traditi. Atque hic tandem post viginti circiter annos belli Tamuyani finis fuit.

DEGERAT interim S. Vincentij Iosephus, Societatisq; ministeria solito cum fructu exercebat,

*Belli Tamuyani finis
anno Domini 1575*

cebat, cùm magnum vitæ periculum adiuit, *vt milites*
 è quo vix credi possit sine diuino miraculo *duos trans- fugas ad*
 seruatum esse. Milites duo magnæ in rebus *suos reuoces*
 bellicis auctoritatis, ingenio præferoci, ob ali- *vita pericu-*
 qua commerita, legum pœnam timentes, cum *lum adit de-*
 suis familiis in mediterranea secesserant, séq; *mersus in*
 ab Barbaros hostes communi consilio contu- *flumen.*
 lerant; & erat metus, ne hostium instructi mul-
 titudine Vincentianam coloniam infestarent:
 ad id periculum auertendum, statuit Iose-
 phus ad eos se conferre; atque, impetrata de-
 lictorum venia, eos ad suos reuocare. Iuit cum
 eo Vincentius Roterigius, & pauci præter-
 ea comites auxilio: iter humine faciebant,
 l'ntre, seu, *vt illi vocant*, canoa vehebantur
 ex cortice trabis vnius confecta. Sunt hæ a-
 giles quidem, & tutæ ad faciles nauigationes,
 sed quæ leui fluctuatione agitatæ, metuæ de-
 primantur; quo carent incommodo, quæ ex
 solida trabe excavantur: nam eæ si quo casu
 mergatur, vndarum viætrices enatant. Persol-
 uebant inter nauigandum Patres sacram eius
 diei psalmodiam, neq; ita longè aberant à lo-
 co, quem petebant, cùm l'nter abruptū flu-
 minis alueum aquarum impetu prouectus v-
 nà cum vindarum ruina è cataracta in subiecta
 fossa cadens demergitur. Omnib. nádo ad ripā
 appulis, solus Iosephus imperitus natádi de-
 siderabatur; & multa erat aquarū altitudo. Ve-
 nerat in eo comitatu Brasilus homo robustus,
 & natator egregius. Is dolore & cōmiseratione
 cius,

cius, quem tantopere diligebat, se dimitiit in flumen; &, cùm vrinando diu conquisitum non reperisset, emersit ad respirandum; dolorisque impatiens iterum se demittit; diuinóque Numine eius oculos regente, videt hominem in medio alueo sedentem, quem lacinia apprehensum extrahit in columem cùm propè semihoram hæsisset in aquis, semper suæ mentis compos, trium rerum, vt ipse postea narravit præcipuè memor, I E S V, M A R I A E, & ne de flumine biberet. Et tāto periculo seruatus, cùm ægrè respirasset, madida veste, yt è flumine extractus erat, pedibus iter cum alijs capessit; neque habuit ne sudarium quidem, quo inter corpus, & indumenta inserto vdæ vestis humorem, frigusque arceret; quin cœlo pluuiio eos nox oppressit. Nō ignis, non cibus suppeditabat, neque tectum, quò se reciperen, occurrebat: iter inuium, altis dumis, vepribusque obsitum, vt ne semita quidem gressibus locum aperiret; & manibus cratramusculi ad ingrediendum reflectendi. His difficultatibus præpediti, diuina eorum iter regente prouidentia, in hospitia eorum, quos quærebant, inciderunt. Illi tantæ calamitatis spectaculo permoti, ingemuerunt, statimque mutata mente, ad Patrum pedes abiecti præteriorum erratorum veniam postularunt; dolentes maximè suorum delictorum pœnas homines immerentes tam graui incommodo luisse: eosque exceplos perbenigne ex tantis

xrum-

serumnis recrearunt. Non difficile fuit peccatum suum vltro profitentes ad sanitatem reuocare, præsertim fide publica commissorū imputitate impetrata. Patres igitur cum suis familiis S. Vincentium sequuti suis ciuibus se reddidere Ita diuina ope per Iosephum & illi ab iniuria inexpibili reuocati, & colonia à periculo grauissimo liberata. Hæc ferme circa illa tempora, quibus Sacerdotij charactere Iosephus est insignitus, cōtigere. Dicebat præterea, ut Sacerdotes alij ingenio, & doctrina instructi, ad concionem. Eius sermo è pectore prodibat pleno magis pietatis, diuinorumque sensuum, quos ex perpetua cum Deo consuetudine hauriebat, quā doctrinæ librorum lectione comparatæ: et si hanc in primis studiosè adhibebat, sed quam Spiritus dulcedine, qua plenus erat, condiebat; ut doctrinæ robur, & nerui penetrarent ad mentem. Morata oratio spiritali iucunditate se ad animum infundens, homines ad mentis compunctionem lacrymásque sensim commoueret; & eos ad detestanda vita, virtutésque amplectendas, in primisque ad Dei cōiunctionem per Sacramentorum usum expetendam induceret. Sententiæ suo pondere robustæ, & efficaces non in concionibus modò, sed in priuatis etiā ipsius de Deo colloquutionibus, animos quācunque vellet in partem, permouebant. Licet breue totius generis exemplum ex fragmentis nonnullis eius epistolarum agnoscere, quæ ad cal

Quælis fuerit dicendo ad concionem.

cem nostræ narrationis sunt adiecta. Fœmina nobilis, & grauis in concione illius oratione ita afficiebatur, ut diceret, Spiritum sanctum P. Iosepho verba in os inserere, non secus, ac columbam in pullorum suorum guttur alimétum. Gaspar Samperesius Societatis Sacerdos iuratus testis dixit; cum Iosephus in Præfectura Spiritus sancti in templo Societatis ipso Pentecostes die concionem haberet, vidisse se passerem Canarino similem ad dicentem aduolasse: ac sinistro eius humero familiariter insedisse, quem cum blandè inter dicendum ab se repulisset, ipsum tamen iterum redisse. Non est credendū, non ad testimonium summæ innocentiae homini item innocentiam dandum tantæ religionis die, inter eam actionem, quæ potius auem abigeret, quam inuitaret, hæc signa Deum ostendisse. Ipse Episcopus Petrus Leitanus, tanta auctoritate, & sapientia vir, ita illius sermone tenebatur, ut dicere solitus sit, facilius se huic vni Canarino, quam reliquæ doctorum virorum multitudini auscultaturum. Nec tamē ille perpetuò haerebat affixus concioni: sed subinde suscipiebat ad Neophytorum, Barbarorumque vicos excusiones. Quo in genere non erit inutile, ut alia multa vniuersè cognouimus, ita etia quod ad hanc rem pertinet, accurate nonnulla explicare.

Passer dum dicit ad concionem illius humero insedit.

Episcopus illius sermone tenebatur.

*Duo excursionum genera ad Brasilios erudie-
dos.*

STATAS sedes & fixas Sócietas Iesu habet in Brasilia septem in oppidis, & vicis decem: iis rursus loca alia minora cum suis Ecclesiis

his, domiciliisque, quibus pro tempore Patres
diuersentur, attribuuntur. Ex his sedibus
septemdecim duo ad Brasilos erudiendos pe-
regrinationum genera suscipiuntur: nam aut
Neophytorum pagos, vicosque sibi notos,
quos diximus suis quemque sedibus attri-
butos peragunt; aut in Barbarorum fines
centum, plus etiam interdum leucas intra
mediterranea se penetrant. Hæc omnium du- Peregrina-
tiones ad in-
fideles arum-
nose.
rissima, & crucis fructibus refertissima pro-
uincia est: non labor, non fames, non sitis,
non lassitudo, non itinerum asperitas, nō vi-
tae discrimina, nō denique ærumnarū gēnus
vllum desideratur. Nullum solatium, leuamē
nullū, nisi quod ex re diuina bene administra-
ta proficiscitur. Adhæc incolarum duritia, as-
peritásq; quasi laborum condimentū deuorā-
da. Per has asperitatū delicias veri Crucis ama-
tores, homines aduenæ, & ignoti ignota & in-
hospita loca percurrentes, oues errantes ad
Christi pascua compellere, & Euangelijs pro-
ferre fines diuino fulti auxilio contendunt.
Quæ omnia incommoda studiosi venato-
res animarum, tantō animi ardore subeunt,
vt minūs audē expeditiones illæ expetantur,
quæ non fuerint harum asperitatum quasi
acidi succiacrimonia conditæ.

H O R V M laborum fructus est, quam-
plurimos ad cognitionem, cultumque sui
conditoris adducere: nec culturæ malignè
prouentus respondet; siquidem plantatio-
ni,

ni, irrigationique incrementum dat ipse Deus. Sunt porro aliæ quasi statæ, & quotidianæ ad Neophytorum vicos, aliósque cœtus Ethnicorum in finitimis pagis excursiones, quæ & minùs ærumnosæ sunt, & spe fructus certiore suscipiuntur. Iis & Baptismo iam affecti ad maiorem pietatem excoluntur; & qui alieni sunt à fide, ad Christianam pietatem inuitantur. Est *Brasilii Neo-*
phytiquarau-
tione in suis
vicis institu-
entur. in his instituendis certa descripta ratio. Manè cùm prima luce signum datur ad salutationem Angelicam; haud ita multo post conueniunt ad Missæ sacram, sub sacram Christianam doctrinam ipsorum lingua, & inter Catechismum solemnes preces vna omnes edocentur; inde ad suum quisque opus dimittuntur.

Hæc fere omnibus in locis, vbi aut Catechumeni, aut rudiores adhuc Neophyti instituuntur. Quibus autem in locis Societatis Patres residēt, & maior est vitæ cultus inductus, post salutationem Angelicam ante Missam pueri, puellæque ad templi fores seorsim in choros distributi, affa voce alternatim rosarium decantant. Initium illo quasi proludio faciunt pueri: *Benedictum, & clarificans fit sanctissimum nomen I e s u.* Quibus per antistrophen puellæ respondent: *Et sanctissima Virginis Maria mairis eius, nunc & semper. Amen.* Iade alternantes choroi rosarium modulationem aggrediuntur: absoluta quaque decade, interponunt laudem: *Gloria Patri. Decursa tota pentacontide, ad Missæ sacrosanctum sacrificium*

sc

se vñà cum aliis componunt. Hæc cùm aliis in locis , tum præcipue in vicis , qui ad coloniam Spiritus sancti pertinent , quotidiana sunt. Missam breuis explicatio sequitur Catechismi ipsorum lingua, communis omnibus: qua breui absoluta discedunt reliqui , pueri ad scholas suas se recipiunt; & pro ætatis gradu, alij legendo , musicis alij exercentur, tum Gregoriano cantu , tum harmonico. Non pauci etiam maiores , minorésque tibias, quæ flauta , & ceramia vulgo nominant, ad symphoniam inflare assuescunt. Quo deinde artificio diebus festis Ecclesiæ sacra exequitio, & supplicationes , cùm traducuntur, exornantur. Vespere porrò hora quinta post meridiana , rursus dato signo ad Christianæ doctrinæ concionem euocantur ; explicaturque iis pars altera Catechismi. Absoluto Catechismo , pueri supplicatione ab Ecclesia ad Crucem usque non inde longè consecratam pio cum cantico procedunt, pro animabus nostrarum reliquias purgantibus supplicantes. Atque hæ quotidianæ, usitatæque exercitationes in vicis, minorib[us]que Neophytorum Ecclesiis , ubi Societas sedem habet. Sunt & aliæ præterea , si minus assiduæ, non minoris tamen momenti , fructuæque. Infantes recens nati baptizantur : adulti Catechumeni instruuntur ad Baptismum , Baptismo expiati ad matrimonium Christiano ritu obeundum ; illorum patrocinium susci-

H

situr; dantque operam Patres, ne quid de ipsorum libertate miruatur. In morbo eorum eurationem suscipiunt, sancto oleo, cum ad extrema veniunt, intingunt, defunctorumque Ecclesiasticam procurant sepulturam. Tum ex viuentero cœtu délignunt, quos multis hortationibus, præceptisque ad Eucharistie percipiendum Sacramentum præter festum Passchæ diem, instruunt, viros, fœminasque. Et cum sint ad communionem admittendi, prius eius diei circa vesperam, quies agitur inter eos: neque fere quidquam iis maiori curæ est, aut sermo de re alia, nisi quæ ratione comparent ad factosanctum percipiendum Christi corporis. Ipso die vñâ omnes manè communiconuentu sacram mensam inequant, dieique maximâ partem in templo precibus traducunt.

E f; vt aliquid de illorum consuetudine dicamus, terram eccleræ iandudum qui Christianam Religionem suscepere, assueuerunt, & operam etiam varia ad ministeria locare, mercede in capere, rem cogere, & parta tueri didicerunt. Utuntur etiam viri, fœminæque induimenta: fœminæ veste candida supernæ circa collum adstricta, indeque ab humeris laxa, sinuosaque ad pedes usque desuente utuntur; itaque conformata, vt & decoro serviat, & elegantiæ: comam vittis colligatam circum caput colligunt, manibus fertum globulorum ad orandum præferunt. Viri quam quisque natus est laciniam, ea fortuitò cor-

pus

*Quæ ratione
Brasili se
comparent
ad Euchari-
stiam perci-
piendam.*

*Brasiliorum
Christiano-
rum consue-
tudines.*

pus aduelant. Diēbus verò festis, & quoties ad Ecclesiā conueniunt, vestitu cultiore prodeunt, ornatu fere Lusitanico, & militari. Galerus iis tela holoserica subsutus, calcei, caligae, manicæque eius quem quisque colorem adamauit; amictus reliquus nobili ex panno Lusitanico, Hispanicōve. Et hæc ij præcipue, qui præter cæteros sunt ad humanitatēm propniores. Studiosi etiam sunt colendæ pietatis: multūm Christi nece, & doloribus afficiūtur; cuius rei causā & frequentes conueniunt ad templū, quibus diebus ea de re sermones explicantur; & multo cum feroore corpori flagella admouent, sacrisque hebdomadæ sanctæ diebus magna cum Lusitanorum admiratione supplicationes flagellantium traducūt. In quibus sœpe videre est etiam teneræ ætatis paeros pro modulo studia parentum æmulati. Hæc in oppidis, vicisque in quibus Societas Patres resident, & ad quos peregrinantur inter Christianos instituta promouentur. Hoc Iosephi peregrinationes ad Brasilos erudiendos.

arbitraretur, è tugurio exiret ad orandum; idque saepe ab ipsis comitibus obseruaretur, & post aliquot horas ad modicam quietem se in tugurium referret; sacerdote antequam alij euigilarent(erant enim illi somni brevissima tempora)iterum prodiret ad orandi cursus repetendum. Et cum loca alia obiret frequens,tum in primis peculiarem terræ tractus sibi legit, quem ob copiosam messem animatum, & meritorum sibi paratam segetem suum Peruuium appellare solitus erat. Infra S. Vincentium litus ad octo , decimove leucas in Austrum excurrit. Solum asperum, herbis, virgultisque omnibus prorsus detonsum, aliquibus tantum huuiis, riuisque in parte tendentibus intercisum, multis etiam balnearum cadaveribus, ossibusque respersum, quæ tumescente mari, praesertim nouilunio, aquarum multitudine lasciuentes, terras adnatant, sacerdote æstu saeviente in litus eiecitæ, refluxente salo in sicco destituuntur. Tendit tractus ille spatiösam in planiciem, lapideam totam, omni plantaruim gerinine erasam. Hec gentis vocabulo Itannia nomen habet, quod ipsorum lingua *pratum saxeum* sonat. Vicus ibi est, qui Lusitanis Conceptio nominatur, à nobili conceptæ Virginis templo, quod multa ibi veneratione colitur. Gentile saxei pratinomen, vti loci natura eadem, ita cum litore toto commune factum est. Ea solo durities, & cautibus asperitas est, vt ferratae plaustræ rotæ.

Itannia.

rotæ, quantouis pondere onusti vestigium non imprimant. Addita etiam occulta inimica vis, ut non magno itinere confecto, incidentium plantas, quanuis soleis firmissimè munitas, lacerare, ac dissoluere videatur: eandemque & boues, & iumenta alia, pecudésq; sentiant asperitatem. Hæc tamen itinera nudis pedibus, quod illi in itineribus solemne erat, Iosephus eius victor incommodi assidue terebat. Habet hoc asperum litus mare ad laeum, ad dexteram, cum arenosas sylvas præterieris, terras introrsus recedentes ad motes usque non longo tractu in Occasum diffitos: mite ibi solum, & culturæ obtemperans; multa ibi Lusitanorum latifundia, qui cum suis familiis, & indigenarum seruitiis in ipsis prædiis habent domicilia; prouentuque agrorum lucra exercent suo. Hæc Piratinæ capestria esse necesse est, quæ suprà Europæis terris quam simillima ab agrestibus ferme Lusitanis culta tam felici prouentu fruges fundere commemorauimus. Et licet vici, conuentusque per agros nulli sint; sed circa Conceptionem tantum non infrequens vicus, seu oppidulum; est tamen in illis prædiis ingens sparsus animarum numerus ad culturam opportunus. Hos tum Lusitanos, tum Brasilos non minore diligentia, quam ipsi prædia, Iosephus suscepit excolendos: eandemque curam, diligentiamque in ea excolenda vinea Vincentiani Patres

continuarunt: nec culturæ fructus, quæ Dei Bonitas est, responderet malignè. Ex multis, quæ inde Iosephus animarum lucra retulit, vnum admiratione dignum, & cuius haud facile simile reperias exemplum, non præteribo, ex quo diuinæ Bonitati laudes reddantur, quæ admiranda planè ratione Ethnicum hominem ad suæ prædestinationis finem adduxit.

*Senem igno-
tum in sylua
reperi, cate-
chizat, ba-
ptizat, mor-
tuum sepé-
lit.*

Obibat Iosephus de more suam hanc prouinciam, cùm à comitibus digressus solus in sylvas penitus intravit, nullo certo consilio, nulla ei subita rei nouæ oborta cegitatione, sed quasi alterius manu duceretur in senem incidit Brasiliū, humi abiectum, atque arbori applicitum. Is Parrem ad se adeuntem his vocibus compellat. Perge huc adire, iamdiu enim hīc tibi præstolor. Quærit ex eo Pater, quinam sit, quaque ex terra, vicove eò ve-nerit. Respondit senex, patriam suam mari imminere; aliisque adiecit, ex quibus Pater intellexit, ipsum neque ex Itanniensibus, neque è Vincentianis finibus; neque ex tota ora Brasiliæ, in qua versantur Lusitani, sed ex remotoribus terris, fortasse circa flumen argenteum, aliisve Australibus partibus infra tropicum (nam Brasilico loquebatur idiomate) vel ministerio suprà quām humano eò translatum, vel diuino aliquo monitote, ac duce suis gressibus venisse; ex quo labore, & æstate fractum ibi quieuisse, diuini promissi fidem expectantem. Quæsiuit rursus Pater, quid eò

eo venisset, & quid sibi quereret? Respon-
dit, ut rectam vitam percipiam. Hoc loquen-
di modo diuinam legem, & iter ad salutem
intelligunt Brasili. Cum multa de eo exqui-
sisset; accuratèque vitæ genus per omnes æ-
tatis partes perscrutatus, omnia illius facta,
cogitatâque excusisset; cognouit ipsi nua-
quam plus vnam coniugem habuisse; nun-
quam bellum; aut arma nisi sui defendendi
causâ suscepisse; denique omnibus subtiliter,
minutatimque perpensis, statuit apud ani-
mum suum Pater, hominem illum nulla vn-
quam lethali culpa naturæ legem violasse; ut
vetissimum illud esse credamus, quod de id
genus hominibus, integrissima vitæ innocen-
tia in infidelitate viuentibus sacrænos docet
interpretes doctrinæ. Coperit præterea homi-
nem naturæ bono magna prædictum cogni-
tione rerum pertinentium ad animum, æqui
præsertim & iniqui: tum etiam ipsius naturæ
auctoris. Et, cum multa de veræ Religionis
mysteriis illi Pater exponeret, subiiciebat
identidem, se intra animum suum ita sensi-
se, sed expromere nescisse. Ergo satis instru-
ctum, labore, & ærumnis itinerum, ætatemque
confectum, quoniam solutio instabat, aqua
pluvia ex carduo collecta (nulla enim alia in
arenis illis suppeditabat) baptizauit, Adamumq;
illi nomen dedit: qui tam diuino affectus be-
neficio, operante intus virtute Sacramenti, di-
uinæ in se gratiæ sentiens charismata, oculis,

manib[us]q[ue] in cœlum sublatis, læto vultu diuinæ Bonitati primūm, tum etiam Patri gratias agit; & quasi expetiti voti compos, cùm superesset nihil eorum, quorum illuc causâ diuinæ ductu venerat, omni solutus cura, animam sacro lauacro expiatam, in ipso primo suæ regenerationis vestigio Deo reddidit, Patre abeunte statis precibus de more commendante. Corpus exanime Pater sacris adiunctis precibus sabulo sepeliuit. Illud aliquando fortasse diuina prouidentia, & dies in lucem proferet: neque enim locum in inuia sylua, & arenis indigare facile fuit. Hęc peregrè cùm rediisset, ipse postea narrauit. Nec mirum certo, & prædestinato diuinæ mentis consilio sancti viri precibus de gentis illius salute solidi, & innocentis animæ integritati datum, ut res, quæ fortuitò fieri videretur, tam certo, & nec aberranti euento eo temporis articulo transigeretur.

Senem alterum baptizans lepra mundat.

V I D E T V R eodem prædestinato Dei consilio & alius ad Christi gregem item per Iosephum euocatus. Incidit hācne, an alia in ora incertum, in Ethnicum hominem indigenam, fœda admodūm lepra maculosum; quem cùm diligenter Catechismo instruxisset, baptizavit: baptizatus ytraque lepra, & animi, & corporis mundatus est. At, cùm neque quo loco, neque quo id tempore factum sit, liqueat, quoniam cum his excursionibus similitudinem habet nonnullam,

non

non incommodum visum est hoc loco recensere.

In hac eadem Itanniensi ora alio tempore dum iter faceret, Stephanum Riberium colo-
num Piratininganum tunc puerum in comi-
tatu suo habuit; cumq; ex eo quæsisset, ecquid
in canistro haberet esculentis? negantem in
Deo spem habere iussit; ipsum famulis suis
escam præbiturum. Prædictis breui pisces se
reperturos in litore, sed minimè edulem,
paulo post alterum edulem, quem in cani-
strum coniectum in cibum utriusque elixabit.
Ita prorsus euenerit: haud ita multo post in par-
uum balænæ pullum inciderant; accessu maris
illuc eiectum, & in sicco destitutum; quo omis-
so, paulum progressi mugilem nocti bene grā-
dem in canistrum rediunt, itineréq; conti-
nuato anum indigenā inueniunt magno ahe-
no marinam aquam, ad sal conficiendum ex-
coquentem; puer demissum pisces cum cani-
stro in ahenum in prandium decoxit. His mo-
nitis puerum ad ipsem in Deum defigendam
erigebat. Id iam grandi aetate post Iosephi
mortem magno affectu pietatis ipse Riberius
narrauit.

His de itineribus per Itanniam alio tem-
pore aliud non minus mirum contigit. Pro-
ficicebatur cum fratre uno comite, & Lu-
sitano puero Damiano Acosta, cognomeno
Fabella; cum iam octo circiter leucas con-
fecissent, petit Pater à fratre comite Brevia-

gium ad horarias preces percurrentas : tum
frater suam socordiam reprehendens fatetus
se illud sancti Vincentij reliquisse : hoc loco
Fabella se redditum ad illud afferendum
profitetur. Pater certus sua in Deum fiducia,
eius sibi auxilium non defuturum , puerum
redire non permisit, compendio suæ spei tan-
tum redimens incommodum. Confecto iti-
nere Ecclesiam ingressi, persolutaque de more
pia Numinis, & sanctorū Cœlitum salutatio-
ne, Patrem vident ex altari Breuiarium acci-
pere , ex eoque debitā exoluere precatio-
nes. Quibus absolutis , Breuiarium comiti
reddidit, adiecto monito; posthac ne sis obli-
uiosus. Quod acceptum frater, agnouit illud
ipsum esse , quod ipse sancti Vincentij reli-
quisset.

S O L I T V S est etiam pagos alios obire. In
colonia Januariensi, montibusque ad Caput
frigidum pertinentibus pantheræ versantur,
atque ad usque litora descendunt. Dum hæc
loca solito cum comitatū peragraret, nocte-
que oppressi mapale sibi de more extruxi-
sent , curatisque corporibus cæteri quiesce-
rent, noctis silentio Pater more suo ad agen-
dum cum Deo è tugurio egreditur, longoque
interuallō rediens racemos , seu corymbos
pomorum eius regionis, quas *bananas* vocant,
accipit; easque foras proiicit , Brasilico lo-
quens idiomate: Capite vos, ô meæ, dicebat,
portionē vestram. Rogatus à fratre, qui illi co-
mes

Panthera.

mes erat , cuinam bananas id noctis proiecisset. Meis, respondet, illis sociabus. Mane facto duarum pantherarum vestigia humo impressa apparent , quæ illi noctu oranti assederant; peractoque spatio orandi ad vsque tugurium redeuntem prosequutæ erant. Diuino vtique instinctu hominem ab omni humana labe putum , & diuino charum Numini , pro captu sentientes, ut animantes aliæ adamabant. Videlur demum è Vincentiana in Spiritus sancti coloniam translatus, & in vno è vicis ei Ecclesiæ attributo sedem habuisse; nec tamen ab instructione Brasilorum , eorum vicos peragrandio ynquam destitisse.

I T E R cum indigenarum comitatu faciebat, Vipera. viperæ illis obiicitur in itinere (est autem huic colubrorum generi veneni virus suprà quam in Europa nostrum sit, tetterimum) ea conspecta comites terrore percussi diffugere. Reuocat illos Pater, iubetque viperam ad se venire: paret illa, eamque apprehensam sedes sibi collocat in gremio; manuque demulcens occasionem cepit multa de diuina potentia disputandi, naturam nullam esse demonstras, quæ non hominis imperio obtemperet, nulla re diuinam legem violanti. Longo sermone in hanc sententiam absoluto, multisque monitis indigenas ad Christianæ legis obediētiam adhortatus, viperam sua benedictione affectâ placide ab se dimisit. Aliam item viperam alio in itinere obuiam habuit, qua exterritus Vipera at
terea. comes

mes pedem referebat: sed reuocatus à Patre fugam continuit. Pater viperam pede calcaratam, veluti subsannans, ut se feriret, & iniurias conditori suo factas vlcisceretur, horribatur. Illa collum erigens caput hoc illuc flectebat innoxia. Ita sua in Deum fiducia comiti prælucens, ad mentem in Deum defigendam, eadem ratione, qua alteram, monito adiecto, ne cui hominum noceret, abire permisit.

VITÆ

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV.
LIBER TERTIVS.

Hoc peregrinationum genere Iosephus Anchiéta Brasilicas oras per agrádo excolebat, cùm ad domum Spiritus sancti literis Sacerdotis eius, qui ibi præerat, ex itinere reuocatur. Ibat eadem peregrinatione cum ipso Sacerdos alter, cui dixit eò se vocari, vt illi domui præfet, cùm eius rei nihil ne per vmbram quidem eæ literæ continerent. Eò cùm venisset, literæ Præsidis Prouincialis ei redduntur, quibus iubebatur ei familiæ cum adiunctis sedibus præsidere. Suscepto familiæ regimine, & certa illi tandem sede constituta maior copia suppetuit omnibus illius virtutes obseruandis, cùm antea peregrinationes huc illuc hominem traherent, vix unus, aut alter è Societate, paucique præterea indigenæ, itinerum comites assumpti tantarum rerum spectatores

Domus Spiritus sancti præficitur.

statores esse potuerunt. Nunc verò factus assiduus, ut ita dicam, inqüilinus, familiam omnem, multosque præterea ciues eorum, quæ in ipsum Deus contulerat, bonorum oculatos testes habuit. Ac primùm quidē orandi Deū, diuinaque cogitandi assiduitas, quam semper tenuit in priuata vita, multo in eo fuit in regendi munere distento intentior. Nam, præter stata tempora ei exercitationi attributa, maximam noctis partem, quod illi toto vitæ tempore perenne fuit, cum Deo transigebat, nunc inambulando, sempèrque detractis calceis, ne strepitu pedum aliorum quietem interturbaret; nunc flexis genibus, aut in templo, aut in aliquo domus recessu. Hæc nocturni interdiu, præter quotidianum Missæ sacrificium, quod offerebat ipse, aliis quoque Sacerdotibus sacrificantibus, nixus genibus intererat; idque illi, quandiu sedi huic præfuit, & antea in vicino alio, ubi tribus cum Sacerdotibus versabatur, quotidianum fuit. Et quidquid ageret, siue magnum, siue parvum, in rebus omnibus, omnibusque temporibus Deum præsentem intinebatur. Ita enim cum hominibus agebat, ut cum illius æquitas, benevolentia, clemens nullo loco desideraretur, sicutamen dicta opulenta, cogitataque è Diuinitatis pectore haurire videretur: qui, cum à rebus gerendis, atque ab hominibus se recipisset, nūquam nisi in diuinarum rerū co-

Perpetua eius de Deo cogitatio.

gitatione defixum deprehenderes. Nullus erat locus, nullum tempus, nulla occupatio, nullum otium, quod à cogitando de Deo eius animum auerteret; ut non Dei præsentia, sensuque perpetuo vbiique frueretur: in mensa sæpe numero cibis oblitus, aut cum Deo loquebatur, aut ex intimo pectore suspiria in Deum, tanquam hamentata iacula intorquebat. Solitus est id sæpe dicere; nullam rem nos abducere à perpetua, continentique de Deo cogitatione, nisi desidiam nostram, quod parum prouidi suntus: déque se dixit sæpius in sermone, nullas & alienas cogitationes impedimento sibi esse ad perpetuam earum rerum meditationem, quas sibi ad mentis spiritalem exercitationem proponeret. Sæpe eum domestici, cum pro re nata ipsum adirent, in medio paumento pronum in genua viderunt; iunctis manibus, inflammato vultu, oculis clausis, subindeque diductis, atque in altum defixis, ex imo pectore suspiria edentem; identidemque nocturna cruciatuum Christi Domini pronuntiantem. Quin etiam per noctem inter quietem, cum præsertim peregrinaretur, auditus est cum quadam pedum supplosione eadem nocturna pronuntiare. Genibus ex assidua orandi consuetudine callos obduxerat, eaque longo presstu exasperata, discisla cuti, rimas egerant. Et quando per occasionem regiminis aliis dedi facultatem ipsius virtutes maiore cura observandi, cum de orationis dono dixerimus,

*Mortificatio
illius & vi-
ta asperitas.*

&

& dicenda adhuc alia supersint, quæ reddentur locis suis, ante quam ad eius actiones veniamus, nonnulla de vnanimi orationis sorore, & indissociabili comite mortificatione dicamus; tum ea, quæ corporis appetitiones, tū ea, quæ animi elationes, motūque prauos refrēnat. Asper fuit in seipsum, suique corporis seuerus domitor: ieunia, & flagra erant ei familiaria, ad cubitum non linteum, non stragulum vllum adhibebat; sed cum indumentis somnum capiebat, quò ad orandum Deum euigilaret expeditior. Si quis aliquan-

*Charitas eius erga et
grotos.*

dō è domesticis ægrotaret, postquam ad necessaria ei ministeria aduigilarat, eo quieti tradito, nudo alicui asseri adcubabat, calceis, uno in alterum inserto, capiti pro cervicali suppositis, neq; vnquam, nisi morbo coactus, lecto decubuit. Ferunt eum in Vincentiána sede cùm ibi præfasset, è Spiritu sancti sede eò translatum, in angulo domus spinosorum virgultorum fasce in habuisse, cui caput acclinaret, corpore pauimento porrecto, cùm fessus à nocturna precatione somnum repetere cogeretur. Et cùm aliorum commodis prouidè, accuratèque prospiceret, sui tamen fuit neglector egregius. Nihil omnino, quòd ad cultum attinet, penes se habere voluit, nisi quibus amiciebatur indumentis, iisque detritis, ac totius domesticæ vestis deterrimis. Et quādiu priuatam vitam vixit, non illi scriniū, non arcula, non cista, immò veròne pugillaria qui-

*Eius pauper-
ias.*

quidem nudo in cubiculo fuerunt. Ac si quando opus essent, accepta quasi ad tempus, quandiu illi essent usui, retinebat, postmodum vnde acceperat, referebat. Quæ scribēbat, facile aliis largiebatur: si quid verò maioris momenti aut ad usum, aut ad memoriam seruandum esset, id apud Præsides deponere solebat: quin etiam piæ munusculæ, quibus Religiosi viri sibi inter se gratificari solent, rosaria, sacras imagines, agnos ex cera consecratos, & id genus alia piaçularia ita non habere studuit; ut, si quando ei ab aliquo aliquid eiusmodi offerretur, gratum dantis animum multa humanitate collaudans, gratiae tamen remitteret; ne earum rerum cura animus ipsius teneretur. Omnino non alibi facile magis nudam paupertatem triumphantem videris; hæc enim una virtus mortificationis maximè comitatum cohonestat. Huic domesticæ inopiæ consentaneus externus ilijus fuit in faciendis itineribus apparatus: nunquam enim neque in peregrinationibus, neque in obeundis negotiis, aut locorum mutationibus, ne rum quidem, cum ratione sui muneris prouinciam cognoscendi causâ obiret, equo, iumentove alio vectus est, illa causa obtenta, seu vera, seu adumbrata, quod ad dorſi luxationem, de quo morbo dictum est initio, incommodum sibi esse affirmaret. Sed cum calcearus

*Eius itinera
qualia fu-
rint.*

viatorio, nixus hostili pedes iter iniret, frequentia loca prætergressus, detractis calceis, nudis pedibus iter reliquum conficiebat; tantaque celeritate festinabat per maris litora, per cautes, viasque asperas, per montes, per valles, per loca confragosa, ut Brasili ipsi, duri alioqui homines, & victu asperi mirarentur; eumque non festinare, sed volare dictitarent. Quo factum est, ut callis, rugisque exasperati rati, plantæque illi obduruerint. Sæpe accidit, ut, comitibus iter continuare iussis, solus in itinere subsisteret, quod expeditius cum Deo loquetur: & cùm eum ponè respectantes comites oculis perquirerent, longa iam parte vias peracta, sibi præcucurrisse viderent; neque quisquam eorum præcedentem animaduertere potuisset. Si quando iter mari faceret, rotas noctes vigilabat, securi ut alij quiescerent. Hactenus de ea, quam diximus, mortificatione, quæ ad corpus edendum pertinet; cui adiunximus amicam comitem paupertatem.

*Comitibus
præcautibus
sepe iter pra-
uertit.*

*Mortificatio
interior, &
perpetua ani-
mi pax.*

Q V A N T A porro animi pace secum ipse frueretur, compressis omnibus cupiditatibus (ut ad alteram, quæ in animo est, mortificationis partem tandem veniamus) ex ipsa eius perpetua constantia, tranquilitateque potest intelligi. Vbicunque esset, quæcunque se offerret occasio, quibuscumque cum hominibus ageret, semper ei fuit idem

idem vultus, eadem animi constantia, æquitasque, eadem lenitas orationis: quæ signa animi bene constituti, & in se ipsum dominatum tenentis esse solent. Cognita est multis in rebus ipsius animi tranquillitas, & nullo vñquam, ne leuissimo quidem motu agitata mansuetudo. Erga eos, qui ipsum aliquando molestia afficerent, causamque præberent indignationis, comedere se præbebat, & humanum, perinde ac si nihil ad ipsum illorum pertinebat importunitas; studio, suisq; illos Deo commendabat precibus. Et, cùm quidam eum de homine alio, qui in re graui ipsum læserat, alloqueretur, fortasse ut cum iniurioso reconciliaret; respondit, grauius illum in Deum peccasse: &, quando eum Deus tolerat, multo esse equius, se illi Dei amore offenditionem omnem condonare.

In oppido Victoria, quod est in Spiritu sancti Præfectura, ita ædificabat oppidanus, ut nostræ domus luminibus obstrueret. Eum cùm inhiberet Iosephus, illéque durius obsisteret, paulo efficacius loquitus est. Post paulo cùm summae lenitatis modum excessisse sibi visus esset, dixit vni è domesticis: ægrè mihi est, tristitia hominem illum affecisse; sed ego illi satisfaciam. Satisfactione illa fuit: qui antea nullo cum Societatis homine commercium ullum habuisset, aliisque ad confessiones Sacerdotibus

*Quidam no-
stre domus
luminibus
obstruebat.*

ysus esset, post illam altercationem magno cum vtriusque animi fructu Iosepho confessione vniuersa omnem vitæ suæ rationem vltò explicauit.

Eius in omnes officiosas charitas.

Si e d nescio an vlla virtus hominem cum Deo intimè coniunctum magis indicet, quam charitas in omne genus hominum; eaque non in affectu tantum abdita, sed in externa etiam officia prolata: cùm se talem quisque exhibet in alios, quales esse eos erga se optaret. Quàm officiosum, quàm promptum, ac benevolum Iosephus se omnibus præstiterit, tum multa eorum, quæ narrata sunt, & plura alia, quæ narranda supersunt, luculentter ostendunt; tum nihil magis, quàm officiosus ei in ægrotos assiduitas: quounque enim in loco esset, siue cùm priuaram vitam ageret, siue alios regendi munus sustineret, vel tum cùm prouinciam totam administraret, certum erat ægrotorum leuamentum; mira cum animi alacritate, iucunditatéque illorum commodis inseruiebat; vt valetudinarij minister nullum ipso certiore, opportunioremque ad ægrotorum ministeria haberet adiutorem. Parandis, ministrandisque cibis, mensa apponenda, sternendis lectis, decumbentes alleuando, eosque strato componendo non ullus ipso accuratiōr. Tum si quis vigili custode per noctem indigeret, valetudinarij ministro iusso quiescere, ægrotō studiosè ipse aduigilabat: tamque assiduus erat valetudi-

Eius in agro

tos charitas.

ciosa eius in ægrotos assiduitas: quounque enim in loco esset, siue cùm priuaram vitam ageret, siue alios regendi munus sustineret, vel tum cùm prouinciam totam administraret, certum erat ægrotorum leuamentum; mira cum animi alacritate, iucunditatéque illorum commodis inseruiebat; vt valetudinarij minister nullum ipso certiore, opportunioremque ad ægrotorum ministeria haberet adiutorem. Parandis, ministrandisque cibis, mensa apponenda, sternendis lectis, decumbentes alleuando, eosque strato componendo non ullus ipso accuratiōr. Tum si quis vigili custode per noctem indigeret, valetudinarij ministro iusso quiescere, ægrotō studiosè ipse aduigilabat: tamque assiduus erat valetudi-

tudinarij administer, ut qui illum suarum rerū causā conquirerent, hominem non ad ipsius cubiculum, sed certo ferme euentu ad valentinarium adirent.

Eadem officia eadem sedulitate, ac studio erga externos indigenas exercebat: illos in suis morbis iniusebat, curationes, quarum solerti vir ingenio magnum usum acquisierat, adhibebat; victimā rationem præscribebat, missionem sanguinis, aliisque procurabat, quem tempus, & morbi grauitas postularent. Nam in magna medentium paucitate tum rei necessitas, tum Pontificia indulta earum nationum priuilegio hæc charitatis in tenuis præfertim homines, & inopes etiam prudentibus, peritisque Sacerdotibus, amota Ecclesiastica censuræ nota, officia permittunt. Quò fit, ut egentes multi, & ope destituti hoc leuamento recreantur, & conualeſcant, qui alioqui interirent. Nequæ opera tantum, & medendi arte, sed precibus etiam erat de illorum commodis solicitus. In vico quodam Præfecturæ Spiritus sancti ægrorabat indigena Christianus, nomine Josephus: eo que usque morbi vis processerat, ut anima eum deficiente, omnifaciēt destitutus, pro mortuo haberetur, & iam funebri uulatu eum fœminæ lugerent. Accurrit eò Sacerdos è Societate, qui curionis munus ibi exercebat, cum venas pertentaslet, consopitaque reperisset omnia, reliquias ad extrellum adhuc superantis vitæ ex cordis

palpitatione persensit. Adhibet illi extremam vñctionem; misitque statim ad oppidum Spiritum sanctum, qui hæc Iosepho nunciaret; rogarétque hominem sibi cognominem, animam agentem Deo commendaret. Id se fecisse Iosephus respondit: neque eum eo morbo moriturum. Ægrotus postmodùm recepta valetudine in multos annos vixit; & viuebat adhuc, cùm hæc in Brasilia anno 1605. notarentur; & viuat optamus ad maiorem in dies Dei gloriam, & spiritualium fructuum accessionem. Multo etiam maiore alacritate ad eorum iuuandas animas præstò erat, vt ex eius laboriosis peregrinationibus cognouimus, cognoscemusque adhuc saepius. Sacras vestes in S. Vincentij Ecclesia ad Missæ sacrificium in duebat, cùm admonitus Brasilum hominē in extremo vitæ positum postulare, vt sibi au- res daret postremæ suæ confessioni excipien- dæ; positis vestibus accurrit illuc: cùmque ea, quæ tempus postularet, ea qua par fuit charitate homini præstitisset, ne definitū tēpus sa- cro faciendo laberetur, redit, sacrūmq; sacrificium illius offert causâ. Nondū mediā exeg- riat sacram éequutionē, cùm sensit in spiritu ægroti animā è corpore exisse: quod pio homi- ni rei totius conscio, sibi ad sacrū altare mini- stranti inter sacras actiones statim indicauit.

TANTA erat in eo tum humanitas, & com- miseratio, tū ardor animi, & studiosa, próptá- que ad omne officium celeritas; vt vel non rogatus ad ea se portigeret, ad quæ opera sua

pro-

*Moribundū
hominē adiu-
uat. Missæ sa-
crificium pro
illo offert: sen-
tit ipsū obiis-
se.*

prodesse se posse sentiret; vt non spirituales modò, sed humanas alias indigentias misericorditer subleuaret, fames quanuis, frigora, & itinerum asperitas, & omniū ærumnarum genera essent superanda: nihil enim tam arduum, tam asperum, tamq; insuperabile fuit, quod non excelso illius animo esset inferius. Quod in frequentibus suis ad Barbaros, Neophytosq; erudiēdos excursionibus declarauit. Proficiscebatur, cùm adhuc priuatus geret, vno cum comite nudis vterque pedibus, aspero itinere, & stagnantibus aquis, lutōque corrupto, cùm comité his verbis interpellat.

*Quale mundus
tu genere illi
est operis-
sum,*

Hieronyme Soari frater, alij è nostris mortem sibi optant in hac, vel illa domo; in alio, atque alio Collegio alij, vt cuique propria est animi propensio, vt officiosa fratrum charitate circumspecti maiore animo extremum illum agoneam obéat: ego verò id affero, nullum mortis genus esse melius, quam per obedientiam iuuandarum animarum causâ in aliqua harum lacunarum cœno, lutōq; obrutum vitam relinquere. Sæcunda veri æmulatoris, atque imitatoris studiorum, perfectarūmq; Xauerij virtutum. Atque hæc non in suo recessu, in ipso cōtemplationis ardore, quod multis difficile non est, vota cōcipiebat; aut speciosa oratione ad alios per otiam disputabat; sed in medio malorum certamine, cōflictationēque, quod pauci nō horrent; fatigatione fractus hoc laborum leuamentum exoptabat: vt nō minore animo existimē, ipsū, si occasio rulisset, cœnum, & lacunas illas

subiitruunt, quām Xaverius mortem in aspera
Sinarum rupe, aestu morbi vexatiss, solus, ab
omnibus desertus in summa omnium rerum
inopia exceptit. Argumento sit placida eius
tranquillitas eūm flumine mersus imminen-
tem mortem non expauit. Tam beneuolo a-
nimō, tamque molli erat, delicatōque sensu in
aliis, vt nihil ei esset grauius, quām in re vel
minima minūs commodum se aliis exhibere,
vel iis ipsis, qui ad ministeria illi præstanda ad-
legebā essent: quin eorum ipse inseruire com-
modis, quām maximè studebat; ita vt etiam in
morbis, quib[us] assiduè conflictabatur, siquā-
do fomento aliquo, alióve ministerio ad vr-
gentes dolores leniendos noctū indigeret,
quamvis sciret omnes libentissimis animis si-
bi aduigilaturos, mallet tamen morbi graui-
tatem, dolorēsque languendo sustinere, quām
minusquam quietem interturbare. Neque in
fratres solūm, domesticosque hac fuit indul-
gentia, sed in ipsis etiam Brasilos, præsertim
quos in peregrinationibus ad itinerum op-
portunitates comites adducebat: nam, cùm
illi fabrida suis portecti retibus soliti sint per-
noctante excitari rugiis, eos communi con-
tubernio excipiebat, cubantibusque ad som-
pnum more suo in retibus, ipse subitus ignem
excitabat, alebāque (hoc enim aduersus fri-
gus remedio ea gens vtitur) noctis ferme reli-
quum, vt alias docuimus, in preces infume-
bat. Egentes, viduas, atque alios ope destitu-
ti, ut in peregrinationibus, in rebus

*Studiose ca-
uit, me cui re
ulla mole-
sus esset.*

*Egentes con-
quisitis elec-
mosynis iu-
nabant.*

tōs modis omnibus subleuare nitebatur, eleemosynis præsertim, quas eius rei causâ homines opulentii, & eius pietatis studiosi è diuersis locis ad eum transmittenbasit. In iis præcepti
pius fuit Christophorus Pætius, qui Per-
nambuci negotiatur, vir amplissimarum o-
pum, & qui in suo fundo tres habet officinas
faccararias: huic cum gratias per literas Iose-
phus egisset de eleemosynis, quas in egen-
tes distribuendas ad se misisset, adiecit; ipsum
in eo negotiationis genere accepri sibi plus,
quam expensi ferre oportere: siquidem ea
versura inopes Deum ipsi cœlestium diuitiarum
prædem daret. Quod ille cum legeret,
ita permotus est, ut in genua procumbens
ipfas literas oscularetur, amplecteretur, pe-
ctori etiam adprimebet; séque in ipso vesti-
gio Deo voto obligarit, se non modò nun-
quam pauperibus eleemosynas negaturum,
sed duplo etiam maiores, quam ad eam diem
fecisset, largiturum. Id multo etiam præstitit,
quam promisit copiosius: cum ante semel
quaque hebdomada petentibus singulis se-
midenarium dare consuisset, ex eo tempore
sesquidenarium dedit: quadragesima etiam
binos denarios. Quis beneficentiae meritum
est rotum ipsius dantis est, aliqua tamen ex
parte pertinet etiam ad Iosephum.

Hæc de officiosa ipsius in alios sedulitate
summatim hoc loco dicta sint. Aliorū vitia se
præsentē, aut sermone pertractari, aut attingi
non patiebatur: sed aut sermonem auertebat patiebatur.

*Christopho-
rus Pætius
benignus in
pauperes.*

*Aliorum vi-
tia comme-
morari non
pertinet.*

aliò; aut ita intererat, vt eius aures peregrinari omnes intelligerent. Ita per tristitiam vultus error corrigebatur delinquentis. Studebat omnes sua lenitate impetrare, omnes ad concordiam adducere, omnibus esse leuamento. Ipsos Brasilos, si quando moesti, grauati que ipsum adirent, ite solabatur, vt lætitiae plenos se ab ipso recedere faterentur. Harum virtutum omnium radix, & nutrimentum erat illa, quam saepius in ipso laudauimus, perpetua cum Deo coniunctio, & familiaris affiditas. Inde etiam ardens in diuina causâ laborandi, infidelisque ad diuinum cultum adducendi studiū.

Qualis in rebus gerendis fuerit.

E t, ne videamur hominem caro tantum, & diuinis rebus factum describere, deuoemus eum de cœlo, cœlestiumque rerum cogitatione, atque ad homines, humanaque traducamus. Fuit in rebus agendis vigilans, & intentus; vt quamuis perpetuò cum Deo versaretur, nulli tamen rei, quæ ipsius esset muneris, non præstò esset, omnibusque ea dexteritate, ac comitate, quicquid ille ageret, ita satisficeret, vt neque ad cœlestia, neque ad humana vlo vnquam tempore illius præsentia, diligentiaque desiderareret. Ita amicabilit Martham cum Maria coniungebat, vt neque diuinorum rerum cura ipsum redderet in humanis otiosum, neque rerum administratio humanarum perpetuū cum Deo familiaritatis cursum impediret. Neq; enim ad eius laudem per-

pertinere existimem, si qua solertia, diligentia-
que fuerit in paranda pecunia, in putandis ra-
tionibus accepti, & expensi, in resarcienda do-
mo, in emendis, distrahendisque rebus, aliisq;
id genus curis, quibus occupari necesse est ani-
mos eorum, qui familias regunt, minutatim
prosequar. Quia enim solertia, vigilantiæque
in rebus gerendis vteretur, ex his, quæ nō mo-
dò ad spiritalem fructum; sed etiam ad com-
moda cuiusque pertinerent, quanta cura vigi-
lauerit supra gregem suum, licet intelligere: ut
non modò ad domesticos, ac familiares, sed
etiam ad externa, & publica illius curæ, cogi-
tationesque se porrigerent; cœlestiæque dona
ad omnium opportunitates traduceret. Iam
quantopere aliorum commodorum, sui negli-
gens, studiosus fuerit, quantaque æquitate, &
comitate iis satisfaceret, quibuscum aliquid
transigeret, suprà demonstrauimus. Accedit,
quod ita humanam in eo prouidentiam mul-
tis in rebus cum diuina videoas coniunctam,
ut non modò præsens occasionibus, sed mul-
tis etiam periculis absens occurrerit in tempore.

S A C E R D O T E M miserat ad ægroti ho-
minis confessionem audiendam, quod ille
munus dum obit, graue periculum incurrit:
sub ipsum tempus sacris Iosephus operabatur,
&, vt erat de suis oibus sollicitus, vnumquæ-
que Deo, & sapientiæ, & intérō affectu precibus
commendans, diuino lumine Sacerdotis peri-
culum cognovit, precibusque diuina ope im-
pe

petrata, discussit : redeunt emque ad se Sacerdotem è tanto discrimine seruatum præuerens illis Christi verbis excepit: *Ego rogan pro te Petre, ut non deficiat fides tua.*

Hominem à commissa cæde profugū seruat.

Aduentum hostium praedit.

Animi agitudinem vnius è fratribus absens cognoscit.

ERAT ipse in suo cubiculo rebus intentus, cùm dereum pente prosiliens, ianitorem inclamat: iubet illum confessum, patefacta ianua, hominem à commissa cæde profugum introrūtare, exclusis sequitoribus, iustitiae ministris. Paret ille; & vix aperta ianua miser ille pœnas fugiens intrò irrupit. Neque in priuata solū te, & vnius hominis, sed in publica etiam ciuitatis salute diuina illa, qua ex consortio cum Deo perfundebatur, lux frugifera fuit. Eodem modo aliost tempore ianitorem ad se accitum iubet eoscessa tauri æris Campani pulsu populum ad arma excitare: mirantibus cunctis, & quid id esset sciscitantibus, in armis sint, atq; urbem custodiant, denūciat, postero die piratas fauces sinus occupaturos; fides habita est predictioni: postridie adsut hostes magno numero, ex cencioneq; facta, cùm videret ciues ad propugnationē paratos, yrbe tentare aut hō sup̄seq; infecta re ad naues receperūt. Ita diuina prouidentia, Iosephi precibus ciuitas eo die magno perfuncta est.

PEREGRINABATVR ille de more, sic curè vicos obiens, & vna cum ipso Sacerdos alter è Societate Ioannes Fernandius; cùm int̄erim vnius è domesticis frater grauibus cœpit animi motibus agitari. Sensit id Iosephus absens,

sens, diuino spiritu edoctus, Sacerdotemque comitem alloquutus: vertamus, inquit, iter, omislaq; peregrinatione, doinum repetamus: est enim qui nostra præsentia magnopere indigat; & fratrem certum nominauit. Cùm ad oppidum venissent, ingressi domum magna omnium lætitia: magnoque ægri illius leuamento excipiuntur. Deus, inquit ille, huc te traxit hodie: nisi adueneras, quid me fieret, valde incertus eram. Pater, cognita causa ægritudinis, saluberriinis monitis, & plena pietatis oratione illius animum sedauit.

E T cùm alio tempore, eodem Sacerdote iuriis quo-
rundam au-
daciū. incomite eadem in peregrinatione versaretur, ex uno advicu alterum proficisciebatur, cùm comitem alloquens: properemus; inquit, vicanis enim, & ei, qui ibi residet Sacerdoti non leue imminet periculum. Haud ita multo antè ad vicum peruererant, cùm turbulenti homines superuenere eo consilio, vt vicanorum pacem infestarent, & vico toti magnum inferrent detrimentum: sed Iosephi præsentiam reueriti, maleficio abstinuerūt. Sic perpetua cum Deo coniunctio hominem nūquam à suæ stationis custodia abducebat.

E R A T in vico alio eiusdem Præfecturæ Reum par-
ricidy peri-
culo subdu-
cit. homo patratæ cædis reus: sed, seu, quod cri- men latere posse existimaret, seu quo alio er- rōre ductus, plus nimio fortasse sibi confidēs, securus in eo vico, suis intentus rebus cum sua familia versabatur. Erat in vico alio non longè inde

inde Iosephus:is,cognito diuinitùs miseri hominis periculo, de media nocte misit, qui eius uxori nuntiaret, coniugem ut moneret, in tum se recipere; ipsa se ad oppidum Spiritum sanctum transferret; futurum enim, ut apparitor cum lictoribus ad maritum vinciendum eò veniat. Paruere monito: vir se periculo subduxit; ac, ne frustra monitos se esse intelligerent, mulier, dum ad oppidum se refert, obuiam habuit manum lictorum, qui ad rem perficiendam incassum properabant. Multa alia consultus ad aliorum utilitatem longè positus vera prædixit.

E I V S D E M Præfecturæ colonus Emmanuel Guayanus iter in Lusitaniam suscepserat, annisque aliquot varia fortuna iactatus, longè à domo peregrinabatur, ut de eo certus nūcius, nullus perferretur. Mœstæ ea de revxori sua mater suasit, ut P. Iosephum adiret; eique peccata sua confiteretur, diligentérque illius verba obseruaret. Adit, confessionem obit; secundum confessionem quærit ex ipsa Iosephus, ecquid de viro suo cognouisset? Tristis illa certi se habere nihil respondit: rumorem tamen esse, captum à piratis Gallis interiisse. Tum Iosephus metum ponere iussit: ipsum enim viuere, sed aduersa multa pertulisse, ad ductum à Gallis ad Rupellam, inde clapsum grauiter apud fratrem ægrotasse; & iam reditum parare: non tamen rectâ domum suam venturū: sed oras ad alias priùs iactatū iri, qui quan-

*Predicationes
varias re-
rum absen-
tium.*

quam aduerso casu spoliabitur, non tamen inanis dimittetur, vt non aliquid reliquum ipsi fiat ad redditū. Hęc omnia, vti Iosephus prædixerat, euenissem ipsa mulier suo testimonio iurata confirmauit. Adiecit præterea, alio tempore eundem virum suum iter in Angolam fecisse, atque in reditu, cùm Illæorum portum peteret, vi tempestatis abreptum, vagumque diu desideratum esse; rumorémque manasse à Barbaris in escam interfectum; Iosephum tamen sua oratione solicitam, mærentémq; alleuasse, asseruisséque ipsum adhuc viuere; diéque Kalendarum Ianuariarum post meridiem domum suam reducem intraturum; neque ab ipso die, neque ab ipsa hora prædictionem aberrasse.

Eiusdem Præfecturæ Antonius Georgius in expeditionem aduersus Guaitacasies, duce Michaële Azebedio profectus erat, nec multis diebus de tota profectione perferebatur quidquam: & vt quām incertæ aleæ bellū cum ea gente, quantęque solitudinis, aut timoris causa fuerit, intelligatur, exponā breui, quod genus hominum, quæ regionis, bellīq; natura sit. Sunt Guaitacasies inter Caput Guaitacasies que gens sit. frigidum, & coloniam Spiritus sancti, homines non sylvestres, sed palustres, omni tamen belluarum sylvestrium genere propè dicam asperiores; crocodilis, aut lutris, quām hominibus similiores esse dixeris, in queis, præter corporis truncum, linguæ qualcm qualcm vsuma,

vsum, & barbarem feritatem humani nihil agnoscas: non enim, ut Tapuyaæ reliqui sylvas, montesque incolunt, sed viginosis in locis sua tuguria ex paleis male componunt. Regio pa- lustris non plus quam in viginti leucas sece aperit: duobus fluminibus clauduntur, pertinéntque ad maris sinum, quem accolunt, variò aquarum concursu nauigantibus infestum; ut multa in eis nauigia perierint. In hoc tātulo terræ spatio duæ inter se infensissimæ gentes habitant, seseque inuicem vorant, prout alter utri plus viribus possunt. Hi cùm nullo mortaliū, ne è Brasilorum quidem genere societatem habent, nullius commercio, confor- tiōve vtuntur; non aliarum gentium pati quenquam ad se penetrare; non ipsis suis fini- bus, quanuis angustissimis excedere; non me- diterranea pertētare: quidquid viuēs aduersa nauigatione, aut alio sinistro casu ad eos ap- pellit, aut errore viæ intra illorum fines incurrit, siue humana, siue belluina sint corpora, tā- quam altilia vorant omnia, serunt tamē circa litora legumina, & mandiocæ nonnihil. Ac si quando à Lusitanis bello petuntur, duæ ini- micissimæ gentes ita iunctis viribus conspirat, ut ex infestis inimicis parum firma repēte iungatur amicitia. Et cùm ad arma veniēdum est, tum verò paludibus, palustribusque locis, tā- quam amphibia animalia se continent, ut ne- que pedestribus copiis, neque equestribus ad eos sit accessus. Nauigationem prorsus igno- ranti:

rant : mari nonnisi nantes vtuntur ; qua in exercitatione tantum valent , vt tuberones (ingentium piscium nomen id est) nando asequantur , & capiant , infixisque in eorum oculos acuminatis rudiculis , eorum dorso insiliant ; & , iumentorum instar circumagenando per vndas , minores pisces in escam venentur . Erat Principum prouinciaz his proximis annis consilium omni conatu adhibito hanc strumam Imperij , & insanabilem humanæ speciei noxam prorsus excindere , hoc enim carcinomate exfecto , expeditum terrestre iter à Ianuariensi ora ad Bahyam usque ; & nauigationes legentes litora opportuniores , tutioresque reddentur . Et quamuis saepius res tentata sit , nunquam tamen seriò , nec iusto bello suscep̄tam haud mirum est confici non potuisse .

IN vnam ex iis expeditionibus , cùm superioribus annis bello id genus hominum tentaretur , profecto , vti dicere institueram , Antonio Georgio , eius vxor euentorum pauida suspenso angebatur animo ; eam Iosephus insuit , iussitque solitudinem ponere : breui enim inde nuncios venturos ; & Antonium quidem ipsius coniugem leui , nec periculoſo sagittæ vulnere in sinistro latere percussum , quod tamen extima tantum affecerit , intus nō penetrarit , iam à castris curationis causâ recessisse , octiduoq ; ad Villā veterē peruetutum ; illoq ; ipso die coiux cō profecta virū suū recepit .

K

PARI consolatione Vincentianæ fœminæ
mætædrem leuare minimè potuit: querebatur
hæc cum Iosepho, quo tempore S. Vincentij
morabatur, virum suum in fines hostium plus
cetum leucas profectum, neque ex eo tēpore,
cum iam dudum abiisset, de ipso quidquā in-
audisse; magno cum suo, fœminæque micerore
Iosephus respondit, an nondum ipsum obiisse
cognouisti? Id postinodūm ita esse cognitū est.

*Pluuiam in
longa sicc-
itate predicit*

NON omittam quod eodē contigit in op-
pido Spiritu sancto, Iosepho ibi commoran-
te. Estate tota ab incounte Quadragesima ad
vsque finem mensis Augusti in ea Præfectura
nunquam pluerat. Sualit Iosephus, vt eius rei
causā per oppidum supplicatio institueretur;
& ad rem ornandam nouum vexillum, quod
colonus Vincentianus ad oppidum S. Vincen-
tium deferebat in usum Sodalitatis Misericordiæ,
quaæ est in illo oppido, commodatō
acceperant. Quod ille ipse, penes quæ eius cu-
ra erat, in tam diuturna siccitate, tamque fir-
ma, vt rebatur, serenitate, nihil suspicās adhuc
incōmodi, libens cōmodauit. Id cùm vidisset
expansum Iosephus, quasi subridēs prædictit:
væ quām bellè habitū referetur? Erat dies ante
5. Kal. Septembres, S. Augustino dicatus, sere-
nitas tanta, quantam sex mentium spatiū à
pluuiā inaniū facere potuerat, nulla nubium
suspicio. Traducebatur supplicatio à tēplo
nostræ domus per oppidi plateas ad Ecclesiā
matricē, indéq; eodē redditura erat. Quò cùm,
venissent,

venissent, cōtractæ subitò nubes imbrē leniter primò, mox tanta copia effudēre, vt viæ aquarum torrentibus exundantes redditū ad nostrā ædem impedierint. Ita & diu arens tempestas emollita, & terræ optato imbre lætæ, hominibus ad diuinā laudandā Bonitatem hortamēto fuere. Tū, quod in præsens populus adnotauit, ex Iosephi prædictione vexillum imbre madefactum relatum est.

ITER pedibus faciebat aliquādo cum Iosepho, aliisque comitibus Antonius Lousada colonus Ianuariensis, cùm confecto diei vnius itinere sensit sibi cultellum excidisse, quē ipse ob prēmium magni faciebat. Dāni iacturā permotus statuit illius p̄quirendi causā totum iter denuò remetiri. Id cùm sensisset Iosephus, ne lōcum ipsum, vt fieri poterat, imprudens præteriret, & repetiti itineris spe frustaretur, quām longè, & qua parte itineris eum inueniret, illi indicauit. Rediit, locōq; à Iosepho descripto inuenit. Id ipse Lousada, cùm S. Sebastianum rediisset, cum admiratione narravit: virum esse sanctum, hæc quē illi à Deo indicari: non enim qui toto itinere agminī longè antecessisset, humana vi, quid homini extremi agminis contigisset, scire potuisse.

Hoc, aliōve tēpore matroha grauis, & honesta in oppido Sanctis nauiganti Iosepho S. Sebastianū quatub̄ cotonit̄is pyxides, quas ad filij deferret, in eius ciuitatis Collegio degēti dabat. Est cotonit̄is, seu cydonit̄is ex malis cotonis, saccaro decoctis belliorum genus

secundis mensis grati admodum usus. Excusabat Iosephus posse illam superuacuo officio supersedere; postero enim die filium ipsam apud se habituram. Rata illa sibi verba dari, contendit eo magis à Iosepho illa ut deferret: acquieuit Iosephus. Emmanuel, inquit, Oliveria (is erat eius filius) nostrū viaticū augebit. Filius postridie ad matris congressum venit, matris munusculū in Iosephi, comitumque usum concessit, neque hīc legi repetundarum locus fuit. Hæc et si antequā domui S. Spiritus Iosephus præcesset, videtur cōtigisse, ob similitudinē visū est cū reb. huius temporis cōiugere.

*Predictiones
alia,*

ADDAM & alias quasi syntagmate quodā eius predictiones, quas ad sua tēpora reuocādi cura supersedendū esse duxi. Eodē in oppido Sanctis Emmanuel Oliveria Gagius filiam graui morbo oppressā vñā cū vxore deplorabant: eam Iosephus inuisit, atque utrūque parentem lugere prohibuit; quod illa ægritudine puella moritura non esset; sed ad nuptias suo tempore peruentura: ipsi tamen se parētes pararent; utrumque enim eorum filiæ funus præuenturum; & patrē quidem non diutiū anno victurum: ægrotæ vero puellæ vini haustum dari, & venam ad sanguinis emissionem aperiū præcepit; seu quod ita expediret, seu quod iis remediis dicis causā adhibitis, valetur dinis beneficio, quod ipse fortasse suis precibus impetrarat, velamentum quærebant; ut existimaretur pullā iis artis adiumentis, non precibus melius habere cōpisse. Quod ipsum

ipsum alias fecisse in ægrotis aliis iam depositis cognoscemus. Iis tamen remediis puella fræ respirauit, vt tandem Dei beneficio penitus conualuerit; illaq; omnia, quæ Iosephus prædixerat, postea euenere. Porro puellæ ægrotantis mater Philippa de Mora multis annis antè alteram Iosephi prædictionem veram fuisse experta erat. Degebat ipsa in parentum domo adhuc virgo, & iam de ipsa in matrimonium cum viro honorato iungenda parentes egerant, erantq; transacta omnia, cùm antequam sponsalia fierent, quo casu ignoratur, conuenta omnia magno utriusque parentis mœtore rescissa sunt. Accessit ad eos solandos Iosephus: nij esse, cur id ægrè ferrent; non enim ipsorum filiam eius futuram fuisse, cui illam tradere cogitarant: sed illius virum Olyssippone venturum; qui indumenti, quod circa se habebit, liber dominus sit, illo ænigmate non obscurè innuens, Olyssipponensem, quem ille promitteret, in suis numis esse; alterum vero in ære alieno. Atque ea fortasse eius dissidij causa fuit, quod cùm creditoribus ille soluendo non esset, bonis suis exturbatus sit. Prolem vero tantam, tamque copiosam ex Olyssipponensi suscepturnam, vt linæa industria quod cuiusque filiorum esset ab ipsa parente non dignoscerentur.

MAGDALENAM Aluaram in Spiritus sancti colonia graui morbo afflictā, à parētibus apud

quos degebat adhuc, propè deploratam, prædixit ex eo morbo reualituram. Reualuit, & cùm hæc in Brasilia scribebantur, viuebat adhuc; & post Iosephi mortem per id tempus vidua, hæc Societatis Patribus narravit.

A R I A E Fernando colono Ianuariensi, Iosepho familiari, cuius suprà mentio facta est, superioribus bellis sclopeti globus in tibia inhaeserat; ei Iosephus prædixit, in æstuariis circa fauces Ianuariensis sinus globum elapsum. Cùm aliquot post annis canóa circa eum locū nihil minus cogitā animi causâ vagaretur, decumanus à mari impetu coortus canóa magna vi in estuaria impegit, eaq; concussione cōmotto crure globū, aperta sibi via sensit excusū. Quo euētu nō magis suo cōmodo, quā, quod amici sui prædictio vera fuerit, lætatus est.

C I R C A oppidum Spiritum sanctum propagnaculum extruebatur: fortè illâc transiit Iosephus, colonos, qui in opere versabantur, hortatus est, vt operis labore forti animo ferrent; breui enim Anglos illuc appulsiuros. Superuenière non multo interiecto tempore Angli, cùm minimè expectarētur; egressique in terrâ dâni non nihil agris intulerunt; cōcursu tamē colonorum, indigenarūmque ex vicinis villis, & oppidanorum eruptione inanes ad sua nauigia reiecti sunt, cùm in fuga eorum multi arma reliquissent, nonnullis etiam occisis.

I O A N N E S Fernandus Societatis Sacerdos in vico degebat coloniæ Spiritus sancti;

eum

Angli pirata.

eū totius familiae Præses ad oppidum accerserat, tantum ut ei mādata daret, & rediret; quod eodē, aut summū die postero cōmodē fieri poterat. Prædixit ei Iosephus non nisi post quatuor mēses rediturū: quod ita cōtigit, cūm eius moræ causam, quæ subito interuenit, neq; ipsi Præsidi, neque eorum alterutri in mentē venire potuerit. Videtur id extremis vītē annis, quibus, posito regēdi munere, fractus ætate, & laboribus exercitam tamē senectutem in ea colonia traduxit, contigisse.

P E R S E Q V A M V R reliqua, quæ ad eandē pertinēt administrationem, diuinam in Iosepho ^{Ægroti sa-} virtutē declarantia. In vico, cui à Victoria est nomen, & est in Spiritus sancti colonia, Lusitanā fœmina vidua Camilla Pereria tam gravi dolore capitis torquebatur, vt propè de potestate mentis eiiceretur: & ei iam tanquam depositæ extrema parabantur. Iosephū in eo discrimine Spiritu sancto curant accersendū, qui cūm venisset, ægrotæ capiti, manu imposita, prædictit eo morbo nequaquam moriturām; promittitque se in diem posterum, diuinā hostiā de illius incolumente oblaturum. Postero die, peracto sacrificio, redit ad ægrotanam, iubet securo esse animo, morbum quidem ^{Morbis co-} comitialem esse, cui malo cœlum illud sit ^{mitialis.} salubre: sed tamen ita eo liberandam, vt non in posterum tentetur amplius. Ut prædixit, Dei beneficio prorsus euenit. Scd ego nullam puto cœli salubritatem cœle-

sti gratia vetiorēm Iosephi precibus impe-
trata. Sed ille huiusmodi tegumenta cura-
tionibus ægrotorum quærere solitus erat.

*Pedibus a-
ger.*

FRANCISCVS Dominicus Ianuariensis
colonus morbo occupatus ita pedum officio
impediebatur, vt ne vno quidem gradu sine
furculis, alis sustinendo corpori subiectis
promouere se posset. Inuisit aliquando Io-
sephum iisdem fulcris sustentatus; iubet illum
Iosephus illa serperastra abiicere excusanti se
aliter ingredi non posse, tradit peregrinatium
hostile, quo ipse fortasse in suis peregrinatio-
nibus, itineribusque usus esset. Eo nixus, reli-
ctis sustentaculis, pedibus æger melius habere
cœpit, donec Dei beneficio omni penitus im-
pédimentū liberatus est. Hostile tamen viato-
rium tanquam suæ prædem valetudinis sibi re-
tinuit. Quod etiam protulit, cum publicè co-
raja Administratore Ecclesiastico Matthæo
Acosta iuratus testis accessit.

MAGNE vico Ianuariensis coloniæ bouem
difficilem, & asperum nulla vis hominum tra-
pero saccaratio admouere poterat; veneratus
Iosephus cum Sacerdote altero de Societate
Vincentio Roterigio excipiendis confessio-
nibus operarum. Is, re cognita, accedit ad bu-
bile, pecudemq; sua signat benedictione, quā
statim ita cicurem, mitemque reddidit, vt ser-
uulus Æthiopicus solus iuga subiecerit.

DVM ibi moratur prope eādem saccararium
officinam adit hominem Balthasar Martinius

Floren

Florentia colonus Ianuariensis, homō asth- *Homo asth-*
maticus, multis iam annis malē eo morbo af-*maticus.*
fectus; quærit opem aliquam à Iosepho. Is
hominem iubet de fonte, qui trapeto proxi-
mus est, bibere, pronūciatis antè in honorem
vulnerū Christi Domini quinquies, *Pater noster,*
& *Ave Maria.* Partuit ille, & ex eo tempore nul-
lam passus est respirationis difficultatem.

IoANNES Soarius ciuis Piratininganus, cuius *sanguinis*
sepe facta mentio est, Spiritum sanctum venit, *profluuium.*
cùm adhuc in ea sede Iosephus familię præf-
set. Ibi tanta eū dysenteria cum sanguinis pro-
fluuio corripuit, vt iam de illius vita cōclamat-
um esset. Crebrę fluxiones hominē ad egeren-
dū perpetuò penè è strato exilire ita cogebant,
vt nullum adquietem, ne modicum quidē spa-
tium relinquerét. Accedebat & stomachi lan-
guor omne cibi genus aspernantis; ita vena-
rum exinanitione, & insomnia vita sensim
omnis exauriebatur. Inuisit laborantem Io-
sephus, amicéq; alloquutus: Fili, inquit, ne am-
plius álui causā è lecto te eiicias (ea enim no-
& te propè centies existē aiebant) confido in
Deum, te bene habiturum; manūq; illi imposi-
ta, ac per totū corpus adacta diuina ope & san-
guinis sterēre fluxiones, & vigor stomachi re-
uiruit; cœpítq; munuscula, quę ad ipsum cum
vini rubri lagenula Iosephus miserat, grato cū
sensi degustare: ex eōq; tempore ita cœpit cō-
ualescere, vt tantum à Deo beneficium per
Iosephum se accepisse fateretur.

*Puero muto
loquendi fa-
cultas con-
fertur.*

Es tu in eadem Præfectura vicus aliis, cui à S.Ioanne nomen est. Erat in eo puer quinquennis ita mutus, vt ne ad vnum quidem verbum linguam vnquam enodauerit, cùm interim seniū aurium integer, quæ ab aliis dicerentur, optimè perciperet. Contigit vt in magna celebritate ex circumiectis locis, & ex ipso oppido Spiritu sancto nobiles ad ludos, qui dabantur, pluriimi eò confluenterent. Inter cætera ludicrum quoque fuit, non raro in eiusmodi conuentibus vistatum. Anserviens è transuersò fune suspensus pedibus, demissò collo, medio in stadio pendebat. Certamen erat, quis ex omnibus, incitato equo, ex cursu manu caput avis apprehensum auelleret. In eo certamine orta lis est duos inter equites, vtri eorum anser esset adiudicandus, cùm sibi deberi contenderet vterque. Erat tuim fortè Iosephus in eodem vico; communi consilio cōtrouersiam omnem statuunt ad eius arbitrium deferri. Ille mutum puerum ad se vocatum iubet pronunciare, cuius anser esse debeat. Suspensi omnium animi, quò tandem id euaderet, cùm res ambigua ex pueri, & inuti iudicio penderet, expectabant; cùm mutus puer ad Iosephi iussum, ruptis linguae vinculis, expeditè pronunciauit, Meus est: proinde mihu dandus, quem ad matrem feram. Exhilarauit omnium animos tuim pueri festiuitas, & inexpectatus exitus iudicij, tuim multo magis rei nouitas, & diuinum beneficium puerο

colla

collatum. Ita summa omnium lætitia controuersia sedata, & loquendi facultate, & adiudicato ansere auctus puer domum rediit. Neque fere quidquam iis ludis populi maiore voluptrate spectatum est. Enim uero, quod in aliis vim doloris linguæ impedimentum perrupisse legimus, ad Iosephi vota diuinam Bonitatem id puerò præstissime credendum est.

E t quoniam id in puerò contigit, addam & alterum, quod item in puerò habuit admirationem. Ioanni Baptista Mallio, qui in opido Sanctis moratur, infans erat menses natus vndecim, hic graui, ignotoque morbo ita languebat, ut biduum totum ne lac quidem suxerit: opem petiit à Iosephi precibus parens. Is vētāt hōminem esse sollicitum; puerum beatæ Virginis à Conceptione, cuius templum Itanniæ colebatur, iuber commendari, ab ipsa haud dubiè salutem filium consequuturum. Quod ille cūm fecisset, illo ipso die infans mammis os admouit, breuiq; postea conualuit. Quod idem à purissima Dei Matre Iosephi precibus impetratum infantis pater agnouit.

M A N A R A T de Iosepho in vulgus fama, *Aues illi obediunt.* ipsum solitum, cūm iter faceret, porrecto brachio auiculas accersere, iuberéque sibi dīgito insistere, ac Deum laudare, auēisque illi obtemperare solitas, & cūm diu cecinissent, quasi ipsarum penso persoluto, eas verbis illis dimittere. Quando sat Deum laudasti, abi
cum

cum pace. Idem fecisse & arundines, cum in domo Spiritus sancti è fenestra sui cubiculi foras prospectaret. Hæc, aliisque dum in Præfectura Spiritus sancti Societati Iesu præfuit, à Patribus, fratribusque in ipso fere obseruata sunt.

*Prest dō
mī S. Vincē
tij. Aues illi
obedient.*

P R A E F V I T postmodùm domui S. Vincen-
tij: quo tempore non his absimilja narrat-
tur: contigisse. Turtures domi alebantur; hæc men-
sæ Iosepho semel extra tempus assidente, per
triclinij pavimentum micas in escam sectabā-
tur: quas cum triclinij ministri abegissent, Iosephus redire iussit, & cibum sibi quæritare:
Ex, tanquam imperium percepissent, statim
obtemperarunt.

R E F E R E B A T Gaspar Sampereius Socie-
tatis Sacerdos, cum ipsum de hatum rerum
fama, quæ ad se permanasset, compellaret, hunc secum sermonem habuisse. Dicam, in-
quit, Gaspar, quod res est. Iter mari faciebam;
fortè marinus passer circum nauim volitabat,
brachium porrexì, passer aduolans confedit,
puta, ut si extentæ hastæ, aut antenæ insiderit.
Ita, dum excusatione nititur rem totam ele-
uare, confirmauit magis: rem enim candida
simplicitate patefecit, quæ latebat. Dicunt et-
iam, subiecit, me miracula facere, & orantem
à solo sublatum esse visum. Hæc quemadmo-
dum excusarit, Sampereius ipse, qui hæc re-
ferebat, fatebatur è memoria sibi excidisse.
Sed vel ex hoc licet intelligere, ea & frequētia
fuisse

fuisse , & in oculis , & in ore omnium versari solita.

S E d alia adhuc maiora contigere, admirabilem ipsius in Deum fiduciam protestantia.

Defecerant prorsus cibaria omnia domi; ad-
monetur Iosephus tempestiuè à triclinij, cel-
læque penariæ ministro, annonæ nihil esse do-
mi in cibum eo dic, præter mala Medica non-
nulla, & farinam militarem; quam etiam man-
Deficiente
domi anno-
na cibaria
submittun-
tur in tem-
pore.

diocam vulgo nominant: ea ex certæ plantæ
radice pinxit, ex qua panis vtcunque confi-
citur, & cruda etiam panis loco in cibum má-
ditur. Quæ, quoniam firma, & diuturnæ est in-
tegritatis, eius multus usus est in bello, ob
eamque rem farinam bellicam seu militarem
dicunt. Hoc nobili ferculo Vincentiana fami-
lia fuit ea die sustentanda. Iubet Iosephus, cùm
horavenerit, signum dari ad se unumquenque
de more collendum, suæque conscientiæ ra-
tiones expendendas, quod horæ quadrante
ante prandium in Societate. I e s u vbiique est
quotidianum. Ipse interim sua spe certus ad
inexhaustum immensæ potentiae pernū perten-
tandum totum se confert; interuallo deinde
quadrantis horæ redit idem minister, reuo-
uataque domesticæ inopiæ memoria, consu-
lit, quid factò opus sit. Iubet iterum Iosephus
signum dari, ac mensam initi. Datur signum,
conueniunt; statas preces præmitrunt, mensæ
affident; vix dum religiosa lectio de more in-
stituitur, cùm forces pulsantur; eò se confert

ianitor: cista epularum plena adhuc ex coquina recentium illi offertur, à Iosepho Adorno nobili Ienuensi; cuius suprà mentio facta est, eleemosyna missa, quibus in singula capita distributis, abundè suppeditauit omnibus in prandium. Quæ res maiore affectu ad agēdas Deo grates omnium animos excitauit.

No n̄ ignotum est, & superioribus temporibus alijs sanctorū virorum familiis in summa eorum omnium inopia, aut Angelorum ministerio, aut piorum virorum commiseratione abundè diuinam prouidentiam escas ex insperato suppeditasse: & proximè primis Societatis temporibus in Hispania, haud multis annis antequam hæc Iosepho contigerunt, subitis eiusmodi necessitatibus eadēm diuina benignitate subuentum esse. Anno ab ortu Dei hominis quinquagesimo secundo supra millesimum & quingentesimum Societatis 13. oriens tum primū Salmanticense Collegium in tantam rerum omnium difficultatem deuenir, ut nihil omnino ad victum domi esset, & cruentaria penitus exhausta. Matutina communī familie supplicatione iussu Præsidis omnibus indicitur, ut præsentē diuinæ Bonitatis necessitatem commendarent. Expleto precationis tempore subito ad ianuam pecuniae tantum est allatum, quantum ad egestatē subleuandam satis fuit. Anno inde eius saeculi quinquagesimo quarto, Societatis decimoquinto, Francisco Borgia in Hispania. Commissa

missarij munere Societatem regente , Hispali neque alimenta in penu , neque in arca pecunia vlla erat ; & fortè illo ipso die Sacerdotes è Societate ex itinere ad eos diuerterant: aduentante hora cibi capiendo, adit Collegij Rector Borgiam difficultatis non ignarum. Quid sit agendum, incertus , Borgia coniecta subito in Deum mente, hærere tantisper visus est, móxq; conuersus ad Rectorem: Vestram, inquit, cùm tempus est, campanulam pulsate; & in Deo spem reponite. Datur signum, Socij conueniunt ad mensam, cùm subito ad ianuam præstò est puer ab Isabella Galindia inclytæ nobilitatis , & eximiæ pietatis fœmina cùm fiscina epularum plena, quæ toti familiæ abundè , & in escam etiam pauperum superflüre. Neque Hispali tantùm, sed & Septimanæ, & Vallisoleti , cùm domi nihil esset, unde fames leuaretur , & Socij mensæ iam accumberent; in ipso temporis articulo , incertū à quibus copiosa prandia submissa ; iis, qui ea tulerant, beneficorum amicorum prodere nomina recusantibus.

VERVM hæc in ipsa prima Societatis ætate, ac planè pueritia, familiis nondum certo vectigali constitutis, domibus omni apparatu inanibus, incensis omnium animis amore incommoda præsertim paupertatis patiendi , & quibus rerum inopia esset in deliciis, non mirum est euenisse. At in familia iam haud paucis annis fundata , & idoneo dotata vectigali,

Præsi

Præsidem in tanta egestate sedere otiosum pos-
sit aliquis mirari, & hominis prouidētiam de-
siderare. Sed qui superiore lumine, quām hu-
mana prudentia regitur, est iure optimo hac
hominum censura eximendus: non ille teme-
re certam de diuina prouidentia fiduciam cō-
ceperat, quā duce certiore via, quām humana
industriæ ratione ad exitus consiliorum perue-
nitur. Quæ causa tam subitæ fuerit penuria
assequi coniectura quis contendat? non tam
illum, quod sui muneric effet, neglexisse cre-
dendum est, neque vias illi ad omnem expre-
diendam difficultatem defuisse: sed noluisse
humano consilio impeditre, quod in diuino
lumine diuina prouidentia cernebat expedi-
tum iri. Et fortasse huius inopiæ exemplo di-
gnum iudicauit senescentem sensim nostram
in Deū fiduciam renouare. Voluit certè Deus
torporem nostrum, si minùs ad hæc miracula,
ad viam saltē, quā ille ad tam excelsum vir-
tutum gradum ascendisset, capeſſendam ex-
citare: nempe ad amorem in Deum, perpe-
tuāmque de Deo cogitationem.

*Oleum in
magna cha-
ritate domi
nonquam
deficit.*

L A B O R A T V R totā S. Vincentij Præfe-
ctura olei inopia. Patres Vincentiani cadum
vnum olei domi habebant, è quo ad domesti-
cos vſus, & ad perpetuum alendum lumē ante
sanctam Eucharistiam duabus in Ecclesijs
Vincentianis, & Piratinigana, quæ eidem tum
Præſidi parebant, & ad elemosynam indigen-
tiūm hauriebatur: cūmque oleum in dies mi-
nuc-

nueretur, exiguoque, ac tenui fonticulo distillaret, quod in huiusmodi inopia fieri solet, subfulta saepius posteriore vasis parte, liquidoque in anteriorem acclinatam coacto, oleum tamen cœpit guttatum defluere. Denique eò ventum est, vt ne vna quidē gutta extillaret. Antonius Riberius è Societate frater, cellæ custodię præpositus Iosephum admonet, cadū non modò exhaustum; sed iam planè exsiccatum posse inde ad usum alium transferri. Vetus Iosephus, iussitque ad domesticas omnes opportunitates, & ad inopum egestatem eodē vti configio; Deum patrem esse miserationū, facturum, vt intra ipsum vas oleum non deficiat. Paruit ille inonito, & vt arenis fonticulus in summa æstatis siccitate, quanuis tenuiter labens noctu deficiat, redeūte tamen die rursus extillat; sic expleta præsenti necessitate, vas fluxum retinebat quasi omni liquore exhaustum, noua oblata necessitate, rursus tenuiter fluere, donec præsēs leuaretur inopia, incipiebat. Biénio propè toto, quo regio inopia laborauit olei, cadus, quātūm ab eo postulatū est, et si tenui riuulo, tantūm fideliter reddidit; ita ut miraculifama percrebuerit, oleum in Partum domo Iosephi precibus nunquam deficeret.

IN summa igitur inopia Erasmorum nauis (negotiantes Belgæ hi sunt, ampla in iis locis negotia habentes) in portum inuestigata, olei dolium eleemosyna misum Patribus detulit;

L

quo in penariam cellam illato, ut illius viduæ ab Elisaeo edoctæ, deficientibus vasis, modica viduæ mensura, ita olei fonticulus statim exaruit. Et id quoque magna cum omnium admiratione, & Dei laude in vulgus emanauit. Iam quanta cura diuinitus admonitus ad eas subleuandas necessitates in sede Spiritus sancti accurrit in tempore non ita multo ante exposuimus.

Duxit fratrum incommode occurrit in tempore.

G R A V I O R adhuc causa è domo S. Vincentij ad domum alteram suæ ditionis attraxit. Fratrem quendam eius loci Præfes iusserat se cubiculo continere; neque inde iniussu suo effugre pèdem. Huius rei Iosephus diuina inspiratione factus conscient, accurrit ad misericasum subleuandum. Ita homo imbecillus, & male affectus, solus, nudis pedibus iter leucarum quindecim ante meridiem confecit. Domum intrat, adit mœsti hominis cubiculum, apertoque ostio, iubet miserum exire, & sibi prandium patare in triclinio. Sumpto cibo, cum Præside colloquutus, vtrumque opportunitis monitis instructum inter se reconciliavit. Domesticis salutatis, suaque benedictione confirmatis, amicis etiā externis, qui ipsū adierant, officiō dimissis, eodem die, vnde venerat, rediit; cùm ne ibi quidem illo die ipsum desiderari quisquam animaduertisset. Commissa sibi charitas ouiculæ hominē tātum incommodum adire iussit: quod fortasse non tam commode ei malo alterius manu medicina admo

admoueri posset; multum enim interest, dum in tumore est animus, cuius auctoritate, benevolentiaque subleuemur.

F R A T E R alius è Societate prædia Societatis curabat. Erat ea loci natura, ut non nisi maritimo itinere illuc adire, indeque redire liceret. Huc siue loci solitudo, siue quid aliud illius animum incesserat, ægritudines variæ, tristésque curæ solicitum habebant; neque erat, qui mœstum animum leuaret, nec qui cum ille suæ ægritudinis causas conferret. Tertium iam diem miser illo angore tenebatur, cum domo egressus ambulans in agro videt non longè Iosephum cum via toria virga solum ad se adenintem. Occurrit latus, hominem venerabundus salutat, aduentum gratulatur. Tua vnius causa, inquit Iosephus, hic adsum. Ille expositis omnibus, quæ se solicitum haberent, in prudenti, charitatisque plena Patris oratione acquiescens, piis eiusdem monitis confirmatus se recepit. Neque qua ratione eò se Iosephus contulerit, aut inde in suam sedem redierit, ne cogitatione quidem assequi potuit. Nec mirum eundem Spiritum, qui hæc illi nota faciebat, ut ex itinere Æthiopici Eunuchi Philippum Diaconū restituit in Azotum, ita hunc, vnde eum asportarat, in eundem locum retulisse. Licet in his rebus diuina in homine dona cum veneracione admirari: charitatem vero erga suos, curæ, vigilantiæque in eorum præuerterdis lapsibus,

afflictis erigendis , mæstis consolandis benevolentiam,& erga omnes comitatem possunt omnes , ij præsertim , qui aliorum curæ præsunt , imitari .

Eodem die duobus distantibus in locis agit cū hominibus vtriusque loci.

SED pergamus ea, quæ de ipso referuntur, dum Vincentianæ domui præfuit , enarrare. Testatur Stephanus Riberius ciuis Piratininganus , eodem die diuersos homines & S. Vincentij, & Piratiningæ cum Iosepho colloctos de suis rebus transegisse, cum inter oppidum vtrumque tanta interiaceat distantia, quantam saepius commemorauimus. Alia huius generis aliis temporibus contigisse suis locis ostendemus: artexam tantum quod huius loci proprium est. Proficisciebatur cum Sacerdote altero Vincentio Roterigio, quem persæpe comitem in suis peregrinationib. habere cōsueuit, Piratiningā. In medio itinere, imminentे nocte , hospitio sibi tugurium de more extiunt. Eadem via aduerso itinere Piratininga S. Vincentium Lusitani aliqui petebant: nondum ad eum locum , quem Patres sibi delegerant , venerunt, cum citra semileucæ spatiū, & ipsi sibi tugurium ad pernoctandum excitarunt. Misit ad eos Iosephus vnum ex indigenis comitibus, qui iis denunciaret, ne illo in hospitio pernoctarent; sed ad Patrū hospitium se conferrēt; ne arbōrum, quæ procerissimæ tugurio imminerent, ruina opprimerentur. Mirati illi vnde se eò venisse recesset Pater , fidem tamē habuerunt monitis, non

Quidam nē arborū ruina opprimātur, cauet.

non dubij quin , qui illorum iter , & com-
morationem nosset , futuræ quoque calamiti-
tatis euentum præuideret. Itaque , eodem
puero duce , ad Patrum hospitium processere;
quos ea conditione Iosephus intra contuber-
nium admisit , vt ante apud Roterigium con-
fessione peccata expiarent ; quin etiam vnum
ex iis , qui id neglexerat , & vnâ cum cæteris se
insinuabar , redire iussit , vt confiteretur , adie-
citurque quasi admisto ioco : nemo inconfessus
infortunium , quod vobiscum trahebatis , huic
inferat , ne vnâ vobiscum eadem calamitate
inuoluamur. Ea nocte ingens ventorum ra-
bies magnam excitauit tempestatem ; manè
utriusque suum iter tenuerunt. Patres , ubi ad
locum , quem Piratiningani pridie delegerant ,
venerunt , prostratas magnas arbores , & tu-
gurium oppressum , obtritumque , gratias agē-
tes diuinæ Bonitati perspexerunt ,

A l i o tempore iter idem cum eodem
Roterigio , aliisque Societatis Sacerdotibus
Piratiningam habebat : cum septem leucas
emensi essent , montesque Piratininganos iam
conscenderent , ad locum venere sacro Missæ
faciendæ destinatum ; & cum reliquus adesset
apparatus , sentiunt Missale in codicem deesse ;
& festus erat dies. Suscepit negotiū Iosephus
illum S. Vincentio accersendi : post semihora
adest cum Missali sub axilla inde desum-
ptum ; cum tamen neque ipse S. Vincentij vi-
sus esset , neque liber ipse , quem tulerat , illic

*Ad Missa sa-
crum Missa-
lo septē leu-
carum iti-
nere semihora
affert.*

desideratus. Ergo aut Spiritu Domini obtutus illuc Iosephus delatus est, & brevi illo intervallo in suum comitatum restitutus; aut Angeli ei manu liber allatus, quemadmodū suprà in Breuiario factum esse cognouimus comitibus nihil sentientibus. Sed ut hæc noua non erant in Iosepho, ita sermo de re postea nullus habitus. Iter deinde persequuti, Piratiningam tandem, consenso monte, tenuerunt. Hæc vtrum illo familiam regente facta sint, an antè, cùm priuatus illis degeret, mihi in obscuero est: sunt enim quæ suspicionem moueant in vtramque partem. Præfigit tamen animus, tum hæc, tum illa quæ sequuntur, hoc potius tempore euenisse, quo non minus iucundè, quam admirabiliter puerile furtum detexit. Quod ut planè intelligatur, ac né in parum noto nomine impingamus, est aliquantum non longa, & nec multum aliena egressione dè curfu narrationis excedendum.

*Poma, quæ
ab acore no-
minantur.*

*Mala Medi-
ca, limonia,
& citrea.*

Aurancia.

I N T E R peregrina poma, quæ ex alienis terris superiora sæcula in Italiam primùm, indeque in occidas oras asportarunt, omniū nobilissima, ac præstantissima sunt, quibus ab acore in Italia est nomen. Eorum tria genera præcipue familiam ducunt: mala Medica, limonia, & citrea. Medica, quorum est maxima copia, & usus frequentissimus, aurei coloris sunt, magnitudine, & forma malis cotoneis similia: aurancia in Hetruria nominantur;

tur; & hoc nomen omnium maximè nobilitatum: ut festiuo etiam colori nomen accesserit; cortex ab interiore pombo facile auellitur, qui ex melle decoctus grati admodum saporis est, alias inutilis, carne admodum tenui, & gratissimi, succi alias acidi, alias dulcis vnde instar grauida. Citreis, ac limoniis color idem, flavus vergens ad albedinem. Sed limonia ouali forma: cortice, carné que non multum ab aurantijs dissimilia, sed cortex non auellitur; longè etiam nobiliore sapore, odor réque citrea forma multo maiore, rotundior, & cortex, extimus iis, non ut limoniis æquus, & laevis, sed aliquanto callotior, & tuberculis, quasi verrucis nonnihil inæqualis: verum ut limoniis corpus via cum cortice grato admodum sapore totum edule. Auraciorum, limoniorumque magna copia: citrea rariora, neque ubique æquè proueniunt. His odor non modò ab aurantijs, & limoniis dissimilis, sed etiam ita gratus, ac nobilis, ut ea tantum causa integrâ seruentur, ut cubicula grato odore redoleant. Intus à cognatotum natura dissimilia, peponibus similiota; caro etiam peponum carne solidior: ab extimo cortice ad intimum sibi similis, nullo putamine. Et ut pepones angustum cōtinendo semini in media aluo sinum aperiunt, ita citrea succum omnium pretiosissimum cum semine concipiunt, aliisque; qui conditus ex saccato antidotum est aduersus pestilētes morbos.

Citreis.

E 4

*Poncilia, seu
limonia Hi-
spanica.*

*Adami po-
ma.*

*Lime Hispa-
nica:*

efficacissimum. Ad hæc tria genera, siue illa regionum natura discreuit, siue agriculturæ solertia naturæ mutauit, miscuitque alia tria genera referuntur. Limonia Hispanica unum genus nominat Italia, poncilia Hispania: à citreis non nisi mensura dissimilia; sunt enim fere duplo maiore, sed breuiore longitudine, humani penè instar capitis, colore etiam pau-lo tristiore. Cæterum vix à citreis distare noueris; estque eorum copia angustior, vsque ad difficiles educatu arbores sunt, & pomorum molles minuit fœcunditaté. Sunt & alia mala media inter aurancia, & limonia; Adami poma vulgo nominant: edulia tota, vt limonia; magnitudine, & figura auranciis similia, cæteris rebus esse dixeris limonia, sed succo sine acido suauiore; et si non in omni cœlo suavia proueniunt: nam in plerisque Italæ locis quæ na-scuntur, gustatui aduersantur. Omniū suauissimi, & scitissimi saporis, quas limas vocat Hispanicas, Adameis pomis non parum minorata; & nisi succi præstent bonitate, cætera similia; & horum quoque rara copia. Hæc omnes arbores è Lusitania in Brasiliam træflatae felici prouentu propagantur. Hæc eo explicanda duxi curiosius, quod, quib. in locis frigorū asperitas has platas adolescere nō sinit (neque, n. ne in Italæ quidē regionib. omnibus hæc nota arbores) peregrinū, & ignotū nomine iis, quæ subiiciuntur, obscuritatē offunderet: quis. n. cui hæc nota nō sint, limas dari puero xeniorū loco cū audierit, nō struthiocameli cōcipiat naturā?

Dum

Dum Piratiningæ Iosephus moraretur, asside- *Puerile fur-*
 bar aliquando vna cum Vincentio Roterigio *tum detegit.*
 in schola puerorum: iubet vnum de pueris è
 Patrum viridario sex limas ex arbore decer-
 ptas ad se afferre, quas fortasse pueris è pro-
 posito certamine victoribus præmio dareret.
 Paret puer lubens; & astutulus sex alias sibi le-
 git, quas certum in locum abdidit, vnde com-
 mode, dimissa schola, eas repeteret: sex prio-
 res, vt iussus erat, Patri detulit. Non fecellit
 Iosephum puerile furtum; accersitòque pue-
 ro altero, vbi furtiuæ limæ abditæ essent, indi-
 cauit, eásque ad se afferri iussit: quas cùm attu-
 lisset, iubet eum, qui furtum fecerat ad se ac-
 ciri; eique sex priores limas dat. Cape, inquit,
 hasce, neque posthac furtim surripere quid-
 quam adsuescas. Miser ille, pudore affestus,
 fleru & lacrymis suam ingenuitatem tutatus
 est. Peccauerat, sed puerile peccatum puerili
 satisfactione compensatum est. Multa alia, vt
 in toto eius vitæ decursu licet animaduertere,
 diuino Spiritu cognouit.

PER idem tempus, quo Vincentianæ præ- *Piratiningæ*
 fuit familie, sensit Domino inspirante graui *accurrit ad*
 periculo occurrendum esse Piratiningæ; ma- *duos dissiden-*
 turatòque opus esse. Itaque puero uno comi- *tes reconciliandos.*
 te ex indigenis alumni, dedit se in viam, &
 cùm per forum oppidi transiret, viderunt fe-
 stinantem Georgius Ferreria, quatuorque,
 quinqueve alij ciues, qui in circulo colloque-
 bantur. Quærunt, quò tanta cum festinatione

contendat? Piratinigam, respondet, ad compescendum diabolum, qui vinclis emissus, furens duos inter viros primarios bacchatur, eos acerbis inter se odiis succendens. Quærerit iterum Georgius, ecquem rei nuncium, seu cuiuspiam sermone, seu literis acceperit? cùm abnuisset, itérque suum persequeretur, intellexerunt, id illi, Deo manifestante, indicatū. Cognitum est postea duabus circiter ante Solis occasum horis, eò peruenisse, & eos, quos inter dissidium illud exarsisset, diuina ope, per Iosephum potestate Tartarea compressa, ad concordiam rediisse. Nec minus mirum fuit, hoīginem imbecillo corpore, nec satis firma valetudine, cum tenera ætate adolescentulo tantum iter tam breui tempore conficere potuisse, quam periculi grauitatem tam longè possum cognouisse. Sed cuius virtute prius, potuit etiam & alterum noua nulla admiratione. Maius adhuc periculum, &, vt videtur item Piratinigæ depulit, cùm duorum constitutam cædem prohibuit. Sed id opportuniore loco mox videbimus.

Eodem in oppido S. Vincentio in re leui prædictionem tamen veram euentus declarauit. Vnus è procuratoribus Erasmorum, quos saepè cōmemorauimus; qui faccarario opificio præerat, vini dolium penè iam exhaustum domi habebat, neque anno toto eius mercis nauis villa venerat. Querebatur homo Belga cū Iosepho hanc inopiam, vitam sibi defuturam, deficien-

*Hominis vi-
no indigenti
innuit die
postero ei al-
latum iri.*

deficiente vino, nouum fortasse ab ipso in vi-
no miraculum expectans; quod antè in oleo
contigisse euulgatum erat. Blandè hanc que-
rimoniā Iosephus accepit, hominēmque se-
curo esse iussit animo: nondum, inquit, præ-
teriit sacra S. Francisci dies, & erat pridie eius
diei. Ecce tibi festo S. Francisci die nauis onu-
sta vino, ad ipsum missa procuratorem magna
cum omnium admiratione, qui ei sermoni
interfuerunt, portum intrat. Quis hīc audeat
diuinam suo iudicio prouidentiam metiri? ta-
tine fuit operarium hominem in metu rei le-
uissimæ spe diuini promissi confirmari, vt di-
uino Spiritu mens hominis cūm Deo perpe-
tuò coniuncta propterea fuerit illustranda?
an, quōd illius commiseratione comotus,
vt illo exemplo ad spem in Deum defigēdam
erigeret, Iosephus eam prænotionem à Deo
impetrauit? an, quōd ex illa admiratione boni
aliquid ad eos permanauit, qui rem totā ob-
seruarunt? sāpe enim accidit, vt cognita insi-
gnis alicuiusviri sanctimonia, homines ad me-
liora vitæ consilia conuertat. Magni refert,
quo affectu, quāve reuerentia sanctorum ví-
rorum verba, monitāque accipientur.

Mirum est, quanto diuinitus occulta co-
gnoscendi dono præditus fuerit: vt non quæ
tierent modò, sed etiam quæ intra animum
suum agitarent, tanquam in tabula depicta
perspiceret. Gfauimētis æstu angebatur qui-
dam, neque adhuc animi sui perturbationem
cui

*Occulta, et
iam que la-
tent in ani-
mis cognos-
cit.*

cuiquam detexerat; commodum fit illi obuiam Iosephus, & his tātūm verbis vsus; Apage, apage ista, quæ ad rem non pertinent: sūaque benedictione impertitum hominem ita tranquillauit, serenatōque reddidit animo, vt si nulla vnquam tristis cogitatio illius animum subiisset. Ita fere nihil eum fallebat, ne eorū quidem, quæ vel remotis arbitris à quo-
piam gerebantur, erātque id ita omnium co-
gnitione euulgatum, vt multi vererentur in ea
esse familia, cui ille præcesset. Testimonium
post eius mortem de ipso dixit vñus è dome-
sticis: sibi quædam à Iosepho esse patefacta,
quæ inter ipsum, domesticosque intercesserāt,
quæ non nisi diuino lumine scire potuisset.
Quæ res efficiebat, vt ponerent omnes corda
sua super vias suas, multoque attentiùs vitaret
offensiones, cùm scirent nihil domi geri, quod
Præsidis effugeret cognitionem. Qua tamen
ille cognitione non nisi ad eorum, quorum in-
tererat, utilitatem vtebatur; vel vt eorum cō-
modis prospiceret, vel vt eos errati admone-
ret, aut conscientiam ipsorum tranquillaret.

*Fesso cui-
dam fratri
dari iubet
ientaculum,
cum opsonio.*

• FRATER è familia multa affectus lassitudi-
ne ad vires recreandas à ministro cellæ pena-
riæ ientaculum, & ad panem opsonij aliquid
petierat; negauit id se posse iniussu Præsidis
cellarius, cùm moueri domi nihil posset præ-
ter ordinem, quin id Præses, vel nullo referen-
te, rescisceret. Acquieuit æger æquo animo:
viñdum ille discesserat, cùm adit ipse cella-
rium

xium Iosephus , monétque fratri illi daret quod petierat; valde enim eo leuamento indigere.

D e se in suo testimonio testatur alius extra familiam, se, cùm puer esset, Patrique Iosepho confiteretur , ab ipso certi peccati admonitum, quod puerili metu sciens præterierat, statuisseque ex ea, quæ de ipso passim habebatur opinione , id Patrem diuina reuelatione cognouisse; propterea à Deo venia petita, integrè confessum esse.

Puero confi-
tenti pecca-
tum aperit,
quod cela-
rat.

Dixi de iis, quæ terrori essent: addam non-nihil de iis, quæ ad leuandum animum pertinent. Sacerdos è Societate Iosepho confiteri solitus, sacrificaturus, eum confessionis causâ adibat ; iubet illum Iosephus seculo esse animo, & sacrificium offerre. Cùm instaret Sacerdos, esse, quæ confessione indigerent; iubet iterum Pater bono esse animo, & peccati genus prodens , nullam penes ipsum esse culpam, quin potius multum ipsi ad meritum accessisse, declarauit ; cùm tamen res esset eiusmodi, ut nisi diuinitus edoctus, & genus ipsum nosse, & iudicium de merito ferre non potuisset. Sacerdotem alterum, antequam verbum profret, ab se dimisit, nullam eius rei, quæ conscientiam vrgeret, apud ipsum affirmans culpam residere.

Conscientiæ
se adeuntia
confessionis
causa videt.

ATTEXAM huic loco graue, publicumque quod Iosepho vita functo testimonium dedit rogatus Ioannes Soarius ciuis Piratininganus;

nus ; se ante annos circiter triginta quinque P. Iosephum Anchietam in ora Brasiliæ nosse cœpisse, eique populos circa positos obeunti sæpius comité fuisse ; séque illius propè lacte, halituque educatum, ipsum semper, tanquam virum sanctum veneratum esse : & cùm factus iam grandior sæpius certo consilio patrandi aliquid contra ius, fasque, ut iniurias, rixas, aliaque id genus, quibus diuina lex violaretur, iter suscepisset; neque eius rei ullus esset conscius, in Iosephum incidisse, qui, tāquam ipsius animi arcana int̄ospiceret, paterno amore se ab ea mente amoueret. Caue, fili, inquiens, eò tēdās, quò cœpisti : caue istud animo retineas, quod concepisti, muta mentem, alioqui puniet te Deus; ita eius monitionum vi sententiam mutasse. Adiecit præterea hominē multa familiaritate sibi coniunctissimum, propriam coniugem, quod ab ipso recessisset (subita, ut videtur, muliebrique indignatione, magis, quam grauioris culpæ suspicione) interficere decreuisse, & alterum præterea, à quo iniuriam profectam esse suspicaretur : ad hoc patrandum facinus, se amici precibus, & contentione victum vñā cum ipso conspirasse : & cùm remotis arbitris, nullo concilio, hæc maxime agerent inter se, superuenisse Iosephum, grauique oratione vtrumque ab eo consilio deterruisse; se tam inexpectata re perculsus, atq; admiratione defixos, qua ratione tam oculatum consilium ad eum permanasset, victos mo

Dios à de-
creta cade
duorum re-
vocat.

momentis rationum, quid responderent, non habuisse non tamen à praua illa mente destitisse. Iosephum iterum maiore contentionem adortum, & quā rationibus, quā minis diuinæ vltionis usque eō disputando processisse, vt victus alter manus dederit, promiseritq; se uxorem in gratiam recepturum, remque totam Iosephi arbitrio permisurum. Ita Deo bene iuuante, & duæ immeritæ cædes prohibite, & duo coniuges reconciliati summa concordia, & cum diuino cultu vitam dñeinde duxerunt. Ita cœlestem suam, perpetuamque cum Deo consuetudinem, ad suorum utilitatem traducebat.

PORRO inter multas, variasque regendæ familiæ occupationes, non omisit curam infideles ad Christi gregem conuocandi, tum per eos, quos regebat, tum ipse quoque, cum vacabat, præsens adiens. Sunt intra Brasiliæ mediterranea, ut supra demonstrauimus, alię, atque aliæ nationēsne dicam, an sylvestrium hominum greges? In iis Tapuyarum naturam, seu potius naturæ noxas supra ostendimus. Tapuyis, si vagam vitam, inconstantesq; mores spectes, non admodum absimiles sunt Maranofij, immò verò passim Tapuyarum numero censentur: homines item, asperi & vagi, nullo cultu, nullis artibus, nulla certa sede: nulla iis altilia, apparatus ad victum nullus; cibus, quem in diem sagittis sibi parant. Sylvas habitant, rupesque, pertinentque eorum citimi

mi fines ad colonias quā S. Vincentij, quā Spiritus sancti. Hi tamen quām cæteri Tapuyæ minūs feri; interlucēntque in iis inter altam barbariem nonnulla naturæ luminæ: nam & Lusitanorum amant consuetudinem, amicitiam colunt, & vno fere coniugio contenti vivunt; humanèq; carnis esu abstinent: quin hac vna præcipuè virtutē Brasilis cæteris se præferunt, quod ne suorū quidem hostiū, quos occidunt, carne vescuntur. Hos ad Christum adducere Iosephus iam tum ex eo tempore contendit, cùm adhuc in Vincentiana sede priuatius degeret: nunc autem, ipso familiam regente, eorum non magna manus, relictis montibus, & solitudinē, se ad frequentia receperunt, & circa aream Biritiocam in Vincentianis finibus consedēre. Ad eos amicè, humanitérq; excipiendos, & sedes, agrōsque iis assignandos coloniæ Præfectus se contulit; vñaque cum illo venit etiam Iosephus, adiuncto sibi comite Emmanuel Viega, Societatis item Sacerdote: mansit inter eos Iosephus cum Viega dies quindecim; quo tempore, dum res inter eos componit, Ecclesiam ordinat, vitæ ciuilis pro captu gentis rationem præscribit, aliisque ad communem societatem seruandam constituit, ut erat eiusmodi industriæ multum usum adeptus; ipsorum linguæ Dictionarium, & artem Grāmaticam ordinare aggressus est, usus ad id opera seruæ mulieris ex ea gente, quæ communem linguam in seruitute didicerat:

nam

Maramo-
sios studet ad
Christum
adducere.

nam sermone illi vtuntur, à communi Brasiliorum dialecto, qui maris oram accolunt, nō parū diuerso; & qui nō sine labore ab aliis intelligatur. Sed reuocatus Iosephus ad regimē suorum, inchoatum opus, & recentem Neophytorum curam Viega persequendam tradere necesse habuit. Viegas porrò rem totam ita strenuè suscepit, tantaque cura, solicitudine que nouas Ecclesiæ plantas excolere instituit, ut nulla re alia quiescere videretur. Neque his contentus, qui primi venerant, alios per sylvas, campos, montes, eorum adiutus latibula, non minore studio, quam ipsi feras venabatur: contendebat eos in cœtum cogere, ac tantisper saltē continere, dum vna multos Christianæ fidei rudimentis imbueret: illorum paruos filios parentum voluntate secum adducebat; ut cum pueris aliis Neophytis educatis, & communem Brasilicam linguam edoctis, postea ad ipsorum parentes, gentilésque interpretibus vteretur. Quo in opere multos labores exsudauit, multasque difficultates exsorpsit, multorum reprehēsiones, irrisionesque deuorauit, ipsum frustra laborare dictantium, operāmque certam, atque utilem ab iis, qui in manibus essent ad eos, quos nullis vinculis tenere possis, auerte-re, præsentiaque, & certa lucra animarū omittere, incerta, & fugacia conjectari; gentem esse leuem, vagam, inconstantem, societatis inimicam, non vna vñquam certa in sede, non vito

*Viega studiis
in Maramo-
sis ad Chri-
stum addu-
cendis.*

M

in consilio persistere: sed repentina quaque ob-
orta cupidine, cū consilio sedes etiā, & fidem
cōmutare, & omnē suscepτæ vitæ rationē su-
bito impetu peruertere. Sed amor Christi, &
saluandarum studium animarum superabat
omnia. Interim, dum minūs se præbent ad au-
dita contumaces, si fructum nullū alium, illū
certè nō leuē percepit, quòd infantes aliquos,
adultrōsque sub ipsum mortis articulum ba-
ptizatos præmisit ad cœlum. Credere est ipso-
tū preces ad diuinā misericordiam suę genti
propitiandam non parū valuisse; vt dura sen-
sim ingenia, quæ nondum prorsus se dabant,
mitescerent, & ad diuinos concipiendos in-
stinctus se compararent: & cùm subinde noui
greges ad priores se adiungerent, vicissimque
amore veteris consuetudinis ad vſitatas soli-
tudines se referrent, rursusque ad nouum vi-
tae genus Viega inuitatu, contentionēque re-
dirent, post multos tandem exhaustos labo-
res, multāmque gentis toleratam inconstan-
tiā, pertinaci tandem charitate expressit, vt

*Maramisco-
rum greges
se conferunt
ad Christianos, & ad
Christianos-
rum insti-tutio-
nem.*

eorum multi greges in Vincentianis finibus
considerent. Locum sibi legere in campi stri-
bus Piratinigæ, vicōsque libi, & ruguria ex-
truxerunt: obstinata deinde perseverantia,
nunquam in illis quæritandis, ad fidēmque,
& societatem cohortandis fatigatus, aliquot
annorum interuallo greges alios in Ianuari-
enses fines non longè à vico S. Barnaba de-
duxit; & nunc eo vita genere contenti, terram
colunt,

colunt, sementes faciunt, & laborum suorum fructu victitant; eadémque cura, diligentiáque qua indigenæ reliqui Christiana pietate excoluntur. Ergo Viegas tot annis cū illis versatus, eorum linguae facultatē nactus, Catechismum, reliquásque institutiones ē cōmuni lingua in eam transtulit. Dictionarium valde copiosum, vnaque cū Iosepho eius linguae Grammaticā absoluit. Petrus Goueartus frater ē Societate, natione Germanus, vir ad peregrina percipienda idiomata magno ingenio præditus, multa cum ipsorum utilitate illis instituendis, regendisque præst. Hæc etsi Viega labores omnia peperere, initium tamē, & progressionum bona pars ad Iosephum referenda sunt: siquidē studio, institutionēque eius omnia suscepta, promotaque sunt; ad eosque subinde inuisendos, promouendosque ipse se referebat.

DVM in sede S. Vincētij degeret (seu familiae Præses, seu in priuata vita, non explicō) res cōtigit summæ admirationis, & rari admodūm exēpli. In oppido Sanctis homo Brasilius nomine Didacus, iampridē Christiana Religione suscepta, & inter Christianos, tanquā Christianus diu versatus in domo Lusitani ciuis diē suū obierat; diūq; cadauer exanime iacuerat: &, cūm maturū visum est, illud regionis more funebri adsuta veste obuoluerant, fœuāque ad sepulturam aperta iam erat, cūm, his rebus omnibus paratis, duarum circiter horarum.

*Hominem,
qui sine Ba-
ptismo obie-
rat, rediniū
baptizat.*

intervallo materfamilias Gratia Roterigia
videt illud commoueri. Accedit prompta
magno animo, ut quid id sit, cognoscat: eam
is qui antea cadauer fuerat, rogar, se illo fune-
bri amictu dissuat; iubet illa dissui, eique assi-
det, ut, quod res progressura sit, obseruet. Is
rursus Dominam rōgat, P. Iosephū Anchietā
accersi iubeat. Negat illa Patrē in oppido esse,
sed duabus inde leucis in oppido S. Vincētio.
Subiicit Didacus, ipsum iam in oppidum San-
ctos venisse; séque cum ipso ad riuulū usque,
qui proximus est oppido, iter fecisse, inde ab
ipso iussum esse ipsi præcedere: à quo digressū,
domum rediisse, & quod exuerat, iterum cor-
pus induisse. Misere statim ad Societatis do-
mum, qui hæc Didaci nomine, in vitam resti-
tuti Iosepho nunciarent, quem, cum venisset,
statim rediuius interrogauit, an secum ferrer
sacrarum Reliquiarum thecam, quā sibi ostē-
disser in itinere? cā cum protulisset moribūdus
lætatus est, tū de suæ animæ salute sermonem
ingressus, narrauit illi, se scīunctū à corpore in
vitam alteram egressum, monitum esse, non
recto itinere in ea loca venisse, quod per Ba-
ptismi ostium Ecclesiam non intrasset. Idque
ille fatebatur esse verum, neque unquam an-
te errorem suum agnouisse, memorem tan-
tum homines albos (sic enim appellant Euro-
peos) cum in patriam suā venissent, Christianā
nāque doctrinā populares suos docuisseat,
Didacū sibi nomē in diisse: ex eo tempore ratū

sc

se perfectè Christianū factū esse , nullam alia curā nisi præceptorum seruandorū suscepisse : ab ea inscitia , & imprudentia , nunquā sibi in mentem venisse Baptismum esse suscipiendū ; proinde Iosephū rogauit , se quā primū factō Baptismate in Ecclesiā induceret ; sē enim illuc , vnde regressus esset , properare . Tum Iosephus hominē , et si Christianæ legis non rude , accuratē tamen summa fidei capita illi in memoriam redigens , quantum extremi temporis patiebantur angustiæ , instructū magno cum animi sui fructu , multis cū lacrymis baptizauit , testatus se , si nullo alio fructu , hoc certè , quod vnam hanc animā in cœlū præmiserit , suum in Brasiliam aduentū , laborēsque omnes antē suscepitos præclarè impensos esse existimare . Baptizatus Didacus , abeundi venia à matrefamilias petita , eā rogauit , vt villa , quibus vñus esset , indumenta , egentia alicui daret , curarētque duo Missæ sacrificia offerenda ; vt saltē ille Deo cultus suo nomine adhiberetur , sibiique in præsens sanctificatā in Ecclesia ardente candelā in manū traderet . Inde cōuersus ad Iosephū , rogauit sibi vt adesset , donec animam in Domini manus , cuius ipsa esset , emitteret . Quarum omnium petitionum cōpos factus , Iosepho , aliisque præsentibus , ac piis precibus abeūtē adiuuātibus , spiritū Deo reddidit . Hęc ipsa Gratia Roterigia cotā Ecclesiastico oppidivicario iurata testis deposituit .

Laudata diuina Bonitas , cuius miserationes

sunt super omnia opera eius. Et sanè diuinæ miserationis excessus fuit, & qui omnē superet admirationem, hominē sine Baptismo è vita egressū ēternis suppliciis subduci, eiusq; spiritū certū adire Sacerdotē, venire ad oppidū cū ipso, sanctas, quas ille secū ferret sanctorū virorū reliquias venerari, eiusdēmq; Sacerdotis præcepto obtéperare, relictū corpus repetere, recepto Baptismi cōpotem fieri; ac deniq; militanti Ecclesiæ membrū annexū, momento in triūphantē transferti. Admiradū, euidēas, que diuinæ prædestinationis argumentum, vt in duobus exactæ iam ætatis senibus, à Iosepho edoctis, baptizatisq; vidimus, & in multis in ipso mortis articulo, lustrali Baptismi aqua purificatis animaduertimus.

*Lennatur re-
gendi mune-
re.*

P E R F V N C T V S regēdi munere Iosephus hæsit aliquādiu in Vincentiana sede: sed variae occasiones, seu Præsidum iussa: modò huc, modò illuc hominē trahebāt. Venit aliquando ad dilectum sibi Maramosiorum gregem, qui circa Biritiocam cōfederant; de quibus videtur præcipua cura solicitus fuisse, bīduoque apud eos commoratus est: quo tempore petiit ab hospite, qui arcem tenebat, vt se noctu ex arce mitteret, cupere se nocte in illam in Oratorio B. Virginis iuxta arcem sito transigere. Libenter arcis præfectus ei permisit, ipseque vna cum Alfonso Gonzalo genero suo hominem eō deduxerunt, inde se in arcem receperunt, faciem, qua ad noctur

nocturnum lumen vni effent, referentes, Iosepho ibi nocturnis in tenebris relicto. Intempesta nocte, cunctis quiescentibus, una Gonzali coniux vigilabat. Hæc admirabili viso permota, maritum ad eandem rem spectandam magno studio à somno excitat. Prospexit ambo per fenestram; facellum vident admirabili splendore circumfusum: splendor è tegulis, valuis, culmine, fastigio, toraq; porticu emicabat: concentū præterea admirabili sono vocum non admodum longè audiebat. Quæres magnam eos in admirationem, ac propè extasim abripuit. Voluit Gózalus ex arce exscendere, vt, quid id esset, cognosceret; ratus, quoniam harmoniam sibi à lögè exaudire videbatur, nauem aliquam id noctis in portum inuehi. Verùm cum descendere cœpisset, capillus ei præ horrore obrigit; tensaque se quasi inuisibili manu retineri. Itaque eo spectaculo unā cum coniuge diu potiti, mira ambo dulcedine perfusi sunt; cuius etiā memoriaz iucundo sensu in multos postea dies recreabantur. Postero die, cum diluvasset, domesticos, reliquosque arcis vicinos; seruitiaque percunctati, an aliquid luminis eorum aliquis in Oratorium per noctem intulisset, comperitnt nihil quidquam horum factum esse. Ipsum denique Josephum interrogant, unde tantum lumen ea nocte è facello effulisset. Is initio contemptum tergiversari, rem totam dis-

Noctū in
facello ipso
orange, splen-
dor effulges,
cautus ana-
diuntur.

simulando obscurare : sed cùm perspecta,
& probata veritate teneretur, graui contesta-
tione , pro ea, quam spirituali Patri obedien-
tiam deberent, illis præcepit, ne quandiu vi-
tierent, cùm vlo mortalium ea de re verbum
vllum facerent. Aliud nihil ex eius sermone
expresserunt: quod illi pro ea reverentia , qua
Patrem prosequabantur , sanctè seruarunt,
donec illo vita functo anno salutis millesimo
sexcentesimo tertio , s. Non. Octobres Gon-
zalus in vrbe S. Sebastiano ad sinum Janua-
riensem à Vicario generali eius ciuitatis pro-
ferre iussus est , siquid memoria dignum de
Iosepho scitet , iuratus totam eius rei se-
riem narravit , adiecitque sé Musicam illam,
harmoniam, splendorēmque cœlestem fuisse
pro certo habere; tum ex eo , quo perfusus
est horrore , iucunditatēque, tum ex vi , qua
se impediti sensit , quominus ad rem explo-
randam proficisceretur. Nec dubium , quin
ad Iosephi contemplationem totum se illud
miraculum effuderit : nempe ad has spiri-
tuales epulas se vocari , atque hæc cœlestia
sibi conuiua parari sentiebat , cùm ab ho-
minum societate seiuictus noctem illam tra-
ducere peroptauit. Et quidem splendorem
inter eius preces effusissim nouum non fuit:
nam cùm S. Vincentij familiam regeret, adi-
terque eum , vt sit , cum literis , aut nunciis
danitor , deprehenditque orantem, sœpe ac-
cidit, vt ingenti cubiculo splendore emitatæ,
perceat

Splendor inter eius preces fulget.

percelleretur. Sed per idem tempus, dum à regendi munere vacaret, anno 1576. Sancto Vincentio Piratiningam venit. Eam sedem tum senex regebat Societatis Sacerdos Adamus Gonzalus. Hic quodam die circa auroram, cùm intentis in cœlum oculis è specula domus oraret, agmen per cœlum ambulantium prospexit: quinam essent, corpora, vmbrae non dignouit; tantum ad eius aures vox allabitur dicentis. Pater, pater, ego sum, ora Deum pro me. Erat huic filius in Societate adolescens Bartolomæus nomine, quem ipse matrimonio antè coniunctus suscepserat, & grandi iam ætate coniugio solitus secum duxerat ad Societatem. Is per id tempus in Bahiensi Collegio doctrinæ studiis occupabatur. Visus est sibi senex filij vocera agnoscere: perturbatus eo viso; cùm diluxit penitus Iosephum conuenit; qui, diuina prouidentia ad sensis in ea consternatione animi solatum videtur eò venisse. Eum uti hominem rerum absentium in diuino Spiritu concium rogat, ecquid bene sit Bartolomæo? Bene, respondet Iosephus: neque esse, cur de eo sit solicitus: sermonéque commutato, hominem ab ea cogitatione ad aliam traducit. Præterierat ab eo sermone annus, cùm utetque in Iapuariensi Collegio esset, nauis è Bahia eò venit, quæ certum de Bartolomæi morte nuntium attulit. Petuit à Iosepho Adamus, ut ad legitimum sacrificiorum numerum, quæ profundis oris Sociorum

Piratinha
Bartolomei
Gonzali
mortem pre-
scit.

animabus à Sacerdotibus singulis in Societate offeruntur, aliquid adderet: respondit, scilicet cum vita excessisset adolescens, quinque pro illo hostiam salutarem immolasse, neque pluribus sanctam illius animam indigere, idque se fecisse, quo tempore Adamo ipsi visum illud Piratiningæ obiectum est: quod Iosephus non potuit nisi diuinitus cognoscere, cum obdistantiam locorum (distat enim Bahya S. Vincentius plus ducentis leucas) & infrequentiam itinerum non ante eam die eius rei nuncij peruenirent. Ita & animæ illi consuluit in tempore, & nuncij acerbitatem praeterrere deuitauit.

Fratrè è Societate gravi ulcere sat nat.

In eodem Ianuariensi Collegio Gonzalus Aloysiis Societatis frater affectus decumbebat, cui acerbæ vltus infra sinistrum brachium intumuerat, neque, remedis multis exhibitis ad suppurationem veniebat; quin etiam exasperabatur magis, saeuo cum cruciatu ægrotantis. Accedit Iosephus, manum admoveat tumori, signum crucis imprimat, confessum rupta cuti, vna cum cruciatu coacta sanies effluxit.

Venit Bahyā, unius è fratribus cogitationē non uit.

Venit postmodum Bahyam, quo tempore abdicationem alterius cogitationem se penetrasse declarauit. Frater quidam, qui hominem nunquam viderat, ratus, quod corporis habitudo parum firma, & humilis eius indicabat apparatus, inutilem hospitem, & contemptibilem aduenisse, hanc de illo cogitationem concepit. Quid hac venit iste? neque verbum ullum proculit: non felicit

Iose

Iosephum illa cogitatio:& cùm ad eius amplexum verisset, maiore, quām cæteros lætitiae, ac benevolentiae significatione illum excepit. Ita est, inquit, charissime frater, vt cogitasti: vnuſ tu omniam de me optimè iudicasti; quid ego nullius pretij homuncio huc veni? Perculſus ille mirari desuit, cùm qualem virum contempſifſet, intellexit.

In Bahyensi Collegio is, qui coquinariam exercebat, patella pisces in cœnam Collegij elixabat, cūmaque decoctis piscibus, patellam adhuc bullientem ab igne remoueret, sinistro casu ius exæstuans, effauensq; in retrahentem, finistram ei manum ambussit. In illa doloris acerbitate forte Iosephus per coquinam transi; fratris videt manum concrematam, quam sinistra manu apprehensam, dextera signo crucis signauit; illis subiectis verbis: Sat est; ne doleat amplius: admouitq; ad ignem, quæ tēperato cōcepto calore, statim persanata est.

Ibi māioris aliud contigit admiratio-
nis. Cūm longè ab urbe ad ægroti excipien-
dam confessio pēccati recessisset, in reditu nox illū
oppressit inter Tapagipā (locus est oblonga cu-
spide in mare procurrēs) & Bahyā: ea cūm iter
faceret secus stagnum, ingentē ranarū coaxatio-
nē, & inter eum stepitū eirlatus ingentes au-
dierūt, quasi hominū acerbos cruciatus tole-
rantiū; vñq; cōd, yt Patris comiti capillus inhō-
ruerit. Metū ponere Pater iubet, substititq; alii
quantiſper, ac sublatis in cœlū oculis, Aeterne
Deus,

*Fratriſ u-
nius & Socie-
tate ambu-
stam manum
fanat.*

*Animas pur-
gatorias pæ-
nas dolen-
tes audit.*

Deus, inquit, quām magna tua potentia est: propiusque ad stagnum accedens, comitem vna sc̄um genua ponere, & quinques orationem Dominicam, Angelicamque salutacionem pro animabus purgatorias pœnas sustinentibus pronunciare iubet. Qua per foluta prece, cessavit eiulatus, neque inde amplius, cūm s̄epiū illaç frater idem per trāfisset, eiūmodi clamores exauditi. Videtur diuina misericordia profundo suæ diuinitatis iudicio animas illas selegisse, quæ ad id tempus sancti viti precibus pœnis illis eximerentur.

*Egrotos in
ipso mortis
limine pre-
dicit eo mor-
bo non mori-
turos.*

IDEA ad ægrotæ mulieris, ac propè iam depositæ confessionem audiendam extra urbem accersitus, eius maritum, qui ad se excipendum prodierat, obuium habuit lacrymabundum; cuins permotus dolore, antequam ad ægrotam perueniret, blandè eum consolatus, prædictis periculum præfens euasuram, vixitq; postea in annos multos.

PER idem tempus, aut fortè ipso prouinciam regente (non enim nisi hoc tempore, aut prouineiæ Præses Bahyæ degere solitus est) Didaci Morini coloni Bahyenſis coniux Andresia Diazia septimam iam mensem utrum gestabat, cùm sinistro casu lapsa abortu infantem foeminam emisit. Eo casu male affeta utraque, mater quidem diu male habuit, infans verò vitæ discriminem adiit. Ipsam, totamque familiam inuisit Iosephus; parentes tenellulæ infantis periculo permoti, cùm iam iam exha-

exhalatura animam videretur, eum rogarunt; ut antequam expiraret, eam Baptismi beneficio afficeret; honestius fore respondit, ipsam in Ecclesia matrice, solemnni apparatu, sacrissq; adhibitis ceremoniis baptizari: non enim eo tempore morituram; neque graue illis esset Mariæ illi nomen imponere, siquidem ipso Assumptionis Virginis die sacro nata erat; proinde probè illam, pièque educarent, futuram enim familiæ toti non iniucundæ hilariati: vnde decimum tamen tantum annum exacturam, eodemq; quo in lucem edita est Virginis die sacro ex hac vita exituram, etsi non in qua vrbe nata est. Parentes postmodùm S. Sebastianum se transtulerunt, ibique puella undecimo ætatis anno eodem, quo nata est die decessit. Totum id matris testimonio postea cognitum est.

VITÆ

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER QVARTVS.

A.D. 1578.

VSTRABAT suis excursionibus Iosephus, pro re nata, loca circa Bahyam, cùm anno à partu sacro millefimo quingintesimo septuagesimo octauo, insulam Taparicam, omnium quæ in sinu Bahensi sunt, & maximam, & frequentissimam obiens ad confessionem ægrotantis anus indigenæ accessit. Hæc gentis more extento in reti decumbebat propter focum. Pater illi aures dans parum commodè in ligno ad ignem apposito sedebat. Voluit pater familias, pro ea quæ suppeditabat copia, ei sedile paulo commodius præbere; recusauit Pater: sessio, inquit, mihi paratur, ad quam, antequam operam hanc persoluero, vocabor, multo mihi iniucundiorem. Nondum planè suam confessionem mulier peregerat, cùm ad eum Præpositi

*Praescit se
Præpositum
Prouinciam
futurū.*

fati Prouincialis perferuntur literæ , quibus iubebatur ad virbem repedare. Ille statim se itineri commisit : etsi optimè sciebat quos ad labores vocaretur : nempe ad eam , quam sibi parari prædixerat sessionem ; nam statim ut venit ad Collegium , Præpositus Prouincialis conuocata familia , domesticam , ut in Societate mos est , concionem habuit ; recitatō-
que Præpositi generalis diplomate Roma misso , Iosephum Anchietam Præsidein Societas in Brasiliæ prouincia renunciauit. Mox ad singulorum pedes accidens , multis suis , aliorūmque dulci sensu pietatis , cum lacrymis oscultatus est. Ægro animo Iosephus onus subiit ; posteróque die & ipse domestica item concione singulorum sibi preces auxilio poscit ; parique humilitatis significatione ad singulorum pedes osculabundus se abiecit. Et quidem eam rem Deo illi indicante , quasi rebus , quæ in consilio Romæ agerentur , interesset , multo antè prænouerat. Nam cum adhuc Vincentianæ domui præ-
esset , inspiciundæ familiæ causâ Piratinin-
gam venerat , dixeratque in familiari sermo-
ne quasi per iocum , cum tres alij Sacerdo-
tes , fratresque duo interessent . Videte ani-
culæ quid garriant , me fore Præpositum Pro-
uincialem , & quam forte dorsum ad id onus
habeo. Et sanè erat , ut supra vidimus , ex
morbo , quo nouitus laborauerat , luxato
dorso . Dixerat etiam multo ante se Bahyenis

*Fit Preses
Prouincialis
anno Domini
ni 1578.*

Col

Collegij Rectorem lectum esse , sed electio-
ne in irritam futuram. Quæ cuncta euenerunt:
nam Roma literæ postea venerunt , quibus
ipse Bahiensis Collegij Rector dicebatur: sed
nodus obiectus rem totam impediuit. Super-
uenere deinde eæ, de quibus facta mentio est.
Ita qui impedimentum adiutum ad Rectoris mu-
nus inuenit , expeditum ad Prouinciale na-
ctus est.

Anno, ytri dicebam, eius sacculi septuagesi-
mo octauo prouinciae regimen suscepit; eám-
que septem circiter annis administravit ea
prudentia, integratæque, quæ à tanto viro ex-
pectabatur. Ac primùm , quod ad ipsum atti-
nerit, eadem vitæ integritas, idem erga se rigor,
cadem cum Deo coniunctio , familiaritasque
quæ fuit semper : neque eum honor à sui de-
spectione, neq; refūm occupatio à continentí
cum Deo familiaritatē vñquam retardauit. Ita
multarum, magnarūmque exemplovirtutum,
vel tacens Pauli illud referre videbatur. *Quæ*
& didicistis, & accepistis, & audiistis, & vidistis in
me, hac agite, Ad integratatem tamen, & rectam
legum normam , ad quam cæteros exigebat,
institam sibi à naturæ lenitatem, comitatémque
adhibebat: quò fiebat, vt disciplinæ rigor mol-
liretur. Sic charus omnibus , nulli grauis, om-
nium animos ita sibi deuinxerat; vt, quod tri-
rum videri possit , domestici omnes ei suas
confessione conscientias optatiùs, quam quo
vtebantur ad confessiones Sacerdoti , aperi-
rent.

*Qualis in
munere re-
genda pro-
vincie fue-
rit.*

rent. Omnino peculiari Dei dono præditus erat, ad quemcunque animi morbum dulci medicamine sanandum, mœrore afflictos alleuandos, riubésque ex animo eorum depellendas, qui vel suspicione, vel indignatione aliqua, perturbationéve agitarentur. Sed in ipso maximè perpetua animi tranquillitas, & singularis mansuetudo elucebat : & sanè, quod in Præside Religiosorum virorum maximè laudatur, & in quo summa charitas, summumque illius officium versatur, ut vigil cura in id semper incumbat, suos ut ad perfectam instruat virtutem, modisque omnibus viam ad eum finem illis expediat, impedimenta amoliendo, & lapsus, si qui imminent, præuertendo, quanta in eo laude Iosephus excelluerit, quāmque paterno amore suis in discrimine constitutis præstò fuerit, eosque ne laberentur, sustentauerit, multa eorum, quæ narrauimus, declararunt ; cuius rei subinde documenta dabat : nihil æquè cordi Præsidibus esse debere, atque amorem erga suos, studiumque processus eorum ad virtutem.

*Qua cura
erga suos esse
oporteat,
qui aliis pre-
sunt.*

AUDIVIT aliquando Sacerdotem in familiari sermone disputationem, non debere eum, qui aliis præst, culpā cuiusquam suæ familiae præterire, quam non animaduersione aliqua, aut reprehensione, aut saltem monitione corrigeri nitatur. Adiecit Iosephus; quin etiam nulla in priuato homine Religioso culpa inesse debet, quam non eius Præses, antequam

N

*Ministrum
cuiusdā Col-
legij dulci
monito corri-
git.*

de ea reū alloquatur, bis, tērve corā Deo multis cum lacrymis deploret. Nēpe hoc est oues tibi à Christo cōmisiā saluas velle. In vno ex eius prouinciæ Collegiis Sacerdos, qui ministrū agebat (est autē in Societate Iesu minister à summo totius familiæ Pr̄eside secūdus) asperiorem aliquādo erga eius familiæ hominē se præbuit. Id cùm vidisset Iosephus, quippe totius familiæ Pr̄eses, cur id ita faceret, quæsiuit. Ille, qua id totū animi sinceritate fecerat, eadē suo Pr̄esidi respondit. Qui mihi, inquit, ministri munus demādauit, idē hoc præcepto me instruxit, nullā occasionē vt prætermittere priuatorū quēque ad omnē patientiā exercēdi. Atqui ego in nomine Domini, inquit Iosephus, istā personā te iubeo exuere, & nouam induere mansuetudinis, ac lenitatis; &c, quantum in te est, nulli ansam pr̄ebeas offensionis, aut tristitiæ: sed te benevolū, comēmque omnibus exhibeas. Crediderim tamen monitū non modò nō reprehendendū, sed ad præsētem occasionē accommodatū etiā religiosæ prudētię plenū fuisse. Sed nihil prauius in artibus vitæ præsertim, quām bona multa præcea ta tenere, & illa, cùm ad vsū venias, incōmodè interpretari: at verò sanctū senē magno lumine præditū, cognita animi trepidatione, intellexisse homini dilatandū esse cor. Tū ille, quasi discussa caligine, corde dilatato, ita cōfīlum probauit, vt, nouo percepto lumine, totum se studuerit ad eam normā conformare. Ita non priua

priuatos tātūm homines, sed eos etiā, qui aliis
prēerāt, sui officij admonebat: sed & priuatorū
etiā quæ partes essent, edocebat; nā cūm paulo
pōst in Collegio Sebastianensi vnā cūm aliis
patribus, fratribusque Societatis in eū sermo-
nē venissent, vt diceret vnuſ è Patribus, debe-
re priuatū hominē in religione, ad perfectam
animi sui quietē minimē de ſe, déq; ſtatu ſuo
eſſe ſollicitū; ſed totū in Præfidū ſuorū po-
teſte, eo munere, gradūque acquiescere, in quo
eum ſui Præſides collocarunt (ſententiā illis
temporibus firmam, ac robustam, vtinā curſu
temporum lapsi mores, nostri amor, & noſtra
de nobis opinio non aliquando cōuellat, aut
in obliquum inflectant) id adeò verū eſſe Iose-
phus affirmauit, vt, niſi id fiat, non poſſit mul-
tiſ, ac magnis perturbationibus animus vaca-
re. De ſe ita dicebat, nūquam in futurū pro-
ſpexiſſe, an̄equām fieret Sacerdos, nunquām
ſibi in mentē veniſſe, poſſe ſe fieri Sacerdotē;
Sacerdotio auctum nunquām neque de pro-
fessione, neque de regendi munere cogitaſſe;
neque ſe ad tantam rem vllis instructum do-
tibus ſenſiſſe. Quo tempore ad professionem
admissus fuerit, non reperio, ſed ex proximo
ſermone Ianuareni licet odorari, antequām
ad regimen adhiberetur, id factum eſſe; ad
quām cūm ſolus ab aliorum conuictu ſemo-
tuſ ſe diebus aliquot more Societatis com-
pararet, fideli amico narrauit, ſe in medita-
tione Christi dolorum defixum magnam eo-
tum partem in ſuo corpoſe per eos dies cum

Priuatos ho-
mines in Re-
ligione omni-
de ſe cura fo-
lutos eſſe de-
bere.

In meditatio-
ne dolorum
Christi partē
ſenſiſſe.

acerbissimo cruciatu expertum esse.

*Sæpe hominū
adspicere se
subducit.*

VIDIMVS eum sæpiùs in peregrinatiōnibus, cœtu comitantium præmisso, in itinere substitisse: inde magna confecta viæ parte, nullo sentiente, ipsorum tamen iter anteuer-tisse. Hæc autem non cum indigenis tantùm, hominibus tenuibus, nec magna solertia præ-ditis, qui cùm ista viderent, qua ratione fierēt, non magnopere solliciti erant; sed maiore ad-huc cum admiratione, in cœtibus etiam, co-mitatûque clarorum virorum sæpe contige-runt. Antonius Barrius Episcopus, qui Leita-no successit, vicos circa Bahyam lustrabat, vt sacro chrismate vicanos confirmaret: ibant eodem in itinere, præter Episcopi comitatum Georgius Serranus Bahyensis Collegij Re-ctor, aliique Sacerdotes è Societate, & ipse Prouincialis Præses Iosephus; & cùm è vico S. Antonio, peractis rebus omnibus, ad vicum S. Ioannem in equis omnes profici serentur, solus Prouincialis Præsul more suo pedes, & nudipes illis præeuntibus, se subsequiturum prædictum. Sex leucas confecerant, cùm ipsum inter eundum neque subsequentē, neque præ-tereuntem vidisset quisquā: ad vicū cùm ve-nērūt, Petrus Acosta Societatis Sacerdos, qui in eo vico curionem agebat, instructa de mo-re supplicatione, prælata cruce fit obuiā Epi-copo; & quem venturum ad vesperam existi-mabant, cum Acosta eodem in agmine, maxi-mè admirante Episcopo, apparuit etiā Iosephus. Sed cùm hæc in ipso essent iā quotidiana,

ria, vt admiratio nulla fuit apud domesticos,
ita nullus ea de re sermo emanauit latius.

CONTIGIT aliis temporibus, vt cœtu, collo-
quiisque nullo sentiente se subduceret, nimis, ut ad Dei colloquiū, quod se vocari sentiret, se
reciperet; sed postmodum ita se redderet eo-
rundē numero; vt, cum absentia, præsentiaque
nosceret, discessus, redditusque non notaretur.
Michaël Azeredius coloniæ Spiritus sancti
Præfectus testis est, Iosephū vnâ cū aliis è So-
cietate, & indigenis multis ad aperiendū alueū
aquæ deducēdæ ad molā saccararium rogatu
hominis amici, ac de Societate bene meriti
venisse; & cùm ibi vnâ cū aliis versaretur, im-
prouisò è cœtu ad agendū cū Deo secessisse,
eius discessum nemine aduertēte; cùmq; cum
desiderari animaduerterent, statim inter ipsos
itē ex improuiso apparuisse, quasi in eius esset
potestate, & se adspexit subducere, & se vi-
sendū exhibere. Nauigabat vnâ cū aliis in tri-
remi Melchioris Azeredij: sæpe accidit, vt,
cùm ad cœnā quæreretur, accuratissimè trire-
mi tota perlustrata, nullo loco appareret, pau-
lo post ipsū viderēt in iis ipsis locis, vbi paulo
antè summa cura eū perquisierant, rogatus, vbi
latuisset, respōderet, se circa prorā preces ho-
rarias percurrisse. Credēdū est, aut diuino Spi-
ritu asportatū aliquod, aut etiā diuino natū in-
uisibili nube, tantisper obductum, ne illius
inter orandum ardores, excessusque specta-
rentur; nec potuisse ipsum diuini amoris im-
petus, quin erumperent, cohibere.

A.D. 1578.

*Lusitanorum
cladem in
Africa am-
misso Rege
diuitiis co-
gnoscit.*

A N N O eodem à Domini ortu millesimo quingentesimo septuagesimo octauo , quo ipse prouinciarum regendæ munus iniuit , ordinatis rebus ad Bahyam , appetet ipsum ob-eundæ prouinciarum causâ , ad inferiora Brasiliæ cognoscenda in Ianuariensem sinum descendisse. Inde ad dilectum sibi Maramosiorum gregem , qui circa Biritiocam iam antè sedes posuerant, reuisendum se contulit ; arcéque Biritioca exceptus , nequaquam illa animi tranquillitate , quâ priùs inter eos versatus est , quin alta mœstitia oppressus , lugenti similis magna curarum grauitate fatigatus , alto silentio insidentem penitus in animo ægritudinem abdere cùm conaretur , prodebat magis ; usque èò , ut biduum totum nihil omnino degustarit. Attonitus rei nouitate , qui ipsum exceperat , arcis custos ; & de homine , quem tanta reverentia coleret , sollicitus , saepius quæsiuit , quænam tanta tam subiti mœroris esset causa , cùm ille grauatè id ferre videretur , destitit , si molestiam augere. Illa tantum pauca ab ipso verba expressa sunt ; *hodie in mundo calamitates ingentes apparantur.* Rem totam hospes , Iosephi responsum , & diem ipsum literis adnotauit ; is fuit prid. Nonas August. anni 1578. postea cognitum est , illo ipso die in Africa funesta ad omnem memoriam clade , cæso exercitu , Sebastianum Regem desideratum esse. Damnum , vt omnium maximum , & irreparabile , ita etiam tri-

sti-

stissimam apocalypsim non mirum est virum
alioqui ingentis animi, magnæque fortitudi-
nis, ac semper cum Deo coniunctissimum tan-
ta tristitia affecisse. Sed diuinæ tandem prou-
dentiæ decreto acquiescendum est; & quis
est, qui audeat dicere, quare sic fecerit? Rece-
pit deinde se ad munus suum obeundæ, ad-
ministrandæq; prouinciæ, cùm circa annum
millesimum quingentesimum octogesimum
primum iterum urbem S. Sebastianum, infe-
riorésq; Brasiliæ oras reuisit, cùmque è Bahia
egressus ad Villam veterem ex itinere diuertif-
set, templum S. Mariae Virginis à Victoria vt
inuiseret, adiuit hominem Irene Barbosia fœ-
mina illius oppidi primaria; postulat illius pre-
cibus vteti fructum aliquem sibi à Deo impe-
trari. Respondet illi Pater, iter sibi esse ad in-
feriora Brasiliæ, sedes illas inspecturo: in-
de cùm redierit, Deo bene iuuante, auditu-
rum se ipsius partum (marem, an fœminam?
sed fœminam fore videri sibi euidentius)
ferri ad Baptismum; & nomen illi Anna
imponendum: sed eius lætitiæ fructum
haud fore diuturnum, diuinam tamen Bo-
nitatem secundùm hunc primum alios ei
deinde fructus largituram. Hac in spe reli-
cta fœmina nauigauit; anno vertente cùm
reditet, nauisque ad portum Villæ vete-
ris appelleret, in nauiculam incidit è pot-
tu exeuntem, qui, cùm se mutuò consaluta-
sent, quæsierunt illi, vnde aduenæ soluissent,

Irene Bar-
bosia prolem
predicit.

viciſſimque Iosephus , quisnam eſſet ille co-
mitatus, rogauit , quem in acta ē mari collem-
ascendere viderent? responderunt , Isabellam
eſſe ab Auila, Garsiæ ab Auila, viri primarij fi-
liam, quæ eum comitatum ſecum traheret, in-
fantem filiam Irenes Barbosiæ, ad Baptiſtum
de ſacro fonte fuſcepturam. Reuocate, inquit
Iosephus, Irenæ in memoriam, me id ei totum
prædixiſſe. Puella ad annum duodecimum
tantū vixit, cùm interi m̄fœcunditatē, quæ
Iosephus prædixerat, matrā Deo conſequuta
eſſet. Qua in re admiratione digna eſt, &
ſuspicienda diuina prouidentia, cùm occulto
ſuo iudicio iis , quos ſuo diuino Spiritu illu-
ſtrat, quædam nota facit, quædam celat, ut
olim Elisæus Sunamitidēm fœminam in ma-
gna eſſe amaritudine cognouit, ſe tamen rem
totam à Deo celatum professus eſt. Et Paulus
per omnes ciuitates Spiritum ſanctum ait ſibi
proteſtari, vincula, & tribulationes Jerosoly-
mis ſe manere : quæ autem euentura ſibi ſint,
ignorare ; ſic hoc loco Iofephō multa ſigilla-
tim nota facta ſunt, quæ cuncta euenerunt:
ſexum primi fœtus , quālis futurus eſſet, ne-
quiuit expedire ; ſed ex nomine tantū fa-
cta coniectura potuit aliquid innuere , diſ-
ſertè afferere non potuit. Et in hoc quoque
magnis Prophetis fuit non diſſimilis. Id an
hoc, aut ſuperiore , aliōve itinere factum ſit,
non diſtinguo: ad Ianuariensem certè ſinum,

ſe-

sedes illas ut viseret , nauiganti illi contigit. Addam & aliud, quod quo tempore con- tigerit , quia diuinare non potui , incertam conieeturam incertæ adiungere conieeturæ visum est , quippe consentaneum est , id ali- quo eorum itinerum accidisse , cùm Præpo- situs Prouincialis Australia Brasiliæ inspiciun- di causâ obiret. Venerat ad Spiritus sancti Præfecturam , &c, cùm portum iam essent in- ituri , repente aduersa vis venti coorta na- uim ab ipsis fauibus portus longè aspor- tatus: tum Iosephus magna voce edixit. Ali- quis ab Ecclesiæ communione seclusus hac naui vehitur. Is ad me adeat : potestatem habeo ipsum à censura absoluendi , & san- ctæ Ecclesiæ Sacramentis restituendi. Tunc è vectoribus vnuis ad ipsum accessit ; missa- lem librum protulit è supellectili Francisci Sosæ Prætoris acceptum ; interdictaque pio- rum communione iis , qui aliquid inde accep- tum intra certam diem non repræsentaf- sent. Is, seu aliquo impedimento , seu mora voluntaria eam diem non obiuit , nunc rem totam apud Iosephum confessus , exhibito libro , censuræ impedimento liberatus est; statimque sedata tempestate, secundo vento portum ingressi sunt. Inde cursum suum per- sequutus, in Ianuariensem sinum inuectus vr- bem S. Sebastianum tenuit.

Cùm ibi versaretur anno ipso 1581. Dida-

N 5

Quendam è
vectoribus
eadem nau-
excommuni-
catum ab-
solutus.

*Classem, quā
timabant, a-
amicam esse,
& alia pra-
dicat.*

cus Floresius cum firma aliquot nauium clas-
se ad fauces Magellanici freti muniendas
missus Brasiliæ oram cùm adlegeret, spa-
tio leucæ vnius contra sinus ostium stetit in
anchoris, speciemque præbuit inimicæ clas-
sis, & forte per id tempus erat ex rumore,
& nunciis aduentus hostiū in metu. Per-
turbauit ea res vehementer ciuitatem, ci-
uésque ad arma exciuit; & iam Societatis
Patres de toto rerum statu solliciti, cùm re-
bus aliis, tum sacro in primis apparatu la-
tebras quærebant: eos admonuit Iosephus
inanem suscipere solitudinem, classem a-
amicam esse: oculisque tanquam aliquid cer-
tum inspecturus, in eam coniectis, fabrum
lignarium, sui opificij bene peritum illa ve-
hi edixit, quem Deus trahit ad Societa-
tem, sua opera Societati profuturum, at-
que bonos in ipsa processus habiturum.
Quod ille nullo modo, nisi Dèi Spiritu in-
dicante scire potuit. Is fuit Franciscus Escal-
lantius, cuius infrà mentio sæpiùs erit. Is
cùm è naui exisset, rectâ ad Collegiū Societa-
tis venit, petiūtque ad colloquium admit-
ti Præsidis Provincialis. Accersitus Iosephus,
se, & quis esset, à quo accerseretur, & cu-
ius rei causâ, antequā ianitor planè loquere-
tur, scire significavit, cùm eum nunquā antea
vidisset: quē de more legitimis interrogatio-
nibus examinatū, & probatū admisit demū in
Socie-

*Vocatus ad
ianuam, à
quo, & cuius
rei causâ
caretur pra-
dicat.*

Societatem; eique prædixit futurum, vt in sua vocatione constans ad vsque vitæ finem perseueraret. Qua ille prædictione latus, quasi suæ salutis accepto pignore, magno cum animi sui fructu, & omnium probatione in obsequio Societatis vitā agit. Classem sequebatur onerariæ quatuor, quibus Didacus Arias præcerat, cōmeatum supportantes; hæc Caput frigidum præteruectæ, antequā fauces sinus Ianuariensis tenerent, in stationem malè tutam, æstūne maris, an loci ignoratione, se receperunt, eratque periculum ab omnium naufragio: trepidus ea de re nuncius Sebastianenses perturbauit. Iosephus sociæ classis periculo permotus, ad visitata configlia recurrat, Deum orans, vt imminens periculum auerteret: nondum suam precationem intermisserat, cùm ecce tibi paulo post priorem nuncius alter superuenit, naues iā extra periculum se recipere. Latus hoc nūcio Stephanus Grana Sacerdos è Societate accurrit ad Iosephum, vt eum primus ea lœtitia imperiat; apertóque ostio, hominem videt in aëre suspensum, iunctis manibus, incensa facie orantem. Eum statim Iosephus, ad se rediens, præuertit; nihil mali esse: nihil mali ingemians, nullum nisi lembi ynius, qui se onerariis adiunixerat, iacturā esse factam, & ex eo nullum prorsus hominem interiisse. Quarum rerum tam distinctam præsertim cognitionem,

Onerariis
quatuor in
magno peri-
culo precibus
auxilio est.

Sapiens inter
orandum in
aërem subla-
tus apparuit.

cùm

cùm ad ipsum nuncius nullus penetrasset, nemo non videt, ex quo lumine hauserit. Atque ita prorsus contigisse, receptis nauibus postea cognitum est; & credere est illam ipsam Dei Bonitatem, quæ hæc absenti, & oranti nota fecit, eandem Iosephi precibus salutem, incolumentemque nauibus præstisse.

N E Q V E solùm hoc tempore, sed alias præterea inter orandum à solo sublatuſ appariuit, eiūſque rei fama in vulgus emanarat: sed testes oculati nōnulli proferuntur. Gaspar Lopèſius colonus Vincentianus iurat se eum vidisse in facello S. Georgio dicato extra oppidum ad Erasmorum saccararia inter sacrificandum sublatum ab altaris scabello instar palmi vnius. In templo S. Matris in Portu seculo octo, decémve homines magna cum ipsorum admiratione per non modicum temporis spatium, item inter Missæ sacrificia auulum à terra viderunt. Isabella Nogheria narrat, se cum foemina altera, in templo alio B. Virginis à Schala prope Bahyam fuisse, vidisseque Iosephum, cùm à sacro Missæ agendis de more gratiis intentus esset, suspensum solo aère inniti, séque strepitum dedita opera fecisse, si fortè ea re permotus in statum suum se reponeret; cùmque ipsum nihil moueri videntur, se ipsas reprehendentes, muliebrem levitatem in admirationem, & reuerentiam vertisse.

CLASSE

Classis igitur sinum ingressa (vt eò vn-
de digressi sumus, reuertamur) occasio classis ^{Quanta asti-}
Præfecto dum ibi in statione commoratur, est ^{matione apud Regie}
oblata familiariter cū Iosepho agédi. Is illius ^{classis Præfe-}
sermone, & virtutum odore, qui ex eius ad-
spectu, colloquutionéq; emanabat, ita captus
est, vt magno cum animi sui fructu vltrō sæ-
piùs hominem adiret. Attinebatur in eius na-
uibus homo Anglus, quem circa ea loca, quò
eum sua traxerat fortuna, oberrantem, aut
quid aliud agentem Hispani milites tanquam
perduellem exceperant. Adiuit Præfectum
Sacerdos è Collegio alia de causa; cui Iose-
phus in mandatis dederat, vt miseri aduenæ
missionem peteret. Grauatè id ferre visus est
Præfectus, multisque verbis, quare id facere
non deberet, ostendit; tum Sacerdos, vt à se
crimen amoueret insolentiæ, id se à suo Præsi-
de Iosepho iussum esse significauit. Ad Iose-
phi nomen Præfectus repente mutatus. Mit-
tatur, inquit, & Iosepho concedatur: absit
enim, vt illius vnquam audeam præceptis re-
fragari; nam cùm primùm vidi hominem, ni-
hil primo adspectu abiectius, nihil contem-
ptius mihi videre visus sum: ac postquam be-
ne, penitusque introspxi, nunquam tanta
maiestate virum meadiisse memini, ad cuius
conspicuum tantopere ego me parui esse
senserim.

ERAT, dum in Sebastianensi Collegio Iosephus moraretur, unus è familia Pernambu-
cum

*proficisci-
tum per
Pernambucū
sibet cōme-
rū dupli-
ci, quòd iter
illi duplo lō-
gii immi-
nēt.*

cum petiturus ; huic cùm in discessu , quod nautici commeatus ad illud iter satis esset, datur, iussit Iosephus annonā duplicari , quòd iter illi immineret duplo lōgius : nam vi tempestatis à Pernambuco abreptus, ac latus Se- ptentrionale flectere coactus , ad insulas oræ Peruianæ insulis adiacentes , quas ante insulas vocant , delatus est. Ita homini à suis sedibus longè asportato profuit diuina sui Præsidis futuri incommodi prænotio.

*Impedit ne
matrimoniu-
m cōtrahat, qui
se cōiugio vi-
duarū simu-
labat.*

VENERAT ad urbem S. Sebastianum, dūibi Iosephus moraretur , hoc, alióve tempore, hospes è Lusitania, qui se cōiugio orbadum simulabat , nouumque coniugium cum muliere Sebastianensis coloni filia ambiebat; eratque in proximo , vt vtrinque sponsiones fierent. Cognouit id Iosephus , egitque cum magistratibus , vt per causam alienam ille simulator in Angolam ablegaretur. Questus est mulieris pater cum Iosepho , quòd filiæ suæ matrimonium impediisset ; tum ei Iosephus hominis fallaciam detexit : ipsum vxorem habere in patria adhuc viuentem , & antequam ipse Angolam perueniat , eodem ipsius quoque vxorem peruenturam. Idque ita euenit ; misera enim mulier iam diu deferta à marito, nauim cum honesto fœminarum comitatu in Brasiliam euntium concenderat , coniugem suum vt quæreret , sed vi ventorum

ventorum in aduersam oram delata Angólam tenuit triduo antè vt postea cognitum est, quām eò maritus appulit. Opportunè igitur Iosephus Angolanum illud iter suasit, congressūmque duorum coniugum in iis locis futurum præuidit. Ita scelus ingens prohibitum , grauia duo incommoda sublata, & qui antea Iosephi iniuriam accusabat, Deo grates egit , se , filiāmque magna fraude , ac simul ignominia liberatos.

V I D E T V R adhuc in prouinciæ administratione Iosephus fuisse , cùm Sebastianensis Collegij Rector fratrem rerum gerendarum peritum ad res domesticas obeundas ex præuidet. Fratré è Societate grauem in morbum lapsurę vrbe dimiserat , eique alterū è fratribus comitem addiderat. Hi venerunt ad vicum , in quo tum Iosephus morabatur; iubet Iosephus fratrem procuratorem ad Collegium redire, comitem alterum vt inde peteret, priore comite in Collegio relicto , quòd satis , supérque laborum , incommodorūmque in Collegio illi immineret. Is , fratre procuratore cum comite altero profecto , biduo, triduóve post tam graui prostratus est morbo , vt propè venerit ad extrema; ex quo intellectum est, quanta incommoda vtrique sua prædictione Iosephus redeuerit ; & morbido in alieno hospitio longè à suis ægrotandi , & valido ex cura ægrototo inferujendi , moraque ob id impedimentum rebus gerendis injecta.

Fratré è Societate grauem in morbum lapsurę

E R A T

In felix moris genus cuius dæ pradicit.

ERAT adhuc in Sebastianensi Collegio Iosephus, & rebus illius oræ ordinatis redditū ad superiora parabat, cùm, vxore defuncta, vir primarius in vrbe S. Sebastiano ab ipso pectorat, vt se in Societatem admitteret. Id se facturum Iosephus promisit, cùm negotia quædā, quibus vir ille tenebatur implicitus transegisset, quorum causâ erat Bahyam profecturus, eoque se quoque venturum. Venit ille Bahyam, transegitque negotia sanè ex sententia; interim amor humanæ prosperitatis omnem de religiosa vita illi diuinitùs iniectam cogitationem penitus adussit. Venit haud ita multo post Iosephus, fit illi obuiam mutata mente inconstans Societatis candidatus. Rogat Iosephus, ecquid se ex humanis tricis expedierit? ille solito honorificentiùs, & honestioribus titulis, quam familiarem hominem, & Societatis conuictum iam presentem deceperet, Patrem compellans, se quidem impedimentis ait esse liberum; sed statuisse in Lusitaniam redire: ibi petiturū denuò Societatem in patria, & in Societate moriturum. Intellexit Iosephus mentis inconstantiam, vultuque ad severitatem composito, manu ei leuiter humerū pulsans: Sodes, inquit, quod de perfectione ais, venies quidem in Lusitaniam, tamen neque in patria, neque in Societate, sed hīc in Brasilia moriceris, & eo mortis genere, quo dignus es, qui Dei inuitamenta aspernatur. Si habuisses fidem monitis, næ ille sibi optimè

optimè consuluisset; sed debebatur, opinor, aliis documentum leuis inconstantiae. Rediit ille in Lusitaniam, ac post aliquot annos Brasiliam repetiit publica cum potestate nouam coloniam circa Caput frigidum condendi. Cui rei dum dat operam, ac per montes iter facit, à comitibus seu destitutus, seu quo casu abiunctus, nusquam amplius comparuit: euoluto demum anno, eius cadaver a refectum ad ingentis rupis radicem repertum, & agnatum est.

DVM post redditum à Ianuariensi lustratione in Bahyensi Collegio ageret, Franciscus Fernandus è Societate nondum sacris initiatus longo tempore quartana laborauet, & cùm die festo præsentationis Virginis, quem diem S. Matri Schala vulgo nominant, 11. Kal. Decembres multi è Bahyensi Collegio, ad eiusdem Collegij templū eius intuocationis causā, duabus leucis Bahya dissitum, profici scerentur, hærebant quartanarius in Collegio, erat enim dies paroxyfrni. Rogat Provincia lis, cur non vna cùm aliis communem diei religionem obeat? eo die respondet ille se ferebant expectare. Vade nihilominus, inquit Pater, atque ita eam illuc relinque, vt non amplius te adoriantur. Iuit, sœuaque ibi eum inuasit febris: confert ille sead templum; atque ante Altare Virginis abiectus, supplex ab eius clementia opem petit, eò se Iosephi iussu venisse; ab ipso sibi mandatum esse

O

contestans, ne febrim inde referret ad Colle-
gium. Fauit Iosephi præcepto, & inuenis
obedientiæ S. Mater, ratamque habuit Patris
auctoritatem, ægrotusque molestissimo in
posterum morbo leuatus reuertit ad Colle-
gium.

*Ioanni Fer-
nando fabro
in Societate
moriturum,
& alia pre-
dictio.*

PER idem tēpus Ioannes quidam Fernan-
dus Lusitanus cemētarius faber, vir integrita-
te vitæ, & pietatis studio in primis probandus
Bahiensis Collegij fabricæ operas locauerat.
Hic cùm in sacra templi turri æra Campana
suspenderet, venit eò Iosephus, & magna
voce inclamans; Ioannes Fernande, inquit,
accuratè aperte æra ista: tu enim primus è no-
stra Societate futurus es, in cuius funere ipsa
pulsabuntur; & huic erat coniux in Lusitania.
Præterière ab eo monito pauci menses, &
tempus appetebat, quo Pernambucense Col-
legium sui muneric obeundi causâ Iosephus
inuiseret. Suadebant ei Patres, vt, antequam
idonea tempestas efflueret, nauigationi se
committeret. Ille interim per dissimulatio-
nem procrastinabat: vni tamen Patrum di-
xit. Vrgent hanc meam Pernambucensem
profectionem, neque sciunt diuinæ esse vo-
luntatis, vt festo die conceptionis Virginis
hīc s̄im: certa enim in illum diem hīc me
manet occupatio; & hoc quoque loco fu-
turam necessitatem in diuina voluntate per-
spexit; quæ se in eam diem maneret occu-
patio, cūm rediit, tum deum intellexit.

Victus

Victus tandem Sociorum monitis profectionem parat; & cùm in discessu Patres, fratresque paterna de more charitate amplectentur, cùm ad Aloÿsium Fonsecam Sacerdotem venisset. Bene vale, inquit, chare comes, meoque interim híc expecta: es enim mecum iturus Pernambucum; & ego de nauigatione huc te accersitum redibo. Conscendit tandem; ac cùm plus triginta dies nauigasset, aduersa tempestate in eundem, vnde discesserat, portum reiectus est. Collegium ingressum Patres ad eius cubiculum deducebant, cùm ille se vocari aliò significans, ad hospitium se confert, in quo fabri, qui Collegium extruebant, hospitabantur. Ibi Ioannes Fernandus iam diu gravi mórbo pressus decumbebat, & non multo antē certum de vxotis morte nuncium acceperat; idque totum Iosephus diuinatus resulerat. Accedit ad eius cubiculum, aīnicāque oratione, ac piis monitis hominem salutat, mōrentem dupli malo consolatur; mox sybiliicit. Beata Virgo mater nostra me misit ad te, vt te in Societatem nostram admittam, vnaque nobiscum communi in fraternitate perseueres, tibique id oneris impono ob gratiam tanti beneficij, quo te hodie illius amore afficio, vt mei memor sis, cùm ad conspectum sanctissimæ Matri peruenieris septimo ab hoc die; indeoque eum tanquam vnu è fratribus in Collegio trāsportari, curariq; iussit. Tertio inde die hominem inuisit, eique magna lātitia;

Ioannē Fernandū fabrū
in Societatē
moribundū
excipit.

significatione, Ioannes frater, inquit, lœtum, optatumque nuncium ad te perfeto: Bonæ tua cōfusæ ante conspectum Dei tibi præstolatur; indéque digressus dixit multis audientibus: tam boni viri vxor, fieri non potuit, ut periret. Septimo demum die, ut ipse prædixerat, à suo in Societatem ingressu ægratus, præsente Iosepho, Sacerdotibus reliquis, aliisque multis è Collegiis fratribus, qui suis preciis abeuntem animam iuuarent, excessit è viuis. Tunc Iosephus exurgens, magno cum animi sensu, cunctis audientibus, in has voces erupit. Viri fratres, huic homini, quem nunc ipsi ex hoc loco spiritum ante oculos nostros in Dei manus reddidisse spectauimus, cum tota vita fabrilem artem exercuerit, maximamque eius partem matrimonio coniunctus, Deus septem dierum spatio religionis, reliquæque vitæ præmium repræsentauit, quoniam penitus se toto cordis affectu Deo permulit, ut postremo vniuersi iudicij die existat in iudicium, & damnationem multorum in suæ studio religionis torpentium, quorum nonnulli adsunt in hoc cœtu; qui, cum annis multis in religione versati sint, nunquam tamen Deo se totos crediderunt; hi merito, utreque optimo religionis præmio frustrabuntur. His dictis è cubiculo excessit, attonitis cunctis, pallentique vultu relictis.

NON

NON putem quemquam absurdè Iosephum fecisse iudicaturum, qui grandænum hominem, morti proximum ad Societatem admiserit, tantùm vt in ea non sine familiæ incommodo paucis diebus ægrotus decumberet, ac moreretur, cùm id ita factò opus esse in diuina voluntate perspexisset. Neque absonum à ratione fuit hominis multa, & fideli opera dé eo Collegio benemeriti præmia hoc religionis auctoramento quasi quodam auctario cumulari. Et certè videtur diuina prouidentia hunc delegisse, vt homo rudit, & operarius multis parum de sua religione solicitis, mūltorum annorum laboribus perfunctis, aliisque multa doctrinæ instructis, multisque annis in sui æstimatione consumptis, ad brauium suæ vocationis, vt ipse Iosephus testatur, paucorum dierum, seu potius horarum cursu anteiret. Consilium enim Dei ad nostri iudicij trutinam expendere fas non est: possumus tamen miserations eius super omnia opera eius collaudare, & nostræ desideriæ culpam impetus, ardoreisque ad virtutem sensim quo longius à primis temporibus progredimur, minuentis in nos conferre; palamque meritorum in stadio bene saepe post multa tempora tyronibus concedere vel inuiti. Fateamur igitur diuinæ misericordiæ fuisse, animam illam, non undecima, sed extrema duodecima hora ad viueam vocasse; vt pro mensura votorum

multa Dei causâ patiendi , cœlestium bonorum copia sub ipsum duntaxat vitæ existum completeret ; multisque votorum meritis ornatam, in cœlestium numerum adscitam beatis in sedibus collocaret. Tritum est enim , non quantūm ipsi facimus , sed quantūm ipsius causâ volumus , Deum spectare. Latronem quoque ob maleficia in crucem actum , cùm breuissimo illo tempore se Christo penitus dedisset , cœlestis cum ipso beatitudinis illo ipso die consortem factum esse ; vt mirari desinamus , & diuina reuereri consilia discamus , si quando videmus egregia spe , & clara virtute adolescentes , paucis multa cum laude annis in religione actis ; præmaturo exitu vitam finire ; & , cùm ex ipso ætatis flore primi fructus erumperent , repente subscissos , palmam , quam alij post multos annos , multosque labores consequuntur , statim in primo stadio , ac vix è carceribus emissos præripere. Hos nimirum ad ipsorum augendam virtutem , & cumulanda merita , reliquosque claro exemplo excitandos diuina prouidentia vocationis beneficio dignatur. Ita alij ad operam religioni præstandam , alij ad virtutem augendam ; omnes demum ad merita cumulanda , beatissimosque ex ea fructus percipiendos ad religionem vocamus. Beati de

demum Christi ipsius testimonio, qui ad finem usque contendent ad brauium.

Sed redeamus ad Iosephum. Est in hac narratione propheticum in ipso Spiritum multis in rebus deprehendere. Primum enim nouus ille Christi miles in Societatem à seculari statu, ut multo ante ipse predixerat, adscitus est: deinde septimo die, quem illi terminum Iosephus definierat, vita cursum confecit; tum prium funebre signum, quod è sacro illo ære auditum est, iuxta ipsius predictionem, fabri ipsius in Societatem iam adsciti funus indicauit. Bahyæ præterea festo die Virginis conceptæ, sicuti monuerat, præsens fuit, negotiisque feliciter confecit: & cùm vi tempestatis Bahyam repetere coactus esset, literas Præpositi generalis Roma ad se missas accepit, quibus ei Fonseca comes, ut ipsi antea significarat, dabatur; ex eodemque vaticinio cum ipso, idonea redeunte tempestate, Pernambucum nauigauit. Nec nisi propheticò Spiritu nosse potuit, mulierem fabri uxorem ante Deum de mariti salute diuinam misericordiam implorare. Sed, cùm quinque in re una prædictionum veritatem perspexerimus, possumus & hanc veram fuisse pro certo habere; multoque magis quæ de viri cum ipsa æternæ gloriæ consortione pronunciauit; præsertim cognita postremae predictionis veritate, quæ ta

met si non statim, haud tamen ita multis pōst annis non inanem fuisse constitit, cùm vnus, aut alter eorum, quos suo sermone perstrinxerat, quíque rei tum interfuerunt, à sua postmodūm vocatione defecerint. Atque ita probō illi viro & verus, & felix, aliis verus quidem, sed infelix vates fuit.

*Pernambuco
cū profectu-
rus Frācisco
Pinto multos
vite annos,
& mortē in
diuina cau-
sa obitum
predicit.*

ADORNATA iterum post Ioannis Fernandi obitum Pernambucensi profectione, antequam discederet, Franciscum Pintū Societatis Sacerdotem salutandi causā inuisit. Grauiter hic in eo Collegio ægrotabat, vt exigua admodūm spes de eius salute supetesset. Hominem igitur de suo exitu cogitabundum iubet se ad multos in diuina causa labores perferendos comparare, interim de cœlesti mansione curam ponere : non enim leui (inquit) manuum ablutione cœlestem mensam inibis; neque te tranquillum manet mortis genus, longa tibi adhuc restat via; & ego Pernambucum ad parentem tuam, fratresq; latus nunciis de tua reparata valetudine veniam. Surge proinde, sumptisque indumentis, templum adi, atque ante sacrosanctam Eucharistiam Deo dignas gratias de redditā tibi ab ipso valetudine persolue; iussitque illi indumenta exhiberi. Paruit ille dicto; illicoque sedata vi morbi, tanta exhausto corpori virium accessio facta est, tantóque vigore cœpit reualescere, ut ex eo tempore ad valetudinarium non redierit.

IN-

INDE digressus Iosephus, assumpto Aloysio Fonseca, ut iubebatur, comite, Pernambucum nauigauit. Pintus interim versatus inter religiosa Societatis studia, labores, exercitationesque magno cum Ethniconrum, ac Neophytorum bono, multarum virtutum exemplo non modò ipsi Iosepho superuixit, sed vitam etiam multis laudibus ornatam post id tempus traxit in sextum & vicecum annum. Tot enim ab anno 1582. quo eo morbo liberatus est, ad annum 1608. intercedunt, quo in Christiana causa sanguinem, & vitam profudit. Et quando in tanti viri mentionem incidimus, non fuerit inutile ad nostram pietatem strenui Christianæ militiae ducis, memoriam non longa digressione à silentio duntaxat præsentis temporis vindicare; siquidem narratio à Iosephi rebus non abhorret.

IN eo, quem suprà demonstrauimus terræ tractu inter Pernambucum, & flumen magnum ad Lusitanici Regni iura pertinere, interiora tenent amplis terrarum spatiis aliæ, atque aliæ gentes, partim Christiano lumine illustratae, partim intractatae, ac fama subobscurâ tantum notæ, ad quas nondum Euangelij vox unquam adflarat. Optarunt diu Societatis Patres hoc quoque ad Brasiliam pertinens proscindere nouale, multis interfusis gentibus, terisque notis, ignotisque à nostris finibus se-

*Narratio de
P. Francisci
Pinti pere-
grinatione
& martyrio.*

motum. Consilium diu , multumque agitatum , ac de more per multas preces Deo commendatum , aliquot tandem post Iosephi mortem annis ad maturitatem venit: statutumque est , gentium animos esse pertentandos , ac ferramentorum , aliarumque supellestilium donariis, quæ apud ipsos in pretio habentur , dandam esse operam, ut ad amicitiam allicerentur : nam pecunia, aurum, atque argentum apud Barbaros nullius est usus. Duo , præter ceteros eorum, qui eam sibi prouinciam depoposcerant, Pernambucensis Collegij lecti sunt Sacerdotes , Franciscus Pintus , cuius modò meminimus, & Aloysius Figheria.

PINTVS annos natus quatuor , & quinquaginta, magnæ vir religionis , & prudenter assiduus in precibus , & diuina cum Deo agendi consuetudine bene, multumque exercitus , Brasilicarum rerum , & idiomatum abundè peritus ; atque ad Barbarorum sibi conciliandos animos ad primè factus : tanto præterea studio propagandæ fidei, hominesque ad sui conditoris cognitionem adducendi , tantoque ardore peccus periculis quibusque obiciendi , ut Brasilia vniuersa angustis illius animi magnitudini finibus esset. Figheria ætate quidem junior , multis tamen & ipse à natura , & diuina gratia dotibus instructus , multa etiam doctrina ornatus ; & qui pari animi ardore , ut in eam exp

expeditionē Pinto comes adderetur, contenterat, scilicet ut tali duce Apostolicæ militiæ rudimenta poneret. Siquidem Pintus quater, quinquiésve in mediterranea eiusmodi difficiles, durásque expeditiones suscepérat, multis adductis ad Ecclesiam gregibus Barbarorum.

S E D erit illud quoque operæ pretium, *Ratio itineri ad ignotas gentes.* qualis harum peregrinationum ratio sit, per noscere. Adhibito Christianorum indigenarum, ad id à Societate educatorum comitatu, quā maiore, quā minore, prout fert occasio, qui laborum adiutores sint, iter in mediterranea per ignotas plerumque syluas, asperásque solitudines capessunt impigri venatores animarum. Commeatus si quid portant, non aliud, quām farinam militarem, quam diximus, ex mandioca; qua deficiente, gentis more venatu, pescatūve, quā occurunt flumina, stagnaque, viuant. Syluæ enim, campique in magna hominum infrequentia, vario ferarum genere abundant ad esum utilium, & comites indigenæ sagittarij sunt bene periti, & confiendis feris exercitati: pescationi verò ita assueti, ut nullam artem melius tenere videantur. Hic vietus Barbarorum more in dicim partus, & ea culinæ opportunitate, quam syluæ, rupésque subministrant, apparatus, panis instar, & opsonij itinerum compensat lassitudinem; ac læpe accidit, ut quadrage

drageniarium, aliisque ieunia piscibus, ac non tardò minutis, pauculisque pro natura locotū, fluminūmque eadem ratione traducantur.

Ex arboribus etiam, si quando copia est, oppiparum, ac delicatū opsoniū lecta suppeditant mella, quæ apibus liberè vagantibus, atque in scissuris petrarū, arborūmq; alucaria sibi parantibus, nemineque ea colligithe, è fauis arboribūsq; copiosè defluunt. Cùm ad cœtus veniunt, mapaliaque infidelium, indigenæ comites in suorum gentilium colloquiū se insinuant, facileque inter eiusdem naturæ homines conuenit, muneribus ipsorum animos demerentur: deinde Patres sese inferunt, sermonēmque de Deo rerum omnium conditore, deque æterna vita, æternisque præmiis, suppliciisque adoriantur; consuetudinæque inducta, ad explicanda Christianæ vitæ rudimenta descendunt, sensimque rudes animos ad amorem æternorūm, & conditoris sui venerationem inuitant. Cui ut cultum adhibeant, animæ suæ saluti, & præsentis vitæ commodis consulant, eos à sylvestri vita, & vagâ abducere, & ad vitæ societatem, victumque leniorem sibi tutis in sedibus parandum pertrahere conantur. Quam ad rem Patrum comites multūm prosunt, Patrum dicta excipientes, & ipsi, pro ea, quam rudibus ingeniis natura, assidua cum Patribus consuetudo, & frequens Catechismi usus dicendi copiā suggerit, de rebus iisdem multa persequuntur; tum-

de

de socialijs vitæ commodis; de copia terum in cultis, maritimisque locis, pro captu gentis a lia subiiciunt; quò fit, vt multorum mentes diuina Bonitas permoueat, quise ad audita præbent qbsequentes.

A T Q V E hac ratione Franciscus Pintus multa animarum millia suis excursionibus ad Christianorum cœtus, & ad frequentia, cultaque loca pertraxerat. Eodem studio vnâ cum Figheria ad hunc, quem sibi lætissimum, optimoque frugis campum proposuerat, quémq; sui Apostolatus extremum habuit actum, se compararat. Missu igitur Præsidis Prouincialis Ferdinandi Cardinij, & potestate facta, opéque Brasilici Prætoris Didaci Botelhij duo aduersus Tartareas potestates coniurati fratres Pernambuco anno post partum Virginis 1607. Ianuarij mense discedunt; mari iter faciunt Septentrionalem oram allegentes: leucas centum viginti emensi ad locum, quē *Iagribam* nominant, exscensionem faciunt; pedibus inde iter in mediterranea capiunt viatorio hastili nixi, modicum indigenarum comitatum sequim trahentes, & erant eorum aliqui ex ea gente, ad quam iuquendam mittebantur. Non usquam difficiliora itinera humanis vestigiis calcata: loca omnia circum aquis, ac luto latè stagnantia; ut nudis pedibus, frigida hyeme, per saltus, & nemora incederent. Syluz inuiae, montes asperi, horridique dumis, nulli aditus, semitæ nullæ omnia

omnia densis arboribus obsepta: neque progressi, ne pedem quidē vnu licebat, nisi quantum ferro, & lacertis, adiuuāte comitatu; via aperiretur in diē. Tanta cibi penuria; ut herbis persæpe spōte natis famē tolerarint. Cum his difficultatibus annū integrum obluctati, tandem plus centum leucas aperti sibi, ac propè dicam perfoSSI itineris emensi, perrupēre demum ad montes Ibiapanæ. Eritis locus leuis plus minùs centum cis Maranonēm non longè à finib⁹ Ernicoſtiti, quos querebāt; ad quos ut penetraſent, tr̄tes tātūm aditus, per quorum vnum intrandū erat, fere offerebant; sed iij à Barbaris, ferisque hominibus tenebantur, non mōdō Christiano, ac Lusitano, sed planè etiam non secus ac si feræ sylvestres effent, humano nomini iiffestis; qui non mōdō extermis hominibus, eò aduenis, sed ipſi etiam inter se vicini vicinis iniiciiſint; nec fidem, sanctānique societatem vllam norint: non alios his Tapuyas immaniores esse dixeris. Misère Patres ad eos, qui proximi erāt, semel & iterum, qui eos muneribus ad amicitiam pellicerent, transitūmque ad vltiores populos impetrarent; nihil pacatum ab iis expressum est. Venēte ad eos, qui clauſtrum alterum tenebant, parique tatione illorū animos tentarunt; nihil plus profectum est: irriti, igitur ab utrisque nuncijs rediēre. Consultare ſe ad tertios, ſi fortè minùsasperitatis inuenirent, iij omnium reterritim; nunciis ad ſe

ad se munera ferentibus , responsi loco cædem reddiderunt , vno seruato adolescenti octodecim annorum , quo vterentur indice ad Patres ad necem perquirendos ; atque iij felices hanc beatam sortem suis ducibus , ac magistris præripuerunt . Haud multo interiesto tempore , dum quid agendum , aut quā iter intendendum , incerti Patres inter se deliberabundi hærerent , ecce tibi ad 3. Idus Ianuarias anni 1608. magna è montibus Barbarorum manus exscendit , propioreisque facti Patrum comitatum sagittis laceſſunt , eodemque impetu mapale , quo interim dum horarias preces persolue- *Fracisci Pintret* , Pintus se continebat , adorantur : *ti martyriū.* Prodit Sacerdos , & quām maxima potest amica oratione furentes illorum animos sedare contendit . Christiani comites pro se quisque Barbarorum furoris se opponere , magnis vocibus clamare , hunc Patrem illum sanctum esse , qui ad ipsos res coelestes docendos , itēque ad animæ salutem aperiendum venisset , ut eius vitæ parcerent , rogare : illi furore inflammati respondere , nihil sibi cum illo ; esse omnino ipsorum manibus neci dandum Vnum è comitibus , qui validius cæteris obluctando Patrem multo conatu defendebat , interimunt , atque hunc quoque Pater ad æterna præmia præmisit : pauci denique inertes , ac mites homines inflammatae multi

multitudini, & armatæ diu obsistere haud
 potuere. Patrem tādem barbara feritæte adorti
 vecte ligneo in caput adacto prosterñūt, mul-
 tisque repetitis iactibus exanimant; maxillæ
 cōfractæ, excussi oculi, cranium totum com-
 minutum. Non longè inde aberat Sacerdos
 alter, cùm puerulus è comitatu inter eas tur-
 bas ad eum Lusitanicis vocibus in clamat; Pa-
 ter, Pater consule vitæ, consule vitæ, ille con-
 festim in intimas sylvas se recipiens, quamvis
 illum quoque ad necem Barbari diu quæsi-
 fent, illorum tamen oculos diuina seruatus
 ope effugit. Barbari Sacerdote omisso, quod
 reliquum ius furoris supererat, in mapale ef-
 fundunt, tenuémque illam supellestilem, quā
 ad sacram apparatus, & munera in Barbaros
 distribuenda comportarant, hostiliter die-
 piunt. Hac tetra victoria, exiguaq; præda con-
 tenti, ad suos se retulerunt. Inde locus datus
 Figheriæ cogendi dissipatos comites, & cædis
 locū adeundi. Iacebat exanime cadauer qua-
 fato, ac deformato capite, facie cruore, tabo,
 lutoque scœdata; abstersæ inde sordes, abluta
 facies, corpūisque in retigentis more compo-
 situm ad sepulturam ad radicem montis, pro-
 ea, quæ in resum omnium difficultate copia
 suppetiit, delatum est. Unus è fustibus, quibus
 illi sacrum caput contusam est, à Barbaris re-
 lictus, cruore ad indicū crudelitatis infectus,
 ad nonnullum nostrorum solarium Bahyam
 vīque perlatus, magna veneratione in eius
 vrbis

urbis Collegio seruatur. Ita vir fortis, & athleta inuictus, cuius palmam cœlestes acies diuinis laudibus honorant, in ignota barbarie nulli fidelium notum, sine honore, sine nomine, Deo, & Cœlitibus testem suæ fidei nudum tumulum spectandum triumphator reliquit. Sperandum tamen ex hac solitudine, & locorum asperitate magnam aliquando ad homines quoque diuinæ lucis copiam perueturam; fortissimique ducis, paucorumque comitum sanguinem in diuina causa fusum, diuinis imbribus irrigatum in copiosam animarum segetem surrecturum. Atque hic fuit Iosephi de præstantis athletæ triumpho prædictionis exitus.

SED nos ad reliquam de Iosephi rebus narrationem redeamus. Is post Pernambucensem profectionem anno millesimo quingentesimo octogesimo quarto rediit ad sinum Ianuariensem, urbemque S. Sebastianum, ut statum Societatis in oris illis de more cognosceret. Cotigit ut in aduersum vrbi litus traiiceret, vicos, parœciásque illius oræ inspecturus. In reditu cum canóam ascendisset, ut urbem repeteret, Petrus Leitanus è Societate ipsum comitabatur: erat malacia summa, æstus grauis, ac molestus, traiectio aliquot leucarū, neq; vlla aura afflabat; ægrè eam cœli grāuitatē ferebat Leitanus: videt in arbore Josephus tres, quatuorve quaracies insidentes (eæ sunt aues gallinorum magnitudine purpureo colore inflavum

Anibus imperat, ut sibi nauiganti umbram faciant.

P

vergente specie pulcherrima) eas Iosephius Brasilico sermone alloquens; Ite, inquit, cognatas, consanguineasque vestras accersite, nostrumque iter volatu vestro inumbrate. Illæ extento collo vocem, quasi accepti imperij signum misere; indeque auolantes paulo post magno grege redierunt, densatæque in nubem tandiu canoram superuolantes umbrâ fecere, donec spatio leucæ vnius decurso, lenis afflare cœpit aura Fauonij: tunc Pater auium dimisit comitatum. Illæ quasi imperio perfundæ, officiosa crocitatione, & multis lætitiaz signis auolarunt. Hoc idem Leitanus Sacerdos factus post Iosephi morte multis grauibus viris præsentibus iurejurando interposito publicè affirmauit; nec mirum ad hominis voluntatem cum Dei voluntate coniunctissimi naturas omnes se adtemperare.

*Longa mul-
zorum dierū
piscatio, &
multa, que
in ea consi-
gerunt:*

Dum in Sebastianensi Collegio moraretur, unus è Collegij fratribus, ut de piscatu in annonam Collegij prouideret, in pescationem cum pescatorum familia exierat. Pescatio longè fiebat ab urbe in sinu quodam, ac propè æstuario, ad insulam, quam Maricanam nominant. Iuit cum illis etiam Iosephus, tum ut ne per eos dies, quibus duratura pescatio erat, missæ sacrificio carerent; tum ut tempus illud ab interpellatoribus vacuum, cum Deo in ea solitudine traduceret. Incredibilis piscium copia omnes rapuit in admiracionem,

nem , quos cùm ad salem legissent , ingenis
 marinorum coruorum , aliarumque aqua-
 tilium auium numerus ad expositam escam
 aduolantium magno erat operi impedimen-
 to , vt operam crebrò interrumpere ad
 eas abigendas necesse esset. Iosephus eas
 iussit inde faceſſere , Brasilico ſermone allo-
 quutus. Vos , inquit , hinc ſecedite tantisper
 dum hi ſunt in opere , neque iis moleſtæ ſitis ,
 cùm hinc diſceſſerimus , tunc redibitis ad dia-
 riū veſtrum capellendū. Quasi verba illa vim
 habuerint humanos ſenſus in auibus impri-
 mendi , ſeorsim quietæ finem operis expecta-
 runt ; profectis inde cum Iofephō , fratrēque
 pifcatoribus , gregatim ad vorandas reliquias
 accurterunt. Verū inter ſaliendi operam ,
 eodēmne , an alio die , cùm maximē operi
 eſſent intenti , in aduerso litore Pantheræ duę
 intentis oculis in pifcatores apparuēre. Signi- Pantheræ illi
fiauit frater Iofephī comes , optare ſe eas ē obediant.

propinquo ſpectare ; respondit Pater , abſolu-
 to opere fore eius rei potestatem. Interim
 Pantheræ ſe recipiunt ; admonitus ea de re Pa-
 ter , magna voce iis inclamat , paulo pōſt vt
 redeant ; eſſe qui ipsas velint cominū adſpi-
 cere. Confecto opere , duabus conſenſis
 canōis , Pater cū toto comitatu ſinū traiciūt ,
 ad litūſque accedunt ; illæ tū in litore placide
 ſe ſpectandas præbent , vt eas per otium
 adſpicere omnes ad ſatietaſem potuerint.

Satiatis iam omnium oculis, Pater acceptam
 solitorum piscium partem iis proiiecit : illæ,
 quasi suo demenso contentæ, abierunt. Eo-
 dem in litore die alio piscandi, saliendique
 operi intentis alijs, cùm se à cœtu, diuina
 liberius contemplandi causâ subduxisset,
 spatio trium, quatuorve horarum plus mi-
 nus desideratus est : eum, vestigia sequutus
 tandem in litore sedentem frater illi comes
 inuenit ; & illo ipso tempore maris æstus
 accedebat, qui, quasi diuino imperio acce-
 pto, cùm præter eum finem, vbi Iosephus
 sedebat, longè fluctus eiecisset, ab eius tamen
 corpore ita vndas cohibuit ; vt aquæ illi &
 à fronte, & vtroque ab latere, quasi in si-
 num diductæ, ac veluti in parietes erectæ,
 nulla contactum alluione, ac ne aspergi-
 ne quidem circunsepirerent. Dices rubri ma-
 ris miraculum in transitu Hebræorum reno-
 natum esse : non audiebat frater intra vnda-
 rum hiatū se insinuare, sed extra ultimos flu-
 etus quanta maxima poterat vocis contectio-
 ne Patrem cōpellabat; ad vocis clamores, stre-
 pitum etiam, fragorēmque asserum addebat.
 Cūmq; ne sic quidē fremitū maris superaret,
 neque alto contemplationis somno conso-
 pitū Iosephi animū excitaret, fretus & ipse di-
 uino patrocinio, diductū intrat aquarium se-
 ptū, Patrēmque admonet, tēpus esse hospitiū
 repetendi, abeuntes vndæ sequebantur; præ-
 cuncteque Patre, talos subsequentis fratribus
 allue

alluebant; ille territus periculo Patrem antecessit. Eum Pater leniter verbis increpans: nescis, inquit, quia venti, & mare obediunt ei? timere prohibuit. Prætergressis tādem extrema alluvionem, tū mare litore totō coæquatum.

VER S A B A T V R adhuc ibidem pīscationis eiusdem causā, cūm sub noctem inter cœnari pīscis frustum iussit afferuari. Ignarus eius cōsiliij comes, cuius rei causā id faceret, quæsiuit; hominis, responder, eo leuamento indigentis. Mox conuersus ad orandum: commende-mus, inquit, Deo misericordiā hominem, qui magno in discrimine versatur. Vir etenim nobilis Sebastianensis colonus Iosepho perfamiliaris ad ipsum literas scripsérat, quibus eum rogabat, vt ad Ariam Fernandum ipsius per benevolum graui morbo prostratum inuisendum veniret; eas seruulo Maurico preferendas dederat. Erat huic iter per loca Pantheris infesta; cui nisi Iosephi precibus, hæc omnia diuinitus noscentis, diuinum præstò fuisset auxilium, iuuat credere in columet peruenturum non fuisse. Duabus horis ab eo sermone transactis, noctis tenebris, cœlo pluvio, frigida hyeme, puer cum literis madidus, & lassitudine semianimis aduenit; quem humaniter exceptum curauit Iosephus recreandum, eiq; partem pīscis, quam seponi iusserat, in cœnam dedit: & antequam aut literas resignaret, aut de puero quidquam ei renunciaretur, & à quo missus, & quid esset in literis, prædixit. Ergo ad-

*Seruulum
per infestā
Pantheris
loca iter ha-
bentem pre-
cibus adiux-
uat.*

Collegiū redeundū est, subiecit illi comes. Magis se posse ægrotō ex eo loco opem ferre respondit, quām si eō veniat. Postero die pro illius salute Missæ sacrificium obtulit: post sacrificium à fratre comite rogatus; victurusne esset ægrotus: malè, inquit, eum morbus est habiturus, sed tamen periculum euadet, vivitque postea in multos annos.

Redditus ilius à pescatione.

Pluua illi parcit in itinere.

A **BSOLVTA** pescatione, iussit Pater apparari redditum in crastinum. Erat tempestas turbida, dēsus imber, grauisque ortus sub vesperā nunquā cessauerat, & duraturus nocte totā videbatur. Obiecit ei comes: opportunā sanè Pater tempestatem ad iter elegisti. Cui Iosephus: vtiā tam simus ipsi viri boni, quām de nobis Deo curæ est; non enim tantum die crastino imber molestus nobis nullus erit; sed ne nunc quidem, tempestate tanta, vllus est, quā sumus cras iter facturi. Postero die iter manē ingressi, ad vicum S. Barnabam, qui tribus inde distat leucis, quacunque iuerunt via tota ad latitudinem triginta passuum solum siccū; ac nullo tentatum imbre ad vicum usque inuenierunt, cùm circa loca omnia nocturna pluua maderent,

NE**Q****V****E** verò hoc solūm; sed alio etiam tē, pote eandem in eum benignitatem Deus declarauit: nam cùm eadē in ora Ianuariensi vnā cum Alfonso Gonzalo Sebastianensi colono, & altero eius propinquō per montes iter faceret, in magna pluua, & alij madidis vestibus ad

ad finem itineris venirent, mirabantur ipsum vnum siccis vestibus apparere. Quibus ille respondebat; suis vestibus, quoniam personæ essent, aquam non adhærere, cùm re vera valde essent detritæ.

S E D in reditu à piscatione cùm iter facerent ad S. Barnabam, simium prægrandem barbatum (quod iis in locis nouum non est) in arbore incidentem sagitta vnum è piscatoribus confixit, ad cuius casum, stridorēmque ingens simiorum gressus quasi ad funus patris familias accurrit magna consternatione: tum pisces accidit magni pectoris ludum captarent, & quod maiorem pisces oblectionem adderet, simiis lingua Brasiliaca præcepit, funus suorum ciuium ut prosequerentur: tum pro se quisque multo stridore, & belluino plaintu obtemperare contendunt; cùm alij per plana quadrupedarent, alij per arbores ex ramo in ramum, & ex arbore in arborem tráslientes, exequias & ipsi sublimes prosequerentur: horridisque vocibus, ridiculisq; sannis utriusque, ut poterant, in suum gregem grassatoribus iniustas cædes exprobantes,

Simiorum
Indiae.

Hac funebri pompa miseræ bestiolæ cùm ad duarum férme leucarum spatiū sui gregis hostibus ludibrio, & oblectationi fuissent, ad vicum iam accesserant, ac ne rursus à vicanis violarentur, iussit eas Pater in suas sedes redire: illæ, commeatu accepto, in sylvas se receperunt. Hæc non commiseratione solum illarum pecudum, aut quod illarum lusibus delestatetur, Pater faciebat; sed ut diuinam legem in honorem adduceret, tardasq; indigenarum mentes ad sui conditoris cultum, veneratio-némq; excitaret: quippe docebat eos omnia conditori vniuersi parere; &, qui diuinis præceptis integrè obtemperant, omnia illis inservire. Quod in viperæ etiam, vti suprà retulimus, alio tempore aliis ostenderat.

*Alia, qua in
piscationi-
bus admira-
tionem ba-
bnere.*

Et, quando cum piscatoribus, pescationibúsq; versamur, subiiciamus alia eiusdem generis, quæ diuersis locis, temporibúsq; euenerent. Homo Lusitanus, cùm ad pescationem se conferret, obuium Iosephum habuit in itinere, à quo cùm venerabundus benedictionem petiisset, iacto reti ingentem pescium numerū ad admirationem usque excepit; quod totum Iosephi tribuit prectioni. Et quidem piscatoribus indicare, quæ copiosam pescationem facerent, erat vsu quotidianum: nam, cùm in Bayensi Collegio esset magna pescium penuria, piscatores, qui in usum Collegij pescabantur die quodam bene manè inanes redière, quod pescibus marc vacuum videretur, ita nulli usquam

quam apparebant. Eorum ad se magistrum Iosephus accersit, cinq; è Collegij specula locum indicat spatio leucæ vnius dissitum, Piraæ sìnum appellant, ibi prædam copiosam repertrum. Paret ille dicto; & cum sociis eò profectus, ingentem magnorum mugilū numerum domum rētulerūt. Solitus est ipse persepe è pescatoribus sciscitari, quod genus maximè piscium optarent; &c, vt quisq; proprium piscium genus nominaret, ita cuiq; alias, atq; alias regiones, quibus pescarentur, assignare. Et quan- uis nunquā ea loca pescator ullus pertentasset, imò verò persepe ne nota quidē essent, tamen & quod volebāt, & quantum volebant, capiebāt, ita vt interdum retia remittere cogeretur, ne multitudine piscium damnaliiquid patereetur. Diuersabatur interdū in vico, cui à Spiritu S. est nomen Bahyę suburbanο: erat iā solēnis eius loci pescatoribus cōsuetudo, quo die pīscatiū exirēt, Iosephū antē cōsulere, quo in loco pīscatio iis esset fructuosa; neq; vñquam votis frustabātur, quāvis & sterilibus in locis, & int̄pestiuē, modò à Iosepho indicatis pīscarētur.

T A N T A M apud illos auctoritatem per illā, quam referam occasionē, aut primū est adeptus, aut certè partā multūm auxit; nam cūm ibidē, vt solebat, versaretur, animaduerit dīc quadam magnum silentiū in vico, vicanosq; magno mōrōre, solito quietiores sedere otiosos. Percunctanti causam responderūt, cibaria sibi deesse; iubet ille omnes ad māre secū ire, cibos haud dubiē reperturos. Negat idoneam.

ad piscandum esse tempestatē; quòd tum cœlum, tū mare ipsum aduersetur. Instat nihilominus Pater, omnes ut eāt, neminem voto frustratū redditurum. Juere omnes: mare seuum altius semper intumescebat. Dicunt vicani: videtis præsens tuis oculis mare esse intractabile: quærit nihilominus ex iis Pater; quos pisces optatis? Respondent contemptim: xareos minutos. Est id genus pisciculorum palmi vnius fere magnitudine, quorum illo anni tempore nulli solent apparere, sed post aliquot menses affluere. Tum Pater locum iis circa litus minimus mille inde passibus indicat; ibi fore eorū piscium quantam velint copiam. Eò se conserunt, & paruis reticulis iniectis, atque adeo nudis manibus, quantum quisque voluit ad satietatem exceperunt. Itaque admiratione læti, Deo gratias agentes multa cum gratulatione domum rediēte.

*Quanta esti-
matiōne fue-
rit apud Bra-
silios.*

Hīs, aliisque eitismodi beneficiis per Iosephum affecti indigenæ hominem magna veneratione prosequebantur: de eo, tanquam de homine supra naturam potestatem habente & sentiebant, & loquebantur. Cùm cum post mortem significare vellent, Patrem illum dicebant, qui nobis pisces, quos vellemus, præbebat; qui, cùm ab ipso operi peteremus, nos ab omni periculorum genere, atque adeo à morte ipsa eruebat. Tantam enim de ipso estimationem conceperant; vt cùm apud eos versaretur, quocunque ituri essent, aut ad venationem, aut ad res suas transigendas;

non

non antè itineri se committerent , quām ipsum adirent. Pater; inquietabant, iter est mihi in hanc , illamve oram , dic (sicut enim illi loquuntur)ne illīc moriar ; & vt id cōsequat, quod opto:nec malus coluber mē feriat : &, saluis rebus, in columis domum redēam ? Ita Patris promisso, quasi certo salutis accepto pignore, læti proficiscebantur, læta omnia sibi pollicentes. Neque in hoc vico tantūm, sed in omnib. etiā circā locis hæc de illo apud omnīū ordinū homines fama percirebuerat; ipsū, quidquid vell'et, à Deo impetrare , Deūmque ipsum illius petitionibus semper annuere.

In vico alio indigenæ aliqui canoram in mare dēducere nitebantur, sed proptet hominū paucitatem ægrè illam submouebant; fortè præteriit illâc Iosephus: illi à concepta de homine opinione petunt , vt ipsorum conatibus sua benedictione aspiret. Non modò se iis benedictum respondet, sed opem etiam manu allaturum ; ita iis bene precatus , cùm manum operi & ipse admouisset, statim multa facilitate lignum in vndas impulerunt.

S E D nos ad filū téporis persequēdum redeamus. Erat adhuc Iosephus in Sebastianensi ciuitate cùm anno 1515. Christophorus Go- Anno Domini
1585.
Christophorus Gouenus
superiore anno vnā cū Iosepho eò venerat, si-
ue, quod verosimilius est, in Ianuariensi ora tator.
parte, ad reliquā sui munera iurisdictionē cō-
ficien

ficiendam cum Iosepho, aliisque de Societate
Sauam ma- Bahyam nauigabat; cum sœua coorta tempe-
tis tempesta- stas eò usque increbuit, ut nauis, domito iam
tem precibus gubernaculo in sinus, & æstuaria, quibus sub-
sedat.

inde litora scinduntur, cum certo naufragij periculo impelleretur, ita ut vi nulla posset re-
 tineri. Naturæ arti diffisi, omisso nauis regimi-
 ne, se totos vi tempestatis permisere, vna spe
 salutis in votis tantum relictæ. Patres infra
 nauis tabulata se receperat, atque ad naufragium, mortemque excipiendam per confessio-
 nem, mutuamq; hortatione, & preces se com-
 parabant. Solus Iosephus supra tabulata ap-
 prehensis rudentibus, oculis in cœlum fixis,
 aduersus maris, tempestatisque sœ uitiam pre-
 cibus pugnabat. Intérim unus è fratribus, vt
 suam excipiat confessionem, orantem inter-
 pellat. Negat Iosephus id necesse esse: quid,
 inquit ille, nonne perimus omnes? negat ite-
 rum Iosephus. In spem alter erectus instat ni-
 hilominus aliquanto importunius, vt certius
 aliquid exprimat responsum. An non sumus
 hic omnes mari absorbendi? castigauit impor-
 tunam contentionem Iosephus non sine ali-
 quo reprehensionis acculeo, idemque iam ter-
 tiò negauit. Ergo, subiicit molestus interpellan-
 tor, descendam, idque Patribus meū con-
 sternatis nunciabo. Vetuit id Iosephus: quid
 enim obesse potest illos esse in precibus? Ille
 Iosephi promisso freru acquieuit, rei exitum
 securus expectans. Post paulo, vi tempestatis
 remittere

remittente, sedato tandem mari periculum discussum.

E O D E M in itinere Ignatius Tolosa Societatis Sacerdos in morbum incidit; cùmque Caput frigidum tenuissent, eùmque è naui in hospitium exposuissent, in intestinorum tormenta versa morbi vis est, & eò vsque se intēdens sœuiit, vt spes vitæ nulla superesset; & iam deliberarent Patres, illincne eum sepulturæ traderent, an ad Sebastianense Collegium corpus exanime reportarent? Interim Iosephus consilium dissimulans, fratrem curatorium peritū, qui illius curæ præerat, quanuis desperantem monet, ægrotō remedium aliquod, saltem ad speciem adhibeat; futurum omnino, vt non moriatur eo morbo, non tam remedia abiiciat; neque quemquam de re ipsa alloquatur. Paruit consilio frater, & hora circiner elapsa æger alleuatus est, pristinamque tandem Dei beneficio recepit valedicinem, atque vtinam eius ætas frugifera ad multorum fructum quamdiutissime prorogetur. Id totum Iosephi precibus impetratum; magis quam medicinæ virtute partum senserunt omnes.

E T multo iam antea Franciscum Diazium comitē suum graui, periculosoque morbo liberarat. Ignis sacri genus est supercutaneæ inflammationis acerbæ, ac periculosæ, quem scriptores nobiles Zosterem nominant. Is in extima cute circa lumbos, dextro è latere nascens

scens cum acerbissimo cruciatū , quasi perpe-
tuo cinctu in orbem serpit: cuius ea natura est,
vt, si extrema coēant capita; exigua admodū
spes vitæ supersit. Hic morbus Diazium inua-
sit, cùm Portus securi sedem Iosephus cognoscendi
rerū causā inuiseret. Quare intēdēti-
bus se doloribus in dies, cùm qui medicā ma-
nuim admoueret nullus esset, ad diuinā æger-

Templum B. Virginis ab Adiutorio. implorandam opē se conuertit. Est in eo por-

tu templum Virgini matri dicatū , cui ab Adiutorio est nomen. Hunc locū Societatis Pa-
tres , qui primi in Brasiliam traiecerunt, sibi
delegere, cœli salubritatem, & situs amœnita-
tem sequuti, sed aliquātū longè à frequen-
tia; quò fiebat sāpe, vt, orto repētē bello inter
indigenas, gentē barbarā, & ad subitā iracun-
diā furentē, Patres locū deserere, & ad fre-
quentiā configere cogerentur. Re igitur deli-
berata, inde se intra oppidū transtulerūt: mā-
sit tamen loco religio, & reuerētia, iam inde à
primis tēporibus nata, cōm primū Patres in
ea loca venerūt; nā cùm templū vna cum sede
ædificarent, & aliæ opportunitates ad viētum
suppeterent, vna aquæ potabilis copia deside-
rabatur: eā suppeditauit casus admiratione di-
gnus. Arborē ingentem secus fabricam vnum
ex operariis ligandi causā conscenderat; cùm-
que maximē ligna cæderet, repētē cōuulsa ar-
bor ad terrā cadens hominē innoxia molliter
humī depositus, suāq; ruina montis partē, cui
adhærebat, secū traxit. Ex illo hiatu limpidis-
simæ

simæ aquæ fons erupit ad potādum ad primè
gratæ; è qua cū variis morbis ægroti bibissent,
fanati sun t: cuius rei fama dissipata multos ad eā
regionem vndiq; exciuit, quorū aliqui religio-
sam ad eam sacram ædē peregrinationē obire-
re: alij inde accersitā aquā ad varia morborum
genera certō reparatē valetudinis fructu adhi-
buēre; ita vt tum Christianorū, tū Ethnicorū
sermone celebrata aqua sanctæ Dei Matris
vocaretur. Hanc sedē vna cū templo, & aquæ
custodiam nunquā post suum inde discessum
Patres deseruēre: sed ad religionē, piūmque
Christianorum cultū conseruandū, ac confon-
uendū, Oratorijs, seu Heremitorij nomine lo-
cum retinuerunt. Ad hoc B. Virginis templū,
quasi se voto obligans, petiūt ægratus à Iose-
pho, vt pro se Missæ die postero offerret sacri-
ficiū: id se facturum promisit Pater; interim
tamen inquit, vnge morbi locū oleo ex lam-
pade, quæ ardet ante sacrosanctā Eucharistiā;
non ægrè erit Matri, nos priūs ad operū à filio
petendā configisse. Ea inunctio dolorē miti-
gauit, & quasi quidā præs futuræ valetudinis
fuit. Postero die Pater ad templum Virginis se
cōtulit; promissique fidē liberauit. Eodē die,
post Missam, cùm se aqua ex eo fonte ægrotus,
qui vñā venerat, abluisset, & dolore, & morbo
prorsus liberatus est; vñāq; Bahyā Dei, diuinę
qué Mattis laudes deprædicātes peruenēre.

ALIO tépore (& videtur cū adhuc regeret pro-
uinciā) è Ianuariē siu superiora repetebat, cū

præter

prætergressis insulas, quæ sinu s o stio obiacet è suo cubiculo prodiēs Iosephus gubernatorē admonet, altū vt teneat; futurū alioqui, vt illo die Caput frigidum sine naufragij periculo flectere nō possint. Gubernator, et si satis prosperam nauigationem esse sentiebat , Patris tamen monito in præsens obtemperauit , in flectendo tamen ad ipsum Caput accesserunt, &, cùm leucas ferme sex præteriisseat, quod aspera esset nauigatio, anchoram ad insulam, quod venerant, iecerunt. Tum Iosephus iterum prodiens, monet quamprimū anchoram tollant: non sanè faciles aures præbere gubernator , nautæque quod quieta statione se vti existimaret: Iosephus tamen acrius contendere, quamprimū id faciant; qui si tantu-
lam moram interposuerint, non fore inde potestatem munia illa commodè exercēdi: tum repente tanta ventorum vis ab Austro cooritur, vt contrahendis subito velis oinni nautica turba occupata , anchoram vix cautibus auulsam aliquandiu arantem trahere necesse fuerit. Quod incommodum Iosephus nō arte nautica, aut cœli obseruatione , quarū rerum erant illi doctiores , præsertim suo gurgustio cōclusus prouidete potuit, sed diuino monitu illi cognitum fuisse omnes vno consensu professi sunt. Id Lupus Fernandus colonus Ianuariensis, qui vnā nauigabat, iuratus testis asseuerauit.

I A M è Ianuariensi ora Bahyam redierat,
cùm

cùm Emmanuelem Contium nondum Sacerdotem ad Sebastianense Collegium è Bahyensi mittebat. Quæsiuit ille ex Iosepho, quandiu ibi futurus esset; tum Iosephus conjectis oculis in alterum, qui inde cum redierat, rogauit quandiu ibi fuisset, respondit ille, triennium totum cum semestri: tantundem Contium ibi futurum Iosephus respondit; atque ita factum est: quod totum Iosephus humanitùs scire non potuit; cùm suæ potestatis rem futuram non esse optimè sciret: siquidem haud multo post adolescentis profectionem munus regendæ prouinciæ alteri cōcessit. Verum antequam planè prouinciam depositus, in Bahyensi Collegio graui prostratus morbo iacebat Petrus Andreas Societatis Sacerdos.

Ingressus ad eū manè valetudinarij minister ægroti grafensit ægrotum solito grauius laborare, & esse periculum in mora. Accurrit ad Præsidē Provincialem admonendum, ut ad ultimā ægroti confessionem excipiendam se conferret: distinebatur tunc temporis Iosephus negotio, quo mature se expedire minimè poterat; & antequā ad ipsum valetudinarius planè pertuerit, Pater illius nuncium præuertit, magna voce Ignatium Tolosam suo loco acciri iubet; qui ea, cui dabat operam, tantisper confessione supersedeat, dum ad ægroti, & morti proximi confessionem accurrit. Quo facto, confessionēque absoluta, ægrotus à mēte alienatus est; neque inde amplius rediit ad se,

Q

Hoc etiā neque ad prædictiones, neque ad miracula referri posse videtur, cognitio tamen rei absentis, tanquam præsentis, præterquām quod habet & ipsa admirationē, ex eodem hausta fonte est, è quo & futurorum prædictiones, & curationum miracula manabant.

Ægrotus langore stomachi sanus.

E t, quoniam in ægrotō homine id contingit, non incommodē videtur hoc loco aliud posse referri. Decumbebat frater alius eodem in Collegio, qui ex langore stomachi cibi genus omne aspernabatur. Hunc inuisit Iosephus, rogatque ecquem cibum sentiret sibi fore gratum? Respondet æger: salitę suillæ, aut pernæ frustum stomacho attidere. Iubet Pater id à penariæ cellæ custode postulari. Negat penarius tale genus edulij domi esse: confert se Pater ad cellam, & ex pendula cista, in qua assati pisces asseruabantur, piscis frustum exsecat; quod cum ad ægrotum attulisset, in pernam optimam conuersum erat. Id ægrotus magno cum voluptatis sensu mansum cum deglutisset, stomachus auidè retinuit. Ægrotus postea cum cellario eius duritiā questus, quæsiuit, cur id initio negarit, quod postea Iosephus sua manu attulit? Ille se purgans, vt videoas, inquit, quām verè responderim, & quam pernam ad te Pater attulerit, afferam & ipse ex eodem loco. Vadit, frustum alterum ex eodem abscissum pisce ad ægrotum affert; quod statim, vt prius, ipso mirante cellario, perna, qualcm ipse optabat ægrotus, facta est,

diuina

diuina clementia Iosephi votis vel absentis obsequente. Laceret in tenebris miraculum prius, nisi hoc alterum nouo euentu in lucem illud protulisset.

ADDAM &c aliud huic non absimile. De- *Ægrotum*
cumbebatur ipse, ut saepe extrema ætate sole- *alterum eodem*
bat, ex morbo; eodemque tempore unus è *morbo famæ.*
fratribus in ualitudinario eodem, quo prior
stomachi fastidio, naufragium ægrotabat. Pa-
rauerant Iosepho in prandium pullum galli-
naceum, quem acceptum, ut erat opertum in
lance tradidit ad ægrotum fratrem afferendū
suo nomine; eique iussit nunciari, ut come-
deret; & neque in posterum nauseam ullam,
aut fastidium haberet. Æger pio affectu obe-
diendi, sancti senis virtute fatus comedere
ausus, confessim melius habere cœpit; pau-
cisque diebus diuina adiutus ope conualuit
omnino. Hæc porrò hōcne, an alio tempore
acciderint, incertum.

Q 2

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER QVINTVS.

*Etiam insulae-
tudo, & fre-
quentes mor-
bi.*

INTER has curas tum regendæ prouinciæ , fratrūmque opportunitatibus inseruendi , tum Lusitanos , Brasiliōsque iuuandi perpetua inualetudo , morbi que assidui hominem toto penè tempore , quo fuit in Brasilia , exercitum habuerunt . Initium autem habuere morbi ab ea dorsi luxatione , quæ à primo ipsius tyrocinio per totum vitæ cursum illi molesta fuit . Accessere deinde varia incommoda frigorum , famis , itinerum , fatigationum , ærumnarūmque aliarum , penè quotidianarum , quas incurrat necesse est , qui in eiusmodi vinea Domini versatur , quæ est crucis fructuum feracissima . Ac si nihil aliud accederet , quantam morborum , ac dolorum sementem in neruis , artubus , compagibus , totoque corpore fecerat aduersus ille casus , cùm

cùm homo tāta imbecillitate propè semiho-
ram altis aquis coopertus hæsit in fundo flu-
minis, indéque extractus, madida veste, cœlo
pluuio iter perse qui multas horas in no-
ctem multam necesse habuit? Tum per-
petua, cui ætatem penè omnem assue-
rat insomnia, etsi illi quodam modo natu-
ralis, corpus tamen, & spiritus eo leuamento
fraudauerat, quod ex somni beneficio percipie-
rēt. Accedebat multa corporis imbecillitas
morborum, & nouarū temptationū illecebra,
& perēne nutrimentum: quæ etsi valida ætas,
fortiter sustinens, minùs molesta sentiebat,
iis tamen homini iam seni, & intialido haud
facile erat reluctari. Itaque, quantum de ætate
virib[us]que in dies deterebatur, tantū ad
morbos, dolorésque accedebat. Inde & fre-
quens decūbere, & pharmaca, curationésque
adhibere cogebatur.

IN his languoribus adiuit aliquādo valetu-
dinarij ministru; querit ex eo, quid in cubiculo
operā insumat frustra respondet se literas ad
sororē scribere Olyssiponē. Ad cœlū, subridēs
Iosephus ait, ei literas dato; præstat in præsēti
mihi prandiū parari: languebat .n. ex morbo.
Cognouit postq[ue] certis nūciis frater, ipsā illo
ipso tempore, quo ea loquutus Iosephus erat,
diē suū obiisse. Petiit à Iosepho, ad illius ani-
mā iuuandā, vt Missæ semel sacrificiū offerret.
Id tū se fecisse respōdit, cùm à Deo ex hac vita
educta est. Sed ex his, & superiorib. Iosephi
verbis licet coniūcere, vtrāque rē illi diuinitūs

*Absens, qua
longè enenē-
re, cognoscit.*

indicatam esse, & mulieris mortem, & fratrem in cubiculo frustra scribēdis litetis occupatū.

ATTEXAM aliud nō absimile, quod circa extrema illius tempora videtur contigisse. Literæ ad ipsum ex patria venerant à sorore, quibus nondum resignatis, & vnde essent, & quid iis scriptum esset, præmonuit; multaque cum lætitiae significatione sororem suam dixit graui, perpetuoque corporis dolore affectam, cùm diuina omni voluntate coniunctam, incommodum illud magna cum animi tranquillitate tolerare.

IN morbis porrò, quibus assidue afflītabatur, curationibꝫque talem se præbebat, qualem ipsius animi invicta magnitudo, perpetuaque cum Deo communicatio, & toto illius vitæ decursu perspecta virtus non imperito cuilibet suadeat; vt pigeat de eo valetudinarij ministri testimonium referre, tanquam rem leuem, & minimè parem tantæ virtutis magnitudini: nullum vñquam ægrotum hominem se expertum esse minùs languentem in corporis doloribus, æquè forte in patiendo, atque ad curationes, diatásque obedientem, vel per ea ipsa tempora, quibus prouinciam regebat.

PHARMACHVM sumpserat, cùm eo ipso die carnes illi ferunt in prandium cum amara curbita clixatas, quod per imprudentiam non animaduerterat is, qui illas coxerat. Sensit igitur, cùm gustasset, amaritiem; itaq; ègrè comedebat.

*Amarum
prandium a-
grotus com-
edit silentio.*

debat. Ratus valetudinarius ex pharmaco, & nausea lassatas vires esse stomachi, ad eum excitandum, Patrem hortatur strenue ut comedat; stomacho enim vires reddituras. Tum ille sibi vim faciens, quasi multa cum iucunditate manderet, valetudinario obediuit; haufit etiam ex amara illa decoctione iustum iuscum demens: quæsiuit deinde, an aliquid ex eo superes- set aliis dandum; negante valetudinario, obticuit. Paulo post sensit valetudinarius erratum, redit ad Patrem consternatus: me ca- cum, ignosce, inquit, Pater, mea impruden- tia te perdidi. Cui subridens Iosephus; non 'me, ait, perdidisti frater, sed recreasti po- tius; cum me voluerit Dominus tantu- lum suarum acerbitatum degustare, cum è cruce pendent fel, & acetum in potum sunt oblata.

SE D crescentibus in dies exerciti senis mor- bis, doloribusque, fuit onere leuandus alios regendi, cum se ipsa natura iam regere non posset. Id fuit haud ita multo post eius è Ia- nuariensi ora cum Visitatore Goueano reditū, anno eius saeculi octogesimo quinto, aut sex- to inaeunte, septimo eius Prouincialis admini- strationis: tot enim annis prouinciam tenuit, cum septuagesimo octauo suscepisset. Successor est illi datus Martialis Belliarces,

Posito regendi munere, & leuatius vecunq; ex morbo, ad inferiora Brasiliæ, ubi maximam yitæ partem egerat, tedire iussus est: hæsitque

*Lematur re-
gendi mun-
re,*

*Eius vita
priuata.*

Q +

aliquandiu in Sebastianensi Collegio in multa tamen imbecillitate valetudinis, & variorum morborum conflicitatione nunquam curam posuit totum se in aliorum vtilitatem impendendi, studio, atque ardore animi naturæ imbecillitatem superante. Discant hinc labores non timere, qui nimia indulgentia sibi, etati, & meritis plus nimio concedendum putant. Scribit ipse de se hoc tempore, cum in opere Brasilos iuuandi versaretur ad Ignatium Tolosam. Corporis valetudo est quidem imbecilla, sed ea tamen quæ gratiæ viribus adiuta se sustentet: neque enim Deus ipse deest, nisi ego ipse mihi desim. Itaque & peregrinationes suscipere, & Brasiliorum vicos obire, debilèque corpus ad indigenas Catechismo erudiendos vtcunque trahere ei solempne erat: ac si quando, quod necesse fuit saepius contingere, inter ambulandum ipsum laetitudo progredi prohiberet, subsistebat tantisper; ac regionis more in reti interquiescebat, quod intercomites indigenæ duobus affixum hastilibus suspendebant. Inde, recreatis modica quiete viribus, iter persequebatur, & vt fortis Christi miles, nullam amabilorem quietem ardentius optabat, quam in animarum salute procuranda nunquam defatigari.

PRÆERAT per id tempus Sebastiani Collegio Ferdinandus Cardinius: cuius obedientia tum Iosephus ipse summa cum animi sui iucunditate, tum cæteræ circa sedes S. Vincentij,
Spiri

Spiritus sancti, Sanctorum, & Piratinigæ regabantur. Et ut intelligatur quantopere non modò diuini Spiritus illius sermones pleni erant, sed ingenij etiam lumine, & sententiarum pondere efficaces, non me pigebit, etiam hæc, quæ cuiquam videri possint leuia, confessari. Optabat vñus è fratribus Antonius Riberius cum ipso viuere, eique familiariter ministrare; ad eum rescripsit è sinu Ianuariensi in hæc verba.

EPISTOLA AD ANTONIVM RIBERIVM. SOCIETATIS FR.

FRATER in Christo mihi charissime pax Christi. Satis scio te intelligere, quām mihi gratum esset, pro meo in te amore, studiisque tuæ progressionis ad virtutem, te mecum habere: sed, quando Deo D.N.aliter visum est, demus operam, vt cum illo coniuncti viuamus, eum nobis socium adhibeamus, qui in locis omnibus, omnib[us]que temporibus nobiscum est: quem si quando à nobis nostris malis moribus repellimus, semper tamen ad cordis nostri fores adstans pulsat; vt, aperto ostio intret ad nos, ac diversetur nobiscum, vñaque cum ipso Pater, ac spiritus sanctus adueniunt. Curandum igitur, ne quis in nobis locus illius vacet præsentia; neque

Q. 5

res villa alia vllam ne minimam quidem ani-
mi partem occupet. Est præclara illius Patris,
& Patriarchæ S. Francisci sententia : nolle de
nobis diabolum plus quàm vel tenuissimum
capillum; ex illo enim cogitat chamum ingen-
tem , validumque ad nostras constringendas
animas , sibique vendicandas conficere. Si
modò semel nos in re aliqua, vel minima, ad
nostram sequendam voluntatem impellit, in-
de ad alias, atque alias adigit eò usque, quoad
obedientiam posthabeamus, quæ non in no-
stra , sed in Dei facienda voluntate sita est,
Præsidum voce nobis explicata. Si semel vel
leuissimam turpem cogitationem excutere
cunctemur, id ipsum arripit; eoque contentus
ei longum agmen fædiorum specierum con-
sequentiū adnectit. Si semel modicum in
studio orandi intepescimus, & contentionem
humiliter cum Deo communicandi tâculum-
modo remittimus, sensim tantum nobis algo-
rem iniicit in animum, ut non modò ira et ha-
rum cogitationum gustum nullum sentia-
mus, sed pias etiam omnes exercitationes, &
ipsam quoque religiosam vitam penitus fa-
stidiamus; nosque ipsos ad libertatem , & hu-
manas voluptates conuertamus. Atque ita
prosperus fit, frater charissime. Contende igitur
frater ad brauium ; magnum iter diuina ad-
iutus ope adhuc fecisti ; quantum iam su-
persit , Deus scit. Id breuissimum fortasse
erit; ipse tibi opem feret, ipse te comitabitur.

Causa

Caue ab eo te abiugas: nam , quanuis peregrinus tibi videatur in itinere , vt olim Discipulis Emmauntem proficiscentibus,tamen ad illius sermones cor tuum inardescet , spiritualique solatio in via redundabit. Scio enim te persæpe , quæ illius bonitas est , spiritualibus hisce deliciis abundare, præsertim porrigente illo tibi inter preces panem cœlestium charismatum,& diuinam carnem suam in Angelorum conuiuio. Quod si quando mentem diuino solatio destitutam , tædioque affectam languere senseris, illud tibi remedio sit, eius laciniam apprehendere , atque eum ad te verbis illis inuitare : *Mane nobiscum Domine , quoniam ad te speras cit , inclinata est iam dies , noctisque irruit temptationum;* & solito crebrius, impetrata facultate,ad sacram mensam accedere. Cōfido enim diuini eius pabuli virtute, te ab ea mensa cùm recesseris, lætitiae plenum iter magna alacritate persequiturum , donec cœlestē teneas Ierusalē. Has literas velim cum fratre altero N. communices: illius enim quoque causâ hæc scripsi ; cùm vtrumq; vestrūm, omnēsque fratres nostros,quotquot in Societate viuimus , eius sancti Spiritus plenos esse velim, qui tanto cū rei miraculo hodierno die cœlitū illapsus Apostolorū animos compleuit: vt illius diuinis donis cōfirmati , nihil unquam, quo illius impediatur in nobis gratia,cōmittamus; sed potius tāto aucti amico, tamq; digno hospite intra nostræ animæ domiciliū

lium excepto , ad finem usque vitæ eius dulci amore , consuetudinæque perfruamur. Iesus Christus vna cum B. Virgine nobiscum semper hærent. Amen. E flumine Ianuario, prid. Non. Iunias , ipso Dominico die Pentecostes 1587.

*Tuus in Christo Frater
Iosephus Anchietæ.*

LICET, cùm alia , tum illud maximè ex hac epistola , tanquam ex paruo , contractóq; exemplo , quanta in eius verbis vis inesset , intelligere ad hominum animos amore in Deum , studióq; pietatis inflammandos . Hæsit in vrbe S. Sebastiano ad annum eius sæculi octogesimum septimum , vt ex eius vidimus epistola ; eodemq; anno transtulit se ad sedem Spiritus sancti . Et , quoniam semel cœpimus eius spiritualem doctrinam delibare , ne id quidem præterire æquum visum est , quod ex ipsa Spiritus sancti sede hoc ipso anno ad Franciscum Escalantium scripsit ; quem in ipso Ianuariensi sinu ex Hispanica classe ab ipso admissum in Societatem scripsimus .

ERISTO-

EPISTOLA AD FRANCISCVM
ESCALANTIVM.

I E S V S.

CHARISIME in Christo frater pax Christi. Quoniam nostra nauis, qua ad te literas dare constitueram, non ita breui iter factura erat, statui nihilominus has ad te literas fortunę committere: bonā illis, nobisque, & verē bonam à Deo fortunam compreca-
tus; quae est in Dei gratia, & amore semper vi-
uere, & in eo ad finem usque vitæ perfeuera-
re. Huius rei causā Deus te ab humanis rebus
auellit; religioniq; inseuit; tēque in ea tot annos aluit, conseruauítque. Caeu diligenter, ne
vel modicum quidem diffidentiæ cor tuum
subeat: nam et si in te, tuisque rebus nihil nisi
miserias, culpas, & magnā aduersus hostium
impugnationes imbecillitatem inuenias; à
Deo tamen firmum tibi est auxilium, & om-
nia diuinæ gratiæ bona; quibus fultus præsi-
diis, certamina superare, ac de hostibus trium-
re tibi dabitur. Scio quidem te isto genere vi-
tæ esse cōtentum, déque eo persæpe Deo gra-
tes agere: tamen intelligo, fiduciam tibi, ut
dixi, opus esse, tum in Deo, tum in Præsidum
tuorum charitate defixam, quos Dei loco ha-
beas necesse est: iis enim studio illud est in pri-
mis, ut esse debet, perfectam ut virtutem asse-
quaris,

quare, atque ad eam rem omnia tibi adiumenta comparare. Cae, ne ad hūc ex animo tibi sensum euellēdum, vlla netenuis quidem suspicio subrepat. Quicquid alij seu sentiant, seu suggerāt, illud tibi persuade, te in isto esse Collegio tantūm vti tuam salutē à Deo consequare. Da operam, vt ipse saluus fias, & hoc contentus esto, ita tamen vt , cùm intra animum tuum fratres omnes interno amore; ac reuerentia prosequaris, eōsque virorum sanctorum numero habendos esse sentias, tua tamen consuetudo, & colloquia cum iis præcipue sint, quorum tibi vitām, morēsque ad fructum pietatis prodesse senties. Beatam in primis Virginem, Reginam nostram, perpetuam tota vita adiutricem fac habeas, eique de me interdum preces offer. E sede Spiritus sancti, in qua frequens tui memor sum. 14. Kal. Ianuarias 1587.

Tuus in Christo Frater

Iosephvs AnchietA.

P A R E M planè pietatem, diuinique Epiteritus virtutem duæ aliæ ad eundem epistolæ continent; quæ, quia prodesc possunt, statui eas non omittere: tum ob eum, qui percipi ex iis fructus potest, tum vt iis satisfaciam, qui aduersus hunc virum aliquam reuerentiam conceperunt; vt his legendis, ipsum sibi præsentem, & loquentem audire videantur.

I D E M

IDEM AD EVNDEM.

I E S V S.

FRATER, in Christo charissime pax Christi. Magnum fructum cupio, cum mecum ipse cogito, quibus bonis Deus adhuc te auxerit, augeratque in dies, & qui largè in te suam manum effudit, effundet adhuc largius dehinc: etenim illi insitum est benignè facere, cum sit ipse summum bonum, infinitaque bonitas; quæ quanto latius emanat, tanto ampliore ipse gloria dignus est. Decet igitur te cordis spatia proferre, quò possis id totum; quod Diuina Maiestas paratum tibi habet, quod certè multum est, exciperet: sed necesse est, omnem inde amorem, qui aut Dei non fit, aut in Deum non tendat, elicias. Cōfide multum illius diuinæ gratiæ; nam qui prima tibi mediisque tam secunda, secundiora etiam ultima in Societate largietut; quæ non ita longe iam abesse cogitat: nam, ut quamdiutissimè viuas, plurimumque in diuina causa labores, id totum breue, & modicum est, prout tam bonus & Pater, & Dominus dignus est. Propitiam valde, & strenuam habes adiutricem sanctissimam Virginem Reginam nostram Dei Matrem: ne te ab illa abiungas; ipsamque perpetuò roga, ne nos deserat: ipsius enim ope omnia poteris. Peto ut huīs miseri fratri

tui

tui Iosephi in tuis ad ipsam precibus memineris.

E R A T hic, ad quem scribit, ut supra demonstravimus, faber lignarius, natione Cantaber, artis suæ operarius valde bonus; magnamque sua opera utilitatem praestiterat Societati; ad ipsum iam tertio ex eadem Præfectura Spiritus sancti literas dedit.

E I V S D E M A D E V N D E M.

I E S V S.

*Præscripsérat
enim Lusita-
nicè Charis-
fimo in Chri-
sto Irmaso pro
Hispanico
Normano.*

FRATER in Christo charissime pax Christi. Iam penè me fugerat ad te Castellaniaco idiomate scribere, sed haud multum in loquela est. Is verò totius rei cardo est, nō loqui, sed operari, & boni esse studiosos; neque aliā loquutionem nosse, quā quæ sapit obedientiam. Hæc enim omnium maximè à Deo intelligitur; hæc propria ipsius loquutio est, & vnde abest obedientia, frustra ibi cum Deo prolixa colloquia miscentur: non enim exaudit sermonē, qui aut sine, aut præter obedientiam ab ore funditur. Hinc satis intelliges, si quando te obedientia ita in opere habeat occupatum, ut ad orandum tempora nō suppetant, ipsam pro te obedientiam orare; eamque ille audit, qui factus est obediens usque ad mortem. Spero, quæ Dei in te bonitas est, te hanc

hanc rationem optimè tenere, & obediendi operam in orandi vsum conuertere; cùm inter aggre diendum opus, & continuandū, méte in Deum coniecta, operā subinde illi offeras in sacrificium; absolutōque opere, illi gratias agas, qui te dignum fecerit, vt in eius obsequio occupareris, atque in re, quā certò sci res ipsius esse voluntatis. Tū, ad elapsa tēpora recuperanda, scis, cùm subinde datur, Dominicos, festosque dies reliquos tibi assumere, Missæ sacrificio səpiùs assistere, orandi spatia proferre: quo tempore Deus transactos obedientiæ labores diuinis solatiis cōpensat. Verū illud hoc loco temonitū volo: te per hęc tempora magnū æs alienū contrahere. Quæres, quodnā? népe vt Deū pro me depreceris, atque hocæs alienū debetur charitati: cui cū maximè debitū redditur, nunquā tamen red dendi, nec debendi finis inuenitur, nam, quod debitum soluimus, id ipsum ei debemus: itaq; quāto plura soluūtūr, tanto plura supersunt, quę debētur. Neque ea res mediocri mihi votati est, te mihi talē debitorē obuenisse, quę scio multo meliorē, pleniorēmq; mercedē re pendere, quām quantū mihi debeatur. Atque hac ratione tibi multo plus, quā impendis ad tua lucra accedit; euadisque in dies hac ratio ne insumendo, ditior. Deus, pro sua liberalita te semper suis immēsis augeat diuitiis; qui bus & tibi, & tuis fratribus egentibus fructui

R

esse possis. Fratribus Aloysio, Hernando, Tinocio, & quibuscumque volueris, poterisque peto à me multam in Domino salutem dicas. E Præfectura Spiritus sancti Non. Iul. 1591.

Tuus in Christo Frater

Iosephus Ancheta.

Eius occupa-
tiones, & stu-
dia extrema
estate.

Aqua in vi-
num sapientis
connexa.

INTERIM in eadē Præfectura Spiritus sancti cōsuetis exercitationibus, laboribūsque in opere iuuandi proximos sumimus laborū cōtemptor versabatur. Quod verò vacui tēporis ab opere, & quietis à valetudine dabatur, id totū ad scribendū, & memoriā rerū consignādam conferebat: scribebat autem iussu Præsidūm rerū historiam à Societate Iesu in Brasilia gestarum. Cuius partem anno ante, quām mortuus est, se iā confecisse, & paratū habere exemplū, quod Romam mittere iubebatur, scripsit ad Emmanuelem Viegam, quem Maramomisiis Apostolum, uti suprà demonstrauimus, reliquerat. Circa hæc ipsa tēpora, cùm adhuc inter varias tentationes reliquiæ non-nullæ pristini vigoris superessent, accisæ illæ quidem, & imminutæ, sed tamē per interualla repullulantes videtur id contigisse, quod Antonij Sequerię testimonio cognitū est. Is enim publicus ad ciuitatis tribunal scriba, & Cancellarius cameræ in oppido Sanctis post Iosephi mortē testimonium suā manu scriptū, & sui

sui officij sigillo signatum dedit in hæc verba.
 Testis sum, me cum Patre Iosepho Anchierá
 superioribus annis Piratingam iter habuisse,
 vnáque nobiscum tres, quatuórve comites
 iuisse: eo itinere nullum aliud vinum habuisse,
 nisi vinum factitium ex melle, quod Iosepho
 dederat vir pius illi familiaris Nicolaus Gril-
 lius. Id Iosephus intra cucurbitam in lage-
 nulæ modum conformatam gerebat; ea qua-
 dantal minusculum (mensura eius regionis
 est) capere poterat. Eo in itinere tres, quatuór-
 ve dies insumpsimus; &, cùm ter diebus sin-
 gulis, vt viatores solent, cibum caperemus, ad
 potum ex eadē cucurbita hauriebamus om-
 nes: &, cùm suā quisque sitim extinguere con-
 téderet, nūquam tamen colocynthinū œno-
 phorum desit cuiquam abundè suppeditare:
 quin etiam quantum vini in singulis comes-
 fationibus detraheretur, tantundē aquæ su-
 perinfundi Pater præciperet; & tamē quoties
 cibum repeteremus, semper fidele vasculum
 eandē copiam lecti, & probati vini, & omniū
 iudicio melioris quam primi benignè reddi-
 dit: neque quisquā è toto comitatu dubitauit,
 quin id miraculo adscribendum fuerit, eratq;
 omnium fama euulgatum alia multa cū di-
 uino miraculo coniuncta ab eodem Patre fa-
 cta esse; omniumque iudicio Præfectura tota
 vir sanctus habebatur.

Hoc testimonium et si in oppido Sanctis

R 2

multis pòst annis à Sequeria datum est , non tamē iter inde , neque ex oppido S. Vincétio , vbi aliquādiu Iosephus versatus est , suscepū videtur: nam neque S. Vincentio , neque Sanctis tam longè distat Piratinīga , vt triduum , quattriduūmve iter illud exegerit , quod sèpiùs vno die Iosephus , aliique confecerint . Quòd si ex oppido Spiritu sancto mari discesserunt , fuit Caput frigidum flectendū , & aut Ianuariensis sinus nauigandus , aut S. Vincentium appellendum , in deque terrestre iter capessendū : fin terrestri itinere , obitis finibus Tamuyarū , perrexerunt ; potuit alterutrum iter triduum , quattriduūmque absumere .

Anno Domini 1590. potestas illi fit quamcunque sibi sedē eligendi.

ANNO pòrrò nonagesimo Præses Prouincialis ei liberū fecit , quæcūque sedes eius maximè animo colliberet , eā sibi extremè quiete senectutis adoptare . Sed homo nullius rei æquè atque obediendi , & in diuina causa laborandi studiosus , ea vtifacultate sibi religioni duxit . Et libet hoc loco ipsa eius verba ex epistola ad Ignatium Tolosam adscribere . P. Prouincialis optionem mihi dedit , quamcunque vellem mihi sedem eligendi : non me libertas tanta delectat : est enim sèpe cum cæcitate coniuncta , & periculō à recto itinere aberrandi ; cùm , quid sibi maximè cōueniat , dispiciat nemo : valdéque eslet absurdum , cùm duobus & quadraginta abhinc annis omnem de me , de que vitæ meæ rationibus potestatē libero

libero Præsidum arbitrio permiserim, nunc
extrema hac ætate velle de me quidquam ar-
bitratu meo statuere. Me totum Patris Ferdi-
nandi Cardinij, cùm ad sinum Ianuariensem
Rector Sebastianensis Collegij proficiscere-
tur, potestati dedi: nunc diuinæ voluntatis
fuit, vt comes P. Didaco Ferdinando ad hunc
vicum Reritibam in Spiritus sancti Præfectu-
ram, Brasilos iuuandi, doctrinaque confirmā-
di causâ venirem. Cum his libentiis operam
pono, quām cū Lusitanis: illos enim quæsitus
in Brasiliam missus sum: & fortasse diuina pfo-
uidentia constituit, vt comes eidem adiungar
Sacerdoti, ad interiora gentis penetranda,
aliásque errantes oues ad Ecclesiæ caulas co-
gendas; vt, quando non alia ratione coronæ
Martyrū compos esse possum, contingat mihi
saltem inter itinerū asperitates, summāq[ue]
terū omniū inopiā ab omnibus deserto, atque
omni humano solamine destituto, in aliquā
hotā montiū rupe pro fratribus meis vitā re-
linquere. Hæc erant admirādi senis, & athletæ
fortissimi vltimæ quietis vota optatissima.

CIRCA annum 1592. venit ad Prouinciale
Patrum conuentum Bahyam. In eo conuentu
lectus est Aloysius Fonseca, qui de Prouinciae
rebus Romam procurator mitteretur, homo
exiguis viribus, & imbecilla valetudine: At-
tulit vni è Patribus Pernambucensis Collegij,
qui conuentui non interfuerat, pro eo, quo

Anno Domini
ni 1592. ad
Prouinciale
Patrum cō-
uentum Ba-
hyam venit,

R. 3

erat in Fonseca m amore, ea electio solicitu-
dinem; eaque de re ad Iosephum admiratio-
nis plenas literas dedit; qui fieri potuerit, ut
in eam electionem consenserit, tanto cum
periculo hominis iuualidi, & infirma corpo-
ris constitutione? Et, quando ita constitu-
tum erat, petiit ab ipso, ad se saltem ut scri-
beret, an esset redditurus. Ad eum ita rescri-
psit Iosephus; ut, cum de se nihil diceret,
electionis tamen dignitatem integra fide
his verbis tueretur. P. Aloysius Fonseca eò
tendit, quod eum Deus mittit, & iubet pro-
ficiisci: & quanuis infirma valetudine na-
uim concenderit, tamen cum oram istam
ad Pernambuci conspectum adnauigaret,
melius habebat; magnaque ei ad valetudi-
nem accessio facta erat; qui, et si magno
suo cum incommodo, tamen incolumis
perueniet, quod mittitur, negotiaque ex sen-
tentia, multa cum omnium probatione tran-
siget; indéque eò redibit, vbi ipsi à Deo
itinerum finis constitutus est. Nunc, quan-
do ita Deo visum est, nos ad illius sanctissimam
voluntatem adtemperemus, necesse est.
Hæc omnia, vti Iosephus præmonu-
erat, contigerunt. Fonseca enim satis be-
ne confirmatus in Lusitaniam, indéque Ro-
mam venit; transactisque feliciter rebus om-
nibus, in reditu, cum in Hispaniam perue-
nisset, Matridij & itineris, & vitæ finem
inuenit

inuenit anno eiusdem saeculi nonagesimo quarto.

REDIERAT Bahya ad suas excolendas sc̄ getes Iosephus in Praefecturam Spiritus sancti, versabaturq; in vicis Brasilorū occupatus, in opere indigenas iuuandi. Anno autem nonagesimo sexto, aut non ita multe antē ob illius inualetudinem, & frequentes morborum accessiones Praefidis literis reuocatus est ad oppidum Spiritum sanctum; ibi maiorem fore copiam curationum, & opportunitatum aliarum ad imbecillitatem sustentandam. Ipse rem cum Patribus, qui in eodem vico versabantur, deliberat, videatur ne esse ea morbi conditio, ut possit se in eterne periculo committere (est enim leucorum quatuordecim) an vero satius sit Praefidi periculo proposito, per literas satisfacere. Negantibus cunctis profectiorēm esse tentandam, visus est acquiescere: paulò post, re melius considerata, statuit omnino discedere; quod si se mīri contigerit, leuem fore iacturam; multoque id præstare, quam tanta iam ætate minùs obedientis exemplum iuuenib⁹ relinquere. Et videtur Deus illius obedientiam ratam habuisse: nam profectus presenti incommodo leuat⁹ vitam traxit adhuc anno diutius.

REPARATA vtcumque inter assiduos languores valetudine, cum satis virium esse.

Redit in Praefecturam Spiritus sancti,

Reuocatur ad oppidum Spiritum sanctum.

visum est, rediit ad suos labores repetēdos Re-
ritibam. Ibi, cùm iterum tentatiuncula redeū-
te, decumberet, nocte quadā, qua erat in om-
nes charitate, & studio rebus in omnibus iu-
tiandi, surrexit è cubili ad pharmacū ægrotō
alteri temperandum; nam hanc quoq; peritiā
tenebat: &, vt erat languidus ex morbo, &
ætate, diuturnisque incommodis confectus,
inter operam, rigore superueniente, humili-
concidit. Eo casu morbus auctus in sextum
vsque mensem hominem lecto affixum te-
nuit, variantibus morbi vicissitudinibus, mo-
dò lenioribus, modò grauioribus, & semper
cum aliquo virium decremento, momentō-
que ad morbi viam accēdente; natura tandem
morbi diuturnitate, & ætatis grauitate afflīcta
artis ope cùm releuari amplius non posset, &
reualeisci spes quotidie decreceret, iussit
Præses hominem ad oppidum Spiritum san-
ctum deportari. Veràm, cùm ibi quoque mor-
bus ingrauesceret, vnam in prioris cœli repeti-
tione spem superesse arbitrati, rutsus Reriti-
bam curarunt reportandum: sed nimurū
stamina ad telam longius texendam non
sufficiebant; nec morbi, dolorēsque vi-
tae finem, sed vita deficiens morbos, do-
lorēsque accersebat, & hora illi iam adue-
nerat præmiorum. Videtur vtique à Deo
impetrasse vt saltē inter Christianos Bra-
silios vitam finiret, quos tantopere dile-
xerat,

*Rutsus Spi-
ritum san-
ctum, indé-
que Reriti-
bam repor-
tarunt.*

xerat , quib[us]que instruendis , & Chri-
stiana virtute informandis , tanto cum ar-
dore animi , & sincera charitate desuda-
uerat.

Vt rediit Reritibam , nouis doloribus su-
peruenientibus , veterib[us]que acrius recrude-
scens , grauius cœpit habere , donec euolu-
ta tertia hebdomade , sacrosanctum ad æter-
num iter Viaticum , & extremam postulauit
inunctionem . Vtriusque compos factus Sa-
cramenti , non longo intervallo interiecto , eo-
dem die postremum deuenit in agonem . Is-
fuit 5. Idus Iunias anno 1597. præsentib[us]que
è Societate quinque , qui in eo vico residuebant
Sacerdotibus , semihora spatio , quam cœpit
agere , purgatam animam suo conditori red-
diderunt ; cum inter agendum tanta animi , corpo-
risque tranquillitate fruetur ; vt non morte
dissolui , sed intentis precibus , vt solebat , cum
Deo coniungi spiritu viuens videretur , qui
moriens animam , spiritumque in ipsum pe-
nitutis transfundebat ; oculis subinde signifi-
cans , grata sibi esse monita , quæ ad memo-
riam æternorum à præsentibus suggereban-
tur . Annum agebat ætis quartum & sexagesi-
mum , in Societate septimum & quadragesi-
mum , è quibus tres in Lusitania , quattuor
& quadraginta in Brasilia translegerat .

A V D I T A eius morte , magna animorum
in omnium ordinum hominibus commotio

*Illius mors
anno D. 1597.
die 9. Junij.*

Illius aetas.

facta est, tum è Societate, tum è reliquis, omnibus communis Patris amissionem lugentibus. Sed indigenæ maximè iacturam senserūt: intelligebant videlicet, quantū de ipsorum commodis in illius desiderio deperisset. Eius

Eius corpus corpus sacerdotali indutum ornatu, arca lignea inclusum, post biduum funebri pompa, pulchram de-indigenarum subcollatione ad oppidum Spiritum sanctum deportatū, prosequente de Societate Ioannes Ferdinando cum sacerdotali stola linteato, & Reritibanorum magna multitudine cum funebri lamentatione, & precatione. Et cum quatuordecim leucarū iter confecissent, subcollatores tantum ab eo absfuerunt, ut fatigatione vexati flackerent, ut vegetiores potius, validioresq; iter cōficerint, quācoperant: quod idem de se Sacerdos Ferdinandus testabatur, cum tātū iter pedes cōfecisset.

Funus, & exequia.

Cum venissent ad portum, qui est sub ipsum oppidum, confessim occursero Michaël Azetius coloniæ Præfectus, Bartolomæus Simonius Pereria Episcopi Vicarius, qui Administratoris titulo ornatur, cum clero, Religiosi Franciscani, qui ibi sedem habent, Sodales à Misericordia cum feretro splendide ornato, & reliquæ confraternitates cum lenis, & finalibus, oppidanique reliqui. Interfuit sub ipsum tempus antiquus Iosephi familiaris Ioannes Soarius, colonus Piratinganus: is pro ea, qua semper Iosephum beneuo

benevolentia , reuerentiāque prosequutus est , ab Administratore petiit , vt sibi potestas fieret defuncti corpus videndi , à quo vi- uente tam salutaria monita , vitæque præcep- ta tam diu hausisset . Et quidem is non ita multo antè , cùm postremis hisce , qui ipsum confecerunt , languoribus afflictare- tur , Spiritum sanctum venerat , ægrotan- tēmque inuferat ; cui digredienti : vale , inquit , fili ; non enim posthac , nisi in vita altera congregiemur , tu quidem hīc me vide- bis iterum , ita tamen , vt ipse te alloqui non possim . Impetrauit Soarius id quod petierat ; ac dum pompæ processio ordinatur , ac præ- mititur , antequam in feretrum Misericordiæ Arca, qua
eius cadaver
ferebatur,
aperitur. inferretur , aperta est arca , spectante Soario , cum magno virorum aliorum numero ; qui omnes testes fuerunt , nihil inde graueolentię efflari , cùm triduo antè animam emisisset ; & nullo aduersus purredinem condimento cada- uer curatum esset ; & nec sine multa succussa- tione itinere rapto translatum . Tum vera Io- sephum Soario prædixisse cognitum est , futu- rum vt se ibi videtur iterum , nec tamen loqui possent inter se . Inde è porta in oppidum instituta supplicatio , defunctique corpus à Sodalibus Misericordiæ ad fores usque tem- pli Societatis delatum , inde à Patribus in tem- plum illatum . Ab Administratore , clero , & Franciscanis exequiæ trium nocturnorum of- ficio ,

ficio, adhibita etiam symphoniacorū harmo-
nia, celebratæ. Postero die solemnī Missæ sa-
cro illi parentatū: inter sacra audita est Admi-
nistratoris cōcio; multāque quæ per suū famu-
lū Deus admiranda ediderat, enarrata: neque
veritus est vir tāta auctoritate illū inter dicē-
dum Brasiliæ Apostolū nominare, multāque
alia adiicere Dei D.N. gloriā, & defuncti lau-
des augentia. Ingens tū pridie inter supplica-
tionem traducendā, tum eo die inter concio-
nem audiendam lacrymarum vis effusa: om-
nes enim ingenti amore, reuerētiāque viuen-
tem, nūc vita functum mōtore, lacrymīsque
prosequebantur, tantāque de illius sanctimo-
nia opinio manarat, vt multi de eius salute
preces ad Deum facere oblii, illius sanctæ
animæ, tanquam cœlesti iam beatitudine do-
natæ, de se preces offerrent. Sepultum est in
ipso Societatis templo, in capella S. Iacobo-
dicata. Eius tumulus iuxta tumulum Gregorij
Serrani, de quo sāpe facta mentio, situs est; &
in hoc quoque altera Iosephi prædictio vera
declarata est. Huic Serrano aliquot annis ante
mandarat Iosephus, cùm adhuc prouinciam
administret; vt ē Bahiensi ad Sebastianense
Collegiū se transferret. Obiecit illi Serranus:
ergone me Pater eiicis à te? istud verò, inquit
Iosephus, nullo modo; quin etiā verba S. Ba-
silisci ad S. Chrysostomū Latinè subiecit. Va-
de frater, non longa enim dies nos loco con-
jun

iunget. Iuit S. Sebastianum Serranus, indéque postea ad Spiritum sanctum missus, ibi diem suum nō multo antē obierat, & cum eius tumulo Iosephi tumulus coniunctus est.

HACTENVS existimo, quibus, quantisque laudibus excelluerit; quantoque diuinæ gratiæ gradu communem hominum mensuram hic admirandus vir excesserit, ex iis, quæ narrata sunt, satis esse explicatū. Sed illud maiore admiratione, imitationeque dignum, quod tam excellentes virtutes arte admiranda humilitatis velo ita obtegebatur, ut ipsam etiam virtutem humilitatem deprimeret: non enim ille sua facta cleuando humilitatem præferebat, sed splendorem, qui ex ipsis erumpet, ne emanaret, per multam dissimulationē obscurabat. Quiricius Caxa Societatis Sacerdos, multæ doctrinæ vir, cùm post eius mortem in Bahyési Collegio in communi Sociorum conuentu de Iosephi virtutibus quæreretur, hoc illi testimonium dedit: nihil se in Iosepho tam admirari, atque suspicere, neque ullius rei magis exéplo cōmoueri, quam quanta efficacitate dona, quibus, & à natura, & à Deo ad omnia summa esset instructus, obtereret, ac pro nihilo duceret. Quia ex refactum est, ut, quamvis omnibus, quandiu vixit, esset admiradus, multo tamē post mortem illius magis aucta sit existimatio: multi enim illo vita functo, ita de eo, déque eius virtutibus loquebantur; vt non modò eius per-

tra

tractandis laudibus satiari non possent, sed etiam à colloquiis eo ardore animi discederent; ut, nouis conceptis votis, maiore se studio excitari sentiret ad virtutem. Quod de se ipse quoque Petrus Roterigius, qui Provincialis Præses in Brasilia quatuor de rebus eius quasi testis oculatus scripsit libros, testatur: id tamen, quandiu vixit, non ita passim fiebat: quin etiam quæ admirationi essent, silentio potius obregebantur, nec mirum: Deus enim illo ex oculis sublato, hominum mentibus velamen amouerat, quod viuentis humilitas obducebat. Sed non postremum obtinet locum in eius laudibus ingens ardor animi in opera præstanda indigentibus: quamuis enim aduerfante valetudine, languoréque corpus retardante, nunquam tamen sibi parsit, aut labore subduxit, quæcunque res difficilis, aut ardua se offerret, quin, quod de sanctis Gregorio, Hieronymo, aliisque scriptum legimus, contra vim dolorum, morborumque contenderet; magnóque animo ad id, quod se offerret, quasi sua incommoda non sentiens aggrediceret; omnique cura, contentio- neque perficeret.

N E Q V E est in minimis ponenda ea laus, index animi de se humillimè sentientis, sanctamque religionem ad primè veneratis: nam, cùm more, institutoque Societatis singuli iubantur quotannis sèpius postulare à Præside,

vt

vt pœna aliqua sibi irrogetur , ob ea, quæ in-
 terdum, vt sunt humani lapsus , aut à Socie-
 tatis legibus , aut à recto religiosi studij tra-
 mite exerrarunt; id ille, positis humi genibus Prædis pe-
 magna cum animi submissione supplicabun- des genua po-
 dus exposceret. Quo fuerit ad humana om- nebas.
 nia ingenio, quātāque facultate ad amœniora
 studia præsertim excolenda , etsi id ille in ini-
 nimis habuit, & non nisi ad communem vti-
 litatem est usus, non tamen est æquum nos si-
 lentio præterire. Nam , præter Quiricij Caxæ
 testimonium, potuimus ex iis, quæ suprà nar-
 rauimus, leonem ex vngulis agnoscere. Mul-
 ta præterea Latino carmine , Lusitanico , Hi-
 spanico , Brasiliæque conscripsit ; quæ verus
 contemptor sui , vt suprà docuimus , ita aliis
 distribuit, vt ne vnâ quidē literâ sibi retinue-
 rit. Illa tamē vt multæ frugis, ad consequentiū
 temporū usum Patres cōseruanda esse iudica-
 runt; Drama, quod ille nōdū Sacerdos S. Vin-
 centij dedit , poëma de B. Virginis vita versu
 Elegiaco; Brasiliæ Societatis historiā , & vitas
 clariorū Patrum, qui in Brasilia vixerunt. Sed
 primæ eius lucubrations maximè frugiferæ
 fuerunt , ars Grammatica, aliæque ad linguæ
 Brasiliæ usum obseruationes : aditum enim
 aliis aperuit, & viam tuim ad eam linguam fa-
 cili negotio percipiendā, tum ad varias eiusdem
 notandas dialectos expedivit. Ad hæc Cate-
 chismum , aliásque institutiones , ad gentem
 Christia

Christiana religione imbuendam, puerosque rudimentis variis exercendos, Brasiliico idiomate conscripsit: cuius fructus opera quantus sit, Brasilica natio & iam inde ad hanc usque diem sentit, & sensura videtur in anno consequentes. Clarum item præstantis illius virtutis testimoniū citari potest opinio, quæ de illius passim habebatur sanctimonia. Multi frusta ex illius veste adhuc viuentis refecta, loco sacrarum reliquiarum sibi adoptarunt; eaque in morbis, doloribusque capitum præsertim certo cum salutis fructu adhibuerunt; eiusque rei multi testes sunt, & qui rei miraculum in aliis præsentes perspercerunt, & qui ipsi de se testati sunt. Graui lateris dolore angebatur quidam: inuisit Iosephus ægrotantem, petit æger ut sibi liceat manicam ex eius veste dependente in dolori admouere; eaque admota, omni prorsus morbo leuatus est.

TOTĀ denique illius vita magna fuit apud omnes veneratione; ut non modò eius consilia, sed dicta etiam plurimi fierent. Nam, ut omittam Ignatium Azebedium, Emmanuelque Nóbregam solitos ipsum, vel eo ipso tempore, antequam Sacerdos factus est, magnis in rebus & consiliarium, & socium, ac quasi collegam adhibere, viri primarij multi ita illum suspiciebant, ut non auderent in rebus præsertim magnis illius dicto aduersari.

Hiero

Hieronýmus Leitanus, qui Vincentianá Præfecturá annos círciter viginti rexit, magna sc̄e per in æstimatione illius in rebus omnib. habuit sententiam. Petrum Leitanum primum Brasiliæ Episcopum dicere solitum suprà retulimus; se vni huic Canarino plus, quām reliquis omnibus tribuere, eum magnum Dei famulum ut in minimis nominabat: magnum esse dicebat Societatis luminare. Societatem in Brasilia aureum esse annulum, eius gemmam esse Iosephum Anchietam. Proximè etiā dictum est ab Administratore Ecclesiastico in funebri, quem de eius laudibus habuit, sermone, Brasiliæ Apostolū fuisse nominatū. Mitto hoc loco Didaci Floresij Regiæ classis Præfeti, aliorūmque, quos antè commemo rauimus, de ipso iudicium. Ab eadem, qua fuit apud omnes auctoritate multis in eorum periculis saluti fuit. Certi cuiusdam oppidi colonus grauiter aduersus coloniæ Præfectū deliquerat, eratque crimen capitale: statuerat Præfectus, in eoque magna iracundia animū feuerē obfirmarat, reum extreimo supplicio afficere: Iosephi tamen victus precibus iniuriam delinquenti condonauit, eumque in pristinam gratiam recepit, cùm alioqui negotium insuperabile videretur. Pari acerbitate animi regij cuiusdam præsidij Præfectus irritatus præsidiarios duos ob ipsorum commerita capitali sententia punire con-

S

stituerat: cùmque multorum preces de miserrorum salute repudiasset, accedente ad illorum causam Iosepho, tantus Præfectum paupor, vt ipse postea fassus est, occupauit, vt ei liberum permiserit, quidquid vellet de vincitis constituere. Ioannes Fernandius Brunus, vir honoratus, & locuples, Lusitanos duos sibi infestos grauium iniuriarum reos fecerat; eratq; illorum caput in discrimine. Ad hominis placandum animum, veniamque iniuriosis imputrandam, multi honesti viri, in iusq; etiam Patres aliqui de Societate accedentes nihil profecerunt: adiit hominem ægrotantein multa prece, & fiducia in Deum confirmatus Iosephus; eijsque aduentu egroto diuinitus mens inicitur, Iosepho concedendum quidquid peteret. Ita nullo negotio duorum calamitosorum aduersus immobilem animi duritiam diuina ope salus impetrata.

Hæc de viro omnium iudicio virtutis admirandæ habui dicere; digno illo quidem meliore præconio: sed clara celebri fama virtus non tam scriptorum lumen desiderat, quam ipsius splendore scripta ipsa illustratur. Meum certè consilium in hac qualicunque scriptione non fuit lucem, aut fulnum dare; neq; virum summis dignum laudibus exornare, sed eorum imperio parere, qui pro suo iure mihi id oneris imposuerunt; &, quantum pro mea tenuitate possem, effigie in perfectæ virtutis,

& ex-

& excellens religiosæ vitæ exemplum in eo
viro proponere, qui hæc in se, suāque vita tam
ad viuum expressit. In quo cùm admiratione,
tum in primis imitatione digna multa perspe-
xerimus, torporem nostrum ad perfectam re-
ligionis mensuram possemus, qui in hoc stu-
dio languemus, excitare: quod si assequutus
sum, est quod diuinæ Bonitati gratias agam:
sin minùs, in sanctis hisce cogitationibus cu-
ras meas occupasse non me pœnititbit.

*Laus Deo, Beataeque Virgini Matri,
& Sanctis eius.*

